בע"ה.

ספר

קרות בתינו

(שה"ש א' י"ז.)

כשמו כן הוא כי כולל תולדות של קורות בתינו (כמאמר הנמ' שבת קכ"ט ע"א לשלם יכבוד אדם קורת ביתו) שהגיה הארזים הנבוהים אדירי התורה דהיינו מניני עדתינו אשר בארץ המה הרבנים הגאונים צדיקי עולם ששמשו פה בעדתנו קהלה ישנה ומפוארה קדישתא **שטאמפי** יצ"ו בכתר הרבנות העטרים ונגנזים כמשכנות מבטחים בבית מועד כל חי פה או מנוחתם כבוד במקום אחר תקנותיהם הנהגותיהם והליכותיהם בקדש ובבריהם וחדושיהם אשר הן הן זכרונם ורשימת כל הספרים הקדושים אשר שמם הופיע בהם. ונם אותיות החרותים על אבני מצבות קבריתיהם. ותוכו רצוף נ"כ קורות בתינו ממש דהיינו כל הדברים שהגיעו לאבותינו מימי קדם לנדוליהם ולמנהיגיהם וכל המוצאות אותם כל אלה חברת לה יחדיו מאתי הצעיר זעירי דמן חברי

משה שמואל בן לאמיר חיים זיל העראג

רב דק"ק שטאמפי והגלילות יע"א.

פה **שטאמפי** תרע"ח לפ"ק.

ארמלף אלקאלאי אונר זאהן נאכפאלגער, פרעסבורג.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

בעזה"י.

הקדמה.

כי שאל־נא לימים ראשונים אשר היו לפניך! (דברים ד', ל"ב.) זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך! (דברים ל"ב, ז' וח'.) זה ספר תולדות אדם, (בראשית ה', א'.) וכי ספר הי' לו לאדם הראשון. מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו דור דור ופרנסיו. (ע"ז ה', ע"א. סנהדרין ל"ח, ע"ב.) התכלית האמיתית שרשם בדת האל ספרא דאדם קדמאה והראה ליציר כפיו כל הדורות כמ"ש גם המשורר הקדוש, ועל ספרך כלם יכתבו ימים יצרו ולא אחד בהם (תהלים קל"ט, ט"ז.) היינו שלא יבצר גם אחד מהם שלא הראהו, ומה שיוצרו בימים העתידים, הוא להשריש האמונה התלוי' בשלשלת הקבלה ומסורת איש מפי איש בלב כל אדם, גם להורות שקיום העולם אין לצייר בהעדר צדיקים וחכמים, ראשים ומנהיגים אשר מפאת קיום תורתנו הקדושה ושמירתה כבוד חכמים ינחלו. וכן פירש המהרש"א ז"ל בחידושי אגדות שלו בסם' בבא בתרא דף ע"ה, ע"ב, על מאמר הגמ' עתידין צדיקים שנקראים על שמו של הקב"ה שנא' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו (ישעי' מ"ג, ז'.) וביאר שם, כי האדם אינו ראוי למדת הכבוד שהוא מדתו של הקב"ה שנא' וכבודי לאחר לא אתן, (ישעי' מ"ב, ח'.) ואמרו כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו (אבות סוף פרק ו'.) אבל יגיע לאדם כבוד מצד תורתו שהוא כבודו ית' ב"ה כמ"ש באבות (פרק ו'.) ואין כבוד אלא תורה שנא' כבוד חכמים ינחלו (משלי ג' ל"ה.) האין כבוד לאדם רק מצד תורתו והתורה בעצמה א"א להנחיל, כי לא נתנה ירושה לך (אבות פרק ב'.) אבל כבוד התורה ינחלו הבנים מאבותיהם החכמים, עיי"ש באריכות. זאת אשיב אל לבי ומיד לפתח התיבה בצדה אשים התנצלותי מה ראיתי על ככה ומה הגיע אלי ללקט ולסדר וליקח אוצר הכתבים ישן ונושן בידי להיות כדורשי רשומות וחוקרי קדמוניות ולכתוב קורות עדתנו חכמי' וגדולי' בעט ברזל ועופרת? אולם אם עטרת זקנים בני בנים, הלא גם תפארת בנים אבותם, (אבות פרק ו'.) ואם מן החכרח הי' שיהי' אדם יציר כפיו של הקב"ה

צופה ומביט עד סוף כל הדורות ק"ו על כל איש ואיש להיות קורא הדורות מראש, לחקור אחר מקור מחצבתו מי היו הוריו ומוריו, אבותיו ורבותיו הקדושים אשר בארץ המה ולחפש בחפוש אחר חפוש אחר הנהגותיהם והליכותיהם אשר הליכות עולם להם הלכות גדולות והלכות קצובות, להתודע ולהגלות דרכם בקדש ופעולתם למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם וע"ז כבוד שמים וכבוד חכמים יתרבה להלהיב לבות ישראל ללכת בדרכיהם ולעשות כמעשיהם, מנהגיהם ותקנותיהם, כמה וכמה הלכתא גבירתא איכא למשמע מיני', ובזה גם הדורות הבאים אחריהם כבוד התירה, כבוד חכמי' ינחלו. וירוע שהקב"ה מקפיד יותר על כבוד הצדיקים מעל כבודו כדאיתא במ"ת פ' תולדות ע"פ ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד וכו' עי"ש (בראשית כ"ז, ל"ג.) ומה בחייהם כך, במיתתן על אחת כמה וכמה, וגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן (חולין דף ז', ע"ב.) ועוד שאני צורבא מרבנן דקב"ה תבע ביקרי' (ברכות דף י"ט, ע"א.). והבט נא וראה מה שכתב הגאון הצדיק מו"ה יוסף שאול מלבוב זצוק"ל שר המסכים על ס' שהגה"ח ואומר שכזאת נקרא חסד של אמת, "כי כמה גדולים אשר לא זכו להפיץ בעיינותיהם חוצה ולהקים שם בישראל וגם אותם אשר שמו אותותם אותות לפי רוב השנים תמעט ידיעתם שמותם וספרותם והנה כי כן כל אשר יגעו ועמלו ע"פ תבל כבר הכל נשכח ויכט אותם עפר הארץ, וע"כ האיש אשר מגלה עפר עיניהם, ויזכירם בזכרון טוב, הוא הוא המחיה אותם מעירת עפרם, ואם לא זכינו לראותם ולהשתעשע אתם, דבריהם הן זכרונם, שמותם וספרותם" וכו' עי"ש. זה לי עשרים שנה לשובה שבתוך עמי אנכי יושב פה בקרב עדתי קהל ישרון שטאמפי יע"א וכבר נתעוררתי מילידי עירנו, וניני ונכדי הגדולים ז"ל יושבי על מדין פה קהלתינו, וגם מאוהבי קדמוניות וחובבי קורות באמרם אלי יום יום והי' אמונת עתך חוסן ישועות לנו ולעליזי ישנים להשביע ולהתענג בקורות ימות עולם ושנות דור דור. והנה עד כה השיבותי אחור ימיני ולא עשיתי מאומה ומאנתי הקשב לקול המפצירים בי וידרשון אותי יום יום ובקשו פני תמיד כי עול צבור והתחייבות של יום ביומו וגם טרדות הזמן השתרנו ועלו על צוארי ואמרתי עוד חזון למועד. אך ואהה! שיד ד' נגעה בי, האלקים מצא את עון עבדו וחיים שאל ממני ולקח בני יחידי אשר אהבתי הבחור החרוץ המו"מ בתו"י כ"ה חיים ע"ה ששבק לן חיים ביום ז' מר־חשון ע"ז"ר"ת' לפ"ק, עורנו באבו, נתן ריחו, פתאום בא שמשו, ונתבקש מישיבה של מטה לישיבה של מעלה בן ט"ז"ב' שנים, ושם אמו הצדקת שקדמתו במרומים ביום ט"ז תמוז תרע"א לפ"ק שינדל בת אסתר ע"ה, אז אמרתי אל לבי אחרי רואי אולי הגיע הזמן להפיק רצון המשתוקקים ולהציב בזה בבת אחת נגדה נא לכל עמי יד

וישם לבן ולאם הבנים ע"ה טוב מבנים ומבנות שם עולם, והרהבה נפשי גם חגרה עז ויצאתי לרעות בגנים ללקוט שושנים לקוטי בתר לקוטי לגלות רזים לפענח מצפונים, להוציא לאור תעלומים להיות דורש על המתים אשר המה חיים ערנה ולחפש באמתחת מכתבים של עדתנו וראיתי איך חשך משחור תארם ולקו בחסר ויתור וחלוף מוחלפת השיטה וערוב פרשיות ורובם ככלם בלו והורקבו ולא ה' רשומם נכר כלל עד כי היו כספר חתום לפני באין מבין ואין רואה כגן נעול מעין חתום אין דורש ואין מבקש לו, כי זה הרבה יותר ממאה שנים היו גנוזים בטמיר ונעלם וברבות בשנים איך היו לשמה, ספו תמו מן בלהות ואין לנו שיור רק משנת תפ"ב לפ"ק והלאה, וגם המכתבים הנשארים מסוכסכים ומדולדלים וחלק גדול מהם כבר אכלו עש והיו מונחים בקופסא כאבן דומם שאין לו הופכין ומחמת העפוש והרקבה היו מתמעטין והולכין כפרי החג מיום ליום, ע"כ אזרתי כגבור חלצי ונטיתי שכמי לעמוס עלי כל המשא הכבד הזה, עמל לא חדלתי ויגיעות בל מנעתי ללקט ולצרף ללבן ולברר כשמלה והלכתי בכשיל ובכלפות לבית היוצר לטהר אבני זכרון המתנוצצים ולפענח נעלמים קדושת גאוני ארץ הטמונים פה בבית החיים של עדתנו, ואבני קדש כמעט לארץ תשתפכנה רוח הזמן של מאה שנים הסתער עליהם מלאה חרולים וקמשונים עד שכמעט אין זכרון עוד לראשונים וחברתי האותיות פורחות באויר אחת ואחת בלולאות להיות אחד ושמתי העקוב למישור והסירותי מהם כל נפתל ועקש ובכן בדקתי בין המכתבים בחורין וסדקין עד מקום שידי יד כהה מגעת לתת לפני הקורא הנכבד איזה ציורים מגדולי עדתנו ז"ע ומקהלתנו טעמ מזעיר מעת שנשתכללה ונתיסדה, אך ברורי האיכל מן הפסולת מנופה בשלש עשרה נפה וכתבתי דברים אלו בקצור נמרץ מחמת הטרדות בפרט הוצאות הדפוס כי רבו בעתים הקשים הללו, ד' ירחם, עד כי רבו מלמנות ועצמו מספר ועלי היו כלנה וגם ידעתי מך ערכי כי אין לי יד לעלות אל הר מרום הספרות כי כננם אנכי לפני הענקים הגבורים הקרי לב אשר קטנם עבה ממתני במלאכת הספרות, ע"כ קורא נכבד! אל תוכן הענין ואל תכלית הדבר שים נא עיניך, דע ותבין שרק לכבוד הצדיקים גאוני ארץ הללו הטמונים בבית מועד לכל חי ומפאת אהבתי אל עדתי הישנה והמפוארה מאז ומקדם נתתי לפניך היום לקוטים אלו לאות ולמשמרת, לדורות למזכרת, מקטר מגש מאת המחבר, שהיא לכבוד עדתו וגדולי ז"ע מדבר, למען אשרה שמם לאחי ויודיעו לדור אחרון ויורו לר' כי טוב, וירא רבים ויירא ויבטחו בד', וישימו באלקים כסלם ולא ישכחו מעללי אל, ומצותיו ינצרו לדעת צדקות ד', אשר לא יבשו קוו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בו וידעו כי עזרה בצרות נמצא מאד. וקראתי בשם את קונטרסי זה

"קרות בתינו" ע"ד הכתוב במגילת שה"ש א' י"ב "קרות בתינו" ארזים, כי לקוטים אלו כוללים תולדות הארזים הגבוהים אדירי התורה ז"ל שהיו פה קורות בתינו בחייהם ואף כי אחרי מותם המה מגינים על העיר אשר שוכנים בה במנוחת כבודם וגם בתוכם רצוף אהבה קורות בתינו דהיינו כל מה שאירע לאבותינו ולאבות אבותינו בשנים קדמוניות, וגם מספר ב' תיבות "קורות בתינו" מלא "ו" עולה למספר שמי ושם אבי מורי ז"ל (והוא גם שם בני ע"ה) ולהבחל"ח ו שם אמי מורתי חחי', כי אבי מורי מו"ה חיים ז"ל ששבק לן חיים ולכל חי ביום ט"ו אלול תרנ"ז לפ"ק הורני ויורני וגדל אותי על ברכי התורה והיראה, ואמי מורתי הצדקת מרת צירל תחי' אשת חיל גם היא תמכה אותנו תמיד בימין צדקה ד' יאריך ימי' ושנותי' בטוב ובנעימים, עוד תנוב בשיבה לראות בני בנים עוסקים בתורה אמן, ובכן "משה שמואל בן חיים וב' צירל" עולה למספר "קורות בתינו", ובזה יצאתי גם לדעה הקדושה אומרת שכל אדם ירמוז שמו בספרו. מנשים באוהל תברך אשתי אשר עמדי זוגתי הרבנית המשכלת מרת לאה ת"י בת לאותו צדיק הרב הגאון מו"ה אליקים ז"ל שהי' רב בקה"י ראנדעגג במדינת אשכנז ועלה למרום כ"ו שבט תרס"ג לפ"ק, ד' יאריך ימי מחברתי ובנותי תחי' ברב עז ושלום אמן. וטרם אשים קנצי למילין אפרוש את כפי אל ד', יהיו נא אמרי לרצון לפני אדון כל להזכר לטוב לטובים ולישרים לכל בני עדתי הי"ו בכלל ובפרט נדיבי עם אלקי אברהם אשר אנכי יושב בקרבם זה עשרים שנה כלם שווין לטובה כי מחזיקים אותי בכבוד ומטיבים עמי, הטיבה ד' לטיבים לתן להם כפעלם ויהי שלום בחילם ורב שלום בניהם עד עולם, וזכות הצדיקים ומעשה ידיהם בקדש, המובאים בספר הזה יעמוד לנו בפרט ולכל ישראל בכלל שימליצו טוב בעדנו, לעורר רחמים על עירנו ועל עמינו להעלותנו מעומק בור ודות להר המור בקרוב וישמע קול מבשר ואומר משמיע ישועה משמיע שלום בב"א.

דברי המאסף זעירי דמן חברי' משה שמואל בן לאאמו"ר חיים ז"ל הערצאג רב דפה והגלילות יע"א.

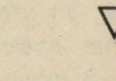
היום יום הששי מעלי דיומי שבתא לסדר והיה האיש אשר יבחר ד' הוא הקדוש עזר"ת לפק"ק שטאמפי יע"א.

וגם אלה יעמדו על הברכה! יוסף ד' חיים וברכה לאחי הרבני אי"א מו"ה יוסף הערצאג נ"י ולזוגתו מרת מרים ת"י בת מו"ה וואלף פפ"ה נ"י חד מנכבדי "עדת ישראל" בוויען יע"א, ולאחותי מרת שרה תחי' עם בעלה כ"ה יוסף ברוין נ"י בק"ק שוראן יצ"ו ולאחותי מרת חיילה תחי' עם מחברתה מו"ה אהרן דוד ווינער נ"י בכפר פאַטאַק יע"א ולכל יו"ח ד' עליהם, וכום ישועות אשא לברך בכל טוב עם כל יו"ח אחי אבי ז"ל נדיב ושוע, כ"ה שרגא

המכו' פייש הערצאג נ"י בק"ק וועלבאָ יצ"ו שנשאר הוא לבדו כעת עמ"ש לאביו מכל בניו ה"ה זקני הרבני המו"מ צדיק נשגב מו"ה משה שמואל זיל שהי' אחד מיקירי עדת וועלבאָ יע"א, ונשמת אשת דודי נ"י מרת רוזא בת רבקה ע"ה שעזבה אותו ביום י"ט אלול תרע"ב לפ"ק ונשמת דודי ר' דוד פירסט בן יטל ע"ה שהלך לעולמו ביום ז' ניסן תרע"ו לפ"ק, יזכרם אלקינו לטובה וימליצו טוב בעדנו ובעד כל ישראל אמן.

ובכן יעלה ויבא לגנזי מרומים נשמת ר' אפרים הערצאג ע"ה בן צביאה ראכל תי'.

אפריון נמטי' בזה לחובבי קדמוניות ה"ה האדונים החכמים דירעקטאָר בערנהארד מאנדל בעיר בודאפעסט, ודר. בערנהארד וואכשטיין בע"מ וויען יצ"ו, שחרבו לשלוח נודעות אלי משבחי מאורי בית ישראל זי"ע המובאים בספר הזה. ותשואות חן להרבני מו"ה יקותיאל יודא גר"וו ולהרב החכם הנעלה מו"ה מאיר שטיין נ"י, שהיו לי עם לקוטיהם הנודעים בעניני דברי הימים לאחיעזר. ועל טוב יזכרו הרבני מו"ה אלכסנדר אהרן בן שלמה טישלער ע"ה, שהי' אזה שנים רה"ק דערתנו יצ"ו ושב לאדמתו ביום ט' אדר שני בשנת תר"ע לפ"ק, והבחור אליעזר ליפמן בן ריזל ברוננער ע"ה מוויען יצ"ו, שהלך לעולמו ביום ה' תמוז בשנת תרע"ג לפ"ק, שחפשו והעתיקו ג"כ הרבה דברים מקורות אבותינו ומסרו לי עוד בחייהם להעליותם על מזבח הדפוס בעת שתעלה לרצון מאת הבורא יתברך שמו לטובה, ואתן שבח ותהלה לאל בורא עולם, אשר עזרני לגמור מלאכתי לכבוד אבותינו הקדושים זי"ע ונא יליצו טובות לפני כסא כבודו שנזכה כלנו מהרה לשמוח בבנין ציון וירושלים בב"א.

מבוא.

אם אמרתי אספרה כמו כל הקורות שעברו על עדתנו, גדולי וחכמי זי"ע כחול ירבון אם אזכרם, ואם באתי לכתוב אין אנו מספיקין להרבות יריעות וקולמוסין, לכן חשבתי דרכי ואשיבה לספר העיקר להודיע לדור אחרון הדברים אשר המה רק לחזק יראת שמים ע"י זכר גדולי עמינו בלב זרע ישרון ודור לדור יספר יקר תפארת פלאי הקורות שאירעו לאבותינו ז"ל ע"כ חק וגבול שמתי לחקור ולדרוש מתי והאיך נשתכללה ונתיסדה עדתנו כי שנת הוסדה הלא מכל עין נסתר, ישוטט כל דורש ויחסום כל תר, נעלם החזון ונעצרו החשבונות, רק אבן מקיר בית עולמים תזעק ועד הגל הזה ועדה המצבה הזאת שמצאתי, לא על שנת הוסדה כי אם על אורך ימי כי שם חרות על לוח האבן בזה"ל: "ביום ד' ה' ניסן ת"ז לפ"ק — הי' דבר ד' אל אברהם במחזה — מחזה שדי יחזה — חכם עדיק מנביא — וחוזה אשר יאמר — עליו כי הוא זה — המופל' והמשוב' — מו"ה אברהם ב"ה — אנשיל ז"ל ויסע — משם אברהם — ארצה ביום הנ"ל". — מציון הלזה נתבונן שבשנת ת"ז לפ"ק זה קודם מאתים ושבעים שנה כבר היו פליטי גולת אריאל כבשאר מקהלות ישראל יושבים פה בעירנו ויש להם אחוזת קבר. אין ספק שישנם בבית החיים פה אבנים עם אותיות שאינם מאירות החרותים על בתי נפש של שוכני עפר, דורש אין להם, שעתיקים ביותר מאבן הנ"ל רק שכן ירבו ויפרצו פרצות הרבה באבני זכרון החם וגם יהרסו ממקום עמידתם בעמק הבכה שאי אפשר לגלות מצפוניהם, וגם מכתבי עדתנו רק משנת תפ"ב לפ"ק יעידו ויגידו כאשר בארתי בהקדמתי ולולי דמסתפינא הייתי אומר שגם עדתנו פה נתיסדה בעת ששאר הקהילות הישנות נשתכללו פה במדינתנו, ואופן ישיבתה הי' בודאי כמו גם כן בשאר קהילות ע"י גירוש ממקומות אחרים או שאר סבות ושם במקומותם מצאו חן וחסד לפני השררה שקבלה את אבותינו ז"ל איש איש בארצותם ובמקהלותם, ובכן גם פה בעירנו תחת ממשלת שרי חסד משפחת "פאלפי" מצאו תמיד אבות אבותינו ז"ל מנוח ומרגוע לנפשם עד שרבו נדלו והצליחו וגם עשו פרי, כי גם השררה לא מצאה עול בהם יען שהיו למס עובד וגבול זה שנקרא "פאלפישע נחלה" שפרה להם בפרט מקום מושבם פה שנופל בדרך הצבא דרך המלך והולך למדינת אסטרריך, מעהרין וכו' הסמוכות לכאן, וכאמת מפה סחרו כל הארצות האל כל השנה כאשר יבואר עוד

בעזה״י, אך מלפנים כזאת הודעתי ובהקדמתי אותה גליתי, כי רב תועלת ספרי הלזה לעשות רק זכר לכל נאוני וגדולי ישראל אשר הזריחו את פני עדתנו באור תורתם ובנוגה צדקתם להודיע גבורתם וקדושתם וכבוד הדר מעשיהם, כי אם נצייר לפנינו מדרגתם אזי נקח מוסר לעשות כמתכונתם ולאחוז במעשה אבותינו אשר בידינו ע״כ לקורותיהם ולנפלאותיהם עשיתי זכר ונתתי משפט הכבורה למען יעמדו הנהגותיהם ותקנותיהם ימים רבים להחזיר עטרה על יושנה ללכת בדרכיהם ובזכות זה יקיצו וירננו שוכני עפר ושפתיתיהם ידובבו בקבר להיות לנו לפה לראות במהרה משיח צדקנו תחיית המתים והשבת נדחי ישראל לארצנו מארבע כנפות הארץ בב״א.

א.

הרב הגאון מו״ה מאיר בן מוהר״ר חיים ש״ן ממגורשי אייזן שטאט זצ״ל.

הראש והראשון ממאורי עולם הנודעים לנו ומרועי ישראל שהרבצו תורה פה והיו מיושבי על כסא הרבנות בקהלתנו הוא הרב הגאון המקובל מו״ה „מאיר בן מהור״ר חיים ש״ן ממגורשי אייזן שטאט זצ״ל משפחת קצנלבוגן״ כאשר חתם עצמו ביד קדשו על ספריו כמבואר הכל להלן בסימן זה, ועל ידו גלוי וידוע עדתנו בראשונה בתוך אמוני עם סגולה לשם ולתפארת, כי בשנת תנ״ה לפ״ק כבר הי׳ פה כנראה בעליל מספרו „משתה יין״. הרב הגאון המקובל הזה נולד בקהל אייזענשטאדט כאשר שמו וחותמו יגידון עליו כדרכם בקדש מאז, לחתום ולקרא עצמן על שם מקום מולדתם, וכן הוא חותם ידו על ספרו „נר למאור״ בראש ובסוף הספר „הקטן מאיר בן מהור״ר חיים ש״ן ממגורשי אייזן שטאט״, וגם בהגהותיו „לספר הגלגולים״, כאשר מובא הכל להלן קורא על עצמו תמיד „אמר מא״ש״ דהיינו „אמר מאיר אייזענשטאדט״. ובכן נראה מחתימת יד אחיו הרב מהור״ר משה אייזענשטאדט ז״ל שקרא עצמו ג״כ הכי בסוף הקינה שחבר בשפת יידיש־דייטש על המתים במגפה בפראג שהיתה ר״ל שם מיום כ״ח לחדש תמוז תע״ג עד ר״ח טבת תע״ד לפ״ק, בשם „איין נייא קלאגליד״ דפוס אמשטרדם וחתם שם ג״כ „משה בן האלוף מוהר״ר חיים מאייזנשטאט מבית קאצנלבויגען חזק״. וגולד שם מרנא ורבנא זצ״ל לאביו חיים מבית קצנלבוגן ולאמו הצדקת פריידא בת הרב המקובל מו״ה משה דיין מצוין דק״ק א״ש ז״ל ולמד תורה בבחרותו בישיבת רבו הגאון מו״ה גרשון אשכנזי ז״ל רב במץ, כאשר הביא הוא בעצמו שמו בספרו „משתה יין״ דף ט׳ ע״א על פסוק „כי יצא דבר המלכה״ וכו

(מגילת אסתר א' י"ז) ושם נאמר: „הנה שמעתי מפה קדוש מ"ו הגאון מוהר"ר גרשון נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מיץ" גם למד אצל הגאון המקובל מו"ה יעקב טעמירליש ז"ל מווינא, כי מזכיר תורת רבו הלזה בהגהותיו לספר „חגלגולים" דף י"ב וז"ל: „אמר מא"ש (מאיר אייזנשטאט) מט"ו ר' יעקב תעמילש ז"ל שמעתי וכו'" והוא הגאון המקובל מו"ה יעקב טעמירליש ז"ל מווינא שחבר ספר חקבלה „ספרא דצניעותא דיעקב" והוא גם הוא שכתב בהסכמתו לספר „אור חדש" להגאון מו"ה חיים בוכנער ז"ל מקראקא בשנת ת"ך לפ"ק כי בימיו כבר מלאה כל הארץ דעה להיות כלם מיודעי חן וכי הוא ראה בעינו גודל כוסף והשתוקקת של אנשי דורו על זאת החכמה הנעלמה עד אשר רובם ככלם כעם ככהן כקטן כגדול מתאוים לעמוד בסוד ד' ולקיימה עכת"ד. בשנת ת"ל לפ"ק הי' הגירוש הגדול האחרון בעיר ווינא ונתגרשו כל היהודים מעיר מלוכה וויען וכמו כן גם מאייזנשטאַדט נתגרשו, כי מקרה אחד להם מה שאירע לזה אירע לזה (עיין אוצר הספרות שנה ב' שבו נאמר: „האחוה והרעות בין שתי קהילות האלה היתה חזקה עד מאד וכמקרה האחת כן מקרה השנית כי שתיהם גורשו בשנת ת"ל לפ"ק". עיי"ש). ובזה גם אבות מרנא ורבנא מוהר"ר מאיר ז"ל אשר מקום מושבם הי' באייזנשטאַדט היו בתוך הגולים לשא רגליהם לעוף כאשר ידאה חנשר והרחקו נדוד מעיר אייזנשטאַדט עם בניהם כאשר מרנא ורבנא בספרו „נר למאיר" שכתב בפראג קרא על עצמו: „דברי הקטן מאיר בן מהור"ר חיים ש"ן ממגורשי אייזן שטאט" עד שמצאו מרגוע ומנוחה לנפשם בעיר הגדולה והמעטירה פראג, ושם נתישבו ושם מצא מנוחה נכונה לחיי העולמים אביו של מרנא מוהר"ר חיים ז"ל הנ"ל ואחריו הלכה גם אשתו מרת פריידא בת המקובל מוהר"ר משה דיין ז"ל מאייזנשטאַדט הנ"ל דרך כל הארץ שם בפראג ביום ט"ז אדר בשנת תל"ח לפ"ק ומנוחת כבוד שתיהם שם בפראַג, ובניהם מרנא מוהר"ר מאיר ז"ל ואחיו מו"ה משה ז"ל נשארו שם בפראַג, הראשון „ללמד את נערי בני אצילי ישראל בפראַג" כאשר כתב הוא בעצמו בהקדמתו אל ספרו „נר למאור". והשני ג"כ לשכון באהלי שם. הספר „נר למאור" חבר מרנא ז"ל שם בפראַג והדפיסו בווילמערשדארף בשנת תל"ה לפ"ק והוא פירוש נחמד על ספר „מאמר עולם קטן" שחבר החכם והשלם ה"ה החסיד מוהר"ר מנחם עזרי' ז"ל מפאנו כ"ץ עמנואל, ומאחר שהספר הזה יקר עד מאד במציאות הא לך שמו והקדמתו: „נר למאור", פירוש על מאמר עולם קטן והוא אחד מעשרה מאמרות שחבר החכם והשלם ה"ה החסיד מוהר"ר מנחם עזרי' זצ"ל מפאנו כ"ץ עמנואל ונוסף לו פירוש לדבריו אזן וחקר איש אשר ביהודא נודע, ונקרא שמו בישראל „נר למאור" על שם המאיר באופל, ועל שם המחבר

ויראו אור גדול בספר הזה מעט הכמות ורב האיכות כאשר עיניכם תחזנה מישרים. — לפ״ק ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציך כבתחלה[א] נדפס פה ק״ק ווילהרמשדארף תחת ממשלת אדונינו הנראב וואלף גאנג יוליא יעניראל פעלדמערשלין השם ירום הודו ותגדל אדנותו אכי״ר. ע״י המחוקק יצחק בן ליב יודלש כ״ץ ז״ל ממשפחת הגרשוני״. — וזאת החקדמה: „אמר הקטן מאיר בן מהור״ר חיים ש״ן מנורשי אייזן שמאט מי אנכי כי הביאותני עד הלום להכנים ראשי בין אמרים זקוקין די נור נפיק מיני׳, כי דברי רב הגדול בעל עשרה מאמרות עמוקים מיני ים הם, ואין לירד לסוף דעתן, אמנם אנכי לא באתי אלא לישב פשטי דבריו כאשר כתב הרב הגדול רבן של כל המפרשים רש״י ז״ל בפירושו לתורת ד׳, כתב כמה פעמים, אנכי לא באתי לישב אלא פשוטו של מקרא, גם אנכי באתי בעקבי הגדולים ואמרתי שלא באתי לישב אלא דברים כפשטן, אמנם פירושי אינו צריך לחכמים אשר דבריהם המה כפטיש יפוצץ סלע[ב] שמחלק לכמה טעמים, כי בודאי דברי הרב הנ״ל על כל אות ואות יש לדרוש בו תלי תלין ואני באתי לפרש לאנשים אשר המה כערכי ואינם מבינים דברים נפלאים שלא לנעול דלת בפניהם, וגם הם ישכילו ויבינו בתורת ד׳ ישמע חכם ויוסף לקח[ג], כי אני לא באתי להחליט את דברי בפירושי לזה הספר קטן הכמות ורב האיכות, כי דברי המחבר הנ״ל מפוזרים ועל הרוב הוא מראה מקום לעיין במאמר הנפוץ ואיתו מאמר אינו מצוי בידי לעיין שם ולא נביא אנכי ולא בן נביא[ד] לידע מה שהוא מבאר שם, הרשות נתונה לכל המעיין לתת טעם לשבח, וקראתי השם הספר הלז „נר למאור״ באשר הוא מאיר לאיש אשר קצר השכל כמוני היום, וע״ש הפסוק נר אלקים נשמת אדם[ה] כי המאמר הזה מדבר בנשמת אדם, ורציתי לקרותו בשם „נר אלקים״ כאשר כתוב בפסוק, אמנם שלא להיות שם אלקים הגדול והנורא שגור בפי כל ברי׳ בדיבורו עם בני אדם והוא מזכיר זה החבור, ובתיב כבוד אלקים הסתר דבר[ו] שלא להוציא שם שמים לבטלה, לכן קראתי בשמו הפירוש הזה „נר למאור״ שגם שמי יזכר בו וכל חכם לב המעיין בזה אל יתן טעם לפגם עלי וידיעני לכף זכות ואם יהי׳ בדעתו טעם משוכח באיזה מקום כבר כתבתי שלא החלטתי את דברי כי דברי הרב המה כפטיש יפוצץ הסלע שמתחלק לכמה ניצוצות אלו ואלו הם דברי אלקים חיים[ז] יהיו לרצון אמרי פי ואל יחשוב לשמץ ודופי מה שאמרתי בימי חורפי, ואל יאמר א׳ אשיב את כספי וקחו מוסרי ואל כסף ותוכו לארבע מאות שקל כסף אור הגנוז בלובן מחשוף, כל מלאכי עליון אליו נכסף ויש מפזר ועוד

א) ישעי׳ א׳ כ״ו. ב) ירמ״י כ״ג כ״ט. ג) משלי א׳ ה׳. ד) יבמות קכ״א, ע״א. ה) משלי כ׳, כ״ז. ו) משלי כ״ה, ב׳. ז) עירובין י״ג ע״ב. גיטין ו׳ ע״ב.

נוסף [א]) אמן כן יהי רצון". — ובסוף ספרו זה „נר למאור" כתוב לאמר: „ברוך ד' אלקי ישראל אשר עד הנה עזרוני לפרש ביאור מספיק על המאמר הזה וכה יזכני להשלים כל חפצי ותאותי ללמוד וללמד ולעשות ספרים הרבה אין קץ וכל רואם יכירו כי הם דברים כנים ואמתיים ואני בתפלה ובתחנה לפני כל מעיין ידנני לכף זכות ואל יקנאו קנאה של עצמיות ורקב עצמות כי כבר הקדמתי ראש דברי שלא החלטתי דברי ומי החכם ויבין וערב לבו לגשת ולומר פשט אחר יענה ויאמר, כי ע' פנים לתורה ויהיו נא אמרי לרצון לפני אלקים ואדם יחוננו לעשות לתושי' כפלים ולחזות בטובו לירושלים אמן דברי הקטן מאיר בן מהור"ר חיים ש"ץ ממגורשי אייזן שטאַט ושוכן את דכה פה פראג ללמד את נערי אצילי בני ישראל". וגם הספר ישן ונושן „סדר הדורות" בחלק ב' דף ק"ל ע"א בתוך שטות המחברים מזכיר שמו של מרנא ורבנא מו"ה מאיר ז"ל וספרו היקר הלזו ושם נאמר תחת אות מ': מאיר בן מ' חיים אייזנשטאט „נר למאור". — בשנת תמ"ד לפ"ק נדפסו הגהותיו „לספר הגלגולים" ביחד עם „ספר הגלגולים" בספד"מ ע"י הרב הגאון המקובל מו"ה דוד גרינהוט בן נתן ז"ל עם קצת הגהותיו וזה שם הספר ותוכן דבריו: „ספר הגלגולים מהרב הגדול מוהר"ר חיים וויטאל זצ"ל וכו' והוא דרושי הנשמות והגלגולים וכו' וכמה פרטיות שבהם עם תוספות נופך משל מי שיש לו יד ושם בחכמה זו מהור"ר מאיר אייזן שטאט נרו בקצת פי' הצריך במקומות שונים ולהיות שבא לידי המדפיס, וכי חרף נפשו [ב]) למעוות שיוכל לתקנו בהגהותיו ושם עינו ולבו שם כל הומי' לסקלו ולהרים מכשול ולישר המסילה ולזכות בו הרבים הוציאו לאור המדפיס והגיהו איש אחד מיוחד מנטע נאמנים מגזע היחוס והמעלה הבקי בכל חכמה ומדע התורני מיודעי ח"ן כהר"ר דוד במהוה"ר נתן גרינהוט מק"ק פרנקפורט ותהי ראשית מלאכתו יום ב' כסליו לפרט ת"מ"ד עיני ד' אליך בה [ג])." הגהות של מרנא ורבנא מוהר"ר מאיר ז"ל המה מצוינים „בספר הגלגולים" הלזה בפנים הספר תחת ד"ה „אמר מא"ש" (אמר מאיר אייזן שטאַט). הספר הגלגולים הזה שנדפס עם הגהותיו של מרנא ורבנא מוהר"ר מאיר זצ"ל והוציא לאור הגאון המקובל מוהר"ר דוד גרינהוט זצ"ל בספד"מ בשנת תמ"ד לפ"ק נאסור למכור בספד"מ על פי תקנת הקהל וכו' יאמֶר; „נמנו וגמרו עפ"י החבורתא קדישא מחמת „ספר הגלגולים" שנדפס פה ע"י ר' דוד גרינהוט עם הגהות שלא ימכר פה ולא יתן אותו לשום אדם במתנה שלא יהי' סכנה פה ועל זה עשה ר' דוד גרינהוט שבועה" (עיין בקורות רבני פראַנקפורט מאת הרב הגדול החכם מו"ה מרדכי הורוויץ ז"ל חלק ב', דף נ"ד בעל מחבר ספר „מטה לוי"), הספר הגלגולים הזה הובא לבית הדפוס

[א]) משלי י"א, כ"ד. [ב]) שופטים ה', ח"י. [ג]) דברים י"א, י"ב.

שנית בזאלקווא בשנת תקל"ד לפ"ק ויצא עוד פעם שלישית לאור בפרעמיסלא ע"י הרב הגה"צ הקדוש מרן יחזקאל שרגא ה"ש האבדק"ק שינאַווא זצלה"ה ועיין בהקדמתו שם והוא פלא עי"ש. — לאחר שיצא לו מוניטין הן בנגלה הן בנסתר בעולם ע"י ספריו אלו „נר למאור" והגהותיו ל„ספר הגלגולים" נתקבל מרנא ורבנא מהור"ר מאיר זצ"ל בקרוב אחר שנת תמ"ד לפ"ק מפראג כמו לפני ב' מאות ושלשים שנה לרב ומורה בקהלתינו כאשר הכתוב השלישי הספר „משתה יין" מעיד ע"ז, כי בספר הזה כבר נודע בשערים בתואר „אב"ד דק"ק שטאמפי". — הספר הזה „משתה יין" חבר פה בקרב עדתנו, ושם לדרך פעמיו כהנהגת המחברי ספרים מאז ומקדם לחזור אדת הסכמות להביא דבריו אלה לבהד"פ וגם להקל מעליו עול הוצאות הדפוס לקבץ חותמים ע"י כסף קדימה, כאשר נראה מתוך דברי הסכמה תליתאי על ספרו „משתה יין" מידי אביר הגאון אב"ד ור"מ דק"ק ברודא זצללה"ה שהי' עוד טליא זעירא כאשר מרנא ז"ל הי' כבר מיושבי אוהלים של תורה (עיין הסכמתו) וכותב ואומר: „הוא ניהו האלוף המרומם התורני הרבני מהור"ר מאיר נר"ו אב"ד דק"ק שטאמפי במדינת אונגארן, אשר בא לכאן ותלמודו בידו[א]) יד פשוטה לקבל ידי באצבעי להסכים וכו'". הספר „משתה יין" ממרנא ז"ל זכה לשלשה הוצאות הוצאה ראשונה נעשה ע"י מחבר עצמו בפיורדא בשנת תנ"ז לפ"ק בחיותו פה בקרב עדתנו, ולאחר ארבעים שנה כאשר תמו הספרים קם ונתעודד בנו מהור"ר צבי הירש ז"ל והוציא ספרו של אביו ז"ל „ספר משתה יין" לאור עוד הפעם שנית בפיורדא בשנת תצ"ז לפ"ק עם הוספות שהוסיף בסוף הספר בשם „חידושי גאונים" ובה חידושי תורה „מהגאון רבי אברהם ברודא זצ"ל" „מן הגאון הגדול המפורסם מהור"ר יהונתן נר"ו דרשן דק"ק פ־אַנ" „מהגאון אב"ד דק"ק פראג" (שהי' אז הגאון מהור"ר דוד אופענהיים ז"ל) ומטר אביו היא הגאון המחבר ז"ל, והוצאה השלישית יצא לאור בשנת תרס"ג לפ"ק במונקאטש ע"י מוכרי ספרים שותפים בנייסאנדעץ כאשר יבואר לקמן. ועתה הספר „משתה יין" ידבר בעצמו מתוך עטו של מחברו. שם הספר „ספר משתה יין" דרושים נאים ומתוקים על מגילת אסתר בדרך פרד"ס חברו נאה דורש ונאה מקיים, לו יד ושם בחכמה בנגלה ובנסתר ה"ה הרב הגאון המקובל מו"ה מאיר בן מו"ה חיים אייזנשטאט זצללה"ה אב"ד דק"ק שטאמפי בעהמ"ח ספר „נר למאור והגהות על ספר הגלגולים". — לפירושו זה קרא המחבר שמות, לדרך הפשט קרא „יין מגתו" לדרך הרמז קרא „יין הרקח" לדרך הדרוש „יין ישן" ולדרך הסוד „יין נסכים" כאשר המחבר בעצמו מבאר לנו זאת וז"ל: „משתה יין גפן פוריה נטע שעשועים על יובל ישלח שרשים

א) פסחים נ', ע"א. ט"ק כ"ח, ע"א. ב"ב י', ע"ב. כתובות ע"ז, ע"ב.

ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים סימן פ'ר'ד'ס' פשט, רמז, דרוש, סוד. אמר המחבר אל הסרים למשמעתו, לכו לחמי בלחמי ושתו יין מסוכתי כי טוב דבר בעתו, נתתי לפניכם יין מגתו, השריג הראשון הפונה על דרך הפשט אשר ממנו יתבשלו הענבים והם יעשו יין המתוק לחיך והיא הנקרא יין מגיתו. השריג השני הפונה על דרך הרמז אשר מן ענביו יצא יין מבושם חמרי וריחני פקחני לו יקרא יין הרקח. הנה הבאתי יין חדש בתוך הסעודה הראוי לברך עליו הטוב לרידי והמטיב לאחריני שתו ושכרו דודים. ששון ושמחה ליהודים, בשפה אחת ודברים אחדים. השריג השלישי הפונה על דרך הדרש אשר מן עוביו יצא חמר עתיק המשמח אלקים ואנשים דעת זקנים נוחה הימנו לו יקרא יין ישן, לכו נרוה דודים נתעלם כאהבים, על שער בת רבים. השריג הרביעי הפונה על דרך הסוד אשר מן ענביו יצא יין הראוי לנסך על גבי המזבח קודש יאמר לו, לו יקרא יין נסכים, כל הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונו של ת"ח יין הזה הסך נסך שכר לד'". והא לך שלשה הסכמות על הספר "משתה יין" ותמצא את הכל אשר הבאתי למעלה ממרנא ורבנא מוהר"ר מאיר זצ"ל, והמה: "הסכמת הגאון הגדול אב בחכמה ורך בשנים המופלא ומופלג כמהור"ר דוד אופנהיים אב"ד ר"ט דק"ק ניקלשפורג ומדינית מעהרין. (הוא הרב הגאון שכתן פאר אח"כ בעיר המעטירה פראג יצ"ו.) "לעולם יכנס אדם בכי טוב"[א]) לכו במשתה יין חמרא עתיקא וחמרא נקידא וליסטן ארבעה פנים לתורה ארבע נכנסו לפרד"ס[ב]) רימונים ר' מאיר רימון מצא תוכו אכל[ג]) אכילה גסה ודקה מן הדקה דברים נחמדים ושפתיו ישק נשיקה של פרישות ונוח לחיך כקונדיטין ה"ה הרבני האלוף התורני המופלא מהור"ר מאיר אב"ד ד"ק שטאמפי נר"ו אשר חברו ובא במגילות ספר כתוב ד' פרושים ע"ד פרד"ס בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב הדור לקו"ל חסידיו וענו ואמרו כולו כאחד ויינו מזוג ופתו אפוי פת חיטין אני קריתי את המגילה וקריאתן זו הלולן הלולא רבא אשר ביאור ופירוש על מגילת אסתר וביאור דברי אסתר ומרדכי וכבר יצא לו מוניטין, ע"כ מן הראוי להיות נוצר תאנה יאכל פריו[ד]) פרי עץ החיים זו תורה זו שכרה יפוצו מעיינותיו חוצה ורהוטי רהיטין הני שיטין ע"כ הנני מסכים להביא מנחת בכורים ויין נסכים על מזבח הדפוס וימלא גרונו מיין המשומר כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי', נאום דוד הקטן בן הקצין המפורסם המנוח כהר"ר אברהם אופנהיים חונה פה ק"ק ניקלשפורג עדת ישורון והמדינות מעהררין". "הסכמת הרב המופלא הישיש הזקן שקנה חכמה האלוף מוהר"ר יששכר בער בן החסיד המקובל אשר רוח אלקים בו מהור"ר אלחנן אב"ד ור"ט דק"ק קרעמזיר והמדינה. באשר שכבר יצא תורת

[א]) פסחים ב', ע"א. [ב]) חגיגה י"ד, ע"ב. [ג]) חגיגה ט"ו, ע"ב. [ד]) משלי כ"ז, ח'.

האלוף התורני הרב מהר״ר מאיר במהר״ר חיים זצ״ל כמעט בקרב רוב ישראל אשר האיר עיני העברי״ם, בפירושו למאור הקדוש שחבר ט״ע הגאון נר למאור ובהגהותיו לספר גלגולים ושם הראה ידו הגדולה, בתורת הקבלה ורוב דבריו מיוסדים על אדני עמודים קבלת האר״י ז״ל ועתה הוסיף שנית ידו כזית שופכני[א]) הודו, וביאר את מגילת אסתר, בנגלה ובנסתר, הלום ופותר, ע״כ ידי עמו וזרועי תאמציהו להביא לבית הדפוס. כ״ד יוסף יששכר בער ק״ק קרעמזיר והמדינה יע״א. „הסכמת הרב המופלא בר אוריין זכר אבהן הרב החכם מוהר״ר ישראל בן הגדיב הקצין המפורסם הר״ר יעקב קאפיל מווין אב״ד ור״ט דק״ק ברודא. הן כל יקר ראה עיני את מפעלות תהלות הספר במגילת עפה, כסולת מנופה כתובה אחור ופנים שוחקות ומסבירות על מגילת אסתר בנשאות חן בעיני כל רואי בעלי ראתן, באשר שבארבע״ה פני״ם דברי תורה בטיול פרד״ס רמונים כר׳ מאיר רימון אכל לשובע נפשו נפש היפה, במגילה מנופה בשלש עשרה נפה, ועד מקום שידו מגעת בדק יפה יפה. הוא ניהו האלוף המרומם התורני הרבני מהור״ר מאיר נר״ו אב״ד דק״ק שטאמפי במדינות אונגארן, אשר בא לכאן ותלמודו בידו יד פשוטה לקבל ידי ואצבעי להסכים עמדי להביא לבית הדפוס בכן רצונו של אדם זהו כבודו ובפרט ביודעי ומכירי קאמינא, הוינא כד הוינא, טלי׳ זעיר ויגאי והי׳ הוא יושבי אוהלים של תורה, ועשה עצמו כעורב שחורה, עד שראה באספקלריא המאירה, ומלתי כבר אמורה, בחיבורו פירש על מאמר א׳ מאמר עולם זעירא, מעשרה מאמרות בשפה ברורה, והנה עתה נכנם לפני ולפנים בנסתר ובנגלה, וגם שמעתי ממנו דברים נחמדים מזהב מפז בתפארת וגדולה, בארב״ע חלקי אבנים אבני סגולה, על מקרא מגילה, מנורת זהב כולה, ובמגילת ספר כתב חידושים יקרים קריתי ושניתי בו בקצת אמרות טהורות, וברכתי ברוך יוצר המאורות, ובאמת קיצר במקום שהי׳ מן הראוי להאריך, כר׳ מאיר דחייש למעוטי מחמת הוצאת הדפוס וכבר ירד מטה מטה, בכן רשות והורמנא נתונה מאתי לחקור מילין בעט ברזל ועופרת, להיות לאות ולמשמרת, לדורי דורות, הכותב והחותם לכבוד התורה ולומדי׳ היום יום ג׳ י״ד מנחם תניא נמי דהכי לפ״ק. נאום הקטן ישראל בא״א המנוח הנדיב המפורסם בישראל שמו כהר״ר יעקב קאפיל סנ״ל זצ״ל מווינא חונה פה ק״ק ברודא״. ולהריח ריח ניחוח ולטעום טעם אפס קצהו מדבריו המתוקים כנופת צופים אאציג פה הקדמה של מרנא ורבנא מוהר״ר מאיר ז״ל לספרו זה „משתה יין״ וגם מזה תבין ותראה שבמקום ענותנותו שם אתה מוצא גדולתו, ושם נאמר: „אם יין מלכות רב כיד המלך, לא יאתה גם לי, גם לילך אחר הילך, אמר״י נא לא כאשר תלך אלך, לכו לחמי בלחמי, ושתו ביין

א) פאה פ׳ ז׳, מ״א.

מסוך עם מיטי המשמח אלקים ואנשים, המרבה לשתות לא יאשם, אכלו רעים שתו ושכרו דודים, וזאת תורת האדם, לטייל בפרד"ס הזה אשר נטעתי, אני היום יולדתי, והנה גפן לפניך, בו תמצא מחמד עיניך, ובגפן ארבע שריגים, על ראשך צנים הבשילו אשכלותי, ראוי לברך עליהם על הארץ ועל פירותי, טבחה טבחה מסכה יינה, אף ערכה שלחנה, מלחם ובשר, ולהוציי"אך חלק אי אפשר. אמרו בגמ'[א] כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבי' בשמחה, ורבים הישיבו על זה מה זה כשם האמור כאן, והאיך תלוי' זה בזה, ומה הי' חסר, אם הי' אומר, משנכנס אדר מרבין בשמחה ולא תלי' נפשי' בקללה. אך נראה שחקדמונים רמזו בחכמתם בקצור לשונם מה שהאריכו האחרונים, הנה בפי' הגמ' שלנו אמרו[ב] חייב אינישׁ לבסומי בפורי' עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, שהאריכו בביי והרמ"א ז"ל[ג] עד שלבסוף אמרו שאין להשתכר כ"כ, אך המצוה הוא שישתה יותר מן מה שרגיל לשתות ויישן ומתוך שישן לא ידע בין ארור המן וכו' אבל אין המצ"ה שישתכר עד שישתנע כי הקב"ה שונא השכרות, ואמרו בגמ'[ד] משחרב הבית בראשונה[ה] התחילו פירושין שבישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, נטפל להן ר' יהושע וכו' עד בני אמר לכם, שלא להתאבל כל עיקר א"א שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי א"א ישאין גיזרין גזרה על הצבור אם אין רוב הצבור יכולין לעמוד בה[ו] אלא כך אמרו חכמים עושה אדם כל צרכי סעודה משייר קערה אחת זכר לחרבן, ופרשי' במקום שרגיל לעמוד שם קערה מחסר מקום א' שיהי' אותו מקום ריקן והוא זכר לחרבן ע"כ. לדעתנו רמזו קדמונינו ז"ל כל זה בחכמתם בקצור לשונם, כי הנה אם אמרו סתם משנכנס אדר מרבין בשמחה, היינו מבינים כל המרבה לשתות יין ולהשתכר ולהשתנע ולהתהולל בשטות הרי זה משובח, ואין זה מן המכוון שלא נצטוינו על הוללות וסכלות אלא שמחה שיש בו עבודת היוצר, ואם משתכר האדם עד שאינו יודע בין טוב לרע בזה אין בו רק הוללות ושכלות, הא מה אית לך למימר, אלא כמו שאמר הרמ"א ז"ל שישתה מעט יותר ממה שרגיל וכו' ובזה כיונו רז"ל באמרם כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, ע"כ אין לומר בזה שלא יאכל כלל ולא ישתה כלל, שחרי אין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה, אלא הא מה אית לך למימר כמו שאמר ר' יהושע שימעט קערה אחת מן מה שרגיל כמו שפירש, כך בענין זה משנכנס אדר מרבין בשמחה, לא שירבה יותר מדאי וישתנע ויתהולל אלא קצת יותר מן הראוי לשתות כמו שאומר הרמ"א ז"ל. ונחזיר לענינינו שהתחלנו כי הא

א) תענית פ"ט ע"א. ב) מגילה ז' ע"ב. ג) ש"ע או"ח תרצ"ה סעיף ב' רמ"א.
ד) ב"ב ס' ע"ב. ה) בגמ' הנ"ר בשני'. ו) ב"ק ע"ט, ב"ב ס', ע"ז ל"ו, הוריות ג'.

דידן ודאי נצח שלא למשוך בבשר ויין יותר מדאי עד שיהא בטנו צבא והמוח מבולבל אלא ישתה ויאכל עד שישמח הלב ויהא לו מקום לרווח צמאונו כד"ת כמו שדרשו רז"ל [א]) היתה אורה זו תורה ואין להטות אחר לשון המפורסם בפי ההמון שאמרו אין אסתר מגדת [ב]) ואלו ודאי המה מגלין פנים בתורה שלא כהלכה, וגורמין צער לתרדכי ואסתר שלש"נם גרם להם לטעות, אבל הם יש בהם מדעת קונם שצוה לכתוב בתורה נעשה אדם ואמר כל הרוצה לטעות יבא ויטעה וישרים דרכי ד' צריקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם [ג]). והנה אני הקטן זעירא דמן חברייא כפי קט שכלי חיברתי החיבור הקטן הזה אשר בו יתבארו דרושים נאים ומתוקים על מגילות אסתר אשר כל חכם לב ישמח בו בשמחת פורים, בשמחה שיש בו עבודת יוצר הרים, ומכל מקום טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידך [ד]) כי חמרי וריחני פיקחני, ומיני' ומיני' תסתיים, ונזכה לביאת גואל לירושלים: דברי הקטן מאיר בן מוהר"ר חיים ז"ל מקצינאלבוגן הוינא בדלא הוינא, מר זוטר"א ור"ב קטינא, לע"ע פה ק"ק שטאמפי חונה". — והא לך הקדמת בן המחבר ז"ל בהוצאה שניי': "שמעו עמי ואדברה, נעימה כת'בה אמירה, מזוקק וברה, דרושים נחמדים ומתוקים, דב"ש רימונים. פרחי שושנים, כאלו מסיני מסורים ונתונים, ירוה צמאונים, מאבי הגאון המונח וכבתה שמש', והיחל חשכ', והיתה תורתו מונח בקרן זויות, ואין איש בבית, כמעט הי' לי לשמיר ושית, ובהאיר הוד כת'בתו, ויגע בכנף מידתו, ויאמר קומי עורי ודיבורי', לאב"י נועם גלי הנסתרה, זמור זמורה, הנה באה עת דודים, גיל ושישון ליהודים למצוא פריום ולהביא בבית הרפום ואנכי מסולק דמים, וקול דמי צועק, ואני בנו המחבר, בשפה ברורה אדבר, יגעתי וטרחתי במכפלה, להסיר המכשלה, והספתי נופך משלי, מה שהי' בנורלי כמר מדלי, וזה חילי. במגילה דף ט' ע"א דינאי מלך [ה]) וכו' ושינה וכתבו וירכיבם על נושא ב"א ופירש"י שלא יאמרו משה רבכם לא הי' לו סום וגמל ע"כ הגמ' והתוס' פירשו נושא אדם שאם יאמר לכם וכי לא הי' למשה רבכם סום וגמל ע"כ, הנה רש"י פירש בודאי שלא הי' לו סום וגמל והתוס' פירשו בלשון בתמי' וכי לא הי' לו, ובודאי הי' לו, אבל החילוק בין תוס' לרש"י דאזלי לשיטתם הנה אמרו בגמ' [ו]) דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה [ז]) אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזיר על הגרנות אחר תרומה יהרסנה, וחלקו התוס' ורש"י אם דיין דומה למלך שאינו צריך לכלום פירש"י עשיר והתוס' פירשו שהוא גמיר וסביר כך פירש תוס' בסנהדרין ותיכף ע"ז הדף אמרו [ח]) בגמ' אמר

[א]) מגילה טז ע"ב. [ב]) אסתר ב', כ'. [ג]) הושע י"ד, י'. [ד]) קהלת ז', ח'. [ה]) בגמ': בתלמי המלך. [ו]) כתובות ק"ה. סנה' ז'. [ז]) משלי כ"ט ד'. [ח]) כתובות ק"ה.

רב מרי האי דיינא דשאיל שאילתא פסול למידן דינא ולא אמרן אלא דלית לי׳ מידי לאהדורי, אבל אי אית לי׳ לית לן בה, ע״כ דפליג על תוס׳ וקיים כרש״י וסביר כרב מרי אבל התוס׳ פירשו בגמר׳ דסנהד׳ כהנ״ל ע״ש, לפי הדברים האלה הוצרכו לשנות מילת וירכיכם על החמור [א]) וגם לא חמור אחד מהם נשאתי [ב]) וכתבו תחת על החמור, נושא בני אדם ותחת לא חמור לא חמד, כי מצינו במאמר שמואל [ג]) וחמור מי לקחתי ופירשו חז״ל [ד]) אפילו לרכוב עליו לדון ולשפוט לא, כתיב בשמואל [ה]) ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, ע״כ וחמור מי לקחתי נראה שסבר כרב מרי האי דיינא דשאיל פסול למידן דינא כי לית לי׳ לאהדורי ושמואל לית לי׳ לאהדורי גם זה נאמר במשה רבנו ראש לכל הדיינין הלא כתיב [ו]) ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב שנקה עצמו נגד קרח ועדתו לא חמור אחד מהם נשאתי ופירושו כמו בשמואל כמו כן מוכח לומר שלא הי׳ לו סוס וגמל ולא הי׳ לי לאהדורי כפי׳ התוס׳ שפי׳ בלשון בתמי׳ דאי לא כן קשה למה הוצרך לשנות לא חמד מהם נשאתי שלא יאמרו סוס וחמור לקח הלא מותר הי׳ לו כמאמר הגמ׳ ולא אמרן וכו׳ ולפי׳ התוס׳ הי׳ לי׳ לאהדורי אלא בודאי כפירש״י שלא הי׳ לו באמת יאמרו ולא בלשון בתמי׳, ולכך הוצרך לשנות ולמה הוצרכו לשנות שניהם משום שאר חפצים כפירש״י, ורש״י ז״ל אזל לשיטתו אבל תוס׳ פירשו בענין אחר לשיטתם בסנה׳ שם שאינו צריך לכלום שהוא גמיר וסביר, א״כ האי דיינא דשאיל שאילתא הוא לשון שאלת הרב אבל שאלת כלים או סוסים מותרים ונסתר סברה זו לכך פירשו כאן בלשון בתמי׳ ואפשר שהי׳ לו ויכול לשאול מאחרים מה שהוצרכו לשנות אצל משה להראות שעשה לפנים משורת הדין ודו״ק.

וכה אמר בן המחבר זצ״ל בסיום הספר „משתה יין״: „אתן שבח ותהלה — לאל בורא עלילה — אשר עזרני — לקיים צוואת אבי ז״ל אשר צווני — להיות לו לשם ותפארת — ולדורות ולמשמרת — בעט ברזל ועופרת — ומצוה למצוה גוררת — בצרוף דפסתי חידושי נאוני ומוסדי ארץ — בקצור נמרץ — ולשון נקי — כדי שהקורא ירוץ — ופועל ידי תרצה — אפילו חולין שבו ירצה — על העולין לקנות ואל תחוסו על כספכם — כי שקוי הוא לנפשכם — הקטן צבי הירש בן הרב מוהר״ר מאיר ז״ל מקצינעלבוגן״. — וספר „משתה יין״ הלזה הובא לפי דעת השותפים מו״ה משה אורי קעללער ומו״ה אלטער ראאב נ״י מו״ס בנייאסאנדעץ במדינת גאליציען בשנת תרס״ב לפ״ק שנית לבית הדפוס על ידם ברוב יופי בדפוס המשובח של השותפים קאהן עט פריעד בק״ק מונקאטש יצ״ו, אבל באמת, כאשר

[א]) שמות ד׳, כ׳. [ב]) במדבר ט״ז ט״ו. [ג]) שמואל א׳ י״ב, נ. [ד]) פרש״י שם. [ה]) שמואל א׳ ז׳ י״ז. [ו]) שמות ח״י, י״נ.

בארנו היטב, הוצאתם זו, הוא כבר הוצאה של י ש י ת, והמוציאים לאור עונים ואומרים בהקדמתם להוצאתם הזאת וזה מלתם: „נותנים אנחנו לפניכם בזה ספר קטן הכמות ורב האיכות, יכלכל בתוכו דברים העומדים ברומו של עולם עפ״י פרד״ס על מגלת אסתר, אשר חבר הרב הגאון המקובל מו״ה מאיר במו״ה חיים אייזנשטאַט זצללה״ה (עי׳ בסה״ד שמות המחברים אות מ׳, מאיר) בעהמ״ח ס׳ „נר למאור״ פי׳ על מאמר „עולם קטן״ מעשרה מאמרות „והנהות על ספר הגלגולים״ אשר נדפסו ביחד עם ס׳ הגלגולים בספד״ט שנת תמ״ד ע״י הגאון המקובל מו״ה דוד גרינהוט זצללה״ה עם קצת הגהותיו וכו׳ וכו׳ והספר הזה הנקרא בשם „משתה יין״ נדפס ראשונה בפיורדא זה ערך שתי מאות שנה ואיננו בנמצא כלל במדינתנו, וכמטמונים יבקשוהו, ע״כ קמנו ונתעודד להעלותו מחדש על מזבח הדפוס בדפוס נאה ומשובח ובתקון הטעיות והשבושים הרבים אשר נפלו בו בדפוס הראשון לזכות בו הרבים וכו׳ וכו׳. המלבה״ד״. — ועוד חבר מרנא ורבנא מוהר״ר מאיר זצ״ל זמר לנתינת ספר תורה שנדפס בפראג בספר „תקון לשבת״ בשנת תס״ג לפ״ק והשיר הזה מחזיק עמוד א׳ ומתחיל „מאד אשמח ואזמר בנגינה״, ר״ת שם המחברו. — אח אחר של מרנא ורבנא מיהר״ר מאיר זצ״ל נודע לנו ג״כ מחיבוריו והוא הרב מוהר״ר משה אייזנשטאטט ז״ל הנ״ל שנולד גם כן לאביו מוהר״ר חיים ז״ל באייזנשטאט והלך עם אביו גם הוא בשנת ת״ל לפ״ק בתוך הגולה עד שישב בפראג ושם העתיק כמה ספרים מלה״ק ללשון עברי־דייטש וכן חבר הקינה בשפת יידיש־דייטש על המתים במגפה בפראַג מכ״ח תמוז תע״ג עד ר״ח טבת תע״ד לפ״ק בשם „איין נייא קלאגליד״ הנ״ל מחזיק ח׳ דפים, ומתחיל הקינה עפ״י א״ב ואח״כ בתשר״ק וחתם שמו בסוף „משה בן האלוף מוהר״ר חיים מאייזנ־שטאַט מבית קאנצנלבויגען חזק״, הקינה נדפס בפראג בשנת תע״ד לפ״ק והמתים במגפה ר״ל היו מסוף חדש תמוז תע״ב עד ר״ח טבת תע״ד לפ״ק ג׳ אלפים ד׳ מאות ומ״א איש. ה׳ ירחם! — שאר תוקף תהלתו ותפארתו ופרשת גדולת מרנא ורבנא מוהר״ר מאיר זצ״ל ומשאר גדולי תרומה שלו חוץ מבנו הנ״ל ברא כרעא דאבא לא יכולתי להתודע יותר אף שטרחתי בעצמי בטרחות מרובות לא יאמנו כי יספרו כדי להודע אי׳ מקום כביד מנוחת כל גדולי ישראל זי״ע אשר ישבו פה על מדין, עם כל זה לא עלתה בידי למצא כלם, ושלשה מי יודע אי׳ מקום כבוד מנוחתם ואכחיד את שלשת הרועים ששמשו פה בכתר הרבנות, מרנא ורבנא מוהר״ר מאיר ז״ל הנזכר בסימן זה, מרנא ורבנא מוהר״ר יעקב עשקעלעס זצ״ל המובא בסימן ב׳, והחוט השלישי מרנא ורבנא מהור״ר אורי שרגא פֵּייבל זצ״ל שבא בספר בסימן ג׳, ובעבור זה נעלם ממנו גם זמן סלוקם ויום מיתתם כי ברוב השנים בודאי נשתברו או נשתקעו המצבות של קדושי עליון הללו שהעמידו על קבריהם או נהרסו ממקומם ואין עוד זכר

להם, וכן אין שום ראי׳ ועדות בתוך מכתבי עדתנו להעלות זכרון מרנא ורבנא מוהר״ר מאיר זצ״ל על לבבנו, כמה שנים הופיע פה בשמשו בעדתנו ומתי ובאיזה מקום שב לאדמתו ורק ממעיינותיו שיצאו חוצה כנ״ל ידענו שהאיר פה ומאיר לארץ ולדרים עלי׳ ואף שעצרנו ד׳ לידע שנת ויום פטירת מרנא ורבנא מוהר״ר מאיר זצ״ל ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה מקום שחלקת מחוקק זה ספון, אולם זכרו לא יסוף מישראל ושפתותיו דובבות בקבר, כי רבים שתו ממעינותיו ואם דחזינא לרבי מאיר מאחורי׳[א] אחרי דרך מבוא שמשו ורק שמענו שראו בני דורו גדולתו וגם תמהו, אלו חזינא מקמי׳ נוראותיו ונפלאותיו אשר שיחו, הוה ידענו ששמך יאיר לך מאיר[ב]; כי רבים הלכו לאורו, וזכותו יעמוד לנו שנלך באור ד׳ לראות בשמחת עולם בבנין עיר על תלה אמן:

ב.

הרב הגאון מו״ה יעקב עשקעלעס זצ״ל.

מי מלך פה אחר מרנא ורבנא זצ״ל הנזכר בסימן א׳ בעדתנו, אם נתמלא מקום כבודו מיד אחרי מותו, או נפקד מושבו ימים רבים אי אפשר להעמיד על בורי׳, כי מאחה שהאיש מאיר לא ידענו מה הי׳ לו ונעלם ממנו יום מותו, ומקום מנוחתו נסתר מכל עין, קשה לברר אם אין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא[ג], אבל אם יפה כוונו דורשי קדמוניות אפשר שמיד לאחר שלקח אותו אלקים ואיננו, שמש פה בעדתנו הרב הגאון זצ״ל הנזכר בראש סימן זה. בספר „אוה למושב״ (תולדות הרבנים הגדולים שישבו על כסא הרבנות ד״ג׳ מקהלות ה׳ א״ה״ו, דהיינו אלטונא, האמבורג, וואנדסבעקק, נדפס בקראקא תרס״ג) דף ט׳ כתוב לאמר: „הרב ר׳ זלמן עניו מאד וכיבד ת״ח שבאו לכאן לדרוש בביהכ״נ הגדולה דקהלתנו במעמדו וכן דרש הרב הג׳ המפורסם מו״ה אברהם ברודא שבא לכאן על נישואי בנו של ר׳ משה אב״ד דק״ק אַנשבאַך ועשה סעודה גדולה לכבוד הרב הנ״ל ולבנו ולמחותנו הפרנס מו״ה ישראל פּירשט, ובסעודה זו הקפיד החכם צבי על ר׳ אברהם ברודא, אבל בסוף נעשה שלום ואת והב בסופה (עיין מגילת ספר דף נ״ב), וגם הרב הגאון גבריאל במו״ה יודא ליב עשקעלעס אב״ד דק״ק ניקאָלסבורג ודק״ק וויען הי׳ בכאן על נשואי בנו ר׳ יעקב אב״ד דק״ק שטאמפּפּען עם בתו של ר׳ מרדכי הכהן (אור החיים נו׳ 657) ודרש בביהכ״נ״. —

[א] עירובין י״ג ע״ב. [ב] מאורה לשבת שני של חנוכה ולפ׳ בהעלתך. [ג] שבת ל׳, יומא ל״ח, מ״ק ק״ח, תענית ה׳.

ובספר „אור החיים" הנזכר הנדפס בספד"מ דף ש"ב וס' תרנ"ז מצאתי כדברים האלה: „הר"ר גבריאל ב"ט יודא ליב ב"מ חיים ב"מ סיני ב"ר בצלאל [א]) תלמיד מובחק של מו"ה שמואל קיידנובר [ב]) אב"ד בעלקוש בשנת תמ"ד ונתקבל בשנת תנ"ג לאב"ד בפראג [ג]) והי' שם עד סמוך לסוף שנת תנ"ה [ד]), ואח"כ נבחר לאב"ד במיץ [ה]) במקום הרב מו"ה גרשון אשכנזי [ו]) ומשם נתקבל לאב"ד בניקלשבורג והמדינה והי' פה בעירנו (המבורג) בזמן אשר הי' אב"ד הרב מו"ה משלם זלמן נייאמארק וחתנו הרב מו"ה צבי אשכנזי על סעודת נשואי בנו הרב מו"ה יעקב אב"ד בשטאמפי עם בת ר' מרדכי הכהן ככתוב בספר „מגילת ספר" כ"י להרב מו"ה יעב"ץ וכו'". מכל אלה יראו עינינו שבאמת הרב הגאון זצ"ל הנזכר בריש הסימן שמש פה בכתר הרבנות, ולפי השערה נמשך פה מלכותו משנת ת"ס לפ"ק ולהלן אף שגם ממנו לא נמצא בעדתנו או במכתבים שום זכר שהאיר בתורתו וצדקתו בקהלתנו פה. הוא הי' בן שלישי לאביו המפורסם האי גאון רב מדיני מהור"ר גבריאל עשקעלעם שהי' רב בכמה קהילות גדולות כמבואר לעיל, בסוף הי' אב"ד דנ"ש המדינה ודק"ק וויען, תוקף תפארתו עיין בספר כלילת יופי ח"ב דף ס"ט, ורק זאת למזכרת שהוא כתב לבעל פנים מאורות ז"ל, „מחותני" עיין פ"מ ח"א שאלה מ"ב, וגם הבעל פנים מאירות ז"ל הגדיל מאד בשבחו וכותב עליו: „הרצתי דברים אלו לפני הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר גבריאל נר"ו אב"ד דק"ק נ"ש והמדינה" עיין פ"מ ח"א שאלה י"ח אדת סדור הגט בפרוסטיץ עי"ש, אף שבספרים שעוסקים עם קורות גדולי עמינו לא הוזכרו רק שני בניו למעלה כזאת גליתי שגם בן שלישי בשמו יעקב הי' לו, שהי' רב אב"ד דקהלתנו. שם בנו האחד הי' יודא ליב שנקרא אחר אביו, מת בדמי ימיו, ושם השני דוב בעריש שהי' ממלא מקום אביו הנ"ל והמדינה, וזה הי' החתן השני של הגאון השתדלן הגדול מו"ה שמשון וו"ה המפורסם בשם ר' שמשון וויענער ז"ל ועיין בספר כ"י ח"ב בכמה מקומות דברים קצרים השייכים לקורות חיי הגר"ש ז"ל, והגאון הקצין המצואר הזה, אשר עליו העיד הגאון חוות יאיר ז"ל בספרו כי מימות רב אשי לא נמצא דוגמתו תירה וגדולה במקום אחד, רצה לתן את בתו לרב הרבנים מוהר"ר יהונתן אייבשיץ ז"ל, שלמד בביתו בעיר מלוכה וויען, כאשר גם רבו של הגאון הגדול מהור"ר יונתן ז"ל הבעל פנים מאירות ז"ל גם כן למד מלפנים בביתו של הגר"ש ז"ל בעיר מלוכה וויען [ז]), אבל בתו נתנה משפט הבחירה להרב

א) הנזכר בתשובות מהרש"ל סי' י"ב. ב) בעל ספר „ברכת הזבח". ג) כנרא' מהסכמתו על ס' שבתא דרינלא. ד) יש מנהילין כ"י סי' ק"ב. ה) כנראה מהסכמתו על ס' חות יאיר שכתב בעברו דרך פפד"מ ללכת למיץ. ו) שהי' רבו של מרנא הובא עם הספר בסימן א'. ז) עיין הקדמה לפ"מ ח"א, שכתב שם, „כי בחר

מו״ה בעריש עלקעלעש אב״ד דק״ק נ״ש בנו של הרב הגאון מוהר״ר גבריאל ז״ל. הגאון ר״ג ז״ל שקעה שמשו בשנת תע״ח לפ״ק ובספר קבוצת חכמים דף קמ״ח הובא נוסח מצבתו ואחריו בא על כסאו בנו הנ״ל, וגם שמו הלך ומצודתו פרוסה כמעט בכל המדינות ובקצוי ארץ, וכן חתם עצמו בהסכמתו ע״ס „בית לחם יודא״ על ש״ע יו״ד (משנת תפ״ט לפ״ק) „נאם הקטן יישש״ר בערוש באאמ״ו הגאון המפורסם בתורתו ובחסידות מו״ה גבריאל זצ״ל מקראקא החונה בק״ק ניקלשבורג ומדינת מעהרן ומדינת הגר ומדינת מענצא יע״א״, והלך לעולמו בווינא כ״ו אדר ראשון בשנת תקי״ג לפ״ק. והבן השלישי עוד צעיר לימים בא להיות רב ומורה בעדתנו בחיי אביו אחר חתונתו ושמחת לבו בהאמבורג עם בת המפואר ר׳ מרדכי הכהן כנ״ל. יותר לא נמצא בספרים ובמכתבים ממרנא זה ולא נודע לנו שום דבר חוץ ממה שכתבתי למעלה, מתי הלך מכאן? ולאן הלך? ואי׳ מקום מנוחתו כבוד? נפלאת ורחוקה היא ממני. כבר הודעתי לעיל שכל חובבי קורות מספרים תהלות רק משני בני הגאון מהור״ר גבריאל עשקעלעס רב מדיני בנ״ש ז״ל ושם בן שלישי נעלם וטמיר מכל, אכן החוקר ישנים המפואר דר. ווַאכשטיין בוויען הסכים עמי שמרנא ורבנא הנ״ל מהור״ר יעקב ז״ל ששמש פה בכתר רבנות באמת בן שלישי להגאון מוהר״ר גבריאל עשקעלעס ז״ל ושלח לי בטובו ראיות ברורות ונכונות מספריו שמהם נבין ונשכיל שמרנא ז״ל הנ״ל הלך מכאן בודאי לקהל שאַפֿא במדינת מעהרין, ואף שבעדה זו אין שום זכר למו על רב הלז, אעפ״כ אבן תזעק שהי׳ שם ובת הי׳ לו ששמה קרינדל וממצבתה נראה ג״כ שהיא היתה בת של הרב מוהר״ר יעקב ומתה בדמי ימי׳ בת י״ט שנים, אשתו ראישונה של הירש בן מרדכי מרגליות יפה וזה נוסח מצבתה: „האי שופרא דבלע בארעא בחצי ימי׳ — נאספה השמש בגבורה — פ״ט האשה הצנועה מרת — קרינדל בת הרב מוהר״ר — יעקב זצ״ל אשת ה״ה הר״ר — הירש יפה נרו נפטרה ביום ה׳ — ו׳ אייר תצ״ב לפ״ק. — ובראש השורות האחרות החרותים על אבן המצבה הזאת נלוים ביחד האותיות „קרינדל בת הרב מוהר״ר יעקב.״ — והדבר שהרב מו״ה יעקב ז״ל הוא בן שלישי של הגאון גבריאל עשקעלס ז״ל והוא הרב שכהן ג״כ פה בעדתנו כהנ״ל גלוי מהספר „תבנית יוסף״ שנדפס בשנת תקי״ב לפ״ק בפֿ״פֿ אַן דער אָדער ששם בהקדמה משלם המחבר מוהר״ר יוסף בן אביגדור תודות . . . „למהור״ר יששכר בערוש״ „ומחובר לקודש הרי הוא בקודש ה״ה בן אחיו הרבני המופלג מו״ה יודא ליב בן המנוח מוהר״ר יעקב ז״ל״. מזה הובר שלרב המדיני מוהר״ר יששכר

לישב באהלה של תורה באיזה מקומן של שבחים בבי רבנן וקרבנו לעבודת הקדש היה הרב הנגיד והקצין פאר ישראל מהרי״ש ווערטהיימער מווינא עיי״ש.

בערוש הי' לו אח מי"ה יעקב שקרא את בנו אחר אחיו הבכור מו"ה יורא ליב שמת בדמי ימיו כמבואר למעלה. והדבר שמרנא ז"ל הי' אחר צאתו מכאן רב בקהל שאפפא נראה ממצבת בנו שהובא ג"כ בספר החכם הנ"ל כרך ב': „. . . . . שבו מציינין את הקבר — שנחצב ואיש אישכולת ובו נקבר — התורני הגביר ה"ה מו"ה ליב — עשקילס בהרב דק"ק שאפי ה"ה — מוה"ה יעקב זצ"ל אשר דבק נפשו ביושר — ועשה מעשים ט־בים בכושר — ונשמתו נרצה למעלה עלה קל כנשר — כ"ג כסליו שנת תקכ"ד לפ"ק — לסדר ויתן חינו בעיני השר ת"נ"צ"ב"ה." ועד הגל הזה ועדה המצבה הזאת שהגביר הזה הוא האיש שנדבה רוחו לסיע' הוצאת ספר „תבנית יוסף" הנ"ל והוא גם הוא בנו של מרנא ורבנא מוהר"ר יעקב ז"ל ונכד של הגאון מוהר"ר גבריאל עשקעלס ז"ל. ויתר מעשה תקפו וגבורתו של מרנא ז"ל נעלם מכל, ולא באתי בשורות אלו רק לרחיות העצמות היבשות הללו ודי בזה, למען יהי שמו לעולם וזברו לא יסוף מישראל והוא גם הוא יהי' מלאך מליץ אחד מני אלף עלינו ועל כל ישראל לטובה אמן.

ג.

הרב הגאון מוהר"ר אורי שרגא פייבל זצ"ל.

לאחר שעזב מרנא ז"ל המוזכר בסי' ב' מקומנו, לא אבו בני עדתנו לשום מיד רב עליהם, כי אם העלו רק דיין על ראשם, שהי' מורה צדק לעדתו, כאשר מרנא ז"ל המובא בסימן זה מודיע כזאת לבעל „פנים מאירות" ז"ל בדברים האלה, „יהנה לפנים הי' פה מ"צ והורה לאיסור, ואחריו באתי במקומו, והייתי נושא ונותן עם בעלי תרסין והודו לדברי להתיר." (עיין פ"מ ח"ב שאלה י"ג ולקמן באריכות.) ורק אחר ימים כבירים התאספו בני עדתנו ונמנו וגמרו להשיב עליהם לראש ומנהיג הרב הגאון מוהר"ר אורי שרגא פייבל זצ"ל שהי' מקודם שנים רבים דיין בק"ק ליסא שהיתה שייכת אז למדינת פולין. כאשר נחזה מהאמור להלן, נראה שמקור משפחתו הי' פה במדינתנו, וכמדומה עיר הקדש פ"ב יצ"ו, כי בנו המפואר נקרא בפי כל „מוהר"ר דובער מק"ק פרעשבורג", וגם בנו זה בעצמו כתב בהקדמה לספרו „באר טוב" וז"ל: „אלך אל מדינות הגר ק"ק פרעשבורג ארץ בני מ ש פ ח ת י", כאשר יבא הכל לקמן באריכות, ולפי דברי בנו הרב הגאון דובער ז"ל ישב אביו הנ"ל ביטי ישישתו על כסא הוראה להורות צדק בעדתנו קודם מותו, וזה הי' בשנים בין ת'פ—ת'ץ לפ"ק לאחר שמשך עבודתו בקודש רבות בשנים בק"ק ליסא במדינת פולין שמשם נדלדלו ונטלטלו ע"י

שעות רעות שהתרגשו אז לעם ד' קרוב לשנת ת"פ לפ"ק, אח"ז נעשה רב בקהלתנו. ומאחר שרק מדברי בנו בעל המחבר ספר „באר טוב" הגלוים וידועים יותר ונחקקים בעט ברזל ועופרת, נמשכים ונכרים לנו הקורות נחיי מרנא ורבנא זצ"ל, ע"כ שלא להכפיל הענין אביא מקודם קצות מדרכי איש בנו של מרנא ורבנא זצ"ל אשרי יולדתו וברא מזכה אבא. הרב הגאון החסיד מוהר"ר יששכר בער בן מרנא ורבנא זצ"ל רבץ בימי עלומיו בין משפתי ישיבה הגדולה דהגאון בעל פנים מאירות ז"ל שהי' אב"ד ור"מ דק"ק א"ש יצ"ו, בהיותו רב בשידלאווצא ובפרוסטיץ בשנות ת"ס—תע"ה לפ"ק והתמיד שם ומצא מלא חפניו במדה גדושה בתורה ויראה, כאשר העד העיד הגאון המאיר עיני חכמים בהלכה מר רבו ז"ל בהסכמה שנתן ע"ג ספרו „באר טיב" וכה דבר בקדשו שם: „יש שכר לפעילתו על ישראל הדרתו תורתו אומנתו ה"ה התורני והרבני תלמידי הוותיק המופלא מו"ה יששכר בער במו"ה א"ש פייבל זצ"ל אשר שמש לפני בישיבה בילדותו ובחרותו והי' כאיש גבורתו מחדרין לי' שמעתת', חד וחד נחית לעומקה של הלכה ותוספות מרובה על עיקר שהיא ירא וחרד לדבר ה' לא פסק פומי' מגירסא גרים ודייק כוותי' מסתברא וכו'". וגם הי' מיושבי אוהל יעקב בישיבה של הגאון בעל שב יעקב זצ"ל ישיבה הרמה והגדולה לאלקים מארבע מאות בחורים מופלגים (שה"ג להגחיד"א מערכת י') כמוזכר בספרו „באר טוב" דף כ' ע"ב שמביא ממנו חד"ת על המאמר „ומימי לא עמדתי על מדותי" ושם אמר וז"ל „אקדים מה ששמעתי מפי אמ"ו הרב הגאון המפורסם מו"ה יעקב כ"ץ אב"ד ור"מ דק"ק פפא"מ". ובהגיע לפרק האיש מקדש נשא אשה את יודית בת התורני ר' וואלף וואלנער בק"ק פוזנא העיר רבתי עם, כאשר בריש ספרו מיחם עצמו עם חותנו. בשנת תע"ו לפ"ק הי' במדינת פולין גירוש היהודים וגם הוא הי' בתוך הגולים למדינת אשכנז ועל שלשה שנים תקע אהלו שם ויען שגם שם לא נח ולא שקט, רוח ד' נססה בו לילך לארץ הגר ולישב באוהלה של תורה בק"ק פ"ב ארץ בני משפחתו ובעת ההיא בשנת ת"פ לפ"ק בודאי גם אביו מרנא ז"ל שהי' ג"כ בין מגורשי ליספא בא לכאן, וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול עול רבנות של עדתנו. ומטלטול הדרך והצער ככה מספר בנו בספרו „באר טוב" בהקדמתו: „ונפלאתי מתוגת טרדת הזמן אשר בו עמדתי — מדינת פולין טלטלתי — מהסתפח בנחלת ה' גורשתי — בדבוק חברים אשר למדתי — ואני בתוך הגולה עם ה' יצאתי — מק"ק פוזנא בעיר רבתי מקום מנוחתי — ולמדינת אשכנז באתי — ושם אהלי אהל עראי תקעתי אני וביתי — וימים רבים ע"ד ימים תהי' נאולתו[א]) ימים שנים, רבים שלשה עמם ישבתי — גם שם לא נחתי ולא

[א]) ויקרא כ"ה, כ"ט.

שקטתי — ואמרתי אלך אל מדינות הגר ק"ק פרעשבורג ארץ בני משפחתי — אולי אנכי אעשה שם לביתי וכו'" ומסיים הקדמתו זה בדברים האלה: „כ"ד התנצלות ועתירת הקטן דוב בער בהאלוף המרומם אמ"ר כמהור"ר אורי שרגא פייבל זצ"ל שהי' מקדם דיין דק"ק ליסא ומקודם מותו הי' יושב על כסא הוראה ומ"ץ בק"ק שטאמפא סמוך לק"ק פרעשבורג." — בשנת תצ"ב לפ"ק כאשר היה בפ"ב החל להוציא חידושיו לאורה ולהדפיס ספרו „באר טוב" הנ"ל והשיב את הבאר על שבעה עינים שבע המה תאות לבו, על מסכתות חילין, פסחים, ביצה, חגיגה, מגילה, שבת וברכות כוללים חידושי הלכות וגם דרושים מתוקים על כל סדרי התורה ל"ה דפים, אבל משך ה' שנים עד תצ"ז לפ"ק נמשכה העבודה עד שראה ספרו אור עולם מחמת חסרון כיס כאשר בעצמו בהקדמתו יספר וכך הי' אומר: „כי העיקר חסר מן הספר ואין לי אפילו להחיות את נפשי ומכ"ש להוצאת הדפוס וכו'." וכך הוא שמו של ספרו: „ספר באר טוב" (על מסכתות הש"ס מעורב בו דברי אגדה) המסכיר לכל בסברה ובפלפול על גמ' ותוספת ואגדה ואיזה רמב"ם ותמצא בכל שביע ויו"ט דבר בעתו מה טוב לחדד התלמידים בשינונים בקושיות ובפרוקים ולקטן איזו דפין מדרשים שאינו מפורשים אשר חבר התורני הרבני המופלא כש"ת מו"ה דוב בער מפ"ב במהור"ר א"ש פייבל ז"ל שהי' דיין בק"ק ליסא ומקודם מותו ישב על כסא הוראה בק"ק שטאמפא במדינת הגר חתן ה"ה התורני כש"ת כהר"ר וואלף וואלנער זצ"ל מפוזנא נדפס פה ק"ק אלטונא תחת ממשלת אדונינו המלך האדיר השם יר"ה ויתנשא מלכותו לו ולנברתו לזרעו עד עולם אנפ"ו בחדש את ציום רביעי יהי' לששון ולשמחה לפ"ק (תצ"ז)". — וישששכר איש פריש ברקאי נכרכו ידיו בשוראי מששה גאוני עולם מקודש ענו עליו בשורות הסכמותיהם לפניו לעד שישששכר מיודעי בינה ה"ה א) בעל „כנסת יחזקאל" ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק אה"ו שכתב בהסכמתו על ספרו „באר טוב": „כאשר התורני הרבני המופלג מהר"ר דוב בער במהר"ר א"ש פייבל מק"ק פרעשבורג חבר מחברתו הקדש בפלפול וכו'" ומסיים כזה: „עש"ק ב' איר ט'ו'ב' למב"ם תצויין לפ"ק פה ק"ק אלטונא יחזקאל באמ"ו מוהר"ר אברהם זלה"ה מבית קצנאלפויגן חבנק"ק יע"א." ואחריו ב) בא חד מיקירי דירושלים הגאון מהר"ם חאגיז ז"ל שהתגורר אז בק"ק אלטונא בשנת תצ"ז לפ"ק וכה אמר „אלו מן ההלכות שנאמרו בעלי' וכו' ה"ה הרבני המופלא ומופלג מוהר"ר דוב בער ב"מ אורי שרגא פייבל מק"ק פרעשבורג יע"א וכו' ואע"ג דלא שלטה וכו' מחמת טרדת הדרך שאני מטופל ביציאה, זו היא שיבה, וזה הוא ביאה להעלות להר המור קרית מלך רב עיר הקדש יקרא לה עיר מולדתי תובב"א ואנים לי עדנא עד דאזילנא ואתינא למקום החפץ לחיים בירושלים

חותם ט"ו למטמונים חסד שבתפארת ישראל — שנת אספרה כל תהלתך בשערי **בת ציון** אגילה בישועתך לפ"ק משה זעירא דירושלים ת"ו חאניז נר"ו". ואחריהם ג) בא בהסכמה הבעל פנים מאירות ז"ל, דבריו הובאים למעלה, ועליו ד) הגאון מוהר"ר משה חריף זצ"ל שהי' אב"ד דק"ק פרעשבורג יצ"ו דבר בקדשו ויאשא משלו: „בהיות שכבר קדמני הרב ה"ה המפורסם מו' מאיר נר"ו אב"ד ור"מ בק"ק א"ש מעיד על הספר של ה"ה התורני הרבני המופלא עושה פלא מו"ה דוב בער נר"ו בן המנוח מו"ה א"ש פייבל זצ"ל שחבר ספר באר טוב להיות לו למשמרת וכו' בהיותו מכירו לשעבר במלחמתו של תורה מתגבר לא מש מתוך האהל מן הספר וראיתי וקריתי ושניתי ושלשתי שמעשה ידיו להתפאר ושמעתי מפיו דברים נעימים מדבש ומתוקים חכו ממתקים אשר אזן וחיקר דרישת הדוב על גמ' ותוס' ורמב"ם בכן אף ידי תכון עמו וזרועי תאמצנו כ"ד המדבר באכסני' של תורה היום יום ג' טו"ב סיון תצ"ב לפ"ק הק' משה חונה פה ק"ק פרעשבורג טלבוב". ה) וחמישי שהפליג בשבחו הוא הרב הגאון יודא אברהם במיהרר"י מפרווצא רב דק"ק גידינג וסמוכים ז"ל והוא כותב: „כתובת תנינא לדוב ה"ה התורני והרבני המופלא מו"ה בער נר"ו מפרעשבורג ושים בסלע קנאו קנאת סופרים תרבה חכמה וכו' חתמתי יום ה' ז' אלול ב'ת'מ'י'ם' לפ"ק בעוברי דרך פה יהודה אברהם במוהרר"י מפרווצא חינה ק"ק גידינג וסמוכים" ו) והאחרון הוא הרב הגאון המפורסם דק"ק קרעמזיר שכותב כזה: „יען המחבר הזה ה"ה התורני והרבני המופלא ומופלג מכל בני פלג כמו"ה דוב בער במו"ה א"ש פייבל זצ"ל רבים מגדולי ארץ אשר יקר בעיני מדותיהם מעידין עליו שהוא אדם גדול בתורה ובחסידות וגם תהיתי אקנקנו ומצאתי מלא דבר וכו' כ"ד הטרוד על התורה ועל העבודה כ"ד אלול תצ"ב לפ"ק ה"ק אלי' חונה פה ק"ק קרעמזיר יע"א ולע"ע." — מכל אלה נראה ונבין כמה חביבין דברי בן מרנא ורבנא מוהר"ר א"ש פייבל זצ"ל בעיני גדולי הדור והאירו פרקיו גם על ראש אבא כי ברא מזכה אבא. ונראה לי שמרנא ז"ל הוא הרב שהעריך השאלה לבעל „פנים מאירות" בשנת תפ"ו לפ"ק שחובאה בחלק ב' מספרי שו"ת פנים מאירות וחידושי בבא קמא מהרב „אב"ד ור"מ דק"ק אייזן־שטאט במדינת אינגרין סמוך ונראה לעיר מלוכה ווינא, זולצבאך תצ"ג." ושם נאמר: שאלה י"ב. „שאלה מן הרב דק"ק שטמפי יום ג' כ"ד סיון תפ"ו. אגב דשכיח שיירתא דאזיל מהכא להתם בכן באתי מן המ־דיעות מעובדא בישא דאיתעבד שבוע העברה פה קהלתנו, באשה אחת ששמשה עם בעלה בימי וסתה ונדתה, ובצפרא כאשר קם בעלה מן המטה ראה הסדין ששכבו עליו מלוכלך בדמים וכאשר ראה בעלה מן דבר מכוער גנוחי גנח וילולי יליל במר נפשו על עבירה חמורה שבא לידו ואשתו באה אלי להורות לה דרך תשובה ומתחרטת

זתוהה על המעשים המכוערים ומקבלת שלא תעשה עוד כל ימי׳ וכל מה שאגזור עלי׳ רוצה לקבל הן תשובת האר״י ז״ל והן תשובת הרקח והנה לא נעלם ממני מה דאיתא בטור א״ה סי׳ קט״ו מן הנשים היוצאות בלא כתובה, רק בעלה אינו רוצה למאום באשת נעורים, אבל לזאת לבי נוקפת אע״פ שרצון בעלה להיות עמה כמאז ומקדם האם מותרת לבעלה הוא״ל והיא חשודה? ועיינתי ביעתא חדא מה דכתב ב״ש בא״ה סי׳ קט״ו סק״א בשם תשובת הרא״ש שהמירה דתה לולי שיש תקלה לבעלה וסכנה ולעז על בניו היתה מותרת לבעלה ואמינא אנא אם המודה בע״ז הוא ככופר בכל התורה אפ״ה מותרת לבעלה, ק״ו אשה הנ״ל מותרת לבעלה ובפרט שקבלה על עצמה כל תקוני תשובה החמורה ביותר, אך נוכל לומר אין הנדון דומה לראי׳, בשלמא גבי אשה שהמירה דתה מותרת לבעלה משום דלא איתעבד לבעלה תקלה, אבל בנידון דידן דאיתעבד תקלה לבעלה על ידה תהי׳ אסורה, בכן ימחול נא אדוני מ״ו באלפי פעמים מחילות להודיעני מה דינה של האשה הזו ומפיו אנו חיים. — ועוד כפי פרושות אליו על דבר קורט דשכיחי שנמצא בין שני קרומים של הושט באווזים המלעיטים אותם והנה לפנים הי׳ פה מ״צ והורה לאיסור, ואחריו באתי במקומו והייתי נושא ונותן עם בעלי תרסין והודו לדברי להתיר בכן נא ימחול נא הוד רום אדוני מ״ו באלפי פעמים מחילות להשיב על שני שאלות כדי להבין ולהורות עכ״ל. ואם תשיב לי אמרי היאך תאר מרנא ורבנא ז״ל את בעל פ״מ ז״ל בשם מ״ו, הלא רק בנו הגדול הנ״ל ולא הוא הי׳ תלמיד מובהק לרבו בעל פנים מאירות? אבל ידוע מכבר ומצינו כמה פעמים שגם המה שלא זכו לצוק מים על ידי מאורי אור קראו למפורסמים בתורתם צדקתם וחכמתם ועיני כל ישראל בם תלויות ולהם מיחלות כתואר זה, וכערך זה עמד הבעל פנים מאירות ז״ל כי ממעיינותיו שהפיץ חוצה אנו רואין שכל גדולי ארץ דפקו כתשובה שלמה על פתחו, ועוד מאחר בנו הי׳ תלמיד מובהק של בעל „פנים מאירות״ ז״ל כאשר יעיד עליו רבו בהסכמתו הנ״ל שנתן על ספרו „באר טוב״ גם אביו עטרהו בשם „מ״ו״. — מדברי בנו של מרנא ורבנא ז״ל שמענו שלא האריך ימים על מלכתו בעדתנו, כי בלישנא של בנו שכתב בראש שהוא „בן מהור״ר א״ש פייבל ז״ל שהי׳ דיין בק״ק ליסא ומקודם מותו ישב על כסא הוראה בק״ק שטאמפא במדינת הגר״ יש לדייק מאחר שרק „קודם מותו״ ישב פה על כסא הוראה ששנים אחדים כמו עשרה מן שנת ת״פ—תצ״א לפ״ק שמש פה בכתר הוראה כמוזכר לעיל, כי בשנת תצ״ב לפ״ק כבר מזכירים אותו בספר „באר טוב״ הנותנים מהודם על בנו בשם „ז״ל״. — וככה הבן כח האב, כי כמו בבנו כן גם באביו נעלם ממנו יום מיתתו, חבל שבנו בעל „באר טוב״ ז״ל לא גילה לנו רז זה עת

שמלאכי השרת היו משתטשין באביו ז"ל, וגם בקרב עדתנו אין שום זכר וראי' לדבר הן במכתבי העדה הן בבית מועד לכל חי שמרנא אבי"נועם ז"ל הופיע לעדתנו באור תורתו, אבל בלתי ספק שקודם שנת תצ"ב לפ"ק נקרא אל השמים מעל ובבית החיים דפה מצא מנוחתו כבוד, כי לא יאמן אם יסופר, שהלך מכאן קודם מותו למקום אחר ושם נבלע אבן הקדש במקומו, אך מי יכיל למצא מצבתו בין אבני הקדש ההם שנהרסו ברבות בשנים ממקום עמידתם עד שיפוצו א' הנה וא' הנה מפוזרים ומפורדים ונתקלקלו צורות האותיות, כי רק ביום מות מרנא ורבנא מהור"ר נתן זצ"ל אב"ד דקהלתינו בשנת תקנ"ב לפ"ק כמובא להלן, נמנו וגמרו בני ח"ק דפה יצ"ו, "שהמקום שסמוך למקום שהכהנים שוכבים שם נבחר להיות מקום לגדולי ישראל שנפטרו בשם טוב והרביצו תורה והיו הורים ומורים". ואף שאלופי גבאי דח"ק וג"ח דפה יצ"ו עשו כל אשר ה' לאל ידם, בנו הנהרסות ורפאו השברים שבר על שבר יחדיו ידבקו, בכ"ז לא עלתה בידם לתקן הכל וחבל על דאבדין ולא משתכחין. — וכן מצינו גם מבנו הבעל "באר טוב" שנטמן ונגנז בבית חיים הישן דקרתא קדישתא פרעשבורג יע"א רק איזה שורות ונעלם ממנו יום ושנת מותו, כי בערן ההיא צר ה' המקום אדמת קודש לקבור שם לבדן אשר שבקו חיים לכל חי וכסו באיזה אמות עפר את הנטמנים שם מקדם, בהיתר ע"פ ב"ד רבה שהי' בעת ההיא וזה פתשנן כתב האבן הנצב על מקום מנוחת הבעל "באר טוב": "בשורה הזאת נטמן בימים קדמונים אב ושני בניו ונכד בראש, ראש יחוס משפחתו הצדיק המפורסם בימיו מו"ה יששכר בער זצ"ל בעהמ"ח ס' באר טוב וע"צ בניו הר"ר איצק ואחיו הר"ר דוד ע"ה וש"א יודית והאחרון הר"ר שמואל בר"ד נו"נ ח' כסליו תק"ע לפ"ק תנצב"ה". (עיין ספר אבני בית היוצר דף ט"ו להרה"ג צ"ת מו"ה יצחק ווייסס נ"י). אם היו למרנא מוהר"ר א"ש פייבל עוד בנים ובנות וחתנים? ומי היו אלה? ג"כ נפלאת היא ורחוקה ממני ומכל כותבי דברי הימים, ואף שלא ידענו יום מות אב ובן צדקתם עומדת לעד ושפתותיהם דובבות בקבר כי רבים שתו ורבים ישתו מי "באר טוב" באר שב"ע עד היום הזה:

ד.

הרב הגאון מוהר"ר יחיאל מיכל בן שלמה זצ"ל.

אחרי הסתלקות ענן הכבוד דסליק לבי קברי מרנא ורבנא מוהר"ר א"ש פייבל זצ"ל לא ימים כבירים הפילו בני עדתנו פה פור הוא הגורל שנפל על מרנא ורבנא מוהר"ר יחיאל מיכל זצ"ל אשר בחרו בו להיות לרועה עדתנו

ובשנת תצ"ה לפ"ק כבר בא לפניהם והוציאם כי משנה הזאת נמצא בין מכתבי המדינה במטרפולין שלנו שנקרא לאַנדעסאַרכיוו רשימה שבה נמנו אנשי עדתנו, בתי אבותיהם תולדותם למשפחותם, אז היו ל"ו משפחות, המה בית אבות עם קכ"ח נפשות וכתוכם גם מרנא ורבנא הרב הגאון הנ"ל זצ"ל נקרא בסוג „רב העדה" ובשם „מיכל שלמה" (אחר שם אביו). אי' מקום מולדתו? מי היו אבותיו ורבותיו? הוריו ומוריו? ומאיזה מקום בא לעדתנו ואם שמש טרם בואו לכאן ג"כ בעבודת הקדש? כל אלה לא נודעו לי, ולא נמצא פה במכתבי עדתנו ולא בשאר ספרים שום זכר מהדברים האלו, ובזה גם אצל מרנא ז"ל יקוים עין בעין מה שאמרו חכז"ל בפ"ק דחולין דף ז' ע"ב, גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, כי מה שנודע לנו מתהלותיו ונוראותיו, מיקר גדולתו ותפארתו אשר לאלה זכה בחייו ידענו רק במתתו ומצבתו. — ולי נראה שגם משפחת מרנא ז"ל מקור מצבתה קרתא קדישתא פרעשבורג יצ"ו הסמוכה ונראה לכאן והראש בית אב בא בכתר מלוכה לעדתנו ובניו השאירו בק"ק פ"ב כאשר יבואר הכל בעזה"י להלן, או להיפך אחר שנהג נשיאותו פה ברמה הלכו בניו מכאן ונתישבו בקהלה הגדולה פ"ב הקרובה כי כלם אב ובנים יקראו שם בשם „משטאמפי" וגם בפ"ב נרשמים ברשימת היהודים „הבאים מפאלפֿישע נחלה" שהיתה סביב פ"ב. ונמשך מלכותו פה ט"ו—ט"ו' שנים על התורה ועל העבודה, כל ימי היותו פה לא מש מתוך אוהל של תורה זקן יושב בישיבה בש"ס ופוסקים בנגלה ובנסתר, הי' דן בין איש לרעהו ולהורות בני ישראל את החוקים ואת המשפטים, ושם אשתו היתה מלכה והיא היתה בת ה' ליב דייטש גם היא פתחה פי' בחכמה ותורת חסד על לשונה וגם על ידה נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ, ויהללו בשערים מעשי' שאשת חבר כחבר כמאמר חכמז"ל שבועות דף ל' ע"ב וע"ז דף ל"ט ע"א, כי היא היתה אם אביונים. ויהי בשנת תק"ו לפ"ק נלקו המאורות ביום ה' כ"ב כסליו ונטמן פה ארון אלקים מרנא מוהר"ר יחיאל מיכל זצ"ל בעצם היום הזה, ולא יאומן כי יסופר כמה יגיעות רבו עלי בחפוש אחר חפוש, יגעתי מצאתי תאמין, עד שמצאתי קברו וקבר אשתו ומצבותיהם תחת מראשותיהם ותבט עיני בשורות והנה משך הזמן המבלה ומכלה, מפרפר ומקרקר עשה האבן הדומם לציון אין דורש לו, מכלל דבעי דרישה מחמת חול ועשבים שעלו על האותיות ורק בכבדות גדול לאחר דרישה ופרישה נקי' וטהרי' התחילו האותיות להאיר עיני ועלתה בידי להעתיק את כל פרשת כתב המספר מתוקף תהלות ותפארת גדול בישראל הנ"ל וזה פתשגן כתב מצבתו אות באות ככתוב:

„פ״נ גברא רבא קדישא ויקירא — צנא מלא ספרא שר התורה בנגלה — ובנסתר האדם גדול בענקים דלה — מים מבארות עמוקים זקן וישב — בישיבה בש״ס ופוסקים מתיב ומפרק — תיובתא וקושיות דחוקים לא פסק — פומי׳ מגירסא וישב על כסא הוראה — משפטים וחוקים עשה צדקה — ומשפט לעשוק ורצוץ וי לעלמא על ישנא הכתם בפז וזהב מזוקק נצחו — הכוכבים מן השמים ה״ה הרב — הגאון המפורסם והמהולל מ׳ יחיאל מיכל — אב״דק״ק שטאמפי וי״נ בקדושה ובטהרה ביום ה׳ כ״ב — כסליו תק״ו ליצירה בצרור החיים ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳. —״

וזה נוסח מצבת אשתו הרבנית מרת מלכה ע״ה שקדמתה לבעלה והלכה לעולמה שכלו שבת ביום השבת ט׳ טבת תק״ג לפ״ק שלש שנים טרם הלקח ארון אלקים ושם תכתב זאת:

„פ״ט — האשה הצנועה הרבנית — מ׳ מלכה בת ה׳ ליב דייטש אשת — הרב מו״ה מיכל אב״ד דק״ק שטאמפא — ניטל העטרה עטרת מלכה מאן — מלכה רבנית ווי להדא דאזלא — ולא אתית חבל על דאבדית ולא — משתכחית היתה מלאה בחכמה — ובינה לכל דבר מצוה היתה — מקדימה כפה פרשה לעני וידי׳ — שלחה לאביון . . . . . שבחה — מי מנה הלכה לעולמה בש״ק ט׳ — ימים בחדש העשירי הוא חדש — טבת תק״ג ליצירה י״נ בקדושה — ובטהרה בצרור החיים ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.״

מכל אלה אינכא למשמע מיני׳ שמרנא זצ״ל הי׳ גדול ליהודים ורצוי לאחיו הגם שרק קצות מדרכי האיש נודע לנו וחבל על שאין זכר למו בעדתנו ובפנקסי קה׳לתנו חוץ מה שמזכירין נשמתו בג׳ רגלים ויום צומא רבה מאז שמצאתי פה קברו ואבן מצבתו, אבל בודאי מרב תלאות אשר עברו אז על מקהלות ה׳ נאבד הכל ואין זכרון לראשונים ואין לנו שיור רק השבחים הנאחזים במצבות׳יהם. גידולי הקדש דמרנא זצ״ל ג״כ ממצבות׳יהן נודעו לנו וקצת ממכתבי ישנים דקרתא קדישתא פרעשבורג יצ״ו, בנו האחד הרבני המופלא מוהר״ר חיים זיל ואחיו הר״ר קלמן ע״ה. מהור״ר חיים הי׳ דיין מצוין דקרתא קדישתא פ״ב ובפנקס הגדול דק״ק פ״ב נזכר שמו לשבח בתואר „ר׳ חיים שטאמפי״ וגם ר׳ „חיים מיכל״ס״ והוא הי׳ מנטורי קרתא וקרואי העדה, שמו נודע בשערים המצויינות מעודו וגם עד זקנה ושיבה יגע בתורה והי׳ ג״כ שותף במסחר של חתנו ר׳ אפרים אֶפענער בפ״ב. ומהור״ר חיים זיל דיין ואשתו מרת מרים הנאהבים והנעימים בחייהם גם במותם לא נפרדו כי הלכו בתוך עשרה שבועות למנוחות ועל אלו שתו המאורעות

הקימו אלון בכות (לפי פירש"י בראשית ל"ה, ח') שתי לוחות אבנים בבית החיים הישן דעו"א בישראל פ"ב יצ"ו וזה טופס שתי המצבות כאשר העתיק אותם הרה"ג צנא מלא ספרא חדשים גם ישנים מו"ה יצחק וויים נ"י בספרו אב"ה דף ט', ס' כ"ב:

בן אדם שים פניך ופקח נא עיניך וראה את תבנית שתי האבנים האלה אשר שמתי מצבה להאי זוגא זקן וזקנה שהי' להם ישיבה אחת בעולם הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדות הארון קולטות אותן שובי לעפרות ותשב רוחם א' מקומם שמשם נחצבת מעולם עובר לעולם עומד שכלו טוב וארוכות הוא הרבני המופלא מוהר"ר חיים דיין בן הרב מוהר"ר מיכל שהי' אב"ד בק"ק שטמפי, שמו נודע בשערים המצויינות, מעודו וגם עד זקנה ושיבה יגע בתורה בעשר אצבעות נפטר לעולמו באלף הששי ליצורי עולמים בשנת תקל"א ביום ד' כ"ו סיון ירח שנותן בו התורה נוטל העטרה עטרת חיים תפארת יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה:

וצרה אל צרה נגשת הוה אל הוה ושבר על שבר יחדיו נדבקות נסמכה מיתת מרים אשתו בחדש אלול גנוחי גנח וילולי יליל[א]) ביום ד' ד' בחדש הנ"ל תקל"א לפ"ק להודיעך שצנועה היתה במעשי'[ב]) חסידות עשתה עם חברותי'[ג]) לזאת יקרא אשה יראת ה' חכמנית פסקנית קראו למקוננות מענות ומטפחות לקבוע בכי' לדורות אלון בכות על אלו שתי מאורעות יה' רצון שתהא מנוחתם כבוד ובשלום ינוחו על משכבותם, בצל שדי יתלננו ובצרור החיים תהא צרורות וגנוזות נשמתם עד כי יקיצו וירננו שוכני עפר בטללי שינה להחיותם:

וכמעט מקץ שנתים ימים גם הבת של זוג הנ"ל מרת אסתרל מצאה מנוחתה בחלקת השדה אשר על פני העיר פ"ב סמוך איזה אמות לנהר גדול, נהר „דונא", והיא גם היא נקראת על מצבתה בשם „רבנית" ואולי היא אשת של ר' אפרים אֶפענר הנ"ל חתן של מוהר"ר חיים דיין ז"ל ומתוך חשיבותה קראו אותה על אבן הבוכים שלה בסוג „הרבנית", כי לא נודע שחתנא של מוהר"ר חיים דיין ז"ל הנ"ל נשא עול רבנות, וזה נוסח מצבתה: „פ"ש האישה החשובה הצנועה הרבנית מרת אסתרל בת מוהר"ר חיים דיין ז"ל נפטרה ונקברה ביום א' כ"ה אייר תקל"ג לפ"ק ת'נ'צ'ב'ה'." (עיין ס' אב"ה של הרה"ג הנ"ל דף י"ג ס' מ"ה). ובן השני של מרנא

א) ר"ה ל"ג, ע"ב. ב) ב"מ פ"ז. ע"א. ג) חולין ס"ג, ע"א.

מו"ה יחיאל מיכל זצ"ל הר"ר קלמן ע"ה הנ"ל הי' ג"כ מטובי העדה והח"ק וג"ח דקרתא קדישתא פ"ב יצ"ו וכבר בשנת תצ"א לפ"ק נקרא שמו להיות חבר לח"ק הנ"ל וביום ה' כ"ז ניסן תקכ"ה לפ"ק חתם שמו תחת התקנה, "שנעשה בקשר אמיץ וחזק באסיפת כל בני החברא דק"ק פ"ב בהסכמת כולם, שמאותו היום והלאה לא יותן על כל צרה שלא תבא מקום ממקומות החברא לאיש שאינו בן חברא אם יתן כל הון ואותו גבאי שיעשה זאת ענש יענש בקנס גדול מה שהפה יכול לדבר והלב יכול לחשוב", ובין החותמים "הק' קלמן בהרב משטאמפי ז"ל", ועל מה שנמנו וגמרו בני הח"ק דק"ק פ"ב יצ"ו ביום א' י' אדר תקכ"ח לפ"ק "שהקצין כ"ה קאפיל טעבן יכול למחול על המקום שלו ממקומות החברא נגד אביו המנוח כ"ה אברהם טעבן שמת ביום הנ"ל שי'הי' הוא יקבר תחתיו על מקום קבורתו, ולאחר אריכות ימיו ושניו הרי הוא כאיש אחר שאינו מבני החברא בנידון זה", חתם ידו ר' קלמן הנ"ל ג"כ בתוך החותמים על פסק זו, "הק' קלמן בהרב מהר"ם משטאמפי ז"ל", וכן בין החותמין איש בשמו "ה"ק שלמה שטאמפי". (עיין בספר אב"ה דף ס"ח ע"א וע"ב) וזה הי' בעת שהי' המאיר לארץ ולדרים עלי' האי נשר הגדול הרב הגאון מהר"ם ברבי זצוק"ל ישב על כסא הרבנות בק"ק פ"ב יצ"ו, זכותו וזכות מרנא ז"ל וגדוליו הנ"ל יעמוד לנו ולכל ישראל לטוב לנו כל הימים עד העולם אמן:

ה.

הרב הגאון מו"ה יצחק אייזיק קאליש זצ"ל.

אחרי מות מרנא ורבנא מהור"ר יחיאל מיכל זצ"ל נמנו וגמרו אקרו"ש וכל הקהל הקודש דפה כדרכם בקודש אז, לשום גם כעת כתר הרבנות על ראש גאון ישראל ומפורסם להזריח שמשו פה ונודע לאקרו"ש שם טוב של האי גאון ישראל מרנא ורבנא מוהר"ר יצחק אייזיק קאליש זצ"ל שהי' מלפנים כסאו בין גבוהים ורמים בקהילה המפוארה פראג עיר הגבורים בבית המדרש הגדול אשר שמה התאספו הגדולים שבענקים גאונים מפורסמים והוא עומד עליהם ככתוב על מצבת קבורתו, ושמו צניף מלוכה על ראשו ועטרוהו בכתר הרבנות דק"ק פה. -- מרנא רבי יצחק בא מבאר לחי רואי מעיר הגדולה מלאה חכמים וסופרים קאליש במדינת פולין, כאשר חתם עצמו כל ימיו "יצחק אייזיק קאליש", ואולי מקור משפחתו העיר ליבנא במדינת פולין כי על מצבת קבורתו נקרא גם בשם זה "יצחק אייזק קאליש ליבנא". וגם אחיו שנשאר בפראג כמבואר לקמן חתם עצמו

תחת כתב רבנות של בעל נוב"י זצ"ל שנבחר בפראג כ' כסליו תקט"ו לפ"ק, וגם תחת תקנות של ועד היועץ בפראג "וואלף בן קפמן ליבנא קאליש". מרנא ז"ל הי' תלמיד מובהק ואהוב של רבו המאור הגולה רבי ר' יונתן זצוק"ל כאשר הי' הוא בפראג, כי רב האי גאון בא בשנת ת"ע לפ"ק לפראַג שתי שנים אחר שנסע משם הרב הגאון מו"ה אברהם ברודא זצ"ל, (עיין בהסכמה לאשל אברהם וגם בסוף משנת דרבי עקיבא איגר ז"ל) ובפראג למד עם בחורים ונתחבר עם הגאון מוהר"ר יונה לאַנדסופער בעהמ"ח מעיל הצדקה והשתעשעו ביחד בבית המדרש דפראג (בני אהובה בסופו) ואח"כ נסע להאמבורג כי שם נטע אהלו במקום מושב אבי חמותו הגביר פו"מ דהאמבורג מוהר"ר מרדכי הכהן ובשנת תע"ה חזר לפ"ק לעיר פראַג ובאותו שנה נתקבל לדרשן בעיר הגדולה הזאת ולמד שם בכתחלה בדבוק חברים כאשר בעצמו מספר בספרו אורים ותומים על חו"מ סימן מ"ט סעיף ו' וז"ל "בשנת תע"ח כשלמדתי בדיבוק חכמים לפני מ"ו מוהר"ר שמואל קראקאווער אמרתי שמעתתא הנ"ל וקלסהו מאד" ובשנת תצ"ה לפ"ק לאחר מות הראב"ד הגאון מוהר"ר דוד אפפענהיים ז"ל נבחר הוא מכל דייני פראג לראש בית דין עליהם (אור לישרים י"ב). ובעדן הראשון שהי' בפראַג למד מרנא מוהר"ר יצחק זצ"ל אצלו בישיבתו ונפשו קשורה בנפשו כאשר המאורעות הזמן ההיא ינידון ויעידון לקמן. ויחן מרנא רבי יצחק ז"ל בימי חורפו כמבואר למעלה בק"ק פראַג, שם חפר את בארות המים בבית המדרש הגדול ונקבצו ובאו להסתופף בצלו צל התורה ההדרים לשתות בצמא מבארו באר מים חיים וישב שם מרנא הרבה שנים ומשם נתעלה מרן רבינו ז"ל ונתקבל לאב"ד ור"מ פה העירה. וגם אח הי' לו בשמו מהור"ר וואלף ליבנא קאליש הנ"ל שהשאיר בפראג והי' שם גבאי דצדקה ובתוך ועד היועץ בזמן הבעל "נודע ביודא" ז"ל כאשר יבואר עוד להלן, בשנת תקי"א לפ"ק כבר הי' כבוד קדושתו בקרב עדתנו, כי משנה ההיא מצאתי בין מכתבי עדתנו מכתב יד קדשו והיא אוד מוצל מפגעי הזמן הארוך אשר כתב וחתם הוא בעצמו בידו הגדולה וזה פתשגן הכתב: "ב"ה. אחרי שבאו לפנינו הנהו תרי אחי ה"ה האלוף כהר"ר מאיר ברע"ז ט"ה יצ"ו ואחיו הנעלה כמר עזריאל יצ"ו והי' ביניהם דין ודברים המגיעים לדין תורה, והר"מ הנ"ל התרצה עצמו לפני הרב דקהלתנו ולפני קהל שיציית לכל מילי הן לדין הן לפשר, אכן אחיו ר' עזריאל מסרב נגד כל הקהל ונגד הרב ואינו רוצה להתרצות עצמו בשום אופן לצייית לא לדין ולא לפשר בכן ניתן רשות והורמנא להר"מ ט"ה הנ"ל לילך על אחיו לקבול בערכאות אצל השררה אי מושלי השררה שלנו היום יום ד' י"ז אייר תקי"א לפ"ק פה שטאטפא ה"ק יצחק אייזק קאליש חפק"ק הנ"ל, בנימין זאב בן כהר"ר יעקב ז"ל". וגם מזמן החרם אשר כתב מרנא ז"ל בשנת תקי"א לפ"ק

מפה עבור להב המחלוקה דהגאון בעל פלתי ז"ל „לכבוד אמ"ו רבן שכל בני הגולה נשר הגדול זה סיני מרי' דתלמודא בקי בכל חדרי התורה התייר חגדול ה"ה מורינו נ"י ע"ה פ"ה גדול שמו בישראל הגאון תפארת ישראל מהור"ר יהונתן נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק א"ה"ו וכבר יצא טבעו בעולם ושמעו הולך בכל המדינות זה האדם גדול בענקים הרבץ תורה בישראל יפיצו מעיינותיו חוצה תלמידיו אנו ומימיו אנו שותים רבים שתו ורבים ישתו בצמא את דבריו דברי אלקי' חיים פה שהפיק מרגליות טובה היא בידינו וכו'". „הלא כ"ד הדורשים לכבוד אכסני' של תורה פה ק"ק שטמפי היום יום חמישי כ"ח ימים לחדש מנחם תקי"א ל', ה"ק יצחק אייזק קאליש חפ"ק הנ"ל ואגפי' עם י"א חתימות", (עיין בספר לוחות העדות דפוס אלטונא דף ל"ו ע"א וע"ב) נראה שמרנא ז"ל כבר ישב פה שנים אחדים, כי גם בשנה ההיא ה' בנו הבכור מו"ה קויפמאן שקוראו אחר אביו ר' קפמן ע"ה מנושאי עול צרכי צבור דפה כאשר הוא בכתובים בין בעלי סכום משנת תק"א לפ"ק בפנקס העדה. מפה העריך מרנא ז"ל שאלתו אל הנוב"י ז"ל עיין בנודע ביהודא מהדורא קמא חלק חושן משפט תשובה סי' ג', וסי' ד', וגדולתו בתורה איכא למשמע מיני', כי הבעל נוב"י ז"ל מאד הפליג בשבחו וזה אשר כתב עליו: „שלום וישע רב, לאיש נערב, רב וצורב, ה"ה כבוד אהובי הרב המופלא עושה פלא האלוף התורני זית שופכני כ"ש מוהר"ר אייזק נר"ו אב"ד דק"ק שטאמפי. יום אתמול מסר לידי כבוד אחיו האלוף מהור"ר וואלף קאליש נ"ד דקהלתנו יצ"ו מכתב מרום מעלתו ובתוכו דברי תורה עובדא דהוה בקהלתו ביתומה אשר עכשיו היא בת י"ד שנים והביאה סימני גדלות, ובהיותה בת י"ב שנים תמימות נתקשרה לבן טובים ועשתה שידוך ואת פי האפיטרופוס לא שאלה, ועתה שאל השואל אם יש במעשה שעשתה אז ממש או אין במעשי' ממש ויש כח ביד האפוטרופוס לבטל השידוך לעשות שידוך אחר לפי ראות עיניהם, והנה מעלתו פסקי' לדינא שמעת היותה גדולה מעשי' קיימין וא"צ להסכמת האפוטרופסים, ובזה ודאי הדין עמו כדת של תורה וא"צ להאריך בזה וכו'. וכו'. ובתשובה ה' כתב עוד לרבינו ז"ל בזה הלשון: „ע"ד שאלתו בעסק היתומה שרצו האפוטרופסים לבטל השידוך כבר השבתי לו בצרוף ב"ד מו"ש יצ"ו, אמנם אחר כך בא שנית מכתב ממעלתו וחדש בו דברים שהיתומה עצמה משרכת דרכי' ע"י פתויי זרים לבנוד בברית התנאים הנכרת בינה ובין צד החתן, הנה מחמת שדבריו נאמרו אלי בצרוף ב"ד לא רציתי להשיב לבדי והב"ד לא לקחו פנאי לועד ולפלפל בזה ומילא נדחה הדבר בארי'כות הזמן וכקדירה דבי שותפי, וכעת בקש אחיו האלוף מוהר"ר וואלף נ"ד יצ"ו ממני להשיב ולחוות דעתי בזה ומחמת

הנחיצה והעול אשר עלי לא אעתיק הפלפול והחידושים אשר חדשתי רק אשיב הדין בקצור וכו' וכו' ועכ"ז צריך להתישב אם יש כח להוציא החכ"כ מיד היתומה ואין אני מחליט דעתי עדיין בדבר זה וכו'". כאשר מרנא מוהר"ר יצחק ז"ל בא הנה הי' מספר בעלי בתים נושאי עול צבור פה ס'—ס"ו, בתוכם אנשי שם שנקבו בשמות ידועים כמו ר' שמואל ור' משה אובן שבאו משבית אובן ישן שגרשו כלם משם בשנת תק"ו לפ"ק, ר' גרשון כ"ץ מווינא, ר' אברהם טעבן, בנו של מרנא ז"ל ר' קויפמן, שנרשם בפנקס "ר' קויפמאן בהר"ב" וגם מוהר"ר מרדכי אייבשיץ בנו של "בעל פלתי" ז"ל כאשר יבואר עוד לקמן, ופרנסי ומנהיגי הקהילה היו אז ר' משה הערצפעלר, ר' איצק ניירינג, חמיו של הרב הגאון מוהר"ר נתן ז"ל שהי' אח"כ רב דקהלתנו, ר' קויפמן חתן של ר' זנוויל ניירינג וכו' ואז משנת תקי"א לפ"ק הי' תחלת תשלומין, "מסים וסכים וגלגול נתינת המלכה ירה"ו" כאשר תכתב זאת הכל בפנקס עדתנו יצ"ו. וכל הימים שהאריך מרנא מהור"ר יצחק ז"ל פה הלך וגדל בשלום ובשלוה והנהיג את הצבור במישור ובחכמה וכן גדלו בימיו בני עדתו ורבו למעלה ראש בעשירות ובכבוד כאשר פנקסי העדה יעידון, כי ג' מלמדים היו אז פה, ר' יצחק מלמד, ר' וואלף מלמד, ר' אהרן מלמד, והראשון הי' ג"כ מורה הוראה הדיין מצויין דעדתנו בשמו ר' יצחק פרייא ז"ל. — בימים ההם בעת שזרחה שמש צדקתו של מרנא מוהר"ר יצחק ז"ל פה העירה בקיץ בשנת תק"י לפ"ק הבערה לחלק יוצאת איש מתלקחת והי' לבער סביב סביב כל המקום תוקד באש עד שכמעט כל יושבי' בכו על השריפה ששרף ה' ואף כי לא יוכלו לתת לו חוקו מיד די סיפוקו כבתחילה, כי ערומים היו, ויהי כי ראה את עני עמו ויכמרו רחמיו עליהם ויאמר בלבו כי לא יעזבם ולא יצא מאתם עד כי ירימם ד' ויראה בנחמתם, וישב יצחק עמהם בצרתם לו צר, השליך על ד' יהבו והוא יכלכלהו ויתן טרף לביתו, ובימים לא כביר העלה ה' תרופה להנשרפים ובנו בתמיכת השררה את בתיהם כבראשונה ויואל יצחק לשכת אתם עד שנת תקכ"ב לפ"ק, באותו שנה באו שלוחי ה' מק"ק טעפליטץ־שאָנוי במדינת באָהמען, ובשורה בפיהם כי נתועדו בקהלתם וקבלו אותו לרב ומורה עליהם. ולפניו הי' שם בטעפליץ הרב הגאון המפורסם מהור"ר שמחה פאפריש ז"ל שהי' אחר מות הגאון ר' דוד אופנהיים ז"ל אב"ד דק"ק פראג שעלה לשמים כ' תשרי תצ"ז לפ"ק עם רבי ר' יונתן זצ"ל על הב"ד בפראג, ובשנת תק"א לפ"ק נתקבל הגאון רבי ר' יונתן זצ"ל לאבדק"ק מיץ והגאון מו"ה שמחה פאפריש ז"ל לטעפליץ, והלך שם לעולמו בליל ש"ק ר"ח שבט בשנת תק"ך לפ"ק ועד בואו של רבינו ז"ל הי' הדיין הרב המופלא מו"ה הירץ ז"ל מורה צדק לערתו. ביום ה' ח' מרחשון בשנת תקכ"ב לפ"ק עוד גדול בקרב עדתנו קדוש ישראל מרנא ז"ל, כי ביום הזה התאספו צירי

קהילות הקדושות פ"ב, ס"ה ועדתנו למקום יערגען הסמיך לכל הקהילות האלה, לבא אל עמק השוה אדת מסים המלכה שנקראו „מלכה־געלדער" היאך יתחלקו אלה על שלש מחוזות הנ"ל, ונאספו שמה כל ההדרים הרב הגאון המפורסם מו"ה אהרן בעלין ז"ל אבדק"ק נייטרא בחיר ק"ק פ"ב, מצד כל השיטט הרב הגאון מהור"ר שמעון דור ז"ל אב"ד דק"ק ס"ה ומצד עדתנו ומחוזה מרנא ז"ל ועל פי הגורל עלו ב' להיות כמכריעים הרב הגאון מהור"ר משה האמבורגער ז"ל אבדק"ק עיר חדש והרב הגאון מוהר"ר יוסף יעקב סטופאַויאַ ז"ל אבדק"ק סעניטץ, שהי' לפי שמו „סטופאַויאַ", שהוא בלשון סלאוויש ג'כ שם מקומינו, יליד מקומינו, ומצד בני עדתנו היו שם הרה"ק ר' איציק גיירינג ואחד מטובי הקהל ר' וואלף בן יעקב חייט, שהי' מחותנו של מרנא ז"ל, כי בנו ר' קויפמן לקח בתו לו לאשה, וכילם באו ביום הנ"ל בחתימת ידם על הפסק חלוקת מסים בער המלכה. וישמח יצחק בטתנת חלקו וילך בחורף של שנת תקכ"ב לפ"ק למקום חפצו ותכון שם אהלו אהל של תורה וישיבתו בקודש, צדק ושלום בכל שעריו, תלמידים הרבה העמיד שם וישב בטעפליץ א"ך טוב שנים כלם שווים לטובה. בעודו בטעפליץ נתן בשנת ק"ה"ל"ת' לפ"ק מהודו הסכמה על ספר „עטרת אלי" שעיטר וחבר הרב הגאון מפורסם בדורו החסיד מו"ה אלי' ז"ק שידלוב זצ"ל על ג' מסכתות זבחים מנחות ותמורה, וזאת תורת עולה על גביהם על תוספתא של מסכת זבחים בפיורדא לפרט ויקח את אדרת אליהו". אחר הסכמות וחרמות הגאונים המפורסמים מו"ה יוסף שטיינהאַרט אב"ד ור"מ דק"ק פיורדא, צבי הירש אב"ד ור"מ דק"ק ווירמיזא, יעקב אילאוואי מברודא אב"ד ור"מ דק"ק קאלין במדינת פיהם, ראובן שמעון פלענגער אב"ד ור"מ דק"ק דארמשטאַדט, משה לייפרין אב"ד ור"מ דק"ק פֿולדא והמדינה ז"ל בא „הסכמה וחרם של הרב המאור הגדול הגאון מפורסם מוהר"ר יצחק אייזק קאליש נר"י אב"ד ור"מ דק"ק טיפליץ ואנפי' יע"א". „חלילה לי מלחדל לסמוך, בסמיכה שיש בו מטש, לאיש נוכחי טהור גברא מזרע קדש ה"ה המופלג התורני מוהר"ר צבי הירש בן לאותו צדיק הרב המאור הגדול המנוח מוהר"ר אלי' שידלוב זצ"ל, והוא שליח דרחמנא לקיים מילי דאבות לזכות את הרבים במחברת הקודש ספר עטרת אלי' על שלשה מסכתות של סדר קדשים מס' זבחים, מנחות ותמורה ועל תוספתא של מס' זבחים, וזכות הרבים תלוי' בו כל מן דין ראוי לקרבו וליתן סמוכים לאורייתא ולהחזיק את ידו, כדי שלא יעכב מלעיבד מצוה רבה כזו ויהי' מכירו ברוך ולסלוק מהיזקא דשכיחא פן ואולי יבא אחר וישיג גבולו להדפיס שנית ספר הנ"ל בכן בנזירת עירן שלא ידפיס שום אדם הן ע"י עצמו והן ע"י גירי' דלי' ספר הנ"ל בלתי רשות מוהר"ר צבי הירש הנ"ל ובאי כחי במשך עשרה שנים מיום התחלת דפוס הנ"ל והעובר

על דבריו ליטרקי' חוי' דרבנן[א]) ויחולו עליו וכו' והשומע יונעם ויבא עליו ברכת ויעתר יצחק כ"ד המדבר לכבוד אכסני' של תורה פה קהלתינו ק"ק טיפליץ כ"ה סיון ק'ה'ל'ת' לפ"ק ה"ק יצחק אייזק קאליש חונה פה ק"ק הנ"ל". ויהי בשנת תקמ"ג לפ"ק ביום שמת בו משה רבינו ע"ה ביום ז' אדר וינוע יצחק ויאסף אל עמיו ביום ההוא והובל למקום מנוחת הצדיקים בטעפליץ ויספדו אותו באבל כבד וגם בכל מקום וכן בעדתנו שהי' רועה פה ט"ו שנים אשר השמועה רעה באה, אנחה למקומות עשה, וזה אשר כתוב עליו בפנקס דח"ק דקהל טעפליטץ[2]) : "שר התורה יצחק עולה תמימה . . . . ואשר קבץ ופעל ועשה איש חי רב פעלים לארבע ראשים שלחנות הטהורים ה"ה אדונינו רבינו גאון עדתנו ותפארתנו חסיד וענינו כמהור"ר אברהם יצחק אייזיק קאליש ליבנא אב"ד דקהלתנו והגליל יע"א וקרא שמו חק יצחק להיותו לו לחק ולזכרון ולפנים הי' מן הגבורים בבית המדרש הגדול בפראג ויצא נשמתו בקדושה ובטהרה ביום שמת משה אשר הניח לנו תורה הקדושה יום א' ז' אדר תקמ"ג לפ"ק". וזה נוסח מצבתו אות באות הכתיבה משני עבריהם:

על העבר האחד כתוב לאמר:

פ"נ שר התורה יצחק עולה תמימה תמים במעשיו ודרכיו דרכי נועם נאחז בשבח בקרניו בכל מיני שבחים חפר בארות בארות מים חיים ודלה והשקה לצמאים ותלמידים הגונים לא משו מתוך האוהל של תורה ללמוד שיעור דאורייתא בכל עת ורגעים ופיו הי' מפיק מרגליות חדושים רבים נחמדים מתוקים מדבש ונופת צופים ואשר קבץ ופעל ועשה איש חי רב פעלים לארבע ראשים שלחנים הטהורים ז"ה אדוננו ורבינו גאון עוזנו ותפארתנו חסיד וענינו כמהור"ר אברהם יצחק אייזיק קאליש ליבנא אב"ד דקהלתנו והגליל יע"א וקרא שמו חק יצ ח להיות לו לחק ולזכרון:

ובעבר האחר של המצבה נאמר:

ולפנים הי' כסאו בין גבוהים ורמים בק"ק פראג עיר הגבורים בבית המדרש הגדול אשר שמה התאספו העדרים גדולים שבענקים גאונים מפורסמים ואח"כ נתקבל לרב ומורה לק"ק שטאמפי קהלה מפוארה ומת בנשיקה ויצא נשמתו בקדושה ובטהרה ביום שמת משה אשר הניחל לנו תורה הקדושה יום א' ז' אדר ראשון תקמ"ג ת'נ'צ'ב'ה':

א) שבת ק"י ע"א, ע"ז כ"ח. 2) תשח"ח גם בזה להאדון פראפעסאר דר. אדאלף קוררייז בעיר טעפליץ, שהעתיק זאת וגם נוסח מצבת מרנא ז"ל בעד ספרי.

בעת חליו בודאי נשתנה שמו וברכוהו בשם אברהם, והנה אם כי מרנא ז"ל הניח ברכה אחריו וחבר חידושים לד' ש"ע כמסופר בשבחיו החרותים על מצבתו, „שקבץ ופעל ועשה לארבע ראשים שלחנים הטהורים" וקרא אותם „חק יצחק", לא זכה העולם להתבשם מהם, כי בודאי נאבדו ואין זכר למו וחבל על דאבדין ולא משתכחין. ואף שגם בספר „שם הגדולים החדש" מערכת הגדולים תחת אות א' סימן קמ"ד כתוב על רבינו ז"ל בלשון כזה: „הרב מו"ה (יצחק) אייזיק קאליש גאון מפורסם בדורו אב"ד ור"מ דק"ק שטאמפי וק"ק טעפליץ ואגפי' בזמן הגאונים בעל פני יהושע ובעל אורים ותומים ובעל נודע ביהודה וסעיתם, והובאו דבריו בספר קול יודא לגיסו ז"ל", לריק יגעתי ולא מצאתי דבריו בשום אחד מספרי קול יודא, כי שש הנה, ואין ספק אתי ששגגה יצא מלפני המחבר שחלף שם מרנא ז"ל עם שם עיר מולדתו, כי בספר „קול יודא" מהמלקט „חידושי גאונים" הגאון מו"ה יודא בהמנוח כהר"ר חנינא זעליג זצ"ל איש לונטשיץ מק"ק גלוגא רבא נדפס בזלקווי בשנת תקי"ג לפ"ק כתוב באמת כזה: ,מגיסי הגאון מהור"ר זעליג נר"ו אב"ד דק"ק קאַליש", אבל גיסו הוא האב"ד בק"ק קאַליש ולא מרנא ז"ל שנקרא בשמו קאַליש. ואלה תולדות יצחק מרנא רבינו ז"ל הנודעים לנו, הבן המוזכר לעיל בשמו ר' קויפמאַנן שהי' מנכבדי עדתנו ומנושאי מס קהילתנו משנת תקי"א ולהלן רק בשנת תקכ"ב לפ"ק בחורף חסר בין המנוים בפנקס העדה באשר שהלך בודאי עם אביו רבינו ז"ל לשלחו למקום חפצו החדש טעפליץ ובחדש שבט תקכ"ב לפ"ק כבר חזר וחבר הוא בכתובים בין נושאי עול צבור בפנקס העדה. כאשר הובא לעיל הוא הי' חתן של ר' וואלף בן יעקב חייט שהי' מראשי עדתנו בכל דבר שבצבור. ואלה נדולי של ר' קויפמן בן רבינו ז"ל שנשארו פה בקרב עדתנו, ונעשו למשפחה גדולה ומפוארה ואעתיק בזה מהקונטרס שנרשמים בו שמות ילדי העברים שנטולו ע"י התורני אלוף עדתנו מוהר"ר רפאל בן מו"ה קויפמן ניירינג שנפטר ביום י"א אדר בשנת תקנ"ג לפ"ק כסדר הזה וז"ל: ,יום ד' כ"ה סיון תקי"ג מלתי את הילד קאפיל בן כהר"ר קויפמן באב"ד הקב"ה יזכהו לגדלו לתורה לחופה ולמ"ט". — „יום א' ר"ח סיון תקכ"ב לפ"ק מלתי ופרעתי הילד מאיר בן התורני כ"ה קויפמן בהר"ב הקב"ה יזכהו לגדלו לתורה ולחופה ולמעש"ט". — „יום ב' כ"ד אדר ראשון תקכ"ז לפ"ק מלתי ופרעתי הילד יהונתן בן כ"ה קויפמן קאליש הקב"ה יזכהו לגדלו לתורה לחופה ולמ"ט". — את בנו הזה קרא אחר הבעל פלתי ז"ל שהי' רבו מוהק של אביו ז"ל ונתבקש במתיבתא דרקיע ביום כ"א אלול בשנת תקכ"ד לפ"ק, כאשר בן הבעל פלתי השר התורה מוהר"ר מרדכי אייבשיץ ז"ל שדר בעדתנו בהפסקת איזה שנים משנת תקי"ב עד שנת תקל"ז לפ"ק קרא ג"כ בנו

בשם אביו המפורסם ז"ל וכן הוא אומר בקונטרס הנמולים: „יום ג' י"א אדר ראשון תקכ"ז לפ"ק מלתי ופרעתי הילד יהונתן בן מהור"ר מרדכי אייבשיץ הקב"ה יזכהו לגדלו לתורה ולחופה ולמ"ט". ר' קויפמן בנו של מרנא ז"ל נפטר עוד ג' שנים קודם שהלך אביו הגדול ז"ל לעולמו במעפליץ וזה תכתב עליו בפנקס דח"ק דעדתנו פה: „86) ר' קויפמן קאליש נו"נ ח"י טבת ת"ק"ם לפ"ק משכבו אצל חמיו ר' וואלף חייט". — בני ר' קויפמן גם המה ישבו והאחזו פה בעדתנו ובנו קאפיל גם הוא הי' לראש מכחירי קהילתנו והוא חתם ידו על אגרת רבנות של מרנא בעל „דברי ר"ש" ז"ל המובא בסימן ז'. אלה משפחות רבינו לתולדותם זרעו של יצחק ומאלה נפרדו המשפחות המשובחות קאַליש וקאָליש בכל מדינתנו ובכל ארצות תבל. הן כל אלה קצות דרכי האיש האדם הגדול בתורה ויראה, וכל שאר מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולתו אשר גדלוהו אנשי דורו וכל המוצאות אותו וגם את מרנא ורבנא הממלא מקומו רבינו מוהר"ר נתן ז"ל בעת שלחמו מלחמות ה' בעד כבוד רבם המובהק הבעל פלתי זצוק"ל, וכל הספורים המדברים מן קטיגורי' בתלמידי חכמים[א]) וגם באנשי עדתנו פה הלא המה כתובים בשאר ספרים וכבר דשו בו רבים ועל הראשונים אנו מצטערין וחלילה לי להוסיף עליהם לגשת אל הקדש פנימה, ע"כ החרלתי להעלותם בספר, חק וגבול שמתי לעטי לבל יבא כל ריב ומדון בספרי לבלי נזכיר שום פרטי ענין מחלוקה וקטטה ונגוע בקצהו, לבלתי נגוע ח"ו בכבוד הקדושים אשר בארץ המה, אשר קטנם עבה מתנם של האחרונים הלא גבהו דרכם מדרכנו ומחשבותם ממחשבותינו רק אלקים הבין דרכם ואמרתי כדברי שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמי' העמסוני [2]) „בשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה" וזכות הצדיקים האלה עם שאר צדיקי עולם תורתם צדקתם וגדולתם יעמוד לנו ולכל ישראל עד העולם אמן:

ו.

הרב הגאון מהור"ר נתן מן אייערהאלטץ (ארהאליץ) זצ"ל.

כבר מלפנים אותה גליתי שבין משפחות המפוארות דעדתנו שבהן נתאחדו תורה וגדולה במקום אחד היתה משפחת ר' איצק גיירינג, והוא הי' רבות בשנים פרנס ומנהיג עדתנו ועודו בהיותו פה בתוכנו מרנא מוהר"ר יצחק אייזיק קאליש זצ"ל נענע ראשו לבקשת ר' איצק הנ"ל להיות לו לסעד לבחור לו בחור כהלכה בחור הרימותי מעם שיעמוד לפניו כחתן יכהן

א) סוף כתובות דף קי"ב, ע"ב. 2) פסחים כ"ב. ע"ב. קדושין נ"ז. ב"ק מ"א. בכורות ו'.

פאר [א]) בעד בתו יענטל ולמי יחפוץרבינו ז"ל לעשות יקר יותר מלבחורי חמד של רבו המובהק בעל פלתי ז"ל שהאיר אז בתורתו בג' קהילות א'ה'ו' (אלטונא, האמבורג, וואנדזבעק) והפיל גורלו בין ההדרים ובין בחורי ישראל הכריע ושכל את ידיו ידי אמונה על הבחור נתן יליד אייערהאלטין במדינת אשכנז שיצק מים על ידי רבו הבעל פלתי זצ"ל רבות בשנים והי' נאמן בבית רבו הגדול כי לא מש מתוך האוהל והפליא לעשות בסוגיות הש"ס ונושאי כליו על הראשונים אינו מצטער ועל האחרונים בא להוסיף הוספה מעלי' לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולברר דינים לאמיתה של תורה, ובזה הנערה של ר' איצק באה לאישה לזיבק בבן גילה[ב]) הנ"ל ומיד אחר חתונתו ושמחת לבו תק"ג מרנא מהור"ר נתן זצ"ל אהלי אפדנו בק"ק האמבורג בתוך ד' אמות של הלכה הליכות עולם לו בשכנותו של רבו המובהק דכייף לי' (ברכות ח'.) ויושב שם על התורה ועל העבודה גם הרביץ תורה שם לעדרי צאן קדשים עד שבמקום חמיו בק"ק שטאמפי שם מרנא מהור"ר יצחק אייזיק קאליש זצ"ל לדרך פעמיו לשמוע אל הרינה ואל התפלה של אנשי עדת טעזליץ להיות מורה על ראשם. ומיד אחר שיציאת צדיק זה עשה רושם בעירנו צוה על אקרו"ט וכל קהל הקודש לבחור עליהם לרב ולמנהיג מרנא מהור"ר נתן זצ"ל וגם בני עדתנו כלם כאחד ענו ואמרו למי ראוי יותר להיות לראש עלינו מחתנו של מלך הפרנם העדה ר' איצק ניירינג, בן "נתן" לנו, ותהי המשרה על שכמו.[ג]) כי הוא יודע חנותנו פה ויהי' לנו לעינים, ועוד בשנה ההיא בשנת תקכ"ב לפ"ק ויקח אהלו מהאמבורג ונטע אותו פה בקרב עדתנו ובא בכתר הרבנות לכאן להיות מורה צדק לעדתו, והי' ר' איצק רה"ק מתכבד בנתן חתנו אני חותן המלך וגם מרנא ז"ל תלה הגדולה בחמיו ונקבצו אליו ובאו להסתופף בצלו צל התורה תורת משה נתן בחורים מכל המחוזים דמדינתנו לשתות בצמא מבארו באר מים חיים ולא פסקה ישיבה מעל שלחנו ונהג נשיאותו ברמה פה עירנו על התורה ועל העבודה שלשים שנים רצופים. בימיו בשנת תקכ"ג לפ"ק ביום משתה של בן השררה העלו בני עדתינו שער שמחה שמנו ספרו שנים רבים. ושמעתי מהרבני מו"ה שמואל ברוננער ע"ה חד מילידי עירנו שהובל מעיר מלוכה ויען לקבר אבותיו פה[ד]) והוא שמע מזקניו פה שזקני שער העיר דפה תמיד היו מספרים תהלת מרנא ז"ל נוראותיו שיחו וספרו עזו ואמר לי שמסורת בידיהם מאבותיהם שבשנת תקנ"א לפ"ק נתיסר מרנא ז"ל ביסורין של אהבה ונחלה עד מאד, ולמצא תרופה הביאו אותו בני עדתנו אל בית חולים של עדה המעטירה פ"ב הסמוכה לכאן ובאו לבקרו כמצות ישראל קדושים נטורי

[א]) ישעי' ס"א, י'. [ב]) נדרים ל"ט ע"ב. [ג]) ישעי' ט', ה'. [ד]) של"ח ז' שבט תר"ע לפ"ק.

קרתא קדישתא שהיתה כמאז ומקדם תמיד עד היום עיר מלאה חכמים וסופרים ות"ח מופלגים ומחמת חולשא רק שפתיו נעות, ואעפ"כ רחש לבו דבר טוב ופלפל עמהם על ערש דוי בכברה בטוב טעם ודעת עד שתמהו כל השומעים על גודל חריצותו ובקיאותו, וכל הימים שנפל שם על משכבו כבדוהו בכבוד יקר וגדולה ובעת ההיא עוד לא נתמלא הכסא הגדול שיפקד על ידי הסתלקות ענן הכבוד רבנן דסליק לבי קברא הגאון מו"ה מאיר ברבי זצוק"ל בעל חידושי הלכות מהר"ם ברבי על ה' מסכתות סוכה, יומא, גיטין, חולין ושבועות אברק"ק פ"ב ששל"ח בחדש המר ה' מנחם אב תקמ"ט לפ"ק, והי' מרגלא בפומא המבקרים שאם הגאון החולה הזה ישוב לאתנו הראשון ויוסיף ה' ימים על ימי מלך עוד, הוא ראוי ביותר לתת כתר הרבנות על ראשו בעדתם, ובאמת רק בחורף בשנת תקנ"ד לפ"ק בא כבוד קדושת הגאון האמיתי רבינו משה משולם איגר מטיסמעניטץ זצוק"ל[א]) לקבל עֹל רבנות דק"ק פ"ב המפוארה עליו, כי מן השמים לא הזקיקו למרנא ז"ל להאריך ימיו עוד ולא כתאות מחשבות לב בני אדם נגזרה הגזירה, כי בני עדתנו כאשר ראו שהחולי הכביד עליו ידיו כבדים וכיחותיו נתמעטו יום יום הביאו אותו למקומו לעדתו בחזרה ופה נר אלקים נכבה ביום א' כ"ה תשרי תקנ"ב לפ"ק ובעצם היום הזה נאסף אל עמיו פה ובסנקס דח"ק פה כה נאמר תחת מספר 249:

„אדוננו מורינו ורבינו רב האי גאון עוזינו עטרת ראשנו אב"ד דקהלתנו שטאמפי יע"א מו"ה נתן מן אייערהאלטין במדינת אשכנז נו"נ ביום א' כ"ה תשרי תקנ"ב לפ"ק ומשכבו סמוך למקום ששוכבים הכהנים ואותו מקום נבחר באותו יום להיות מקום לגדולי ישראל שנפטרו בשם טוב והרבצו תורה והיו הורים ומורים".

ונוסח מצבתו כך הוא:

„אסף נאסף הצדיק דאבד לפ"ק — (תקנ"ב) נתן דצוציתא[ב]) נצוצין וזקוקין דנורא — תורה מאתו יצאה וכל רז ממנו לא הי' נעדרה — נלחמו הכוכבים ממסילותם עם סתרי תורה — בכו בכו על האי שופרא דבלע בעפרא — נתן ד' וד' לקח לו בכח ולו בחיל חיל ומורה — הררי קדם מקדים ומחשיך לאורייתא בתדירא — מר לנו . . . . . במקום מרה — נפלה עטרת ראשנו והעטרה למהומה ומגערה — חשך ומשחיר תוארנו ואנו בוכים ועינינו נגרה — מלאכי עליון חלו נא פני אל איום ונורא — תורה הרביץ מוהר"ר נתן אב"ד העירה. — ת.נ.צ.ב.ה."

א) בעדמ"ח „שו"ת רבינו משולם". ב) שבת נ"ו ע"ב בסוף העמוד.

הראשי תיבות שבכל שורה ושורה המה: „נתן בן הר״ר מנחם״ ושם אמו היתה שרה. הנה עד הגל הזה ועדה המצבה הזאת שהרימו בני עדתנו על מנוחת כבוד מרנא ז״ל על גודל תוקף הלוכו בקרש בנגלה ובנסתר ולילה כיום יאיר לו בחוקי חורב והנה שפתים אך למותר לספר כבודו ועיזוזו כח מי יכיל כי לו דומי תהלה שנהג עדתנו במישור שלשים שנים רצופים בהיותו פה גדלה הקהלה בכבוד וביקר, אבל לא ארכו לו כל היטים במנוחה ובשמחה, פתאום בא שודד ויבא רוגז, כי בעת מלכותו ירדו חטיו ושני ראשי העדה מנכסיהם וז״ל גרם לעדתנו משך איזה שנים תאני׳ ואני׳ ותרד גם היא סלאים ובלתי ספק גם מרנא ז״ל נאחז בסבך ענמת נפש ושורות אלו שמצאתי בפנקס עדתנו ינידו ויאמרו את כל ונוכחת מענין זה וזאת תכתב שם: „זאת תהי׳ למשמרת לאות ולעדות מבוררת מהמקרה שאירע בתוך קהלתנו על איזה אנשים הנקובים בשמותן ה״ה ר׳ איצק גיירינג ז״ל ר״ה ור׳ משה ה״פ ט״ה שלקחו מעות הלואה מאדון הויבטמאן שווארץ. אין לשום חד מקהלתנו שום ידיעה תחלה וסוף חוץ ר׳ שמעי׳ בל״א, ור׳ וואלף אייבענין, ור׳ יאקב שנכנסו בערבות על המעות הלז באשר שהשה היו אצל הקהל עם השותפים הנ״ל בעת ובעדן הלז, ואחר זאת דש השותפים ר׳ איצק ז״ל ור׳ משה הנ״ל פאנקראָט געיוארדן בשנת תקכ״ט זולכיש נגלה גיוארין דש זולכו נבלה גשהין אונד ניכט אין שטאנד גוועזן זילבן ב״ד צו בעפרידיגן, וועלכיש דיא קהלה גרושין מורת רוח פראורזאכט האט והוצאות רבים עלו על פרוצעס הלז וועלכר זיך נצוגין האט לערך 10 יאהר ותמיד נפלה עלינו פחד חרדה בוויילין זולכי שווארץ הנ״ל פֿין דיא קיניגליך טאפֿל בפעסט אויש געווערקט הוט דש בני הקהלה יצוט זולכי חוב מסך ז׳ אלפים זוג fl. 7000 צו צאהלן האבן אונד אונז תמיד נעדרונט מיט גרוסי עקסיקוציאהן, ולאחר זאת אונז דיא בתים עקסיקווירט אלס ר׳ יעקב ח״ש זיין הויז וקהל׳ס הויז מה שהי׳ שייך למקדם לר׳ איצק ברז״ל ובית של בית עלמין וויא אויך אלי דיא מקומות בבהכ״נ עקסיקווירט ודהיינו דען זעץ דש קיינר הוט ניכט דערפין זעצן, ולאחר זאת אלי די שטעט אויך דיא מקומות אויש דיא בהכ״נ הרוישגכראכין ליל ש״ק פ׳ וישלח תקל״ט לפ״ק אום איין וועקנפיהרט וכל בני הקהילה האבין תמיד מיזין בעמידה מתפלל זיין דש קיין מקום ישיבה נעהאט הובין, ולאחר זאת גור פֿערביטין גוואירן דיא בהכ״נ, ולא הוי לי׳ רשות לפסיע בבהכ״נ, והיינו מוכרחים להתפלל כל הקהל כאחד בחדר אחד בבית הקהל, ולאחר זאת גר דש מנין איין גשטעלט וואירדין, ולא נתן לנו להתפלל במנין עשרה אפילו בחדר וע״פ הכרח ולא יגונה היינו מוכרחים לכנס עם הב״ד הלז בפוישרין לפשר עמו בעיו״ט דשבועות תקל״ט לפ״ק ליתן עבור החוב הנ״ל סך שני

אלפים זהוב"ש מלבד שני בתים הנ"ל הבית של ר' יעקב והבית של ר' איצק ברז"ל ומלבד הוצאות שעלו על המשפט הלז לערך ארבעה מאות זהוב"ש ומן הראוי הי' דש אותן האנשים שעשו נבלה זאת דיא קהילה אין זולכין אחריות וסכנה צו שטעלין דש דען גנצין חוב העטן זולין צאהלין מלבד הקנסות וביושים ווום מאריטירט האבין זונדרן ר' איצק ג' ז"ל הנ"ל כבר נפטר והלך לעולמו ולא הניח אחריו שום ברכה חוץ מקומות בבהכ"נ, אותן מקומות לקחו בני הקהילה שלנו על החוב ובנים שלו האבין קיין חזקת הקהלה צו גנישן חוץ וועו זיך אן פֿינדן עם הקהל שלנו מה שיהי' בעת ההיא ומה גם לקחו המקומות של ר' משה ה"פ, וכן לקחו המקומות של ר' יעקב וגם בנים שלו האבין קיין חזקת הקהלה צו גנישן חוץ וואן זיך אן פֿינדן אצל קהל כנ"ל ור' שמעי' נתן מיד מאה זהוב"ש על הוצאות ומה גם נתן בנו ר' אהרן בעת חתונתו ששים זהוב"ש ועוד קס"ה זהו"ש מחוייב לתן לויט פשר, ובפשר הלז אוב וואהל ניכט גמעלדט דש ער ניכט לתוך הבריה אצל התחדשות קומן זול אום דאפֿין ענטלאזין זיין זול זונדערן אצל הסכמות דלמטה איז מוסכם גבליבן בוויליז זאלך ר' שמעי' האט אצלו געהאט בעד כמה וכמה מאות חלופי כתבים וועלכי השותפים ר' איצק ור"ט איהם מוסר גווען האבן אום וויא עס אין דיא קאנצלייא דאריף גפראגט ווארדן איזט הוט ער מישב געווען דש ער זולכו לקהל שלנו הוט מוסר גיועזין אום זיא פור אלי מושלים מיט שקר ודבר כזב וואלין מבזה זיין דש קהל שלנו פול דין ודברים אויף זיך געהאט העטין דאריבר זול ער אפ סענטירט זיין מן הברירה בשעת המתחדשות כל ימי אריכות ימיו ושניו כל הנ"ל נעשה מה שנאמר למעלה יום ר"ח א"ר תקם לפ"ק שטמפי ה"ק ליב הירש מקיצע", (חתימת יד עצמו של הרה"ק דקהלתינו שהי' בימים ההם). כאמור למעלה כל ישעו וכל חפצו של מרנא ז"ל הי' כל שלשים שנה למלכותו לרומם את קרן עדתו עמו וצאן מרעיתו, ובעבור זה בכל צרתם לו צר ובהצלחתם שמח לבו. — אשת מרנא מו"ה נתן ז"ל מרת יענטל עור האריכה ימים אחרי מות בעל נעורי' שתי שנים ומחצה שנפטרה ביום ד' דחהמ"פ תקנ"ד לפ"ק כאשר נאמר בפנקס דח"ק דפה ושם כתוב לאמר תחת מספר 223 „הרבנית הצנועה יענטל אשת אמו"ר הגאון מו"ה נתן זצוק"ל אב"ד דקהלתנו שטאמפי יע"א נו"נ ביום ד' דחהמ"פ תקנ"ד לפ"ק ומשכבה אצל אמה הנלא אשת ר' איצק גיירינג". מגדולי דמרנא ז"ל הנודעים שילדה לו אשתו הרבנית מרת יענטל בת הנלא בת הטפסר הגדול ר' איצק גיירינג ז"ל שהי' רח"ק דפה רבות בשנים הי' בן אחד ושמו שמואל שנקרא אחר אבי של ר' איצק ז"ל ר' זנוויל גיירינג ע"ה וחתימת ידו מובא בפנקס הקהילה מיום א' עיו"ט דפסח בשנת תקט"ח בזה"ל: „שמואל בן

הרב". וגם בפנקס הנמולים בדף ח' סי' א' נאמר כזה: „יום ג' ט"ו כסליו תקנ"ד מלתי ופרעתי הילד נתן ב"ה שמואל באב"ד". כנראה ר' שמואל באב"ד קרא שם בנו בישראל אחר אביו הגדול „נתן" ששל"ח ביום א' כ"ה תשרי תקנ"ב לפ"ק. וכן רבים עשו לו כבוד אחר מותו לקרות בניהם אחר רבם הגדול המנוח כדמצינו בפנקס הנמולים שעוד בימי אבל שבעה התאמצו להקים למרנא ז"ל שם בישראל וכה נאמר שם: „ביום ו' עש"ק א' דר"ח מרחשון תקנ"ב לפ"ק מלתי הילד נתן ב"ה יואלף ה"ש (האכשטעטטען) הקב"ה יזכהו לגדלו לתורה ולחופה ולטע"ט". „יום ה' ב' דר"ח תמוז תקנ"ב לפ"ק מלתי תאומים הילד נתן ופרעתי אחיו הילד יואל בני התורני מו"ה אברהם פאלאק ז"ל ר"ה הקב"ה יזכהו לגדלם לתורה ולחופה ולמ"ט" וגם בת הי' למרנא ז"ל ושמה רבקה שהשיא מרנא ז"ל להרבני המפואר מו"ה אברהם בן מו"ה יצחק טרך ז"ל (משפחת דראַך מקור חצבתה בכפר שיטצען הסמוך ונראה לכאן) שנעשה לראש ומנהיג ולמורה היראה בעדתנו נריב ושוע פזר בהונו וכחשכה כאורה עסק בתורה כל ימיו ואברהם הי' עומד לפני ה' הוא הגבר שדורו שבחוהו בתורתו חכמתו וצדקתו עסקן גדול במצות וחתם שמו בכמה תקנות ופסקי הקהילה בתואר ר"ה או ט"ה ויגוע אברהם ויאסף אל עמיו ביום ב' ז' ניסן תקצ"א לפ"ק, ותחת הנוממער 362 נאמר בפנקס דח"ק פה „התורני מו"ה אברהם טרך משיטצען נו"נ ב' ז' ניסן תקצ"א לפ"ק ומשכבו אצל הרב מו"ה לוי תנצב"ה". וזה נוסח מצבתו:

„מצבת לזכר עולם לנופך ספיר ויהלום — אברהם טרך — בן מו"ה יצחק טרך ז"ל — חתן הרב הגאון אמו"ר אב"ד דקהלתנו מה"ו נתן זצלה"ה — ויגוע אברהם ויאסף אל עמיו — ביום ב' ז' ניסן תקצ"א לפ"ק — עסק כל ימיו בתורה כחשכה כאורה — בש"ס ופוסקים במשפט וחוקים — לימד והורה מי כמוהו מורה — ראש ונגיד לעדתו יראת ד' היא אוצרו — מילדותו עד פ"ב שני זקנתו — כעת אברהם יגל יצחק אביו ירנן — כי ישגא מאד אחריתו — רק ממנו אבד חכמתו — ינוח בשלום תנצב"ה".

וזה היא פתשגן כתב מצבת אשתו מרת רבקה בת מרנא מה"ו נתן זצ"ל:

„מצבת קבורת אשה חשובה זקנה וחכמה — מרת רבקה אשת הרבני מו"ה אברהם טרך זצ"ל — בקבר אשר כרה בחיי' נאספה ביום א' ערב סכות תר"ד לפ"ק — רבקה אשה יראת ד' היא תתהלל — בת גדולים בתורה ובחכמה שכרה מי ימלל — קרן מיימת לנשמתה הכינה גם חקרה — היא ואבותי' הקדושים

ובעלה ובן זכורה — זכרונם יהי' לנצח ונשמתם בצל־להיות גויתם פה ארצה — ונשמתם למעלה ירצה."

ובן זכר הנזכר על המצבה הוא מו"ה יצחק שנקרא אחר זקנו מו"ה יצחק מישיטצן הוא נולד ונתגדל עוד על ברכי מרנא מה"ו נתן ז"ל כאשר נרשם בפנקס הילודים: „יום ש"ק כ"ו תמוז תקמ"ו לפ"ק מלתי הילד איצק ב"מ אברהם חתן הרב נ"י." — ובנו של חתנא רבנן מו"ה יצחק ז"ל גם הוא הי מנכבדי הקהילה דפה וימת יצחק על פני אביו אברהם וכה נאמר בפנקס דח"ק תחת מספר 54: „ר' איצק במו"ה אברהם טרך מן שיטצן נפטר בש"ק כ' אדר ראשון ונקבר ביום א' כ"א אדר ראשון תק"ע לפ"ק ומשכבו סמוך להרב הגאון אב"ד דקהלתנו מו"ה נתן ז"ל". ובבחמ"ד שלנו תלוי' לוח זכרון ושם נאמר על משפחת מרנא ז"ל: „לזכר עולם יהיו שמות אלו הנשמות הקדושות השוכנות בג"ע: להיות ללמוד ולהתפלל ולתת צדקה ביום מלואות פרידתם ונסיעתם מהעולם הזה בכל שנה ושנה בעבור כל אחד, הנקרא יאהרצייט וכאן המתים יורשים את אשר עשו בחיים והחיים יעשו גמ"ח לפקח ע"ז ולא לשנות ח"ו עד סוף כל הדורות עד דרא דמשיחא כיר"א. יאהרצייט מן הרב אב"ד מו"ה נתן זצ"ל ביום כ"ה תשרי. — יאהרצייט מן אשתו הרבנית יענטל ע"ה כ' ניסן. — יאהרצייט מן התו' והרבני מו"ה אברהם טרך זצ"ל ביום זין ניסן. — יאהרצייט מן בנו הר"ר יצחק ז"ל בן רבקה כ' אדר ראשון. — יאהרצייט מן האשה החשובה מרת רבקה ע"ה בת יענטל ביום י"ד תשרי." — ומחמיו של מרנא מו"ה נתן ז"ל נאמר בפנקס דח"ק פה תחת מספר 70: „ר' איצק ב"ה זנוויל גיירינג נפטר בליל ש"ק ונקבר ביום א' ט"ו אדר ראשון תקל"ז לפ"ק משכבתו אצל אחיו ר' יוסף גיירינג." — ומחמותו כתוב לאמר שם תחת מספר 288: „ביום ב' ט"ז חמוז תק"י נפטרת האשה הנלא אשת ר' איצק גיירינג ונקברת על מקום של ח"ק." — ושאר קורות של מרנא ז"ל כאשר גם הוא כמו מרנא מו"ה אייזיק קאליש ז"ל שחי' מלפניו פה, לחמו מלחמות ד' בעד כבוד רבם המובהק הבעל פלתי זצוק"ל הלא המה כתובים בישאר ספרים ודע מה למעלה ממך שאמרתי אין לי עסק באלה וזכות כל הצדיקים הללו יעמוד לנו לטוב לנו כל הימים עד העולם אמן:

ז.
הרב הגאון מו"ה שלום אוללמאַן זצ"ל.

ויהי מקץ היות האבל כדת הנשיא"ם שנים עשר חודש כי כן ימלאו ימי תמרוריהן[א]) למאור הגדול הנ"ל שנתכלא שנה תמימה מיום הלקח אותו אלקים ויהי בשנת תקנ"ג לפ"ק בחדש מרחשון ביום ג' ה' בו נתועדו יחד קהל עם ד' לשום עליהם ראש אשר יוציאם ואשר יביאם ונמנו וגמרו לשום כתר מלכות על ראש האי גאון ישראל שר התורה והיראה מו"ה שלום אולמאן מק"ק פיורדא שהי' אז דיין במדינת אנשבאַך במדינת אשכנז וזה פתשגן מכתב הבחירה וכתב הרבנית אות באות כאשר מצאתי אחר חפוש גדול בין ניירו"ת עדתנו ושם נאמר: „בהתאסף ראשי עם אסיפה זו גם נובה להן ויראה להן יראים ושלמים ויחידי סגולה עם בעלי התמנות אלופי גבאי ד"צ וגבאי דג"ח והיקרים וקצינים מבני הישובים ששייכין לגבולנו הן עם וסבה אחת לכלם לבחור רב אב"ד לרועינו לרעות בתום כתם מתמם עם תמימים ליראה אותו לטוב לו כל הימים והתמנותו יהי' על פונקטן הלז: שכירות שלו יהי' על שנה הן שנה פשוטה או מעוברת מן קופת הקהל יצ"ו fl. 433 — מן קופת צדקה לויט שפעציפיצירונג בפנקס אלופי ג"צ דמתא fl. 22 — יש לו זכיות כמקדם כמו שהיו להרב אב"ד הגמ"נוח מוהר"ן זצ"ל — וכזה מאין תמצא מציאה ע"י חפוש ויחפש בגדול מגדולי ארץ חריף וחרוץ מלא תורה כרימון וקולו נשמע כפעמון בתוך עם קדושיך . . . נאמן ה"ה כמוהר"ר **שלום אולמא מק"ק פיורד דיין דמדינת אנשבך נ"ר** . . . . הוצאת שפעזין . . . . מקהילה וגם דירה יהא לו מן הקהל יצ"ו. — כל זאת נעשה בועד הקהלה יום א' ה' מרחשון תקנ"ג לפ"ק. ה"ק אברהם טרך ר"ה, ה"ק אברהם בן ר' שמואל אובן ז"ל פעסל, ... ה"ק ליב הרש קן, ה"ק פסח האללע, הקאליברק"ג ז"ל, ה"קאפל אלטינקונשטאט, ... ה"ק רפאל גיירינג, ה"ק חיים שפיין ב"ה מרדכי זצ"ל מה"ב, ה"ק רפאל בן ה' ישעי' זצ"ל, ה"ק מרדכי לאשיץ אגלאר, ה"ק ארי' ליב שטאמפא בר"ל, ה"ק שמחה גיירינג . . . . ה"ק דוד ב"ה שמעי' מלאצקי, ה"ק בן ציון ב"ר שמואל, ה"ק אייזיק ב"ע ז"ל, ה"ק משה ב"ר שמואל פעסל, ה"ק אברהם ב"ע ז"ל, ה"ק קאפל ב"ר קפמן קאליש ז"ל, ה"ק שמעון ב"ר שלמה, ה"ק נתן ליב בן כר"נ, ה"ק משה בן מ"ל בלא, ה"ק שמואל ברמח"ו. — וזה סדר יחוסו בקדש הוא בן יקיר לאביו איש חי ורב פעלים מקבציאל מו"ה ישראל איסר שהי'

[א]) כתובות קי"ג, ע"ב.

מנהיג ופרנס בעיר פיורדא ומחותנו של הגאון מה"ו יוסף בן כהר"ר מנחם משטיינהארט אב"ד ור"ט דקהל פיורדא ז"ל בעל „שו"ת זכרון יוסף" נדפס בפיורדא בשנת תקל"ג לפ"ק ולפנים הי' אב"ד במדינות עלזוז. בן אחד של הגאון בעל „שו"ת זכרון יוסף" הי' מלוקחי בנות ר' ישראל איסר מפיורדא, והגאון מו"ה יוסף הנ"ל הי' חתן הגאון המפורסם תורתו כה מוהר"ר ליב ברלין ז"ל שנקרא בפי כל אחר אביו המפורסם הגאון החסיד מו"ה מרדכי מוכיח (אשכנזי ממדינת עלזוז) ר' ליב מוכיח, כי שמם מוכיח על פעולתם שרבים השיבו מעון והקהלו קהלות לעורם במוסר ולהלהיב הלבבות לירא שמים עד אשר תקעו אהלם בק"ק פ"ב ושם מנוחתם כבוד. גידולי תרומה של הגאון הגדול האמיתי מו"ה ליב ברלין ז"ל (מוכיח) היו ד' בנים וב' בנות. בנו הגדול הרב הגאון המפורסם מו"ה ישעי' אב"ד דק"ק ברעסלא, ובתו הגדולה המחוכמת ומלומדת מרת קרינדל ע"ה והיא היא היתה אשת הגאון המפורסם מו"ה יוסף שטיינהארט ז"ל אב"דק"ק פיורדא מחותנו של ישראל איסר מפיורדא הנ"ל. ועל האשה הזאת שמפורסמת בפי כל „רעבעצין קרינדל" כתב אחי' הגאון ר' ישעי' ברלין ז"ל בהקדמת ספרו „יש סדר למשנה" חבור נפלא על ששה סדרי משנה „אחותי המפורסמת בכל קצוי ארץ מרת קרינדל זלה"ה". ובעלה הגאון בעל „זכרון יוסף" מביא חידושים בשמה בספרו הנ"ל דף ט"ז ע"ב וז"ל ,וכאשר אמרתי דבר זה בפני זוגתי המושכלת והמלומדת הרבנית הגבירה היקרה מרת קרינדל תחי' לאי"ט בת הגאון המפורסם בכל קצוי ארץ המנוח מוהר"ר ליב זצ"ל והי' נקרא בפי העולם מו"ה ליבש אייזן שטאט בן החסיד המפורסם המוכיח מו"ה מרדכי זצ"ל וזכה להיות כל צאצאי מיעיו כמותו הן אותן שכבר מתו והן אשר חיים עודנו לאי"ט כידוע, אמרה לי שבזה יש לפרש מה שיסד הפייטן בסלוק דיוצר ליום ב' דר"ה וכו" עיי"ש, ומסיים שם: „ודוק כי נכון הוא והנאני דברי' מאד וה' יאריך ימי' לאי"ט א"ס." וכן בחידושי הש"ס שלו שנדפסו עם שו"ת הנ"ל בדף צ"ט ע"ב הקשה על קושי' מהרש"א ז"ל במס' ברכות דף נ"ה ע"ב היכא רמיזה שהנהיג יוסף א"ע ברבנות עיי"ש, „יהנה לכאורה יש להקשות על המהרש"א ז"ל וכי נעלם ממנו מה שהביא מדרש ילקוט פ' ויגש עשרה פעמים אמרו לפניו עבדך אבינו ושתק ולא מיחה, לכך נגרעו משנותיו י' שנים? ולכאורה צ"ע הרי לא מצינו רק ה' פעמים עבדך אבי בקרא? זוגתי רבנית תחי' השיבה ע"ז דכיון שאע"פ שיוסף הי' יודע לשון הקודש עשה א"ע בפני אחיו כלא יודע, והעמיד מליץ ביניו לבינותם כדכתיב בקרא בהדי', א"כ אע"ג שלא אמרו האחים רק ה' פעמים כן, ט"ס הוא שצע כן עשרה פעמים, ה' מהם וה' ע"י המתורגמן ונכון הדבר". וגם בשה"ג להגחיד"א ז"ל במער' ר' ד"ה

רבנית מעורר על דבר חדש זה וכותב במליצתו הצחה וז"ל „יהרב זכרון יוסף בדרושים הביא פשטים ופיר"ש מן האשה הרבנית" עכ"ל. — בסביבה ובאור תורה כזה נולד הילד שלום בפיורדא בשנת תקצ"ו לפ"ק לאביו ר' ישראל א"ס הנ"ל כאשר גם מרנא בעל ח"ס ז"ל בחלק חו"מ תשובה קכ"ז מיחסו על שם עיר מולדתו „מו"ה שלום פיורדא", ובעידו מרנא זצ"ל ילד שעשועים כבר נראו בי סימני חכמה עצומה ויראה טהורה. בילדותו למד אצל רבו דמתא מחותנו הרב הגאון מו"ה יוסף ז"ל אב"דק"ק פיורדא, ומשם שלחהו אביו לפפד"ט לישאיב מים חיים מבאר לחי רואי לבקש תורה מפי רב הדומה למלאך ד' צבאות רב האי גאין מופת הדור מוהר"ר פנחס הלוי איש הורוויץ זצוק"ל בעהמ"ח „ספר הפלאה" אבדק"ק פפד"מ, ולמד אצלו הרבה שנים עד שנעשה תלמיד מובהק וחביב לרבו, מובחר הבחורים דישיבתו הרמה, ואין כמוהו בין כל הבחורים יורד לסוף דעתו של רבו. באותו זמן הי' לו משא ומתן של הלכה בפלפול עם הגאונים מאורי הגולה מהרי"ט אלגזי ושאגת ארי' ז"ל ויצא בדימום ויהללוהו בשערים, וכאשר ראה רבו שהוא כמעין הנובע מים מתוקים מים טהורים, חכם ומבין מדעתו ויראתו קודמת לחכמתו שלחהו לכהן הגדול בדורו שר בית הזוהר הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל שהי' תופש ישיבה בפפד"ט למען ינהג בו טובת עין לגלות לו רזי תורה ולמד אצלו חכמת הקבלה סוד ד' ליראיו. ויהי כאשר שמע שמעו הטוב הגאון האדיר גבר די רוח אלקין קדישין בי' ודמטרין גלין לי' איתמחי גברא ואיתמחי קמיעא ומלומד בנסים עושה נפלאות גדולות מו"ה רפאל ריסס זצוק"ל אב"ד דקהילות ענדינגן—לעננגויא שהמה שתי מקומות בשני בתי בהכ"נ בבית חיים אחד וראש רב אחד עליהם במדינת שווייץ והי' גם רב על מדינת שווייץ, נתן את בתו הצדקת והמלומדת הרבנית המפורסמת מרת רעכיל ע"ה לו לאשה כאשר בעלה בעצמו מזכירה לטוב בספרו „דברי ר"ש" וכה אמר: „ועל החטוב יזכר שם זוגתי הרבנית הצנועה א"ח מרת רעכיל ת"י בת מו"ה הגאון מו"ה רפאל זצלה"ה שהי' אב"ד במדינת שווייץ מנשים באוהל תבורך". ואחרי מות חמיו של מרנא ז"ל מלא מקומו בנו הגאון מו"ה אברהם ז"ל, ומרן בעל ח"ס ז"ל הפליג מאד בשבחו של ניסו דמרנא ז"ל חלק יו"ד תשובה קע"ה שבה תוארו בזה"ל: „החיים והשלום יחדיו יהיו תמים לחכם מהוכמים מארי דאברהם דתלי' תני' בדלו תני בחירתא כוות' ה"ה הרב הגאה"ג חו"ש בעל פיפיות המפורסם בערוגת הבשם כש"ת מו"ה אברהם נ"י אב"ד דק"ק ענטלינגה (ענדינגען - לעננגויא) ומדינת שווייץ יע"א. תמול הגיעני יקרת מכתבו ע"י התו' ר' חיים דייטש נ"י וראיתי מגילה עפה מעולפת ספירים בכקיאות וחריפות בזוהר הרקיע מזהירים וכו', והוא הגאון שעמד מרן בעל ח"ס זצ"ל בימין צדקו בריבו

עם א' שהי' טקפח פרנסתו וחשק בהרבנות דשם אחרי מות אביו ז"ל. ועיין בשו"ת ח"ס חלק חו"מ תשובה כ"א ט"שנת תקפ"ד לפ"ק ובה תכתב זאת „לקהילות קדושות במדינת שווייץ ק"ק ענגידינגען—ענגלויא (ענדינגען—לעננוויא) יע"א" „נקרא נקראתי לעזרת ד' בגבורים מאת ה"ה הרב המאה"ג החרוץ המופלג ככוד מו"ה אברהם נ"י אב"ד בקהלות כבודכם בנן של קדושים לאותו צדיק הגאון המפורסם כבוד מו"ה רפאל ז"ל שהי' אב"ד שלכם ומקום שיפול העץ שם יהי' פרי צדיק עץ חיים בנו המלא מקום אבותיו בחכמה ויראת חטא כאשר מכירו אני מדברים ושעשועים דאורייתא שהיו לי עמו בשנים שעברו, ולפי מכתבו אלי כתיב, הן קם ונתעודד עתה דיין ט"ץ א' בשם מו"ה וואלף בן ר"ל שרואם וקבל בערכאות שלהם יען שהוא בן מדינה הוא קודם להרב המאוה"ג הנ"ל אשר החזיק כבר ברבנות בשני הקהילות וכו' יע"ש." — נשוב לענין הראשון והוא שהזוג הנ"ל ישב בבית הגאון הרב דמדינת שווייץ ז"ל ימים אחדים באהבתו אותם, שם השתלם עצמו מרנא ז"ל בחכמת הקבלה במדרגה גבוה ויתר שאת בחוקי חורב ונתקבל אח"כ לרב ור"מ לק"ק אנשבך במדינת אשכנז במקום אשר מעולם אנשי שם שרתו בקדש. לפניו הי' שם באנשבך הרב הגאון מוהר"ר שמואל צורנדארפֿער שנמשך מלכותו מאד משנת תקי"ד לפ"ק עד כערך תקמ"ד לפ"ק, ואחריו בא מרנא מהור"ר שלום ז"ל על מקומו, וישב שם בשלום ובשלוה, ושם נולדו לו בנים ובנות שני בניו הגאון מו"ה אברהם זצ"ל המטלא מקומו בק"ק לאקענבאך והגאון מו"ה שלמה זלמן בעל מחבר „ספר יריעות שלמה" זצ"ל הרב דק"ק מאקא. הבנים האלו היו קדושים מרחם ונתגדלו ונתקדשו בקדושה יתירה על ברכי אביהם, שמר אותם במשמרת הקדש משמרת למשמרת, השניח מאוד עליהם שלא יסתכלו בצורת ובדמות אדם רשע באמרו, כי מזיק מאד מאד לנפש המשכלת וישבו תמיד בצדו באהלה של תורה ולא הניחם לצאת בלי שומר נאמן שישמרם מעינא בישא ולישנא בישא והיו קדושים לאלקים. פעם אחת בא אדם רשע וצורר היהודים לביתו וראה את הבנים וכשהלך לו, תיכף ומיד לקח את בניו וטבל אותם במקוה טהרה. ופעם אחת שמע מכתו שרצונה לילך יחד עם בת הראש הקהל דשם לבתי טרטיאות (טהעאטער) להתענג בתענוגי הבל ורעות רוח, אמר אי הכי, לא בעינא לדור פה ואבחר לי לשבת בעיר קטנה אשר אין שם בתי תיאטרין, וכאשר אמר כן עשה. ובין כך ובכר הכינו לו כסאו מן השמים בעדתנו, פוק חזי קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם איתרחיש להו ניסא[א]) שלא רצה לדור בעיר שיש בה תיאטרין ולקח את אשתו וב"ב ועזב את העיר ואת המדינה והלך אל ארץ אחרת מדינת הגר וקבל קריאה

[א]) ברכות כ' ע"א.

של חבה שנשלחת לו במכתב הרבנות הנעתק למעלה מעדתנו פה, כי כבר הלך שמו ממקומו למרחקים, והי' בעת בואו לכאן ל"ז שנים לימי חייו, ועתה בא וראה מי ומי המה שבחרו אותו לראש ולמנהיג עליהם וחתמו ידם על מכתב הרבנות שהעתקתי אות באות למעלה. שבחו של האי מופלג בחכמים חתן רבנן של מרנא מוהר"ר נתן ז"ל מוהר"ר אברהם טרך ז"ל שהי' אז מנהיג ופרנס דעדתנו כבר הודעתיו לעיל. ושני לו האיש החשוב והמפורסם ישר נגיד ושוע מוקיר רבנן והיו לו חתנא רבנן כ"ה אברהם ב"ה שמואל אובן פעסל ז"ל שהי' מילידי אובן ישן שגורשו משם והלכו ובאו לכאן כמבואר לעיל. והאיש הזה בחר לו קודש הילולים לעמוד לחתן לפניו בחור שעור עלומתו קמה כבר הי' מפורסם בתורתו וצדקתו הוא הבחור יעקב המכונה קאפיל מאלטינקונשטאַט במדינת בייערן שהי' יושב אחר חתונתו בבית חותנו הנ"ל פה בעדתנו עה"ת והעבודה והרביץ תורה פה ומפה יצא שמו בעולם בשם ר' "קאפיל חריף" להיות עולה על במתי התורה והוראה עד שנעשה בתחלה אב"ד בק"ק קארלבורג ואח"כ הרב הגאון הגדול המפורסם מופת הדור מוהר"ר יעקב המכונה קאפל זצ"ל אב"ד ור"ט דק"ק וועריוא והגלילות יע"א בעל ספר "חידושי יעבץ" שהוא ר"ת של שמו הקדוש ושם אביו המנוח זצ"ל יעקב בן צבי, וברא כרעא דאבא כי גם הוא הי' צבי תפארת ישראל והגאון החוא ז"ל הוא זקנו של האי גאון עוזנו ראש כל הרבנים דמדינתנו נזר ישראל ותפארתנו מו"ה יעקב המכונה קאפל רייך שליט"א הרב אב"ד דקהל יראים בקרית מלך רב בודאפעשט יצ"ו ונקרא אחריו בשמו, והוא גם הוא זקנו זצ"ל חתם עצמו ג"כ כמו חמיו הנ"ל על מכתב רבנית של מרנא זצ"ל כנראה לעיל, והחתימה "קאפיל אלטינקונשטאַט" היא חתימת יד עצמו כשאר חתימות שהמה לפני. ובעדתנו פה נולד לו בן ככתוב בספר הנמולים של מו"ה זלמן מיץ ז"ל תחת סימן ד' וכן הוא אומר שם: יום ה' כ"ט תשרי תקנ"ה מלתי הילד אפרים שמעון בן מו"ה קאפל אלטינקונשטאט יצ"ו." יקר וערך הגאון הזה ז"ל הלא הוא ידוע מספריו הקדושים וכתובה בארוכה בשאר מקומות שמו נודע בתבל לחריץ מפורסם וחריף נפלא ולמד עם תלמידים חריפים כאשר מרן ח"ס ז"ל מעיד עליו בהסכמתו על ספרו "חידושי יעבץ" הנ"ל וז"ל: "המפורסמת אין צריכה ראי' כבר נודע בשערים שערי ציון המצויינים בהלכה יד הגדולה והחזקה של ה"ה הרב הגאון המפורסם כבוד מו"ה קאפל אלטינקונשטאַט זצ"ל, אב"ד ור"ט בק"ק וועריוי יע"א, איהו הוי מור"ק חרוץ בעל פיפיות, עמד לתלפיות, אשר אליו פנו כל פיות, תלמידים למאות, קבץ ורבץ ועשה פעלים פועל אמת שפעולתו חדודי ולבוני הלכה ורווחא שמעתתא בונה עולמית למחריפ"ן, עולה הרים יורד בקעות ומחליפן, ספרא וסייפן כלם מעולפת ספירים, כזוהר הרקיע מזהירים

וקם ונתעודד בנו האברך החרוץ והשנון זית רענן יפה פרי תואר ענף עץ אבות כמה"ו יחזקאל נ"י, וסידר על נכון חי' על מס' חולין, וברא מזכה אבא לקבוע בדפוס ולהפיץ מעינותיו חוצה, יהי' כן ה' עמו, ויעמוד לו זכות האב הקדוש זצ"ל להוציא מחשבתו אל פועל צדק, וכל המסייעי' ותומכי' ימינו ישול שכרו כפול משמים והריני נטפל לעושי מצוה ליקח א' במחיר אשר יושת עליו. ויגדיל תורה ויאדיר. פק"ק פרעסבורג יום א' ט' שבט, כסא כבוד מרום מ"ר"א"ש"ן לפ"ק. (תקצ"ז.) הכ"ד משה הק' סופר מפפ"ד".

והגאון הנ"ל מת ר"ל במיתה פתאומיות ליל ש"ק פ' וישב תקצ"ו לפ"ק, ומרן ח"ס ז"ל הספידו יום ג' טבת פ' ויחי תקצ"ו לפ"ק ופתח עליו האי ספדנא: „ומה נאמר היום כי חוברו יחדיו הספדו של נחמי' בן חכלי' שמת בח' טבת ועזרא הסופר בט' טבת עם הספדו של הגאון החריף מו"ה קאפל זצ"ל אבדק"ק ווערבויא שהי' בעל ישיבה ומיום היותו לא פסקה ישיבה מעל שלחנו והעמיד תלמידים הרבה וכו' והגאון אשר אנו עוסקים בהספדו ברב חכמתו הגיע לנבורות ורוב חריצותו שהי' עוקר הרים ולו תלמידים הרבה אשר שמעתא בפומייהו מת בנשיקה פתאום" (תורת משה נ"ב). ומחמיו הנ"ל של הגאון ז"ל נמצאו כמה חתימות וגם כתוב בפנקס הח"ק דפה תחת מספר 144 „האיש החשוב המפורסם כ"ה אברהם ב"ה שמואל אובן נפטר ביום ג' כ"ד טבת תקס"ג אחר חצות היום ונקבר בלילה כ"ה הנ"ל משכבו על מקום ח"ק סמוך לכ"ה אברהם חייט". משפחת ר' אברהם הנ"ל קרא עצמה פעסל אחר אמו פעסל ושאר קורות משפחה זו שמענה נפרדו כל משפחות פעסל פה ובכל המדינה והתחתנותה עם מרנא מו"ה יוסף ברעסלויא ז"ל יבא בעזה"י הכל בסימן י'. נחזור לענייננו. בתוך החתימות עוד חתימת יד נכד של מרנא מוהר"ר אייזיק קאליש ז"ל הנ"ל, וחתם עצמו „הק' קאפל ב"ר קפמן קאליש," והחתימת ר' משה פעסל אחיו של ר' אברהם ע"ה הנ"ל. מאחר ששמח מרנא מהור"ר שלום ז"ל לבא לעיר קטנה מחמת הסיבה הנ"ל מיד אחר ששמו צניף הרבנות על ראשו מיד בא לקהלתנו. ובעדן ההיא נתיישבו גם שני אחיו פה במדינתנו האחד ר' משה תקע אהלו בליפטא־מיקלאש כאשר נעשה חתן הריין דשם של הרה"ג מו"ה נפתלי המוכר בשו"ת ח"ס חאו"ח סי' צ"ד, ובס' „בכור שור" על ב"ב. והשני מאחיו מו"ה אברהם נתישב בפ"ב. פה בעדתנו נהרו אליו תלמידים רבים ולא פסק משלחנו חזרת למודו ולא צנן איש התמדתו, וגם עם עדתו הלך במישור ופה נולד לו בן שקראהו אליקים כאשר כתוב לאמר בפנקס הנולדים דמוהל מפורסם חד מנטורי קרתנו, מהור"ר זלמן מיץ ז"ל הנ"ל שמובא עוד לקמן ושם נאמר: „יום א' כ"ח מנחם תקנ"ד לפ"ק מלתי הילד אליקים בן הרב ר' שלום אב"ד בקהלתנו יגדל עד כי גדל מאד". —

אבל הילד זה בודאי מת בילדותו כי חוץ משני בניו הנ"ל אינם ידועים לנו בנים אחרים, ושפט מרנא ז"ל את ישראל פה בעדתנו עד שנת תקנ"ט לפ"ק, שש שנים עבד פה באמונה שלימה על משמרתו בקודש ובשביעית יצא מכאן לנאדי־אַטאַד להיות שם רב של כל מחוז שאמאדי במקום הרב מוהר"ר יוסף יחיאל הירש ז"ל. מדוע הלך מעדתנו מקהילה קדושה ומפוארה שבה בעלי תרסין ות"ח גדולים כנ"ל שסבבוהו באהבה רבה, לנאדי־אַטאַד במחוז שאמאדי, לא נודע לי, אבל גם שם לא ארכו לו הימים, כי לא ימים כבירים מאחר שהגאון המפורסם מוהר"ר דוד דייטש זצ"ל עזב מקומו מקום קהל פ"ק לילך לק"ק ס"ה ואח"כ לע"ח, בא מרנא מוהר"ר שלום ז"ל לק"ק פ"ק. בהיותו בפ"ק נסתלק בק"ק פ"ב יצ"ו הגאון החריף האמתי מו"ה משה משולם איגרא מטיסמעניץ ז"ל ביום ב' דחוהמ"ס תקפ"ב לפ"ק, אז שמו קהילה קדושה פ"ב עיניהם בשלישה גאונים מפורסמים בעולם והי' הוא אחד מהם, רק יען כי רבו אז בישראל אשר צלחו למלוכה ולהשתמש בכתר הרבנות, העלו גורלות ואת אשר העלה הגורל זה אשר בחר ה' בו הוא הקדוש ונפל הגורל על משה איש האלקים שר התורה והחכמה מרן ורבן של ישראל הגאון הקדוש בעל ח"ם זצ"ל. רק בשנת תקס"ט לפ"ק בשנת המלחמה קימו וקבלו בני ק"ק לאקענבאך מרנא ז"ל עליהם ובשעת המלחמה הגדולה הזאת תפשוהו הצרפתים כדרכם לתפוש בכל מקום הרב ובקשו מקהל עדתי סכום גדול ובאם לאו, יתלוהו על העץ אשר הכיני לו, ולא הי' באפשרי חיש מהר לקבץ אפילו המעשר מזה הסכום ונמנו וגמרו אנשי קהילתו שיתנו הדינרי זהב והכסף שקבצו בבים וימסרו להם והקב"ה יעשה נם לצדיק, וכן הי', המה קבלו המעות בלי למנותה וברחו להם והצדיק נפדה מטת, ויוצאי ירכו כשעברו במקום הזה ברכו בשם ומלכות שעשה לאביהם נם במקום הזה. ושם בק"ק לק"ב ישב עד שנת תקפ"ה לפ"ק ושם גדל עוד יותר ויצא שמו בעולם וכבודו דורו בתואר השם "ר' שלום חריף" מחמת חריצותו וחריפותו, ושם בק"ק לק"ב נחשכו כוכבי נשפו ושם מנוחתו כבוד ויבדל ד' את אור נשמתו וגנזו בגנזי מרומים ביום א' ט"ז אדר בשנת **תקפ"ה** לפ"ק. הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ונתקיים זאת אצל מרנא ז"ל שנתמלאו לו שנותיו שבעים שנה מיום ליום וביום שנולד מת מרנא ז"ל. אמרו במדרש מודיעים להם לצדיקים יום מיתתם מקודם כדי שיניחו כתרם לזרעם אחריהם, וגם מרנא ז"ל ידע יום מיתתו מקודם, כי אע"פ שהצדיקים מבינים עצמן כל ימי חייהם בתורה בתפלה ובמעשים טובים לקראת יום הגדול עת הסתלקותם מן העולם הזה למען לא יראו פני אלקים ריקם, בכל זאת באחרית הימים עת האסיפה והגויעה הם מוסיפים גבורה לקבץ כל הון רוחניותם שרכשו בהעולם הזה שלא ישכחו אפילו דבר אחד ממשנתם, וכה הי' גם אצל מרנא ז"ל, באחרית הימים הי'

מטעם בדבור עם בני אדם ולא שח שיחת חולין כלל, וארבעה שבועות קודם מיתתו קבל מכתב גדול חידושי תורה מבנו הגאון מו"ה אברהם ז"ל ותיכף השיב לו מענה קצרה והתנצל עצמו, כי מקצר מאד במקום שהי' מן הצורך להאריך מפני שטרוד במשפט העליון. וידוע שזכינו ג"כ להתודע בהקדמת ספר „שירי משכיל" להגאון הקדוש רבי הילל זצוק"ל מטעשה כזה. וז"ל שם בהקדמתו: „כשהייתי בבחרותי בישיבת רבינו הגדול בעל חת"ס זלה"ה, ספר לי זקן אחד שיותר משני ימים קודם פטירת הגאון החסיד מו"ה משולם טיסמעניץ זלה"ה (הנזכר לעיל) הי' מונח על מטתו בלי שום תנועה ונדנוד ולא שאל שום מאכל ומשתה ולא דבר דבר, רק שפתיו היו מרחשין, ונסתבב מה' שת"ח אחד מאנשי פולין שהי' אז בעיר וויען הבירה כשישמע מחליו נסע אליו כדי לבקרו, מיד כשפתח הדלת וראה אותו הגאון הנ"ל התחיל לדבר ואמר לו, נא אמור לי אותה חידושי תורה שאמרתי לך במקום פלוני וביום פלוני, ואמר לו דברים כהוייתן ומיד פרחה נשמתו, משום שאמרו חכמז"ל ע"פ לא ירעיב ד' נפש צדיק[א]) שבעת סילוקו מזכירין לו כל תלמודו, והוא הי' מחזיר על תלמודו קודם פטירתו, והי' חסר לו אותה חידושי תורה, עמ"ת ריש בא, אמר ריב"ל בשלשה מקומות שמענו שאדם משמיע תלמודו סמוך למיתתו עכ"ל." — מרנא ז"ל הי' איש מופת ויגזור אומר ויקם, ובעל „צרור החיים" הרב הגאון המובהק בנגלה ובנסתר מו"ה שמואל שמעלקא אב"דק"ק סאלאש זצ"ל שהי' תלמידו חביב ובכל ביתו נאמן ספר הרבה ענינים מרבו מרנא ז"ל ער כמה הי' כחו וגבורתו בקדושת תורתו וצדקתו, יפעם אחת כשהי' מיסב בסעיבה של ת"ח הרבה הי' סופר ומונה שבחיו של רבו הגדול ולבסוף אמר: „מה חידוש הוא, הלא הי' לו נשמת התנא ר' עקיבא". וזה פתשגן מצבתו אות באות:[ב])

„ויראו העם כי גוע ראש העדה ויתאבלו לפ"ק — י"נ יום א' ט"ז אדר תקפ"ה לפ"ק — ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם מו"ה — שלום הריף זצ"ל — הה ליום תוכחה כי יקר יקוד ולפידים — רבו אראלים ומצוקים ותפסו במצודם — בכו בכו להולך כי גם והלך והשאיר אותנו נדודים — שר התורה מנורה הטהורה חכו מלאה מחמדים — למד ולימד ותלמידים העמיד בפלפול וחדודים — ויהי בשלם סוכו וערך ערכו פענח רזי סודם — מה מר המות כי בו שבת יכין ובועז שרי עמודים — אצעק מרה על תפארת עטרת יבלום פיו וירום — ו' על נפש יקרה כי כבה

א) משלי י' ג'. ב) אפריון אמטי גם בזה לידידי הרה"ג מהוריר יודא הכהן קרויס נ"י אבדק"ק לק"ב מחבר כמה ספרים ששלח לי העתקה.

אורה רבין כאחד האדם — לבי על חללו כי נם צללו ולבו הער
ישן וירדום — מלך מלכים שלח רחמים לשה פזורה ונדחים —
נר המערבי אישה כבה תן לו מהלכים בין העומדים — **תנצב"ה".**

ז"ש של מרנא ז"ל היתה רחל בת הרה"ג מו"ה דוד שטופא ז"ל רב בפרוסטיץ, בעלה הראשון הי' הרה"ג מו"ה מיכאל וורדניק ז"ל. ממרנא ז"ל נשארו הרבה כתבי קודש ולא באו בדפוס רק וזאת הברכה אשר הניח מרנא ז"ל אחריו ספר „דברי ר"ש" חבור עצום יקר מפנינים חידושים עמוקים על מסכתות הש"ס שקרא המחבר עצמו „דברי ר"ש" לאמר: מה דרכו של עני בפרוסה כן הדבר הזה", מלשון רש. והגאון רשכבה"ג מו"ה מרדכי בנעט זצ"ל אבדק"ק נ"ש הפליג מאד בשבח הספר ואמר שהוא נפלא הפלא ופלא ואין לשער גודל העמקות אשר בו ורק חכם גדול בקי בש"ס ירד לסוף דעתו ויבינהו, כן הי' דרכו בקודש לכתוב בקצרה וכבר בקשו אותו בניו הגאונים ז"ל שיתן להם רשות להעתיק את חידושיו בלשונם ויתהלכו בהרחבה למען ירוץ כל הקורא בהם, ולא הסכים עמהם, באמרו: „כי העמלים בתורה ולומדים ביגיעה יבינוני ומי שלומד תורה בלא יגיעה ועמל אין ברצוני שיבינני". — וזה שם הספר: „ספר דברי ר"ש" (על מסכתות הש"ס) אשר חבר הרב הגאון הגדול נודע בשערים לתפארת ולתהלה כק"ש מו"ה שלום חריף זצללה"ה אשר הרביץ תורה בהרבה קהילות קדושות בישראל ומנוחתו כבוד בק"ק לאקענבאך במדינת אונגארן, — זה הספר מעט הכמות ורבו האיכות קרא המחבר „דברי ר"ש" לאמר מה דרכו של עני בפרוסה כן הדבר הזה. — במקום גדולתו שם ענותנותו צלל במים אדירים בים התלמוד לדלות פניני בין אשר במצפוני תהומות וכל ההוגה בו לא למראה עיניו ישפוט, כי אחרי שקידה רבה ימצא מה מאד עמקו מחשבותיו המהורים. בשנת פורש שלום לפ"ק". וגם שני בניו הגאונים עשו נחת רוח לאביהם להוסיף דבריהם לדבריו כי בדף ע"ב ע"א בדפי ספרי „דברי ר"ש" נאמר: „דברי תלמיד בן המחבר הרב ה"ה מו"ה אברהם נרו אב"ד דק"ק לאקענבאך יע"א". ומתחיל לפרש מס' כתובות מדף נ"ט ע"א. ובדף ע"ח ע"א נאמר שם: „דברי שלמה בן המחבר הצעיר ה"ה הרב ה"ה מו"ה זלמן נרו אבדק"ק מאַקאָוואַ". ודע מה למעלה ממך שעוד בימי נעוריו יצא כברק שמשו לבו חריף ופתוח כפתחו של אולם[א]) והריץ מרנא ז"ל מכתבים במו"מ של הלכה אל גדולי הדור בתוכם אל מרן בעל ח"ס ז"ל והוא הפליג תמיד מאד בשבחו בתשובה אליו. וידוע כי לא כדורות האחרונים דורות הראשונים שטובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים[ב]) כאשר גם הגאון הצדיק המפורסם מו"ה משה

[א]) ערובין נ"נ ע"א. [ב]) יומא ט' ע"ב.

פאָללאק זצ"ל בעל „תקון משה" האבדק"ק באָנהאַד יע"א הי' רגיל לומר: „התורה מתמעטת והגאונים מתרבים ומאורות הגדולים ככוכבי השמים לרוב' כי אם קמצו בתוארים בפרט ידוע לכל, שבעל ח"ס ז"ל הי' קולע אל השערה שלא יחטיא המטרה בתוארים יתירים, אבל אצל מרנא ז"ל לא קמץ בשבחיו. בחלק אה"ע ח"ב תשובה מ"ז מיום ג' ב' מרחשון תקס"ח לפ"ק כאשר הי' מרנא ז"ל עוד בק"ק פ"ק כתב לו: „החיים והשלום יחדיו יהיו תמים על ראש ידידי הרב הגאון המאוה"ג החרוץ המופלא ומפורסם כש"ת מו"ה שלום נ"י אולמאן אב"ד ור"מ דק"ק פ"ק יע"א". בתשובה צ"ד חלק זה מיום ב' ל"ב למב"י תק"ע לפ"ק כאשר הי' בלק"ב כתוב אליו לאמר: „שלום רב לרב הגאון המופלג המאוה"ג החרוץ המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה שלום אולמאן נ"י אב"ד דק"ק לק"ב יע"א". ביום ג' מנחם אב תקע"ה לפ"ק בחחו"מ תשובה קכ"ז תכתב למרנא ז"ל בזה"ל: „אבן הזוהר כעצם השמים לטוהר שלם שמו ושלימה משנתו אשרי הורו ויולדתו ה"ה י"נ הרב הגאון החרוץ המפואר המופלג נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה שלם פיורדא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק לק"ב יע"א. „יקרתו מעולפת ספירים בין שורתים מצהירים הניעני והנאני ותמהני וכי לגמרא דידי או לסברא דידי צריך ששאל ממני דבר הלכה והיותי מחויב לשמור מצותיו הנני להשיב כמסכים על כל דבריו לדינא". ובח"ב אה"ע תשובה ע"ט מיום עש"ק ער"ח תמוז תקע"ו לפ"ק זה היא התחלתה: שלום טוב לרב טוב י"נ הרב הגאון המפורסם גל ארזים נ"י ע"ה כק"ש"ת מו"ה שלום נ"י אולמאן אב"ד ור"מ דק"ק לק"ב יע"א". ועוד יש למרנא ז"ל תשובה בחלק זה סימן פ' מיום ד' ח"י אלול תקע"ט לפ"ק. ובחלק או"ח תשובה י"א מיום ב' ה' תשרי תקפ"א לפ"ק כותב למרנא ז"ל: „יהא שלמא רבא מן שמי' וחיים טובים ארוכים לי"נ מחו' הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסים כש"ת מו"ה שלום אולמאן נ"י אב"ד ור"מ דק"ק לאקענאך יע"א". ועוד יש לו תשובה בח"ב אה"ע תשובה מ"ח, והובא עוד כמה פעמים מכנו הרב הגאון ז"ל ממלא מקומו בתשובותיו הנקראים „בית אברהם". — גדולי קודש של מרנא ז"ל ככר נזכרו לעיל. אחר הסתלקותו ב לק"ב ישב על כסאו בנו הגדול הגאון המפורסם חרוץ ונשגב וצדיק כביר, תואר פני מלך מו"ה אברהם אולמאַן ז"ל ומילא מקום אביו לשם ולתפארת. הבן הזה נולד למרנא ז"ל בשנת תקנ"א לפ"ק בעודו במדינת אנשבך וקרא אותו אברהם אחר אחיו אברהם שהי' דר בפ"ב כנ"ל, ושם עמו ימים רבים גם אביהם מו"ה ישראל איסר הנ"ל ז"ל עד ששב לפיורדא ושם חלף הלך לו לעולמו בשנת תקמ"ה לפ"ק בפיורדא, וגם נקרא אחרי אחי אמו הגאון מו"ה אברהם ריסס הנ"ל ז"ל. בנו של מרנא ז"ל אברהם עודנו באבו כבר נתעלה בהתמדתו ובבקיאותו הגדולה ובא לישיבת אביו ללק"ב בחור נפלא ששמו מלא אח"כ

כל הארץ הוא הגאון ר' שמעלקע הנ"ל ז"ל, בעל „צרור החיים" ובדק אותו במסכתות הקשות יותר במס' ע"נ", וקשר עמו קשר של אחוה ורעות. אח"כ נשא ר' אברהם אשה מק"ק טאפאלטשאַן בדרך האי אגרה שמספרת ששם חי עשיר גדול ות"ח והאַיש זקן וחולה ולו בת קטנה ודרש טובתה, ע"כ השאיר בצוואתו קושי' חזקה שכל מי שיאמר תירוץ היותר מספיק יקבל במחירו הילדה לאשה. כמה וכמה נסו כחם ביישוב קושי' הלזו ולא עלתה בידם, אחד הי' אברהם שמצא את האמת המכוון ונשא לאשה בת העשיר הנ"ל. בטאפאלטשאַן ראה חיים עם אשתו הנ"ל כעשרת שנים מישנת תק"ע—תק"ף לפ"ק והי' מחזיק ישיבה ולומד תורה ברבים בהתמדה יתירה כדרכו בקדש וכל הדבר הקשה הביאו אליו והרב הישיש הגאון מה"ו ישעי' ז"ל שהי' אז הרב דקהלה (מובא בשו"ת ח"ס חאה"ע ח"א סי' ח', ופ') לא עשה דבר גדול וקטן בלתי הסכמתו ושמעו הולך וגדול עד שבשנת תק"ף לפ"ק קימו וקבלו אותו אנשי קהל סאַבאַדקאַ לרב עליהם ומשם החל לפרוץ שאלותיו לפני הגאון הח"ס ז"ל, ובעל ח"ס ז"ל תיארו באחד מהגדולים אף שעוד צעיר לימים הי'. לאחר שנים אחדים במכתב אחד לצעהלים כותב „מה אומר בזה אשר כבר הורה בזה חכם הגאון ר' אברהם או"מ שכל הוראותיו בקדושה". ובקהל סאַבאַדקאַ שהי' שם חמש שנים קבל תשובה סי' ש"ח חיו"ד מיום א' כ"ג לירחא תליתאי תקפ"א לפ"ק ותשובה סי' ש"ב בחלק זה מיום ד' אדר תקפ"ה לפ"ק קבל מידי אביר מרן ח"ס ז"ל איזה ימים קודם פטירת אביו הגדול מרנא ז"ל שנפטר ביום ט"ז אדר דהאי שתא ומיד בשנה ההיא מילא מקום אביו ז"ל כנ"ל. בשנת תקפ"ו לפ"ק הוציא לאור ספרו דמר אביו רבנא ז"ל „דברי ר"ש" בוויען כמובא לעיל וביום כ"ד מנחם אב בשנת תר"ט לפ"ק בדמי ימיו בעודו נ"ח שנים שב אברהם למקימו בגן ערן וזה הוא נוסח מצבתו:

„ואברהם בן שמנה וחמישים שנה בצאתו מחרון אף ה' הוסר העטרה הורם המצנפת הצדיק אבד הי' לאות ולמופת הרב רבינו הגאון הגדול החריף המפורסם פאר דורנו ונזר עדתנו מו"ה אברהם בן הגאון הגדול מו"ה שלום אולמאן זצוק"ל. יצאה נפשו הטהורה ביום א' כ"ד מ' אב תר"ט לפ"ק.

איך נשבר מטה עז מקל תפארה, ברחובותינו קול נהי ויללה נשמעה, ראו כי ה' הוגה ביום חרון ועברה, הנמצא כזה איש אשר ברוחו פי שנים, מי כמוהו מורה דעה מוכיח במתק שפתים, בכו בכו כי אבדה הנזר והעטרה, נכבה נר דורנו וערבה כל שמחה, שברך הביטו וראה עני' סוערה, לקח מאתך שר גדול אדיר התורה, ומי ירפה לך ומי ינוד לך לנחמך, מלא חפנים לעפר כסה הוד פני אורך, עד קץ ימין ינוח, עד שהיום יפוח, ותבא בם הרוח, תנצב"ה.

הגאון מו"ה אברהם ז"ל בנו של מרנא ז"ל מובא בספרים הללו: בשו"ת ח"ס חיו"ד סי' נ"ב, רפ"א, ש"ב, ש"ח, תאה"ע ס' קט"ו, תחה"ט ס' ק"י; שו"ת אמרי איש תאה"ע סי' פ"ז; שו"ת מהר"י אסאד, תאו"ח ס' ק"ח, קע"ז, חיו"ד ק"ל, ותאה"ע ס' ג', ל"ז, קכ"א; שו"ת יד אליעזר ס' ו', ט"ו, כ"ג ס"ה; בשו"ת כ"ס תאו"ח ס' קי"ג, ויו"ד ס' ח'. ונדפס ממנו שו"ת: „בית אברה ם" שסדר והוציא לאור בשנת תרס"ט לפ"ק הרה"ג מו"ה משה אחרן קרוים הכ הן ג"י רב דקהל נ.־סאַלאָק וכעת הוא הראב"ד דק"ק טשעטשעוויטץ, ובהקדמתו מצאתי איזה פרטיות מקורות הנ"ל, ועל הספר עצמו המליץ הרב הגאון הצדיק הגדול המנוח מו"ה אליעזר דייטש זצוק"ל שהי' אב"ד דקה"י באנהאַרט וז"ל: . . . „וראיתי כי הוא אור בהיר בשחקים דברים יקרים יצאו מפה אדם גדול בענקים אשר עוד לפני ששים שנה הי' מפורסם לישם ולתהלה ככוד הרב הגאון החריף עצום בקש"ת מו"ה אברהם אולמאַן זצ"ל שהי' אבד"ק לאקענבאך יצ"ו ודבד שפתים אך למותר לבא בשבח המגיע לכתבים שופרא ושבחא ופרי קדש הילולים, כי מי לא ידע ערך גדולתו בתורה אשר גאוני עולם (מרן בעל חת"ס זצ"ל, ומורי הגאון מוהר"י אסאד זצ"ל), אשר אליהם הריץ דבריו הפליגו שבחו ועוצם חריפותו וברא כרעא דאבוה בנו של אותו צדיק גאון עולם מופת הדור, מו"ה שלום חריף זצ"ל". לאחר פטירתו הושיבו את בנו הרב הגאון מו"ה דוד ז"ל על כסאו ויהי דוד בכל דרכיו משכיל על דבר אמת וענות צדק ונתקיים בו ואת צנועים חכמה ויישב ימים רבים על כסא אבותיו במנוחה ושלוה ויגיע ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים בשנת תרס"ז לפ"ק. ונזכר בשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד ס' ק', בבן יהודא ס' ג'; ניר לדוד ס' קנ"ז; שבט סופר תאו"ח ס' ע"ו ובקונטרס וכתורה יעשה מהרב הגאון מה"ו שלום קושנא ז"ל. הבן הצעיר של מרנא ז"ל בעל „דברי ר"ש" הי' הבעל „יריעות שלמה" הגאון החריף העצום מו"ה שלמה זלמן אולמאַן זצ"ל. בהיותי בן תשע שנים למד גפ"ת כאחד הבחורים הבינונים בזמנו, וכשנעשה בר מצוה חידש חידושי תורה כאחד הבחורים המופלגים ויש בין בני משפחתו פנקס אחד מעת ההיא חידושים על כמה סוגיות הש"ס והפנקס הי' יקר אצלו אפילו בזקנותו כי זה הי' ראשית מלאכתו מלאכת שמים. נשא אשה בתו של הרב הגאון הגדול המפורסם בדורו מו"ה בונם אינר זצ"ל אחיו של הגאון רשכבה"ג מו"ה עקיבא אינר זצ"ל, וקבע דירתו אצל אביו והי' תופש ישיבה ברשות אביו ויצא גם שמו לתהלה ותפארת, ואע"פ שהי' עוד רך בשנים כבדוהו גם אותו הגאונים הזקנים שבדורו ביתרת הכבוד ומרן בעל ח"ס זצ"ל הי' מחבבו מאד כאב את בן יחידו והי' רגיל לקראו „אונזער יונגער גאון". — שתי שנים הי' רב ברענדעק ומשם נתקבל לרב בק"ק מאקאווא ושם העמיד תלמידים

הרבה והרביץ תורה בישראל. שם מתה עליו אשתו הרבנית ונשא אשה אחרת בת הגביר הנכבד מו"ה יצחק קאָנ־נסבערג מצעהלים ע"ה. חבר חבורים גדולים ורבים על ש"ס ופוסקים ורובם המה בכתובים כתב יד קדשו וספרו ספר „יריעות שלמה" חלק ראשון הדפים הוא בעצמו בעיר וויען בשנת תרי"ד לפ"ק והמה חידושיו על הלכות שחיטות וטריפות עד ס' ס"א ועד בכלל, „אשר חברתי ורבית אני הצעיר וקטן שלמה זלמן אולמאן בן לאמ"ו הגאון האמיתי מו"ה שלום זצלל"ה בעל המחבר ספר „דברי ר"ש" בתוך עמי אנכי יושב בתוך קהל עדת ישרון חבצלת השרון מאקאווא יע"א לפני שמש שמם ינון אמן". בהקדמתו כתב וז"ל: . . . . „ויעדתי לקרא ספרי בשם יריעות שלמה, כי מלה יריעות עולה במספר שוה עם שם אבותי הקדושים אשר המה בארץ החיים, כי אדוני אבי מורי ורבי הגאון האמיתי מו"ה שלום חריף זצלל"ה בעל המחבר ספר „דברי ר"ש" הי' מפורסם בכל קצוי ארץ כי שלום ושלימה משנתו בכל מיני שלימות ממולא בסברות עמוקות המיוסדים על שכל הישר וקו ונקי. וספרו הן הן עדיו, המעיין ימצא שם רב איכות במעט הכמות הרביץ תורה ברבים כל ימיו וגם אנכי הייתי בתוך הבאים הורני ויורני ללמוד ולירד בעומקה של הלכה בחוט השנון בלי פתיל וסכלות ויתמוך דבריו הקדושים לכי, ושם אמי מורתי הצדקת מרת רעכל נשמתה בגנזי מרומים בת הגאון הצדיק מו"ה רפאל זצלה"ה, אשר הי' אב"ד בכל מדינות שווייץ, שם שלום ורעכל כוללם יחד עולים במספר „יריעות" חושבנא דדין כחושבנא דידן וזכות אבותי הקדושים יעמוד לי ולזרעי לעולם וכו' הכ"ד הקטן ונאנח שלמה זלמן אולמאן". בסוף הספר „יריעות שלמה" „ספר בית י"ד" קונטרס על י"ד חלוקים של רבינו אשר ז"ל ואח"ז „אלו המה מילין דאורייתא משם בני הרב החריף מו"ה משה אולמן נ"י נכד של הגאון המפורסם הצדיק מוהר"ש בונם גינם זצלה"ה וחתן הרבני הצדיק הנגיד המפורסם לשבח עתיק מו"ה יעקב בער פֿעלדמאַנן נ"י". והובא בשו"ת ח"ס חלק יו"ד ס' ש"ח מיום ג' י"ט אדר תקצ"ט לפ"ק, שהשיב לו מרן ח"ס ז"ל, מאחר שעלה למרום כ"ה תשרי ת"ר לפ"ק, ז' חדשים קודם פטירתו, וכן תוארו שם: „שלום וכ"ט להה"ה הרב הגאון החריף המפורסם זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו לשם ולתהלה ולתפארת כבוד מו"ה זלמן נ"י אולמאן אבדק"ק מאקווי יע"א". וגם נזכר בשו"ת מהר"י אסאד חא"ח ס' קט"ו, קט"ז, ק"ט, קע"א; חאה"ע ס' כ"ה. אור תורתו וצדקתו זרח כשמש בגבורתו בעיר מאקאווא ל"ז שנים ונקרא אל השמים מעל להתלונן בצל שדי אור ליום ו' עש"ק י"א טבת והובל למנוחתו שם בהספד מר ביום א' י"ג טבת בשנת תרכ"ג לפ"ק. בשנת תרס"ה לפ"ק קמו נכדי הבעל „יריעות שלמה" ז"ל

הני תרי אחים יקרים, תאומים שלמים, רבנים חריפים ובקיאים, נגידים וקציני ארץ, יראי ד' ואוהבי שמו, מו"ה שלמה זלמן ואחיו מו"ה יעקב אשר אולמאן נ"י סוחרים גדולים בעיר רבתי עם שרתי בין הקהילות ק"ק גר"וו יצ"ו בני הרב הגדול הגביר מו"ה ישראל ז"ל והוציאו לאור חלק ראשון משו"ת „יריעות שלמה" בווילנא בשנת תרס"ה לפ"ק מזקנם הגאון העצום מו"ה שלמה זלמן זצ"ל עם הגהות והערות ויתר ביאורים נקראים בשם „בני ישראל", עם הקדמה וקצת תולדות המחבר ואביו זי"ע, משם לקחתי קצת פרטי דברים הנ"ל שסדר נכד המחבר הרה"ג החו"ב מו"ה שלמה זלמן קליין ז"ל שהי' ראב"ד בנאווא יצ"ו וזכות הצדיקים הללו מרנא ז"ל ושני בניו הנ"ל הדומין לו יגן עלינו ועל כל ישראל לטובה לראות במהרה בנחמות ציון וירושלים אמן:

ח.

הרב הגאון מו"ה לוי פאָללאַק ממט"ד זצ"ל.

כבר מלפנים אותה הודעתי שנעלם ממנו הזיבה מדוע עזב מרנא מו"ה שלום זצ"ל את ערתנו סוף תקנ"ח או תחלת תקנ"ט לפ"ק לאחר שנים אחדים, כי ביום א' כ"ד כסליו ערב חנוכה בשנת תקנ"ט לפ"ק התאספו ראשי עם יחד קהל ד' אלופי וראשי העדה דפה ובני הישובים להעלות מורה על ראשם ובפעם בפעם וכדרכם בקודש בימים ההם גם בעת נשאו עיניהם על איש אשר הוד והדר לבושו ובקודש נאדר להיות נוהג ורועה עדר נאמן ששמו וטיבו כבר יצא ונודע ביודא והוא הרב הגאון מו"ה לוי פאָללאַק ממט"ד זצל" שהי' אז רב בעיר טריטש במדינת טעהרין וקראו אותו לכהן פאר בעדתנו כאשר נראה הכל ממכתב הרבנות שנ"כ נשאר עור בין עלים טרופים וישנים מיתר המכתבים וז"ל אות באות: „ב"ה כהיום דלמטה התאספו אקרו"ט בצרוף יחידי סגולה מפה ומסביבותנו לענין התמנות אב"ד בקהלתינו וכלם פה אחד עונים יחי המלך הגאון מו"ה לוי פאָללאַק נ"י בקהלתנו אשר הוא כעת בק"ק טריטש. מיד שלחנו אגרת הרבנות לידו כדלמטה: ראשון כל שבוע ושבוע יהא שכרו קצוב מקופת הקהל ארבע זהובים כסף . . . . . מחברא ג"ח ורח"ש הכל יזכה כמו שזכה הרב מהר"ש מקדם. והוצאות יעלו לו מיום נסיעתו מקהילתו עד בואו הנה. והשכירות יתחיל מיום החתום על אגרת הרבנות באופן שלא יאחר מלבוא הנה כ"א משך ששה שבועות. ולעומת זה יקשר הגאון מהר"ל נ"י לתפוס ישיבה עם ט"ו בחורים ובתוכם בחורי חמד מבני קהלתנו יצ"ו. ולתוקף התמניות

הללו נאמרו ונשנו החתומים דלמטה היום יום א' כ"ד כסליו תקנ"ט לפ"ק. ה"ק ארי' ליב שטמפי ר"ה, ה"ק אברהם טרך, ה"ק פסח האללע, ה"ק ליב הרש כן, ה"ק זלמן מיין Lewenstein, ה"ה זנוויל ב"ה רפאל גיירינג, ה"ק שמואל בר"מ, ה"ק אברהם ב"ע ז"ל, ה"ק יעקב ב"ר אברהם סג"ל, ה"ק משה רעכניץ, ה"ק נתן ליב גיירינג, ה"ק אהרן ב"ה מענדל ז"ל, ה"ק זנוויל מודרן, ה"ק אשר מאטצל, ה"ק איצק בר"י ז"ל, ה"ק חיים ליב ב"ע ז"ל, ה"ק אייזק ב"ע ז"ל.

וזה יחוסו בקדש הוא בן איש חי ורב פעלים ויקר רוח מו"ה **דוד פאללאך** ז"ל מיושבי ק"ק מאטערשדארף במדינת הגר ולאמו הצדקת האשה הצנועה והחסידה מרת **בילא** והמה לתורה גדלוהו ולעבודת ה' החזיקו, לא חסו לכסף מרוב תשוקה וכוסף, להביאו למדרגה המעולה שיעסוק בתורה הצלולה, וכאשר גדל שלחוהו לישיבה נבחרה והמהוללה, היא העיר הגדולה מלאה חכמים וסופרים ק"ק פראג יע"א ולא חסו ממונן והוצאיתן, שם שאב מים חיים ושם רווה צמאונו בתורת ד' תמימה אצל הרב הגאון בעל "נודע ביודא" ז"ל ואצל הגאון החסיד מו"ה יוסף ליבערלש זצללה"ה, הוא האיש שהי' תופס אז ישיבה גדולה בעיר המעטירה פראג, והוא חתם עצמו על אגרת הרבנות דק"ק פראג שלוחה לבעל נו"ב ז"ל בשנת תקמט"ו לפ"ק בחדש כסליו עשרים יום בו כזה: "יוסף בן מו"ה ישעי' ליבערלש", והוא נעשה תחת ממשלת הבעל נו"ב ז"ל חד מדיינא דב"ד הגדול דק"ק פראג במותב תלתא עם הבעל נו"ב ז"ל, וחתם שמו בבי דינא רבא דק"ק פראג תחת התקנות העיר למעט בתענוגי העוה"ז כדי להעביר שנאת שונאי ישראל מעליהם. — מרנא ז"ל למד אצל רבותיו מובהקים האלו שנים הרבה, שם לילות כימים, רק בתורת ה' מצא חפצו והצליח ועשה פרי ועלה מעלה על במתי התורה והיראה ובעבור זה עוד ביומי בחרותו שם הקצין המפורסם ובישראל גדול שמו התורני המו"מ כתו"י איש חיל מוהר"ר שמואל לוקא בפראג עינו עליו והביא אותו לביתו והפליא לעשות עמו להספיק לו כל צרכו וגם בעת שהי' בפראג להדפיס ספרו כמובא לקמן היטיב עמו. — בעת ההיא כאשר הי' בפראג הזמין ה' לו איש ישר ונגיד מק"ק טריטש במדינת מעהרין שהיתה אז עיר מלאה חכמים וסופרים, והוא נתן לו בתו אשה משכלת וצדקת מרת **שרל** להיות לו עזר מקודש. ובבית חותנו ישב עה"ת והעבודה והקהיל שם קהילות ברבים לדרוש ולהורות. בין כך נתרוקן מושב רב העדה ע"י מות הרה"ג מו"ה אברהם שפירא הכהן ז"ל ויהי כראותם אלופי העדה שר' לוי בא מפראג עם מ"ב המאירים המעוררים אור חדש ומראה הנוגה עמוק מאור בשרו מנוחו עליהם לשר וקצין והוא תכן שם הישיבה הגדולה לאלקים שנתעלה עוד יותר מאד תחת ממשלת

האי גאון ישראל בעל „שמן רוקח" מו"ה אלעזר רוקח זצלה"ה שמלא מקום מרנא מו"ה לוי ז"ל בעיר טריטש אחר שהלך משם בשנת תקנ"ט לפ"ק לעדתנו. ושם שם מרנא ז"ל להם חוק ומשפט ושם נשאוהו בכבוד ואסף שמה עדרים עדרים מקרוב ומרחוק באו והרביץ תורה לצאן קדשים והם קבלו ממנו במדה גדולה והעמיד תלמידים הרבה גדולי ישראל את הגלוים לנו את השר הגדול בישראל מו"ה עזריאל ברילין ז"ל מילדי ק"ק פ"ב יצ"ו, הי' בנש"ק, אביו הי' הצדיק המפורסם פרנס ומנהיג דק"ק פ"ב יצ"ו מו"ה זנוויל ז"ל והוא בן האלוף המרומם הרב המובהק מו"ה עזריאל ז"ל פרנס קהל קדש פֿראנקפֿורט שנתן הסכמתו בשנת ת"ח לפ"ק על פירוש „יואל משה" שנדפס סביב ספר הקדוש והנורא „עשרה מאמרות" והוא בן לגאון עולם מו"ה יצחק ברילין זצ"ל שהי' אב"ד בעיר מנהיים. והרב מו"ה עזריאל ברילין ז"ל הנ"ל הי' בימי חורפו תלמיד חביב של מרנא ז"ל כאשר הי' בטריטש יצ"ו כי בחדושיו למס' שבועות סוגי' דקציצה דף נ"ד ע"ב כותב וז"ל: „דהנה תלמידי הרבני המופלג החריף מו"ה עזריאל בן הותיק ותמים הקצין מו"ה זנוויל ברילין נר"ו מפ"ב הקשה לי על תוס' ד"ה א"ה אפילו קצץ נמי וכו'," ותלמידו זה הוא בעצמו הרביץ תורה אח"כ לפני תלמידים הגונים כאשר מפורש יצא הדבר מפי מרן בעל ח"ס זצ"ל בהסכד תמרורים שעשה לו ביום ד' כ"ז סיון פ' חקת בביהכ"נ הגדולה דק"ק פ"ב יע"א לאחר שעלה האיש ההוא לשמי ערבות בשנת תקע"ח לפ"ק בחדש השני הוא חדש אייר ביום שלשה ועשרים בו ופתח עליו האי ספדנא: „ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד[א]", טרם נבא אל המכוון נאמר הוי ואבוי כי בעו"ה נתקיים בנו פסוק זה כי במשך שלשים ימים חסרו מישראל תלתא גברא רבה רועי ישראל, הראשון פאר קהילתנו עטרתנו הרבני המופלג מו"ה עזריאל ברילין זצ"ל אשר הי' חרוץ ושנון בתורה ובימי חורפו העמיד תלמידים ורבץ תורה בישראל וכו' וביותר יש לנו להתאונן כי פה בעירנו ומילדי גידולי קהילתינו הי' וכו'". (כתוב בס' תורת משה איש האלקים חידושי ספר במדבר דף ק' ע"א). וכאשר הי' מרנא מו"ה לוי ז"ל בעיר טריטש כבר שאל באורים שאילתא לעילא מרבו הגדול גאון ישראל הנוב"י ז"ל, ודבר זה מתורת רבינו יחזקאל למדנו סימנא מלתא היא בתשובותיו מה"ת חלק או"ח סי' ל"ד וסי' צ"ז. בס' ל"ד נאמר: „בע"ה עש"ק ר"ח טבת תק"ן לפ"ק. תשובה לכבוד הרב הגדול מו"ה לוי נרו אב"ד דק"ק טריטש". ובאותן הימים כבר יצא שמו לתהלה בשערים המצויינים בהלכה בהפלגת תורתו ועומק עיונו, כאשר ידובר להלן מזה. כי בשנת תקנ"א לפ"ק באשר הי' עוד באבו האירו פרקיו תבל והוציא לאור חיבורו המפורסם חידושי

א) זכרי' י"א, ח.

הלכות עמודי שיטים לבית הלוי אשר הדפיסם בעיר הגדולה פראַג יצ"ו חבור כולל על חמשה מסכתות מסדר נזיקין, בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא, שבועות, ע"ז, וגם הוסיף חידושים שנתחדשו בין שני המאורות הגדולים גאונים מפורסמים, הגאון המפורסם הגדול שבדורו רבן של ישראל מו"ה העשיל זצ"ל והגאון הגדול שבדורו מו"ה משה בעל המחבר חלקת מחוקק זצ"ל, אב"ד ור"מ דק"ק בריסק יצ"ו ובאו בהסכמה רבו הג"ר יחזקאל לאנדוי זי"ל וש"כ הג"ר אלעזר קאליר ז"ל בעל המחבר „אור חדש". ובחידושיו אלו הראה חיצי גבורתו שנונים לירות במו אופל ונפקחו עיני הלומדים להורות להם הדרך אשר ילכו בו חיבור פלא על דיני ממונות הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות[א] אלו, כי צלל במים אדירים לברר וללבן כל חמירא, ומתוך חיבורו נראה כמה וכמה תלמידי חכמים היו בעדתו נטורי קרתא שסביב שתו עליו והביא דבריהם בחיבורו. בדף כ"ג ע"א מתרץ קושי' ששמע מהתו' המופל' מו"ה דוד פ"ב נרו, בדף כ"ח ע"א כתב: „והרבני המופלא מו"ה יוסף כ"ץ מק"ק טריטש תירץ בפשיטות ליישב דברי הברטנורה וכו'". בדף נ"א ע"א כותב ואומר: „ולזה הערוני התורני המשכיל והשנון ר' שמואל בעק מפה ק"ק טריטש וכו'". בדף נ"ו ע"א זה לשונו: „והרבני המופלא מו"ה מאיר טורני מק"ק טריטש תירץ בפשיטות על תירוץ מהרש"א וכו'". ובדף מ"ז ע"ב מזכיר מרנא המחבר ז"ל את רבו הגר' יחזקאל לאנדוי ז"ל בזה"ל: „והנה ראיתי בס' נוב"י שחבר אמו"ר הגאון מפורסם אב"ד ור"מ דק"ק פראַג". וזה ספרו של מרנא ז"ל: „ספר עמודי שיטים לבית הלוי והוא חיבור כולל על ח' מסכת' מסדר נזיקין, בב"ק בב"מ, ב"ב, שבועות, ע"א, אשר חברתי אני הצעיר ודל באלפי ישראל, לוי בלא"א המנוח מו"ה דוד פאלאק זלה"ה מק"ק מאטערשדארף במדינת הגר חונה פה ק"ק טריטש עיר המפוארה בישראל במדינות מעהרין יע"א, ועוד נתוסף אחר שלשה בבית חידושים שנתחדשו בין שני המאורות הגדולים, גאונים מפורסמים, הלא המה, הגאון המפורסם, הגדול שבדורו, רבן של ישראל מו"ה העשיל זצ"ל, והגאון הגדול שבדורו בעל מחבר חלקת מחוקק זצ"ל, אמה אותם ה' לידי מכתיבת ידי הקודש ממש מהגאון המנוח המפורסם בישראל החסיד והקדוש מו"ה שמואל ר"ח ר"י זצוק"ל, שהי' אב"ד ור"מ דעיר ואם בישראל ק"ק פפד"מ יע"א, — נדפס פה פראַג שנת מתוקה לפ"ק". ואלו ההסכמות לחיבורו זה: „הסכמת אדמ"ו מופת דורנו ותפארתינו הגאון הגדול המפורסם בכל קצוי ארץ נ"י ע"ה פ"ה רבן של כל בני הגולה מו"ה יחזקאל סג"ל לנדא נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק פראַג בעל המחבר ספר נודע ביהודא וספר צל"ח. הן אקלע לאתרן הרב המאור הגדול מה"ו לוי אב"ד דק"ק טריטש אשר

[א] ברכות ס"ג, ע"ב. ב"ב קע"ה, ע"ב

שימש פה בישיבה שנים הרבה והצליח ועשה פרי המתוק לחיך הטועם טעם כעיקר דאורייתא, ירד לעומקא מצולה והעלה בידו מרגניתא ומאז ועד עתה שם עיונא עם תלמידים לברר וללבן שמעתתא, וכמה חידושים, אשר נפלו לו בנעימים חברו אחת אל אחת עד שקבע בספר הני מילי מעליותא, ועל זאת ביקש ממני ליתן לו הסכמה על חידושים מסדר נזיקין אשר הוא רוצה להדפיסו פה, ובאמת לא יכולתי לנענע לו ראשי בדבר זה יען גדר נדרתי בעדי שלא ליתן הסכמה על שום ספר חדש יהי' למי שיהי' ואי אפשר לצאת מגדרי, אך שלא להיות ההעדר הסכמתי למוקש להרב המחבר הנ"ל אמרתי כגון זה צריך אני להודיע בשער בת רבים שאלמלא לא שמתי חק זה לעצמי לא הייתי נסוג אחור למלאות בקשתו כי בודאי לא יצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו ובפרט כי בדעתו להדפיס גם חידושים על איזה דינים מש"ע ח"מ אשר יש תחת ידו מכתיבת ידו של הגאון הגדול המפורסם מו"ה שמואל ברח"י זצ"ל אב"ד דק"ק פ"פ דמיין והגאון הנ"ל מעיד עליהם שהמה תלוין באשלי רברבי ויצאו מפה קדוש גאון ישראל מפורסים בדורו מו"ה העשיל זצ"ל אשר הי' מריץ אגרותיו בפלפלא חריפתא עם הגאון הגדול בעל המחבר ספר חלקת מחוקק, גלל כן לזאת נשאתי את את ידי להיות להרב מהר"ל הנ"ל דברי אלה לכסות עינים ויכול להדפיס בראש הספר ביני שארי הסכמות שיש לו כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי' פה פראג יום ב' כ"ז למב"י תקנ"א לפ"ק. ה"ק שמואל סג"ל לנדא הכותב וחותם בפקודת אא"מ הגאון מו"ה יחזקאל נר"ו אב"ד דק"ק פראג". „הסכמת ש"ב הרב המאה"ג הגאון המפורסם בכל קצוי ארץ החריף הגדול מעוז ומגדול ובקי בחדרי תורה נ"י ע"ה פ"ה כבוד מו"ה אלעזר נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק קעלין. בעל המחבר ספר אור חדש. לוי מחוי קידה[א]) וקינמון עם כל ראשי בשמים, מנעוריו בתורת ה' חפצו משים לילות כימים, ובילדותו שנה ושימש גדולי חכמים, חכמי הדור והרבה למד מרבותיו ויותר מתלמידיו אשר מרביץ תורה וחכלים נפלו לו בנעימים, נועם מתוך קופת הרוכלים, רוכל המחזיר דבר על אופנו אופן המראה פנים בהלכה, הולך ודולה מים עמוקים מתהומים, ניהו ש"ב הרב המאור הגדול החריף והבקי בחדרי תורה, קולע אל השערה, בסברה ישרה וברורה. ארי' שבחבורה, שמו נודע השערה בשער בת רבים, מפורסם לשבח ותפארה, מו"ה לוי נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק טריטש במדינת מעהרין, אשר זה רבות בשנים שאנכי מכיר להרב האמור באמירה נעימה מפיו ומפי כתבו שהי' לי אתו שעשועי דאורייתא דדלאי, בהני אמרי יאי, אחובי עילאי, וחמודים לתתאי, גברא ותיובתא חזאי, והן עתה עבד עלי הדרך, אשר הוא הולך, להפיץ מעיינותיו החוצה, ונטע נטיעה

[א]) סוכה נ"ג, ע"א.

של מצוה, בנה לו בית חדש, בש"ס ופוסקים מלא וגדוש, מבאר דבר הקשה, שבדיני ממונות, ושפתותיו שושנות, מחודדות וישנונות, ולתרוצי סוגי' הוא דעביד מדעתו פרושא, פירש ליס התלמוד טרח ויגע ליישב דברי הקדמונים על מכונית, וראיתי כמה נפישא חילי', דהאי אילנא רברבא, שקיל וטרי בשמעת', מרפסי' איגרא רמא, דיקלא וזקוף בשם טוב העולה ע"ג וכמה חידושי' נפלאים, יוצאים מבית הספר, ואמרותיו צרופים אמרי שפר, ודעתו לקבוע בדפוס, ולעשות כיון[א]) להקים שם בישראל ולהפיס דעת משיב בהלכה ושואל בדברים ראוי' למי שאומרן אומר הבא מן החידוש, כמורג חרוץ והדש וכזה ראה וקדש, כי רחש לבו דבר טוב בעמו לעשות הטוב, והישר היות תחת ידו ס' ש"ע ח"מ עם סב"ע ונכתב סביבו להאיר פני הקורא להגי', ובפורק וטוען טענת תמים מכתיבת יד קודש ממש מהגאון המנוח המפורסים בישראל החסיד והקדוש מו"ה שמואל ר"ח ר"י זצוק"ל שהי' אב"ד ור"מ דעיר ואם בישראל ק"ק ספד"ט יע"א ובסוף אותו הספר זה כתב ידו של הגאון הנ"ל בעצמו שהעלה בכתבו איזה דפים מה שנאמרה ונשנית בין הני תרי עמודי דנורא ה"ה מחו' הגאון הגדול שבדורו מו"ה העשיל זצ"ל ובין הגאון הגדול בדורו בעל חלקת מחוקק זצ"ל מה שחיו מריצים זה לזה ורוצה לזכות את הרבים להוציא לאור דברים כבושים הנ"ל וראוי ליתן לו אפריון שם שם כו בציון, והנה שארי הרב המאה"ג הנ"ל שאל ממני להסכים על ידו, אמרתי כל כן דין סמוכא לנו ויחוקו דבריו בעט ברזל ועופרת למען יהיו לעדת בני ישראל למשמרת, לדורי דורות, והיו למאורות, להראות פנים מסבירות, וכל המסייע ומחזיק ידי הרב המחבר יתברך מיוצר המאורות, ד"ה יום ה' כ' דר"ח אייר יא"ה לספירה, מתוקה ליצירה, לכבוד התורה, מדבר בשפה ברורה, ה"ק אלעזר קאליר החונה בק"ק קעלין והגליל קוירשים יע"א. וזאת אשר דבר מרנא ז"ל בהקדמתו: "ועתה אנכי המחבר, מה אומר ואדבר, במה אצא חפשי, ואשיב את נפשי, אם יודע אנכי, כי הושלכתי מגוחי, אנכי מכיר ערכי, ומה תאיר מחשכי, ראוי הי' לי להחבא, ולמה בעם אתנבא, ומדוע לב העקוב, אל בית יעקב, אומר ודברים יביע, מאמרים והידושים יודיע, למה יערב לבי, ואנכי עודני באבי, לעמוד במקום גדולים, ישישים ונכבדים מעולים, חכמים יקירי רוח, וחכמה בם תנוח, להיות חבר וריע, וכחכם כל יודע, להיות מחבר ספר, ולתת אמרי שפר, לחציב עמודי שיטים, בים התלמוד והפוסקים, או לבנות בית, באבני שמיר ושית, לבוון האמת והצדק, בבית המלא בדק, ובהחשבי על זאת, אחזוני רעדה ובהלות, שערת ראשי תסמר, ולבי בקרבי תמרמר, נפשי דלפה מתוגה, ובקרבי חיל ודאגה, אבל אחרי שובי, נחמתי אל לבי, אמרתי

[א]) פסחים ליז, ע"א.

יש תוחלת, להיות בחיבורי תועלת, ואם לנדולי ארץ, הגודרים גדר לפרץ, אין יתרון במפעלי, ואינם צריכים לי, אכן חצבתי עמודים, ועלפתים בדברים נחמדים, רק לבני גילי, ולתלמידים המקשיבים לקולי, והמה יבואו לביתי, אשר בעמל כריתי, בניתיו ביניעות שיגעתי, ובשינה שמעיני נדדתי, וגם לתופשי התורה, להם יהי' אורה, בראותם חדושים יקרים, מבחיר ואביר האבירים, (ה"ה הנשר הגאון הגדול, המפורסם בכל קצוי ארץ מו"ה העשיל זצלה"ה), והמה מכלל יופי, אין בהם דופי, ישמח עין רואם, יגיל אוזן שומעם, היו טמונים וגנוזים, ומעיני כל רזים, וה' רועה מעודי, אנה אותם לידי, והטעמים האלו הרהיבוני, ולמלאכת החיבור הביאוני, והודאה אתן בתחלה, לאל נורא עלילה, כי מעודי הנחני ולבית הספר הביאני, בהוללים לא קנאתי, ומדרכו לא הוריתי, למדתי מהורים ומורים, חריפים ועוקרי הרים, אם לבינה קראתי, ולחכמה אמרתי אחות, חנני ברעים ארובים, חריפי לב ומוחכמים, זכני בתלמידים הגונים, בעלי מדע ונבונים, עמם הרביתי חכמה, בתורת ה' התמימה, עמם העמקתי סוגיות, קלות וגם חמורות, עדי העליתי מאמרים, אשר בספרי נאמרים, חקקתים על לוח, ולא להרמות רוח, רק שיהיו לי לזכרון, (כי במחשבים הושיבני ה' וכמת עולם נחשבתי, ועל דא וודאי קבינא, אך מי יבא אחר המלך ובהדי כבשא דרחמנא ל"ל[א]), ולהנצל מאף וחרון, כאשר כתבתי למעלה, במבוא ותחלת ההקדמה, ועתה לנבוני הדעת, אשר צדקתם מודעת, המה רבנים וגאונים, שהכל אליהם פונים, אנכי מתנצל לפניהם, שלא לקחתי מהם, הסכמה כדרך המחברים, ושאר כותבי ספרים, לא מנובה אפי, רק בנקיון כפי, עשיתי כל זאת, ויהי' לי לאות, את אשר היבא, ואשר כבר הודע, בספר כרתי ופלתי, גם לי ולביתי, רק מהנשר הגדול, אדמ"ו שבח מעוז ומגדול, מופת ופאר הדור, שפתותיו נוטפות מור, (ה"ה הגאון הגדול המפורסם בדורו ע"ה פ"ה רשכב"ה, כבוד מוהר"ר יחזקאל סג"ל לנדא אב"ד דק"ק פראג יע"א) יען שבמקומו הדפסתי, ואל לבי אמרתי, אולי יהי' למוקש, ואוכל אנכי להוקש, בעיני רואי מחברתי, בראותם שאין את, הסכמה מהרב הנזכר, ויהי' לי לעבר, וגם מהחרוץ והשנן, תהלתי מי ירנן, בחריפתו הרים ירוש, בעל אור חדש, (ה"ה הרב הגאון הגדול החריף והבקי המפורסם ש"ב מו"ה אלעזר אב"ד דק"ק קעלין) יצאתי חוץ לגדרי, והיא שאר בשרי, והנה לזה החיבור, (כולל חמשה מסכתות מסדר נזיקין) שחברתי דיבור לדיבור, קראתיו עמודי שטים, כי לששים ולשטה שורש אחד יש וגם הוראתם שוה, בו אוציא משפטים, ואבאר כל חמירא, בסוגיות וישיטות הגמרא, וגם בית הלוי, על שמי הלוי, וגם אלוף נעורי, הוא אבי ומורי, איש יקר רוח, וכבודו הרמה

[א] ברכות י', ע"א.

נוח, (מו"ה דוד זלה"ה) עם אשתו אדונתי, היא אמי מורתי, (הצנועה וחסודה מרת בילא תנצב"ה) המה לתורה גדלוני, ולעבודת ה' החזיקוני, לא חסו לכסף, מרוב תשוקה וכוסף, להביאני למדרגה המעולה, ולעסוק בתורה הצלולה, (ובפרט עת כי שלחוני לישיבה נבחרה והמהוללה, היא עיר גדולה מלאה חכמים וסופרים, היא ק"ק פראַג יע"א, שם שאבתי מים חיים, ושם רוויתי צמאוני בתורת ה' התמימה), ואף זוגתי היקרה, (היא הרבנית הצנועה וחסודה אשת חיל מרת שרל ת"י, יהי ה' עמה סלה) ראוי' היא להתפארה, זאת היא זכותה, שעושה צרכי ביתה, ואנכי יושב במנוחה, ללין בעומק הלכה, את כולם רמזתי, בשם אשר קצבתי, כי מספר אותיותם, של שלש שמותם, במספר עשרה עולה, ועמודי שטים והכולל יעלה, כמי כן בטספר, ושמם לא תופר, וטרם אביל לדבר, אבקש מרב וחבר, לבא לתוך ביתי, ליהנות ממטעמים שעשיתי, ואם ירפפו העמודים, ולא יתכנו האדנים, אסמוך על המעיין, שאותי לזכות ידין, ומאלהי מעריך מערכה, יקבל טובה וברכה, ואתה ה' חנני, וסתום תורתך הביננו, נא האר אלי פניך, וממבקשיך אל תעלם אזניך, תעשה עמנו לטובה אות, וקרב לנו קץ הפלאות, אסקופה הנדרסת עפר ואפר נבזה וחדל אישי' קטינא זעירא לוי בלא"א המנוח מו"ה דוד זלה"ה מק"ק מאטערשדארף. ועל הטוב יזכר שם איש חיל, גביר מהולל, איש יקר רוח, ומבחר האישים ה"ה הקצין המופלא ומופלג בתורה ובירואה כבוד מוהר"ר לעמל אדלער מטריטש זצ"ל, (משפחת אדלער היתה מפוארה ונשגבה אז בעיר טריטש. המלקט) הוא אשר עזרני להביא מחשבתי אל הפועל, והזיל זהב מכיסי, אנא ה' זכרהו לטוב, וגם יתר מעשיו אשר עשה לטובת עמך, טרם אשר שבק לן חיים, הנחילהו מרב טוב אשר צפנת ליראיך, וינוח בשלום על משכבותיו, ועת כי תשיב רוח לשוכני באדמה, גם הוא יקוץ בין צדיקי עמך אמן. וברכתי תעלה לראש משביר, הקצין המפורסם ובישראל גדול שמו, התורני המופלא ומופלג בתורה ובירואה, איש חיל מהור"ר שמואל לוקא מפראַג. הוא אשר הפליא לעשות עמדי, שהייתי בביתו הרמה בבחרותי כמה שנים, ושם שאבתי מים חיים (ע"י אדמ"ר הגאון וחסיד מ"ה יוסף ליברלש זצלה"ה) והספיק כל צרכי, וגם כעת שמדפים אנכי ספרי שם היטיב עמדי למאד, יברכהו ה' אותו ואת אשתו הצנועה והגבירה המהוללה הקצינה מרת רייכל ת"י ועם בניהם הנחמדים ש"י לאי"ט ובני בניהם וחתניהם חתני רבנן יש שכר לפעולתם יתענגו על רוב שלום המה וצאצאיהם ה' יאריך ימיהם ושנותיהם בנעימים בקרב ישראל עד בנין אריאל אמן". — בהיותו בטריטש נתן מרנא ז"ל ביום ד"י לירח החמישי בשנת תקנ"ח לפ"ק אזה חדשים קודם בואו לכאן הסכמה על ספר החינוך אשר אזן חקר ותקן חר מן גאוני קדמאי ארי

שבחבורתא המופלא שבסנהדרין מו"ה אהרן נשיא הלוים מברצלוני זצוק"ל, „הובא לבית הדפוס ע"י הרבני מו"ה יוסף הכהן שפירא נרו בן הרב מו"ה אברהם הכהן ראב"ד דק"ק טרישט זצלה"ה בשנת **דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי** לפ"ק פה ברין". וכה אמר בהסכמתו אחר הסכמת הרב הגאון מופת הדור המפורסם לשבח בקש"ת מו"ה מרדכי בנעט זצללה"ה אב"ד דק"ק נ"ש והמדינה יע"א, „הסכמת הרב המוסמך המפורסם החריף ובקי אב"ד דק"ק טרישט וב"ד הצדק יצ"ו. אם ימדו שטים ממעל ויחקרו מוסדי הארץ מתחת, יומדו גם יוחקרו מוסדי סגולת מעלות תהלות תועלת ספר כתב איש רב פעלים הגאון רבינו הרא"ה מברצלוני זצללה"ה קרא שמו ספר ההינוך, לחנך נער על פי דרכו אמנם גם שב גם ישיש, יישישו כי ימצאו פקודי ה' ישרים עולים במסילותם ואין נלוז במענלותם, כתובים יושר על ספר חקה מוצאיהם ומקומם במקרא במשנה ובתלמוד, ועמודי התוך אשר בית ישראל נשען עליהם, הרמב"ם והרמב"ן והסמ"ג המה היו להגאון המחבר למאורות, אחריהם להאיר נתיבותיו, והן ספר הלזה פעמים ושלש או ארבע הופיע בדפוס, אך כלם ספו תמו, עד כי יאמרו עוד נואש לבקשו, כי אף אם היו לבתי ישראל גדולים חקרי לב אשר חברו חבורים יקרים לדעת מוצא פי ה' ומצותיו עם כל תולדותיהם, הן היו רק למאורות לאשר עינים להם לראות ולב להבין מעשה ים התלמוד ומפורשיו, אך לאשר לא נגה עליהם אור החכמה, או נגה, אך ענינם וקנינם ישתינום מלשושט בכל עת בים הגדול ומצולותיו, לא תהי' לו מאור שמש צדקותם לאור יומם — אבל ספר יקר הערך ס' החנוך לכל נאמן הוא, יחנך נער, יורה דרך לאיש, הסכל הוא או החכם, תופסי התורה, או סוחרי מסחר ועושה מלאכה כולם, כי בו יהגו רוממות אל ישאו תרן לשון אלם ולבם נמהרים יבין לדעת על מה אדני הקדש, חוקי ומשפטי ה', הוטבעו — לכן אם להגדיל ולרומם כבוד ספר זה, יהיו דבריכו אלה לתכלית ללא היעיל, הכי נכבד הוא בכל גבול ישראל — אמנם להסיר מכשול, מאיש יקר הולך נכיחו, גבר חכם בעוז ואיש דעת כבוד הרב המופלג המושלם בתורה דיין המצויין מ' יוסף הכהן שפירא נ"י אחד מבית דיננו אשר אמר עם הספר הזה להועיל לבני דורו, להפיץ ענן אור התורה ומצותיו, על כל בית ישראל מקטנם ועד גדולם, להדפיס ס' הנ"ל ביתר שאת וביתר עוז, לחוסיף עליו כל הנהות הגאון המוכתק בעל משנה למלך מלבד אותן אשר המה כתובים לצד ס' החנוך מאז, ויתרון דעת מעלות הנוספות יהיו לספר הלז יראה הרואה כאשר יגידם הרב הנ"ל בהצעתו. — ולמען לא יבוזו זרים יגיעו, יאכלו פרי מעללו, גזרנו אומר, אל ירום איש מתוך העדה, עדת ישראל, להדפיס ספר החנוך זולת הרב מוהר"י הנ"ל או ב"כ משך זמן עשר שנים

מעת כלות הדפוס, והן המדפיס או הקונה אותו יחדיו יהיו למשטח חכמים הקונה אל ישמח, והמוכר יתאבל, והחדל ישבע ברכות כנפשו שבעו עד כי יחדל לספור, והמחזיק ידים רפות ידי הרב מוהר"י הנ"ל להוציא מחשבתו למעשה, הן בכסף או דברים אחרים אשר יחזקו יושפע אך טוב וחסד כל הימים גם ברוך יה' האיש העושה זאת: הדיברים על צדיק טוב לאהבת האמת ולכבוד התורה ושוחרי' — פק"ק טרישט יום ויו עש"ק ד"י לירח החמישי תנחמנו אל ונשתעשע **במצותך** לפ"ק, ה"ק לוי ממ"ד החונה פק"ק הנ"ל ואנפי'. ה"ק מאיר טורני ה"ק סענדר נעגזל". והרב המביא ספר החנוך לרא"ה ז"ל על מזבח הדפוס חותם עצמו שם: "דברי אלה מאסקופה הנדרסת בעפר רגלי ת"ח ותלמידהן דכה ושפל רוח איש מזרע אהרן הצעיר שבצעירי כהונה ה"ק משה יוסף כהן שפירא בן הרב מו"ה אברהם כהן ראב"ד דק"ק טרישט זצללה"ה". — אפשר הרב מו"ה אברהם הכהן הוא הרב ששרת בקדש בקהל טריטש לפני מרנא ורבנא ז"ל. ויקר וערך העדה הזאת אשר ישב בה מרנא ז"ל כמה שנים וגדולת ישיבתו הרמה טרם בא לעדתנו בפי המביא לדפוס הספר החנוך וכה נשא משלו: "את! קרי' עליזה, קהל קודש המעוטרה טריישט, רעיתי כתרצה, לך נאה להלל לשבח, על הפעולות הטובות אשר פעלת והגמול אשר גמלת, והמדות אשר בם התנהגת. — כי אנשיך המה טוב לב ונדיבי רוח, שועיך המה יקרים ונכבדים, בך התורה מקוננת קן טהור בפרדסך, עלי שריני ענבי אשכלותיך, **בכרמך כרם ד' צבאות**, בחורי חמד ממרחק יבואו, **אשר לא מצאו מנוח לכף רגלם**, להשקיט רעבונם, ולרוות צמאונם, בך ינוחו וישקוטו, יתאספו עדרים עדרים לשתות מבארך באר מים חיים נצחיים, ותערוך שלחן לפניהם, תחזיק שלום במעוזך, איש ואיש מיושביך, שוחר שלום ושובת רעהו, אביוני עמך אשר בצלך מסתופפים, תמשוך חוט חסד עליהם, תשקם מכום ההמלה והחנינה, כי יעבור אורח העובר הנוטה ללון, אצל כל פנה תארוב, לאמר לו, לכה אתי נרווה דודים עד הבוקר, נתעלם באהבים מפתך יאכל ומכוסך ישתה, ובחיקך ישכב, תכסהו בשמיכה, תהנהו במנה אחת אפים, ומי לא יודך? כי טוב פעלת, **אשריך ואשרי מוריך והוריך**". — ובין החתומים המתנדבים בעם ה' לקנות ספר החנוך "אמו"ר מו"ה מרדכי נ"י אב"ד דק"ק נ"ש והמדינה", הרב מו"ה לוי אב"ד דק"ק טרישט" עם 25 ב"ב מעדת טריטש. — מכל אלה ראינו שעדת טריטש היתה עיר מלאה חכמים וסופרים בעת אשר מרנא ז"ל הי' בקרבה ותחת ממשלתו עלתה למספר גדול, ורוב יושבי' היו חכמים ונבונים נכבדי ארץ סוחרים מפורסמים בכל המדינות. אעפ"כ מיד אחר שהלך מרנא מו"ה שלום ז"ל מפה ונקרא נקרא מרנא מו"ה לוי ז"ל למלאות פה מקום כבודו ביום א' כ"ד כסליו בשנת תקנ"ט

לפ"ק ובעצם היום הזה שלחו לו אקרו"ט דעדתנו אגרת הרבנית כאשר ביארתי הכל למעלה מזה, עוד בחורף זה בשנת תקנ"ט לפ"ק בא כבוד קדושתו מטריטש הנה לכהן פאר בקרב עדתנו, כאשר בקשו ממנו אקרו"ט דפה, ומאלה נבין ונשכיל שגם לעדתנו היתה לה יד ושם בתוך אמוני עם סגולה שמרנא מו"ה לוי ז"ל עזב מקומו המפואר לילך בקרבנו. ומי יבא אחר המלך לטריטש? מיד אחר בא מרנא ז"ל לכאן שמו בני קהל טריטש עיניהם על מרן ח"ס ז"ל שהי' אז בק"ק מט"ד ונשאו ונתנו עמו עד שקבלו אותו ביום ט"ו אלול בשנת תקנ"ט לפ"ק. וז"ל אליו אחר הקדמת מילין: „ואף גם היום בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל אין א' מאנשי קהלתינו יצ"ו אשר לא הרכין ראשו באמירת הן בכפליים לתושי" וכלנו כאיש א' בלב א' ובשפה א' עונים ואומרים בתשואות חן ובלב שמח להסכים לקבל עלינו כת"ר מעלתו הגאון נ"י למורה ורב לפטרון ואב ויהי נועם וכו" ואחכ"ז שלחנו אנשים צירי אמונים לנ"ש לשאול את פי הגאון הרב דמדינה ומתוך תשובתו אלינו ראינו עוזו אהבתו ותוקף תשוקתו על השמועה טובה מקבלת אמ"ו הגאון נ"י. בהבטחתו הנאמנה שאף ידו תכון עמנו וזרועו תאמצנו נכספה וגם כלתה נפשו להיות לעזר ולסעד לנו וכו'." (עיין חוט המשולש דף י' מהגאון המפורסם מו"ה שלמה סופר שליט"א אבדק"ק בערענסאס.) וכאשר נודע לק"ק מט"ד שרוצים לקבל את רבם לעיר אחרת הוסיפו לו על ספוקו למען לא יעזוב אותם וישמע לקול שועתם ויואל משה לשבת אתם. ולאחר שטרן ח"ס ז"ל הישיב פני עדת טריטש ריקם קראו בקריאה של חבה את הרב הגאון מו"ה אלעזר רוקח זצ"ל בעל שו"ת „שמן רוקח" שבא מקהל פולין סמוך לק"ק קראקא ע"י התאמצעות של הרב הגאון מו"ה מרדכי בנעט זצ"ל אבדק"ק נ"ש והמדינה לעיר טריטש בתחלת שנת תק"ס לפ"ק ונתקבל שם בכבוד גדול. כאשר בא הגאון מו"ה אלעזר רוקח ז"ל אחר מרנא מו"ה לוי ז"ל לעיר טריטש, הי' מ"א שנים וכבר יצא לו שם בעולם כשם הגדולים אשר בארץ והי' פאר דורו והוא גם הוא הרחיב הישיבה הגדולה לאלקים שיסדה ותכן עמודי' עוד מרנא מו"ה לוי ז"ל בטריטש ונהרו אליו עוד יותר תלמידים הרבה לשאוב מבאר חפרוה שרים שר התורה מרנא מו"ה לוי ז"ל, אך בשנת תקס"ט לפ"ק עזב הרב הגאון בעל שמן רוקח נ"כ עדתו טריטש באשר חתנו הרב מו"ה שמואל הכהן ז"ל שהי' רב בגליל פילזן וקלאטטויא בדמי ימיו נטרד מעולמו, ועל הפצרת עדת חתנו וגם שלא תשב בתו שם כערער בערבה, גלמודה כאלמנה, גמר אומר הבעל שמן רוקח ז"ל לעזוב עדתו המפוארה ולישב בעיר ראנספערג שהיתה מקום מושב הרבנות הנ"ל. ותקנא עדת טריטש באחותה פילזן, כי מאז שיצא צדיק הנ"ל מעיר טריטש, פנה הודה וזיוה וירדה עשר מעלות אחורנית, אבל גם לבעל שמן רוקח ז"ל דוה

לבו, כי לא יוכל לאסוף אליו תלמידים רבים שישבו לפניו כשתילי זתים סביב לשלחנו כמקדם ומקשיבים לקולו, כי המקום לא הי' מסגול לישיבה גדולה כעיר טריטש ע"כ עזב אחר איזה שנים את המקום ויט אהלו כבתחילה בעיר טריטש ובחורף בשנת תקע"ה לפ"ק עדת טריטש צהלה ושמחה לקראתו וגליל פילזן נבוכה. בשנת תקפ"א לפ"ק אש יצאה להבערה ומצא כמעט כל העיר טריטש מגדול ועד קטן ועי"כ מאד נתמעטה פרנסתו ובא לגור במדינתנו מדינת הגר לליפטא־מיקלאש ומשם יצא בשנת תק"ץ לפ"ק לקהל סאַנטאָ, כי בני עדה זו נשאוהו לראש עליהם בכבוד גדול ושם שב לאדמתו ביום כ"ז שבט תקצ"ב לפ"ק ושמ"כ. הגאון בעל שמן רוקח בהיותו בן ל' שנים, כבר הראה את כחו הגדול בספרו שו"ת „שמן רוקח" ח"א (תקט"ח לפ"ק), בשנת תקנ"ו לפ"ק חבר ספר „סמא דחיי", בשנת תק"ס לפ"ק כאשר נתקבל לאחר מרנא מו"ה לוי ז"ל בעיר טריטש הו"ל ספרו „תורת חסד" ובשנת תקס"ב לפ"ק שו"ת „שמן רוקח" ח"ב ואח"כ ס' „שב שמעתתא" הנקרא גם „שערי חכמה" (תקס"ז לפ"ק) „זר זהב" (תק"ע לפ"ק) „שמן רוקח" על מסכתות (תקע"ב לפ"ק), ובעיר פילזן הוציא לאור ס' „בין שמועה" עה"ת (תקע"ה לפ"ק) ובחזרתו לעיר טריטש הו"ל ס' „שערי דעה" ח"א (תקפ"א לפ"ק) ובעיר מיקלאש הו"ל ס' שערי דעה ח"ב (תקפ"ז לפ"ק). בשנת תקצ"ד לפ"ק הו"ל ס' „זכרון אהרן" ע"ש בנו מו"ה אהרן ובשנת תקצ"ה לפ"ק הגהות על ש"ע או"ח. ועוד מובא בשו"ת נודע ביהודא מהד"ת חיו"ד ס' צ"ז, וכן כתב עליו שם „תשובה לכבוד אהובי א"נ הרב הגאון מו"ה אלעזר נר"ו אב"ד דק"ק פילזן, אשר כעת הוא אב"ד ק"ק טריטש בעל ספרי שמן רוקח ושערי חכמה", ועוד נזכר בשו"ת ח"ס חיו"ד ס' קפ"ו רכ"ג, חח"מ ס' ק"ן, שיבת ציון ס' מ"ו, אמרי איש חחו"מ ס' כ"ב. ועתה נשוב לענייננו. מרנא מו"ה לוי ז"ל מיד בבואו לכאן עבד עבודתו בקדש באמת ובתמים וקיים יותר ממה שהבטיח, לא מש מתוך האהל של הלכה, והליכות עולם לו פה בעדתנו כרעה נאמן והרביץ גם פה תורה ברבים והעמיד תלמידים הרבה, בעינים פקוחות פקח על עסקי צבור להטיב מצבתם וביען שהשמש של הצלחה זרחה על בני עדתנו, ראשית מלאכתו וזה החילו, הי' מיד להטיב בלבבו לבנות בית ח'. כי עד שבא מרנא ז"ל לכאן היתה להם ביהכ"נ בשכירות בבית אחד של השררה ומראין עוד היום זקני שער העיר באצבעם מקימו. וגם בפנקס עדתנו נמצא זכר לדבר שעד העת ההיא לא הי' להם בהכ"נ ברשותם לחלוטין, כי ביום ב' כ' מנחם אב בשנת תקס"ג לפ"ק יום אחד אחר חינוך מקדש מעט שלנו תכתב זאת לדור אחרון בפנקס עדתנו לאמור: „אחרי אשר רובם ככלם מבני קהלתנו החתומים בדף הדבוק הסכימו, על אדמו"ר ועלינו החתומים למטה לפקח ולעיין בעסק חלוקות וקביעות

מקומות בבהכ"נ החדשה וכפי אשר יסכימו הגאון אב"ד ובית דינו ועוד ששה אנשים אתו כה יהי' וכה יקום כמבואר באריכות בדף הדבוק מעבר לדף, הזדקקנו עצמנו ח"ט לישיש מבלי פנוי' לעיין ולפקח בעסק הנ"ל, ואחר עיון הדק היטב זה יצא ראשונה מאתנו ליסוד מוצק וליתד שלא תמוט, אם אמנם מצד היושר והאמת זאלטען דיא מקומות בבהכ"נ החדשה קיין בצוג על בה"כ הישנה האבן, ווייללען דיא בה"כ הישנה נימאל אונש אייגנטומליך געהעריג וואר, דיא מקומות הנ"ל האבן נור עקסיסטירט זא לנג השררה יר"ה נפעליג וואר, וכעת אבר ב"ה וב"ש הגדול זא מיר החסד ערלאנגט האבן משררה יר"ה לבנות לנו ב"ה מעט, פולגליך פאנגט ערשט מהיום אן איין הנין חדש לחלוטין ולצמיתות עלמין, וויא קאננטע דאן איינם בייפאללן איינע פארדערונג צו מאכן מבה"כ אשר לא הי' לנו לחלוטין מעולם, דאך אבר להשקיט את הריב ולתווך השלום עשינו לפנים משורת הדין דם מן יערן זיין אלטע שטעט בבהכ"נ הישנה אבשאטצן זאלל אונד דען וועלט מה שיעלה זאללטע דערזעלבע צו גוט האבן בשיקנה מקומות בבהכ"נ החדשה ווירד איהם זולכע וועלט אבגערעכנר אבר דאך נימאל קיין באהר געלד פורדערן קאן עס ווירד פיר דעסן וועלט ניכטם אלס שטעט גענעכן." — וה' העיר את רוח מרנא ז"ל אחר ששה הדשים שנמשח פה בשמן המורה להוציא מכח אל הפועל את אשר הי' עם לבבו לבנות בית לשם ה' אלקי ישראל,[א]) כי בפנקס עדתנו נמצא כזה מיום א' ג' אלול תק"ס לפ"ק כתוב וחתום מבנין ביהכ"נ החדשה: "בהיום דלמטה התאספו יחד יחידי סגולה ויקירי ערך דקהלתינו אסיפה של מצוה לשם שמים בענין הנוגע שמהכרח גדול לבנות בית הכנסת חדש כפי מסת ידינו. ומיד התחייב א"ע במעמד הרב אב"ד העה"ח ובמעמד אלופים אקרו"ש דקהלתנו נ"י הבעה"ח ה"ה הקצין ר' ליב הרש קן ש"י לתן בתורת הלוואה סך אלף זהב זני 1000 fl. מזומנים לצורך בנין בה"כ מיד שמתחילים לבנותו ברצות ד', וגם יורשם פה נדבות כל או"א מאנשי קהילתנו יע"א איש כפי מסת ידו כברכת ה' לכחו"ח לפום מעלתו ומדרגתו. נעשה פה קהילתנו יום א' ג' אלול בשנת תק"ס לפ"ק. — הרב אב"ד דקהילתנו נ"י נדב ח"י זהובים 18 fl. ה"ק לוי מ"ד חפק"ק הנ"ל. אברהם טרך נדב ששה אדוטין 27 fl. שפרה עלי לתת שני פעמים ח"י זהובים לבנין בהכ"נ החדשה אי"ה ה"ק זלמן מיץ 36 fl. וכו'" ומשעה זאת עד נמירא לא נח ולא שקט מרנא מה"ו לוי ז"ל עד שביוך על המוגמר, זרז ועורר, אסף וקבץ, נדבות לבנין בהכ"נ מנדיבי עמו ומכתבים כאלה שלח מרנא ז"ל אל הישובים ואל הסביבה ללקט ולקבץ שקלי קדש

א) מלכים א' ח', י"ז.

בעד בנין מקדש מעט יז"ל: „אלה שמות האנשים חשובים נדיבי עמים החונים תחת דגלנו איש איש כמתנת ידו ונדבת לבו הרחבה מה שחונן ה' אותם בדעת ובינה להזיל מכספם לס'עות בנין מקדש מעט בקהלתינו ישלם ה' פעלם ומשכורתם יהי' שלימה". ולוי הוא השליט והמאסף ואליו בא כל הכסף המוכא בית ה'[א]) כמו שנרשם בפנקס הקהל מעת ההיא ושם נאמר למשל: „הגבאים מהישובים לויט מעלד לצורך בנין בהכ"נ החדשה אי"ה בטראנט אין סוממא 212 fl. 10 kr. זגי שני מאות ושנים עשר זהו' י' ץ' אונד כהיום השבנו בשלם להרב אמ"ו דקהלתינו נ"י כאַר אַבנעגעבען וואָרדען, יום ה' י"א לספירה תקס"א ליצירה." — אומן אחר נפלא ה' אז במדינתנו שבנה כבר במדינתנו ג' בתי כנסיות מהודרות, גגותיהן גבוהות בפנים ומבחוץ, ובין ארבע עמודי התוך אשר הבית נכון ונשען עליהם[ב]) נבנה הבימה והמה אובן ישן (אַלטאָפּען), באָניהאד ומאַקאָ. והאומן הנפלא הזה מלא תבונה בכל מלאכה קרא מרנא ז"ל בשם לעשות כל מלאכת בנין בית ה' באופן הנ"ל עם ארבעה עמודים גדולים בתוך בהכ"נ שביניהם הבימה גבוה לקריאת התורה, ודקדק מרנא ז"ל לבנות הביהכ"נ כדינה על פי ש"ע אשר מפיו אנו חיים וב"ה אשר עזרונו עד כה שביהכ"נ שלנו בין ד' בתי כנסיות שנבנו באיתו זמן, עוד עומדת עד היום על תלה בלי שינוי ובלי גרעון והוספה עם הבימה באמצע כאשר הכין ותקן את כל אלה מרנא ז"ל ע"פ ש"ע, ועם שאר בתי כנסיות שנבנו ביחד עם בהכנ"ס שלנו בעדן ההוא מה נעשה עד היום? לא חקרתי, לא דרשתי ולא ידעתי! מרנא ז"ל תקן תקון גדול לעזרת נשים[ג]) וגם שיהיו בבהכ"נ י"ב חלונות לכל הצדדים עיין ש"ע או"ח סי' צ' הלכות תפלה סעיף ד' בסופו „וטוב שיהיו בב"ה י"ב חלונות" ועיי"ש מ"א ס"ק ה': „הטעם עי' בזוהר ויקהל" ועיי"ש עטרת זקנים: „ואין צריך להיות כלם לצד המזרח, אדרבה צריך להיות לכל הצדדים ויהיו פתוחים (זוהר פ' פקודי) וכן ראיתי מאדוני אבי זקני הגאון שהי' לו כ"ה מיוחד בק"ק ווינא ובנה י"ב חלונות ג' מכל צד וראוי לחוש לדברי שניהם". (הגאון „אבי זקני" שהזכיר בעל עטרת זקנים הגאון הגדול מוהר"ר מנחם מענדיל אויערבאך זצ"ל, הוא הגאון הגדול בענקים מוהר"ר יודא ליב רופא ר"מ ואב"ד בק"ק ווינא, ואחריו קרא ספרו „עטרת זקנים" כאשר אמר בהקדמתו לספרו הנ"ל וז"ל: „קראתי שם הספר הנכבד והנחמד בשם „עטרת זקנים" וכו' וכו' ע"ש הפסוק „עטרת זקנים בני בנים"[ד]) שיהי' עטרת תפארת לאא"ז הגאון מהרר"ל רופא ז"ל מק"ק ווינא שאני בן בתו והוא חיבר כמה וכמה ספרים ולא יצא שום דבר

א) מלכים ב', י"ב, י"ד. ב) שופטים ט"ז, כ"ח, כ"ט. ג) סוכה נ"א, ע"ב.
ד) משלי י"ז, ו'.

לאורה, מחשבתו הטהורה, וגם לא הניח אחריו בן, כי בנים לא היו לו, כ"א בנות צנועות נשים צדקניות חכמניות דרשניות"). וחפץ ד' ביד מרנא ז"ל הצליח **וביום א' י"ט מנחם אב בשנת תקס"ג לפ"ק** ותשלם כל המלאכה והנה עשו אותו כאשר צוה מרנא ז"ל כן עשו, ביום הזה נשאו שערים ראשיהם והנשאו פתחי עולם ובאו בם צדיקים שומרי אמונים להודות לה' ולהתפלל אל ה' דרך הבית ויברך אותם מרנא ז"ל בברכה שלמה שיהיו עיני ה' פתוחות אל הבית הזה לילה ויום לשמוע אל הרנה ואל התפלה אשר יתפללו אל המקום הזה עד עולם ותשרה שכינה במעשה ידיהם. ומיום החנוך הזה נמצא כתוב בפנקס של עדתנו כזה: "כהיום דלמטה נעשה אסיפה לש"ש **ע"ד בהכ"נ החדשה שנגמר בס"ד ב"ה ביום דלמטה** לענין מקומות ביהכ"נ החדשה, איך ומה יהי' קביעות מקומות בבה"כ, לכל א' וא' נעשה. שיוגבר הרבר בכי טוב. ואיש על מקומו יבוא בשלום עפ"י בר"ן ה"ה הרב המאוה"ג אב"ד ור"מ דקהלתנו י"ץ הגאון מהר"ל נ"י בצרוף ה"ה התו' הרבני הק' המפורסם מו"ה זלמן מיץ ר"ה דקהלתנו נ"י ובצרוף ה"ה התו' הרבני הק' המפורסם מו"ה אברהם טרך נ"י והמה יהיו בתורת ב"ד צדק ועוד שנים עשר אנשים בצרוף הב"ד הנ"ל והמה נקובים בשמותם ה"ה ר' משה פעסלס, ור' שמואל בר"מ, ור' איצק בר"י, ור' אלי' גיירינג, ור' אייזק ב"ע, ור' שלמה גיירינג ג"ץ דבהכ"נ, ור' משה רעכניץ ג"ץ, ור' משה במוה"ל ג"ץ, ר' שמואל יערגן, ור' פֿויבר ווייל, ור' יוסף הרש, ור' זנוויל נ"ד, ור' אברהם ב"ע נכנם (ערזאַטץ) ור' בן ציון נכנם (ערזאַטץ). בכן על פיהם אשר יסכימו הן ע"פ דו"ד תוה"ק או ע"פ פשר הקרוב לדין ע"פ הרב אשר יאושר ביניהם לעשות בנדון המקומות בבהכ"נ, וכה יהי' וכה יקום לכל בני קהלתנו נ"י לבל ימרה איש את פיהם נגד מה שיצא מפיהם בנדון הנ"ל ודברי קהל אין צריכין קנין יחזוק ויהי' תוקף שטר קונפרמים הלז ככל תוקפי דשטרי הנהינין בישראל פה שטאמפי יום א' י"ט מנחם אב תקס"ג לפ"ק. ה"ק לוי ממ"ד החפק"ק הנ"ל והגליל יע"א, ה"ק זלמן מיץ, ר"ה, ה"ק אברהם במוהר"י ז"ל ה"ה טרך, ה"ק משה פעסל, ה"ק שמואל בר"מ, ה"ק איצק בר"י, ה"ק אלי' ברק"ג ז"ל, ה"ק אייזק ב"ע, ה"ק אברהם ב"ע, כ"ד ממני זנוויל נ"ד, ה"ק בן ציון בן ר' שמואל, ה"ק פֿויבר ווייל, ה"ק שלמה גיירינג ג"ץ, ה"ק משה במ"ל ז"ל נ"ץ, ה"ק משה רעכניץ ג"ץ. ובאותו היום תקנו כמה תקנות ובתוכם הסכמו שמקומות לצד מזרח לא יהיו יותר עם המקום של הרב ממספר ח"י ואין רשות לעמוד עליהם רק ת"ח שנקרא בתואר "מורינו" או חבר הקהלה שמשלם לכה"פ fl. 400 מקיר"ה, אמנם המקום סמוך לאב"ד חיוב לתן רק לת"ח שנתעטר בכתר שם טוב "מורינו", וכן הוא אומר בפנקס הקהלה: "גם זאת הסכימו יחד דם המקומות בעזרת

האנשים בצד המזרח בשטעהן אין 17 מקומות מלבד מקום הרב נ"י אונד דערפן קיינעם צו גלאסן ווירדן אויזר איין מורינו אדר איין חבר, וועלכר לכל הפחות מן סך ד' מאות זה"ש זאני 400 fl. מקיר"ה צלט, אמנם המקום סמוך לאב"ד נ"י מום עקספרעסע איין מורגו שטעהען", אבל כאשר יבוא לקמן בסימן י"א תקנה הזאת אדת שבעה עשר מקומות הנ"ל נתבטלה ע"פ ב"ד ואקרו"ט דעדתנו ביום ג' ח' טבת תקס"ט לפ"ק. — שנת החנוך של בהכ"נ **תקס"ג** חקוק בחלוני מזרח של מקדש מעט שלנו. גם בראש הכותל המזרחית מבחוץ לוח מרובעת קורא בקול הרבה דברים באותיות שאינן מאירות — כי חכל שע"י תקון ולבון הכותל נמחק כל הכתב של לוח הגדול — ולא עלתה בידי להמצ'א רק תחילת וסיף הכתב, הלוח מתחיל: "למען יעמוד ימים רבים" . . וסופו: "ותכל כל עבודת . . . . הגיד בעמים **עלילותיו** לפ"ק", בודאי נאמר בו עבודת החומות, כי אלה נשלמו בשנת תקס"ב לפ"ק. ולכבוד יום החנוך נדב התורני מו"ה ליב הרש קן הנ"ל שהלוה לבנין בהכ"נ 1000 זהו"ש פרוכת לארון הקודש שעומדת עוד בקיומה וזה אשר נאמר בה: "כתר תורה — קודש לה' — נדבת יד — ביום חנוך **מקדש מעט** — לפרט מהק' ר' ליב הירש שטאמפי — וזוגתו מרת פראדל — ב"מ שמואל אירין זצ"ל מא"ש". — אשת ר' ליב הרש קן היתה אחות האי איש תם וישר קדוש ישראל באמת גומל חסד ורודף צדקה מו"ה אהרן דוד בן מו"ה שמואל אירץ ז"ל שחי כששים שנה בק"ק פ"ב בימינו יראה וענוה, בשמאלו עושר וכבוד תמך עניים ועשירים לזה נתן ולזה הלוה ויגוע ויאסף אל עמיו שבעים ושבעה שנה לשנותיו ביום ה' ד' תשרי בשנת תר"ד לפ"ק. וגם מרנא מו"ה לוי ז"ל בעצמו נדב פרוכת לכבוד בהכ"נ החדשה ונרבתו זאת נתחדשה בשנת תקע"ה לפ"ק וגם פרוכת הזה עוד בין שיורי תשמישי קדושה דעדתנו ושם תכתב כזו: "ז"נ הרב המא' הג' מו"ה לוי — נרו אב"ד דקהלתנו וזוגתו — הרבנית הצנועה והמהוללה מרת שרל תחי' — ונתחדש ע"י הק' הר"ר הירש מטיד — פה ק"ק שטאמפע בשנת תקע"ה לפ"ק". ובהיותו פה נתן מרנא מו"ה לוי ז"ל ביום אסרו חג שבועות בשנת תק"ס לפ"ק הסכמה להדפסת ארבעה ש"ע להאדון הראשאנסקי בע"מ וויען. — אבל לדאבון ולעגמת נפש של עדתו אשר אהבתו ולא שמח מרנא ז"ל ימים רבים במעשי ידיו להתפאר בבהכ"נ החדשה, כי אחר מלוך שמונה שנים פה ושלישה שנים אחר בנין בהכ"נ ויהי ביום א' ז' **מרחשון** (יום שמת עלי גם בני יחידי הבחור המו"ט כ"ה חיים ע"ה תשעים שנה אחר מות מרנא ז"ל עיין הקדמתי) **בשנת תקס"ז** לפ"ק ונר אלקים נכבה ויגוע ויאסף אל עמיו ובכל מקום אשר הגיע השמועה הרעה אבל ומספר גדול ליהודים יגון ואנחה, לבכי ולמספד קראו רבים והספדהו בכל המקומות שידעו שמעו הטוב. בפנקס

של ח"ק כתוב לאמר תחת מספר 101: „הגאון הגדול אדם גדול בענקים שמו נודע למרחקים אשר האיר עיני ישראל בספרו „בית לוי" מו"ה לוי אב"ד דקהלתינו שטאמפי יע"א נפטר ונקבר ביום א' ז' מרחשון תקס"ז לפ"ק משכבו אצל הגאון הגדול מו"ה נתן זצ"ל שהי' ג"כ אב"ד בקהלתינו יע"א".

וזה פתשגן כתב מצבתו:

„יום א' ז' מרחשון תקס"ז לפ"ק יום נהי — צדיק אבד לדורו — אבד הרב הגדול שבח עוז ומגדול מו"ה לוי ממ"ד בעה"מ — בית הלוי אב"ד דקהלתינו חמדת לבבנו — התהלך את ד' ואיננו — למד ולימד וקיים כל התורה כולה — וכל ימיו לא אנים לי' בנסתר ובנגלה — יחיד בדורו להשקות מים חיים דלה דלה — בוצינא קדישא חסידה ופרישא יסולה — נר ישראל ע"ה פ"ה קודש כעולה — מהרר"י קדם בנה ביתו בית הלוי לתהלה — דור דור ודורשיו הן המה תלמידיו בני עליה — ויו להאי שופרא דבארעא בלע — דרש דרש תורת ד' כל מלה ומלה — ת'נ'צ'ב'ה' ושי עולמות שכר פעולה".

וזרח השמש ובא השמש, מרנא ז"ל נו"נ ביום ז' מרחשון תקס"ז לפ"ק ושני ימים אחר המאורע זה ביום ט' מרחשון דהאי שתא ג' פ' לך לך אתה מרן ח"ס ז"ל שנתקבל בשנת הקנ"ט לפ"ק אחר מרנא ז"ל בעיר טריטש כנ"ל מק"ק מט"ד והופיע בקרתא קרישא פ"ב ונתמלא גבולנו כלו אורה. וערתנו כדרכה לכבד גדולי עשתה מזכרת אהבה למרנא מו"ה לוי ז"ל יד ושם טוב מבנים ובנות שם עולם אשר לא יכרת כי כאשר יבואר בסמוך בנים ובנות לא היו לו והלך בלא בנים והניחו ק"ק על שבו לתקון נשמתו ביום מתתו וגם להזכירו בהזכרת נשמות בנ' רגלים ובצומא רבא וכן כתוב „בספר הזכרת נשמות" „כתיבת ידי הבחור חיים ראזענפעלר משטאמפֿען נ"י" בשער הספר „זה השער לה' צדיקים יבואו בו בשמותם לתולדותם נכתבו לאלתר מחיים להזכיר זכותם ביום מנוחת המתים והחיים בפום ממלל רברבין דברי אלקים חיים סדר הזכרת נשמות לכל מי שנדבה רוחו לסלול לו בחיי חייותו דרך עולה בית אל ולקיים בעצמו שלש פעמים בשנה יראה כל זכ"ר לפני האדון ה': אזן ותקן א"ט"ו התורני והרבני המופלג בתורה וחסידות מו"ה פֿויבר ווייל נ"י ע"א"ק ואור אין סוף על נפשו נבהק בישנת קול ה'ת'ר' נשמע בארצנו: כתב המרדכי בשם ספרי: כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מכאן שהמתים צריכין כפרה: והביא הכ"י שאף להמתים יש כפרה בהזכירם ובנתינת צדקה עבורם שהשי"ת בוחן לבות ויודע שאלו היו בחיים היו נותנים צדקה וביותר שהזכרתם משבר

ומכניע יצה״ר בלב האדם (כלבו״). ובדף הראשון כאמור: „אל מלא רחמים שוכן במרומים המציא מנוחה נכונה על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים אשר כזוהר הרקיע מזהירים את נשמת אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון הצדיק מו״ה לוי יצ״ל אב״ד דקהלתינו בזכות תורתו וצדקתו אשר העיר רוח נדיבי יחידי עם סגולה דקהלתינו לבנות את מקדש מעט בה״כ שלנו בשנת תקס״ג לפ״ק והוא בעצמו פזר ממונו בטוב לב לבנין בית אלקינו תנוח בגן עדן נשמתו, בעל הרחמים יסתירה בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים יחידתו ה׳ הוא נחלתו בשלום ינוח על משכבתו עם צדיקי וחסידי עליון ונאמר אמן״. ועוד מצאתי כתוב בספר אחד על מרנא ז״ל: „שהי׳ רועה נאמן לעדתו וממש בהכ״נ החדשה נבנית ע״י רוח קדשי וכל ימיו לא מש מתוך האוהל של הלכה הליכות עולם לו והרביץ תורה בישראל והנה בעו״ה הלך הלך למנוחה ואותנו עזב לאנחה ובכו בכו להולך בלי בנים״. ויהי אחרי מות מרנא ז״ל עבד ה׳ ויבכו אותו כל העדה שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל מרנא ז״ל ויתאספו ראשי עדתנו לאסיפה של מציוה ע״ד הספוק של האלמנה העזובה וגלמודה חרבנית שרל בת רבקה אשת מרנא ז״ל שנשארה לבדה בלא בנים ביום י׳ טבת תקס״ז לפ״ק ונמנו וגמרו זאת שכתוב בפנקס עדתנו בזה״ל: „כהיום דלמטה בהתאסף קרו״ט ונ״צ ויחידי סגולה דקהלתנו יע״א ע״ד הספוק הרבנית של אותו צדיק הגאון הגדול מהר״ל אב״ד דקהלתינו זצוק״ל, כלם כאחר עונים ואומרים שיהי׳ להרבנית הנ״ל משך זמן שנה ראשונה ולא יותר מידי שבת בשבת שלשה זה״ש מקופת הקהל לסיועת מזונות ואחר משך שנה ראשונה הזמן יגיד לטובה לפי המקום והזמן היום יום א׳ יו״ד טבת תקס״ז לפ״ק, ה״ק זלמן מיץ ר״ה, ליב הרש קן, פסח האללע, שמואל ה״ק בה״ש מיערגן, ה״ק אליעזר ברקנ״ל ז״ל, ה״ק אברהם ב״ע, ה״ק משה רעכניץ, ה״ק פֿויבר ווייל, ה״ק משה במ״ש, ה״ק יוסף הרש״. — כאשר נראה מפנקס עדתנו האלמנה הרבנית של מרנא ז״ל שבה אל בית אבי׳ לקהל טריטש אשר באה משם, כי כאשר מבואר לעיל בנים לא היו לה, ע״כ לאחר מות אישה מרנא ז״ל עזבה מקומנו, ומפה שלחו לה לטריטש כסף אלמנותה וישבה שם ובכתה את בעל נעורי׳ עד יום מותה כהובא עוד בסמוך. ובהקדמתו לספרו „עמודי שישים לבית הלוי״ הנ״ל כבר רמז לנו שהולך בלא בנים, כי שם כתב אות באות: „חקקתים על לוח — ולא להרמת רוח — רק שיהיו לי לזכרון — (כי במחשכים הושיבני ה׳ וכמת עולם נחשבתי, ועל דא ודאי קבכינא — אד מי יבא אחר המלך ובהדי כבשא דרחמנא ל״ל) ולהנצל מאף וחרון וכו׳.״ הרבנית אלמנת מרנא ז״ל עוד האריכה שנים רבים כ״ד שנים אחר מות בעלה בטריטש ומצאתי כתוב בפנקס עדתנו שעד שנת ת׳ק׳ץ׳ לפ״ק

שלחו לה בני עדתנו תמיכת כסף לטריטש עד שמתה לפי פנקס של חברת ת"ת בעיר טריטש ביום ו' ד' ניסן תקצ"א לפ"ק בשיבה טובה ושם מצאה מנוחתה ושם הניחה ק"ק לעלוי נשמתה לטובת חברת ת"ת דשם ומוזכר בפנקס החברא בשם „האשה הרבנית מרת שרל בת רבקה וכו' משטאמפע" ונדבה סך בתנאי שמפירות הקרן יתנו ח"י צ"ל בעד נר נשמה ושאר לבו' ת"ח שילמדו ביום מיתתה פרק משניות לתקון נשמתה, אבל שאר דברים כמו קברה ומצבתה לא נמצאות יותר בעיר טריטש, כי ברוב הימים כמה פעמים הבערה לחלק יוצאת שם גם קברה וגם מצבת קבורתה נעלם מכל עין ולא נמצאו[א]). מרנא ז"ל כמו שיזכר שמו ביום הזכרת נשמות פה כך זכרו עומדת לעד במושבו הקודם בעיר טריטש בנ' רגלים ויו"כ, ובזכותו שע"י רוח קדשו העמיד לנו מקדש מעט שעומדת עוד לשם ולתפארת לנס כל רואיו בתקפו עד היום נזכה כלנו לשמוח בעבודת בית המקדש בית עולמים במהרה בימינו אמן.

ט.

הרב הגאון מו"ה ארי' יודא ליב טעלטש טויבער זצ"ל.

אחרי מות מרנא מו"ה לוי ז"ל, יען ששנה ראשונה ה' עליהם עול תשלומין בעד אלמנתו הרבנית ע"ה כנ"ל נמנו וגמרו בני עדתנו שלא לבחור עוד מיד רב על ראשם, כי אם דיין להורות לעם ה' הדרך אשר ילכו בו על משך ב' שנים, ועלה גורלם על התורני מו"ה יצחק ש"ב וכך נאמר עליו בפנקס עדתנו: „בעזה"י כהיום דלמטה התאספו אלופי קרו"ט דקהלתינו בצרוף יחידי סגולתנו ע"ד הדיין התורני והרבני מו"ה איצק ש"ב אשר נתמנה בקהלתנו על משך זמן שני שנים ברצות ה' על אופן שיהי' לו מקופת הקהל מידי שבת בשבת שלשה זה"ש וגם מכל האקסידענציען שהי' מקדמת דנא להרב דקהלתנו יזכה לחצאין עד שירחיב ד' גבולינו בהתמנות הרב לקהלתנו, גם לכבוד התורה ולומדי' יהי' דיין הנ"ל נתמנה להורות איסור והיתר וכל מי שפגע בכבודו מחלל התורה ולומדי' ויהי' בכלל כי דבר ה' בזה ומנדין אותו כמ"ש הרמב"ם. גם דירתו דירת קבע יהי' בבית הרב דקהלתנו עד ביאת הרב לקהלתנו בחנם בלי מחיר כסף. היום יום א' ט"ז שבט תקס"ז לפ"ק. ה"ק זלמן מיץ, שמואל ה"ק בה"ש מיערגן, ה"ק אברהם ב"ע, ה"ק וואלף בר"מ, ה"ק פֿיבר ווייל". אבל כאשר פנקסי העדה יגידו ויעידו הדיין התורני מו"ה יצחק ש"ב הנ"ל לא שמע לקול קריאת עמנו ולא

א) דבריט האחרונים שנונעים מיתת הרבנית ע"ה נודעים לי ע"י הרב דקהל טריטש גם בזה תודתי בעד טרחתו.

בא בקרב עדתנו לקבל עליו עול צבור, כי אם אח"ז גם אקרו"ט רוח אחרת היתה בם, וקראו להיות רב עליהם הרב הגאון מו"ה ארי' יודא ליב טעלטש טויבער זצ"ל הנרשם בריש סימן זה. ואף שהתמנות הרב הזה לא נזכר בין מכתבי עדתנו ידוע שהוא הי' פה רובץ תחת משא דבר ד'. והנה גם בספר „מקור ישראל" אשר בו יסופרו תולדות בעל תרומת הדשן זצלה"ה אשר סדר הרה"ג מו"ה ישראל טויבער ז"ל שהי' דיין בעיר חדש (נייישטאדטל) ששל"ח ביום ח"י תשרי תרס"ד לפ"ק והוא הי' נכד של הרב הגאון ז"ל הנ"ל כתב בסוף חבורו הנ"ל בדף כ"ה כזה: „מיד כאשר בא (זקנו הגאון ר' ליב טעלטש ז"ל הנ"ל) לק"ק גאלאנדע מק"ק שטאמפֿען, אשר על סבות הנודעים לי אזל משם". כאשר שמו יגיד עליו מקור משפחתו של מרנא זה ז"ל הי' מקום טעלטש במדינת מאֶהרען והוא בעצמו יליד ראדענין בטדינת באֶהמען כי שם נולד לאביו הריר חיים ע"ה לערך שנת תקי"ב לפ"ק חוטר מגזע רבינו גאון עוזנו בעל תרומת הדשן זי"ע. בילדיותו יצק מים על ידי הגאון חחריף מו"ה זרח בן הר"ר מאיר איידליץ ז"ל שהי' תלמיד מובהק של רבינו רבי ר' יונתן זצ"ל בפראַג ובעל המחבר ספר „אור לישרים", „ברורי מדות", „טלאכת מחשבת" וכו' חד מדייני ונטורי קרתא ודרשן בק"ק פראַג והי' תופס שם ישיבה גדולה, והוא כתב על רבו הגאון מו"ה יונתן זצ"ל: „הוא גדלני ורוממני כאשר נודע לכל בני קהלתנו כל השובות שעשה לי שחייתי יתום ועני בני עניים מבלי שיהי' תשלום גמול מהם, ואפילו הכי גדלני וכאב על בנו השניח". (אור לישרים) והרב הגאון מו"ה זרח איידליץ ז"ל בתחילה מנע לחתום ידו תחת מכתב רבנות של בעל שו"ת נודע ביודא ז"ל בבואו לפראַג, אבל כאשר שמע שבעל נוב"י ז"ל עצמו תמה שהרב הגאון מו"ה זרח ז"ל חסר בין החותמים מכתב רבנותו גם הוא חתם ידו לה' ובסוף נעשה ואת והב בסופה וחתם „זרח בן הר"ר מאיר איידליץ". ועל ברכי הגאון מו"ה זרח ז"ל נתגדל מרנא מו"ה ליב ז"ל וכבן נאמן הי' לו, ואם פלפל עמו מרגלא בפומי' „ארי' שאג מי לא ייראַ".[א]) כאשר הי' עדיין י"ב שנה ולמד בישיבת רבו בפראַג עבר דרך שם בשנת תקכ"ד לפ"ק מק"ק האלבערשטאַדט עיר מולדתו אשר הי' יושב שם על מדין כ"ה שנים רצופים הרב הגאון המפורסם מהר"ם ברבי זצ"ל לאחוז בכסא הוד דק"ק פ"ב והי' נו"נ עם הרב הגאון מו"ה זרח איידליץ ז"ל בהלכה, ובחום הפלפ"ל פגע בכבוד הגאון מו"ה זרח ז"ל ואח"כ בשבת חבאה כאשר דרש הרב הנאין מהר"ם ברבי ז"ל על בקשת בני עדת פראג בבהכ"נ דק"ק פראַג ברבים, צוה רבו הגאון מו"ה זרח ז"ל לתלמידו אשר הי' אז צעיר לימים „ארי לך דורס אותי" כי שמתי רסן למו פי לפלפל עמו בבהכ"נ ואחר צהרים פגעו הני שני שרי התורה בישראל

א) עמוס ג', ח'.

זה טול זה, פתח הגאון מו"ה זרח ז"ל ואמר: "מר פתח הדרשה כי ישאל ז' קושיות על הרמב"ם ויתרץ אותו ז' פעמים, אמת כי ז' קישיות לא קשות, אמנם כן כי ז' תרוצים לא העלו תרופה ותלמידי הקטן ענה אחת וסתר לכל הבנין שלו, זה הקטן גדול יהי' אי"ה". ובהגיע עתו עת דודים לקח לו את הבתולה מרת שרל לאשה בת השוע היקר רחים רבנן הוין לי' חתני רבנין המהולל בצדקתו מו"ה שלמה טעלטש במורבי"א ז"ל, שהי' חותן הרבנים הגדולים הגאונים המפורסמים א) מו"ה ארי' ליב הלוי פוכס אב"ד דק"ק רג"ד ואח"כ יותר מעשרים שנה בוועספרים נזכר בשו"ת ח"ס חאו"ח ס' צ"ט חיו"ד ס' ר"ד ס' שכ"ו, חאה"ע ח"א ס' ש"ד, ובשו"ת פרשת מרדכי חאה"ע ס' ל"ז ול"ח, ובס' "שיני עפרים" ובא בהסכמה בשנת תקס"ד לפ"ק על ספר "בית יצחק" הלכות טריפות ושל"ח י' אדר ב' תקצ"ז לפ"ק. ב) מו"ה בער אפענהיים שהי' יושב על התורה והעבודה בק"ק פ"ב ושם ט"כ ט"ז תשרי תרי"א לפ"ק בעהמ"ס שו"ת "מי באר" וויען תקפ"ט לפ"ק. ג) משה ארי' ליב אב"ד בבאָזינג הנזכר בשו"ת ח"ס חיו"ד ס' ל"ג, קע"ד, חאע"ה ח"ב ס' קכ"ז, קכ"ט, ח"ו ס' ו'. ד) מו"ה מ"ע אב"ד בטריטש ז"ל ועוד ת"ח. ה) אחרון אחרון חביב מרנא מו"ה ליב ז"ל שהי' יושב בבית חמיו הנ"ל על התורה ועל העבודה, אח"כ אפשר שרת במקום אחר, עד שבשנת תקס"ז לפ"ק עלה ארי' מסבכו ונקרא מעדתנו להיות להם לרב עליהם, אבל לא ארכו הימים למרנא ז"ל בעדתנו כי מחמת סבות הנודעים לנכדו בעל מחבר "אזרח רענן" "מקור ישראל" הנ"ל עזב מהר את מקומנו כאמור לעיל ובא על קול קריאה לקהל גאַלאַנטאַ ומיד כאשר בא לקהל גאַלאַנטאַ מעדתנו פה, באה אליו אשה ושאלה כפי', וכאשר אמר טריפה, אמרה הן הרב אשר קדם לו אמר על שאלה כזאת כשר? והשיב לה "לכי אל הרב שקדמוני" ואך יצאה והקול נשמע כי פתאום מתה האשה הלזו ועש"ק היתה ונקברה מיד כמנהג אז וציער על זה כל ימיו וישב בתענית ביום מיתתה כל ימי חייו, (עיין תשובת רמ"א סימן ל"ז) מלבד אם חל בשבת, דרש דרשה ואמר קדיש דרבנן בעבורה. ושם בגאלאנטא הורה ותקן תקנות קבועות ומרגלא בפומי': "מיום באתי הנה קהל גאלאנדע, אני בן עירכם, אבותיכם אבותי, הוריכם הורי, אני אחיכם ואתם אחי ובני". וביניהם עשה ג"כ התקנה הידוע שכל רב שיש לו שום צד קרובה בקהלה זו אל יכהן שם פאר (עיין בשו"ת נטע שורק חחו"מ סימן ה'). וכאשר קראו אותו לכמה קהלות גדולות לקבל עליו משא דבר ה' אצלם, להיות להם לרב ומנהיג, לא רצה לילך, באמור "לא אעקור מכם, לא חפצתי לקחת משרת עול גדול, לא אביתי תהלה ולא אבטל למודי". ופעם אחת כאשר באו אליו שלוחים מקהל גדול אשר הי' אז למופת בין קהילות ישראל, וכידם אגרת רבנות שלוחה מן אלופי הקהל,

אמר להם „מורי תודתי אליכם, אך לא אוכל לכהן אצליכם, כי ידעתי, שמן השמים נגזר עלי שעצמותי ינוחו פה, ומה לי להלאות סובב הסיבות, להחזיר עצמותי לכאן? פה אשב כי אותיה, עד כי יעלה רצון עליון לקחת נשמתי". ואף כי כל הש"ס, רא"ש, טורים וד' ש"ע היו שגורים על פיו כאשר גדולי זמנו העידו עליו, אעפ"כ למד בכל עת אשר בא שאלה לפניו. (ועיין מה שכתב שו"ת שבות יעקב ח"ב סימן ס"ד על הפסק בש"ע יו"ד סימן רמ"ב סעיף ד' „אסור לאדם להורות לפני רבו לעולם" שכך קבל מרבותיו „שראוי לכל מורה שלא יורה בלתי עיון תחלה בספר ולכן ראוי לכל מי שהגיע להוראה שלא יורה שום הוראה בלתי עיון תחלה בספר, כי רבותינו הן הן הספרים אשר נתפשטו בקרב ישראל וסמך לדבר אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך" וכ"כ הגאון בעל פרי מגדים בראש ספרו על או"ח וע"ש סדר הנהגות הוראות או"ח באריכות, ועיין בפ"ת יו"ד סי' וסעיף הנ"ל, וכן כתב הברכי יוסף שם: „יש לזהר לעיין בספרים קודם שיורה ולא יסמוך על הרשום בזכרונו ואמרו שהמורה בעל פה באין פותח הספר שלפניו קרוב ליכנס בסוג מורה הלכה במקום רבו" עיי"ש, ועיין גם כן שיורי כנסת הגדולה על ש"ע או"ח סימן קל"א סעיף ב' שאמר „שאר ספרים כספר תורה ועל דא אנא סמיכנא ליפול על אפי ה יכא דגרסנא עיי"ש".) ויותר מזה טרח מרנא ז"ל אולי יכול למצא היתר ואמר „התורה חסה על ממונם של ישראל", חיבר חבור גדול ע"ד ש"ע וסוגיות הש"ס מסודרים נהרי דאפרסמון אבל לא זכה העולם לאורם כי נאבדו ואין זכר למו כי אם מעט מזעיר אשר הביא גיסו הנ"ל בשו"ת מי באר, וכן נזכר בשו"ת חת"ס חאע"ה ח"א סי' קכ"ח, ח"ב סי קי"א, קכ"א שו"ת מי באר סי' י"ג, ס"ג, ק"ב, קי"ז נטע שורק חחו"מ סימן ה'. בחא"ח ח"א ס' קכ"ח מיום ב' י"ב ניסן תק"ע לפ"ק תוארו מרן ח"ס ז"ל בזה"ל: „לה"ה הרב המאה"ג המופלא ומופלג הותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה ליב נ"י אב"ד דק"ק גאלאנטע יע"א". בח"ב ס' קי"א השיב לו במש"ק נגהי ליום כ"ח אדר ראשון תק"ע לפ"ק. ובס' קכ"א מיום ה' ה' אלול תקפ"ב לפ"ק תשובה כוללת „לדייני ישראל ה"ה הרבנים המופלגים המאה"ג מו"ה ליב אב"ד דק"ק גלאנדע וחד דעמי' הרב מו"ה ישעי' נ"י אב"ד דק"ק יאקא והרבני הדיין מצוין מו"ה יוסף נ"י דיין דק"ק סערעד יע"א". ואלה תולדות מרנא ז"ל: א) בנו האברך ר' איצק וואלף מת באבו כנראה ממש"כ נכדו הנ"ל בספר „מקור ישראל" דף כ"ה ע"ב ומזכיר „בנו יחידו אבי מורי", ב) בנו הרב מו"ה זרח, ג) חתנו מו"ה חיים האם, ד) ועוד בת אחת הי' לו שבאה בקשר שדוכין עם בחור בשמו ר' מרדכי ז"ל שעלה לשמי ערבות בשנת תק"ע לפ"ק ועיין שו"ת ח"ס ס' קכ"ח שכתב שם וז"ל: „אודות יורשי הבחור

ר׳ מרדכי ז״ל שתובעין את בתו בער חמשים זהובים שנתן לה הנעדר ז״ל דורון בהיותו משודך שלה חזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי לה זכות עי״ש״.
מספר „אזרח רענן״ בהקדמה משמע שלמרנא ז״ל היו לו ב׳ אחים, חמיו ר׳ שלמה טעלטש ע״ה הנ״ל ואחיו הרב הגאון מו״ה מאיר ז״ל רב בטאפאליא הנקרא שטערן וכן כתב ספר הנ״ל מזה: „יען כאשר בא הפקודה מהקיסר יאָזעף לתת שם מ״שפחה, א״ז הגאון (מרנא ז״ל) ושני אחיו היו מפוזרים, ע״כ כל אחד נתן שם לעצמו״ ר׳ שלמה ע״ה הנ״ל קרא עצמו ארנשטיין.
בשנת תק״ץ לפ״ק כאשר עמד פעם אחת לפני פתח ביתו עם איזה ת״ח ובפלפולו הגדול לא הרגיש כי באה דרך שם עדר שורים ואחריהם שור נבה רגלים ושור זה לקחו על קרניו וזרקו ר״ל מעבר לגדר ונשבר ונצצע גופו הטהור וסבל יסורים גדולים וכאשר הרגיש בתומת נפשו כי הגיע הזמן שישיב נשמתו לאל עליון ציוה שלא יתנו לבונה ותהלה על אבן מצבתו, רק מיד יותן ציון לראשו, ואם אין ציון אבנים, יותן מיד ציון של עץ לראשו ועלה למרום בגבורות שנים זקן ושבע ימים ביום כ״א חשון בשנת תק״ץ לפ״ק, וזה נוסח מצבתו: „פ״נ הרב מו״ה ליב טעלטש ז״ל אב״ד דקהלתינו פק״ק גאלאנדי י״נ יום ג׳ כ״א מרחשון שנת תק״ץ לפ״ק ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳״ ואם כי נשאר אחרי מרנא ז״ל בנו זרח ז״ל שקראו אחרי רבו המובהק הרב הגאון מו״ה זרח איידליץ ז״ל הנ״ל שהי׳ ראוי ורצוי למלאות מקומו, אך מחמת תקנתו שכל רב שיש לו שום צד קרבות בקהלה זו אל ישימו צניף הרבנות על ראשו, בררו אחר זמן רב אחר את הרב הגאון הגדול מו״ה יצחק ליב וואלנער ז״ל שנולד בסעמניץ והרב מו״ה זרח ז״ל הי׳ דיין מצוין העדה ורועה נאמן לעדרו. הרב מו״ה זרח ז״ל הי׳ תלמיד מובהק לבעל שמן רוקח ז״ל הנ״ל כאשר הי׳ בעיר טריטש, וכאשר שלח מרנא ז״ל את בנו יחידו הרב מו״ה זרח ז״ל לישיבת הגאון הנ״ל לעיר טריטש שם בפיו איזה ח״ת להגיד לרבו הגאון, וכאשר אמר לפניו קושי׳ אחת, השיב לו רבו, בני, קושי׳ זו הקשה אדם קשה כברזל וצריכה עיון, ואם אמצא מענה, אשוב לאביך בעצמו, וכן עשה. ומו״ה זרח ז״ל נעשה רב גדול בתורה דומ״צ בגאלאנטא ושב לאדמתו ביום ט״ו סיון בשנת תרי״ג לפ״ק בגאלאנטא ושם ט״כ.

וזה פתשגן מצבת קברו:

אבן זכרון לפועל טוב אבינו הרב מו״ה זרח — בן הג׳ מו״ה ליב אבדפק״ק ז״ל — על זה בוכים שבעה עינים — הה! קרא ה׳ עלה לשמים — אבינו איה? בחייך מצאנו מנוח — ה׳ לקח אותו ואור מי יזרח — נפטר ביום ד׳ ט״ו סיון ונקבר ביום — ה׳ ט״ז בו תרי״ג לפ״ק ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.״

ואף שבמכתבי עדתנו לא נמצא שום זכר ממרנא ז״ל בודאי משך

זמן קצר שהי' פה, לא עשה ישיבתו פה רושם במכתבי קהלתינו, רק נמצא בתוב בפנקס עדתנו ששלחו fl. 40 להרב מו"ה ארי' ליב אב"דק"ק וועספרים הנ"ל שהי' גיסו של מרנא ז"ל כנ"ל וגם לבנו הנ"ל שלחו כזאת, בודאי שהי' להם איזה תביעה מאת עדתנו, אבל בלתי ספק מאחר שבני עדתנו לא עשו רוח גדול בין רב לרב כמו בשנת תקס"ז לפ"ק, בודאי בשנה ההיא תקע מרנא ז"ל פה אהלו ואף כי לא ארכו לו פה הימים ויעתק אהלו מכאן לגאַלאַנטאַ זכרונו לא יסוף גם מעדתנו ושמו ינון בין גדולי ארץ ז"ע וגם הוא יהי' לנו לפה בכלל כל תפלות גדולי עדתנו ז"ע לפני כסא כבוד ה' שישלח לנו משיחו הולך חמים וקול מבשר ואומר שלום ישמע בארצנו אמן.

י.

הרב הגאון מו"ה יוסף קוטענפלאן (ברעסלויא) זצ"ל.

כמה האריך פה בעדתנו ומתי הלך מכאן לקהל גאַלאַנטאַ מרנא מו"ה ליב ז"ל הנ"ל אי אפשר לברר, וגם בעיר גאַלאַנטאַ לא נודע מתי בא שמה לשרת בקדש אפשר שנשא עיל צבור פה שנה תמימה או שנה ומחצה מחורף תקס"ז לפ"ק עד מחצה שנת תקס"ח לפ"ק, כי בפנקסי העדה שלנו נרשם **שביום ג' י"ד אלול בשנת תקס"ח** לפ"ק נתמלא כל העדה כלו אורה כי בא גדול בקרבה קדוש ישראל הרב הגאון מו"ה יוסף קוטענפלאן (ברעסלויא) זצ"ל מהעלליטוויא. — כאשר שמו יגיד עליו נולד מרנא ז"ל בעיר העלליטוויא, וכאשר גם בנו מו"ה וואלף ז"ל חתם שמו על פסק דבי דינא רבא דק"ק פ"ב יצ"ו כמובא לקמן "וואלף בן הרב הגאון מו"ה יוסף ז"ל מהעלליטוי", וגם הק"ק שהניח אחריו אצל בי דינא הנ"ל ובו נאמר שבאופן אחד יפלו מעותיו לטובת קהל העלליטויא מעיר שיולד בה. ונקרא קוטענפלאַן על שם מקום מושבו של אביו שהי' סוחר בקוטענפלאַן מקום אחד במדינת באָהמען, ומסחרו הי' ברוב עם טאַבאַקווארען, ולמה קראו אותו פה בפנקס דח"ק שלנו וגם על מצבת קבורתו פה, וכן בפנקס קרן קימת דשה גם בשם "ברעסלוי" או "ברעסלע", או "ברעסלויער" לא נודע לי, אולי ברעסלויא הי' מקור חצבת אבותיו? ראשית ממלכתו הי' מקום גאַ־אַ במדינת מאָהרען כאשר בעצמו מספר בהקדמה לספרו "בתי נפש" שסדר הוא בעצמו ויצא לאור ע"י בנו מו"ה וואלף ז"ל הנ"ל כמובא לקמן, מעיר גאַ־אַ הריץ שאלותיו להרב המדיני הגאון המפורסם מו"ה מרדכי בנעט זצ"ל אב"ד דק"ק נ"ש וזהובאו בשו"ת "פרשת מרדכי" שהביא לדפוס הרב הגאון מ"ה אברהם יצחק גליקק זצ"ל ראב"ד דק"ק טאלטשוואַ בשנת תרמ"ט לפ"ק בעיר מ־סיגעט, ושם בחלק או"ח תשובה כ' כתוב לאמור:

„ישא ברכה ושלום ה״ה הרבני המופלג נ״י וע״ה כ״ש מו״ה יוסף נ״י אבד״ק גאיי יע״א. ע״ד הקצבים הרוצים לתן להשכיר עליהם ערלים לפי המשקל והם ינחרו את הבהמות עבור העורות, וצדד כ״ת להקל מכמה טעמים, חדא דאמירה לעכו״ם בשאר אסורין רבו המקילין, וגם איסור סחורה מידי דרבנן ולא מחמרינן באמירה לנכרי וגם הגזירה דאתי לאכול מיני ל״ש בעוסק ע״י פועלים, וגם יש תועלת לנכרי אדעתי׳ דנפשי׳ עביד ולית בי׳ איסור שבת וגם ליכא בזה איסור שליחות, דאין שליחות לעכו״ם אפילו לחומרא עכ״ד, ולא נהירא רק בעשיית שותפות עם הגוי ולהתנות שיטיל הגוי הנחורים והישראל השחוטים, ותו דאיכא מראית עין וכבר חשו בזה עיין ב״י לגבי צייד ותו ל״מ״. וגם שם בחאו״ה תשובה אחרונה סי׳ כ״ג כתב למרנא ז״ל כזה: „ישא ברכה ושלום וכו׳ ה״ה ידידי הרב המופלג וכו׳ מו״ה יוסף נ״י אבד״ק גאיי יע״א. נ״י הגיעני על אדת התוקעים הקבועים א׳ ביו״ט א׳, והשני ביו״ט ב׳, ובשנה דיו״ט א׳ בשבת מי נדחה מפני מי? וא״כ דין מינה בנ״ד שאומדנא דמוכח הוא שע״כ לא כבדו להשני אלא משום שכבר תקע הראשון ביו״ט ראשון, אבל בלא תקע ביו״ט ראשון וא״צ לתקוע רק יום א׳ דחינן להשני מפני הראשון, וכל מילי דאורייתא א״צ תנאי והו״ל כאלו התנו עם השני שבאם יחול יום א׳ בשבת לא יהי׳ זכותו יותר מהראשון והו״ל עכ״פ שניהם שוין וא״כ נותנין להמוכחר. נאום ה״ק מרדכי בנעט. דברי המסדר: עיין באו״ח סי׳ קנ״ג סעיף כ״ב ודו״ק ועי״ש בברכת יעקב מ״ש בשם רדב״ז ז״ל.״ וגם בחלק יו״ד סי׳ ו׳ נמצא תשובה ערוכה אל מרנא ז״ל וישם נאמר: „שלום רב יגש ויקרב להה״ה ידידי הרב הגדול המופלג הותיק מו״ה יוסף נ״י אבד״ק גאיי יע״א, זה ימים רבים הגיעני מכתב כ״ת וחפצתי להשיב ע״י הר״ר צבי ריים מפה ואולם נסע מבלי הגיד לי עת יאחז דרכו ואח״כ השתרגו עלו עלי טרדות מבוצרות מכל צד, מה גם כי ראיתי שאין הדבר נחוץ כ״כ, אמרתי אחשה עד לכשאפנה ועתה באתי עי״ד הסופר שכתב ס״ת ואח״כ נתוודע שהוא מכת ש״ץ שחיק טמי׳ מה דינו של ס״ת שכתב מקודם שנודע לנו? ובכן נלע״ד להסכים עם כ״ת בהכשירן ותו ל״מ ה״ק מרדכי בנעט. דברי המסדר: עיין בשו״ת פנים מאירות סי׳ מ״ה ומשם יש לסייע לפסק מרן ז״ל״. — בנאיא התחיל לכתוב ולסדר דרשותיו כי הי׳ דרשן מפואר חכו ממתקים פיו מפיק מרגליות ולא ברך על המוגמר בכתב אלא כאשר הי׳ יושב באונגאריש בראָד, כי מנאיא שהי׳ מקום מצער נסע בשנת תקנ״ד לפ״ק ותקע אהלו באונגאריש בראָד כאשר שמו בני העדה דשם עיניהם עליו כמו שהוא בעצמו בהקדמת ספרו „בתי נפש׳ הנ״ל ספר לנו וז״ל: „שמתי אמונה עיר קטנה ק״ק נאיא יע״א סבבוני אפפוני בשושנה וכו׳ משם היניעני המניע הראשון והאחרון ויאמר ד׳ עלה במעלות

בית חורין הושיבני לכסא צדק בק"ק ברודא המעוטרת קרי' נאמנה מלאה משפט יראת ד' טהורה שמה נמצאים חכמי לב האמונים אל חק התורה וכו'." שם באונגאריש בראד כתב ביום ג' ח"י סיון בשנת תקנ"ו לפ"ק הקדמה לספרו הנ"ל כאשר יבא עוד בעזה"י לקמן. ומאונגאריש בראָד הלך מרנא ז"ל בשנת תקנ"ח לפ"ק לעיר חדש במדינתנו ושם לא ארכו לו ימים, כי לאחר זמן לא כביר נסע משם לעיר האליטש וישב שם לפי יש אומרים עד שנת תקס"א לפ"ק ובשנה זו חזר והלך עוד הפעם לקהל נעורים שלו עיר אונגאריש בראָד ומשם בא לכאן וליש אומרים בא מעיר האָליטש לכאן ביום הנ"ל, היאך שהי', לפי פנקס עדתינו בא בתוכנו ביום ג' י"ד אלול בשנת תקס"ח לפ"ק פ' כי תבא אל הארץ אשר ד' אלקיך נותן לך וקבלו מרנא ז"ל פה בעדתנו בכבוד גדול כי הוצאות נסיעתו, בואו לכאן, תקון הבית וחדרים וכלי הדירה עלו לפי חשבון הקהל שנרשם בפנקס 98 .fl 1569 ו. ושם נמצא ג"כ כתוב שכירות הרב מיום בואו לכאן פ' כי תבא בזה"ל: שכירות להרב מן פ' כי תבא עד פ' שמות תקס"ט לפ"ק —.180 fl וגם שם נאמר: „לזכרון בחדש מרחשון תקס"ט לפ"ק להרב אב"ד דקהלתינו מו"ה יוסף נרו איברגבן הויז־איניריכטונג על האופן ותנאי דם זאלכע אוף יעדן פאל לקהל יצ"ו אייגענטיליך פֿרבלייבן מוס בכל אופן שיהי' נעהמליך: 1 גרינע לעדערנע סאָפא זאמט 6 שטיקק גלייכע זעסל, 6 שטיק שטראהזעסל, 1 גראָסן לעדערנן זעסל, 6 וויכהאלצענע בעטר, 1 קאַסטן מיט גלעזערנן אויפֿזאץ, 1 קאַסטן מיט העלצערנן אויפֿזאץ, 1 שאַנקקאַסטן צור שפי"ז, 1 האַרט־האלצנן אויפֿצוגטיש, 1 בלויען וויכן טיש, 1 גראָסן ספרים קאַסטן, 1 גראָסן שפיגל, 1 גראָסער וואסערשטאנד". — וכאשר יבואר עוד נגד תנאי כפול זה הניחו רובו ככלו להרבנית אחר מות בעלה לאחוזת ביתה. גם מרנא ז"ל הרביץ תורה ברבים פה בפרט שהי' נאה דורש ונאה מקיים ודבריו היו כנופת צופים כאשר דרשותיו בספרו „בתי נפש" יעידו ויגידו וקולו נשמע בבואו אל הקודש, ומיד כאשר בא לכאן שינה אחת מהתקנות של בהכ"נ שנתיסדו עוד ע"י מרנא מו"ה לוי ז"ל שהי' לפניו פה כאשר בארתי לעיל כי ד' חדשים אחר בואו לכאן מצינו בפנקס אשר בו נרשמו בעלי מקומות של בהכ"נ החדשה מיום ג' ח' טבת תקס"ט לפ"ק כזאת: „מיום גלות ישראל מעל אדמתם, נשארנו כתרן על ראש ההר [8]) ובעיה"ר תקולל בארץ חלקינו, ואין לנו שיור רק בית אלקי' זה, וזה שער השמים לעבדו אותו, בו יבורך ישראל וממרום יערה עליהם רוח צח ממרום שפע הצלחתו, לזאת כל עדת בני ישראל שלומי אמוני האמונים עלי חוק יראתו, איש ואיש הקימו

[8]) ישעי' ל, יז.

בחוניהם לבנות להם בית נאמן בו חשתפך נפשם נגד חדר הורתו. וגם פה קהילתנו יע"א התהלה לאל כי גמר חסדו עלינו, לבנות בית מקדש מעט בעזר הצור, לזאת ראוי ונכון לכון עמודיו וליסד אבן בוחן פנות תקנות מועילות וקבועות שיש כאן בהתאסף ראשי עם אלופי קרו"ט דקהלתנו י"ץ בצרוף ח"י אנשים ובצרוף הגאון הרב אב"ד נ"י כנסי' שהיא לש"ש והן והן הדברים המבוארים מכאן ולהלאה יהי' יתד במקום נאמן איש ואיש על מקומו יבא בשלום פתח דבריהם יאיר . . . 16. יעדר מבני קהלתנו איזט בעפֿוגט בכל מקום בהכ"נ איינע אָדער מעהרערע שטעט צו קויפן אדר אן זיך צו ברענגן חוץ מהמקומות בכותל מזרחית מזה ומזה דאַרף קיין אנדער אלס איין חבר בזיצין, קיפליך אן זיך צו ברענגן וחמקום הסמוך להרב אב"ד נ"י מוז עקספערעסע איין מורינו דרוף שטעהן, חוץ למי שנפלו בירושה. והתקנות הנעשות בשעת החינוך בי"ט מנחם קס"ג לפ"ק, דס בכותל מזרחית ענטוועדר איין מורינו, אדער איין בעל סכום מסך ארבע מאות זה"ש שטעהן מוז, הוראת שעה היתה אבל לא לדורות.... כל הדברים האלה וככל החזוק הזה נמנו וגמרו ענו ואמרו, באסיפת בני קהילתנו י"ץ בצרוף אלופי קרו"ט י"ץ וח"י אנשים י"ץ, ובצרוף הרב הגאון אב"ד דקהלתנו נ"י הבאים על החתום ועל הגלוי לאשר ולקיים עליהם ועל זרעם נעשה פה ק"ה שטאמפי יום ג' בכי טוב ח' טבתקס"ט לפ"ק. נאום יוסף ה"פ חבק"ק שטאמפי יע"א, שמואל ה"ק בהר"ש מיערנן ר"ה, פסח האללע, ה"ק מענדל בר"ל פאפר, ה"ק זלמן מיץ, ה"ק אברהם ב"ע, ה"ק אלי' ניירינגער נ"צ, ה"ק שמואל בר"א, ה"ק מענדל וועדטהיים, ה"ק פֿויבר ווייל, ה"ק שלמה ניירינג, ה"ק איצק ברונן, נתן ליב ניירינג, ה"ק חיים ליב ב"ע, משה רעכניץ, ה"ק משה בט"ש ג"צ, ה"ק הרש סג"ל גבאי צדקה, ה"ק גומפל ברא"נ. — בימיו בשנת תקס"ט—תק"ע לפ"ק הי' גם עירנו במצור ובמצוק מקול תרועת מלחמה בעת שבא המלך הגדול נאפאלעאָן למדינתנו וחילו רב עלה ללחוץ גם בני עדתנו פה. והוא השנה שנצטער בו אותו צדיק מרנא רבן של כל ישראל הבעל ח"ס ז"ל בס' הזכרון שלו דף ט' ע"א ושם דבר בקדשו על מאורעות של שנה הנוראה שנת תקס"ט לפ"ק שהשתרגו ועלו גם על צואר בני קהלתנו יצ"ו פה. ולמען יעמדו הדברים האלה ימים רבים לאות ולמשמרת לזכרון לדורות מה שאירע לאבותינו בשנה ההיא, אעתיק אותם אות באות כאשר התורני המו"מ מו"ה זלמן מיץ רה"ק ומוהל דקהלתנו פה ז"ל כתב זאת לזכרון בספר בפנקס שלו אשר בו רשם שמות תק"ב ילדי העברים אשר באו על ידו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה כאשר יבואר עוד להלן בעזה"י וזה אשר דבר בפנקסו שם: „מאת ד' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו. יום ה' ער"ח אב תקס"ט לפ"ק גבר האויב ותבקע העיר

וקהלתנו הי׳ בצרה גדולה ואימות מות נפלה עלינו, ומעשה שהי׳ כך הי׳. אחר התגברות ונצחות האויב ובאו כזרמת סוסים על מי דאנויא ויהי המחנה שלנו נשאר לפליטה, באו שלישה אנשים מב״מ זאקסן ביום ד׳ כ״ח תמוז לגבולנו ותבעו מהשרה ומהעיר אכילה ושתי׳ די ספוקם לחילם והנה כל אנשי העיר הכינו את אשר יביאו, אמנם לעת השילוח באו הרוכבים רוכבי הוסארן מפלימנוי בשמעם והכו על קדקוד השלוחין היוצאין ולכלכ השליכו אכילתם, והנה למחרתו באו שנית מקצה אנשי זאכסן ותבעו ברַאנדשטייער עד אין מספר ואכילה ושתי׳ כהנה, ובחמלת ד׳ עלינו באותו היום בשעה העשירית באו איזה טרומפעטר מחיל זכסן לידע ולהודיע הוואפֶן שטיל שטאַנד והמושל שלנו רכב עם אותן אנשים לטאשימענט הוסארן על פלימעניי להודיעם. והנה מחיל הוסארן נשלח אחד על פ״ב לשר צבא ביאנקא להודיע את כל והאדון ביאנקא לא האמין כי יסופר מוואפֶן שטיל שטאַנד ונתן רשות למשחיתים ובתוך כך באו חיל עצום מחיל זאכסן לגבולינו ונתאכסנו בבתינו, הלחם עודנו בין שיניהם שמעו כי הוסארן יבואו, ומיד נסו לקולם וזו יוצאין וזו באו והי׳ קרוב לעירנו שאַ־מיצל ובין שלשים לארבעים זאכסן נפלו בחרב, גם האדון אכרשט נפל. אחרי זאת הגיע סקורש לזאכסן חיל עצום והכו בסנורים מקטן ועד גדול וחטפו איזה קאנונין מחיל שלנו, והנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל ובא מפ״ב משר צבא שלנו שאמת ויציב הוא הוואפֶן שטיל שטאַנד והי׳ החגור כמפתח, אח״ז באו השודדים ובוזזים וכל הלילה ויום שלאחריו ר״ח אב נזלו וחמסו מה שמצאו וכל העם אנשים ונשים ילדים וילדות נסו מיום ד׳ ליערות להציל את נפשם, ואני בטחתי אל ד׳ ונשארתי לבד בביתי וד׳ שלח מלאכיו ולא הסגרתני ביד אויב ולא יתן המשחית לבא לביתי וביום ו׳ באו שלשים מהשודדים לביתי ונתתי להם כל ספוקם ולא עשו לי מאומה וברוך ד׳ שגמלנו כל טוב ועלינו להודות מידי שנה בשנה בזה היום לד׳ בהודאת שמחה וחדוה של מצוה כי לא יאומן כי יסופר הניסים והנפלאות והשגחה פרטיות שעשה ד׳ לנו בזה הימים כי מאותו היום והלאה כל חיל זאקסן הי׳ בעירנו וגבולותינו עד זה היום דען .14 אָקטאָבר שנעשה שלום, הי׳ תמיד חיל וערדה אחזתנו ותסמר שערות ראשינו, ובבקר מי יתן ערב אמרנו, כי קטן כגדול אמרו שמאנשי עירנו נתנו חצים וחניתות עליהם ונקיתי דמם לא נקיתי, והעושה שלום במרומיו הוא עשה שלום עלינו, ויציאתם הי׳ בשלום ליל .18 נאוועמבר, גם כל זמן היותם בגבולינו הי׳ ת״ל פרנסה בשופי ולולי זאת כמעט נטיו רגלינו, ע״ז עלינו לשבח לאדון הכל ולהכיר חסדי הבורא ב״ה וב״ש הגדול מדי שנה בשנה באותן הימים בכל מה שיש לאל ידינו, ועלינו להודות לה׳ ולשבח ולפאר לרומם להדר ולברך בזה היום על שהחייתנו וקימתנו

כן תחיינו ותקיימנו, ולחצרות קדשיך תאסוף גליותנו לשמור חוקיך, ולעשות רצונך בלבב שלם לעבדך ברוך אל ההודאות. וראוי לומר בזה היום ח"
קפיטל תהלים כמנין ח'ס'ד' במ"ק ואח"כ מזמור קל"ו להכיר חסדי הבורא ית' ב"ה
וב"ש." ובבהמ"ד שלנו פה עוד תלוי היום לוח שבה יאמר על קלף אחד
באותיות מרובעות אדת המאורעות הנ"ל בזה הלשון: „לה' הישועה על עמך
ברכתיך סלה. למען יעמוד ימים רבים ולהודיע גם לדורות הבאים אחרנו, נכתוב
זאת זכרון בספר שבשנת תקס"ט ביום ה' ער"ח אב, גבר האויב וחיל
עצום זאקסן אפפונו בחבלי מות, ואותו היום הי' קהלתינו בצרה גדולה
ואנשים ונשים וטף נסו לקולם להציל את נפשם וכל הון ביתם בעד נפשם
נתנו ואיכה ישבנו בדד גם בכינו בלילה ליל ר"ח כששמענו וראינו חרבן בתנו
שבזזו ושדדי בלי חמלה, גם ביום ו' ר"ח אב הנ"ל היינו בסכנה גדולה ולא
יאומן כי יסופר הנסים והנפלאות שעשה ה' לנו ולבנינו, כי מאותו היום
והלאה עד חדש חשון היינו למס להאכילם ולהשקותם והנזקין שמין להם
בעידיות לשלם להם מיטב סעודה ומיטב כרם, וכרוך אל עליון העושה
שלום במרומיו עשה שלום בתחתונים ואיש על מקומו הושיב בשלום ומאת
ד' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, ועלינו לשבח לאדון הכל מדי שנה בשנה
בזה היום לשלם תודות לברך ולהודות באמירת ח"י קאפיטעל תהילים
אחר אמירת צום כפור קטן בחוק ולא יעבור והן המה ח"י קאפיטעל
כמנין ח'ס'ד' במספר קטן, ואלו הן מענינו של יום הנ"ל אשר תקנו
הרב אב"ד ור"מ דקהלתינו ולא ימושו מפינו ומפי זרעינו אמן סלה:
א', ט"ז, י"ח, כ', כ"ג, כ"ה, כ"ז, כ"ט, ל"א, מ', מ"ג, ס"ב, ס"ו, ס"ז,
ע"א, פ"ו, ק"ז, קל"ו." וגם בראש ספר תהלים א' ששייך לעדתנו שכתוב
בכתיבת יד על קלף באותיות מרובעות גדולות ויפות עוד בשנת ת"ץ לפ"ק
בעד שליח צבור שיורד לפני התיבה, תכתב זאת כהנ"ל, רק בסוף נאמר עוד
הוספה זאת „אשר תקנו הרב אב"ד דקהילתנו עם בי דינא רבא ובצרוף
אקרו"ט דקהלתנו שלא ימוש מפינו ומפי זרעינו ע"ע." ובסוף הספר תהלים
הנ"ל כתוב לאמור: „ברוך ה' אשר יעצני ועד כה עזרני לגמור ספר תהילים
והמה בכתובים ולא חסרתי ולא יתרתי כאשר עיניכם לנוכח יביטו וכאשר
יחזה עיני כל קורא הן בקלף או בדיו ובאותיות וגם שמתי לבי על הגהה.
כ"ד הכותב ביד כהה ומענה רך ולא גבוה עינים הקטן יקותיאל זלמן
ספרא סת"ם מק"ק אייבניין נעשה ונכתב יום ו' ער"ה לסדר ולפרט
יהי לבי ת'מ'י'ם' בחוקיך לפ"ק." ואף לפי הנ"ל כלם שבו למקומם שלם
בגופם ובממונם וקבעו להגיד תודה מידי שנה בשנה למרן די בשמי'
שהציל אותם מכף אויב הרע, למרנא מו"ה יוסף זי"ל לא עלתה לו ארוכה
בשלימות מיטים אשר בהם ארץ רעשה והתגעשה והאויב בא לגבולנו

כי ביום הנ״ל ששלטו, הרעו והשחיתו השודדים ובוזזים כל הלילה ההוא ויום שלאחריו וכל העם הרה נסו לקולם מרנא מו״ה יוסף ז״ל גם הוא הי׳ מוכרח להחבא לפני צר ואויב יען וביען גם פה כמו בכל המקומות אשר באו שמה שמו החומסים את הרב דמתא למטרה לקחת ולהוליך אותו בתורת משכון כמו שאירע גם למרנא מו״ה שלום ז״ל בעדתו פ״ק (עיניך למעלה יביטו מה שכתבתי בדף נ׳) עד שיפדו אותו בממון רב הנקרא קריעגס־ בראַנדשאַטצונג שמטילים על הקהילה. ובתומו להציל את עדתו מתשלומי ממון זה, נם להחבא תחת גשר שהי׳ אז בנוי בנין אבנים שעובר על הנחל החותמת על העוברים בין חצר הבית שהוא דירתו של רב דמתא ובין חצר בהכ״נ ושם תחת גשר של אבנים בתוך המים נחבא מרנא ז״ל כל הלילה וכל היום כלו עד שעבר הזעם ורק כאשר שבו בני עדתו לביתם, קראו אותו משם ומתוך כך נצטנן ונתקרר ונחלה תוחלת ממשכה עד שמת ר״ל מאותו חולי וע״כ רק פחות מה׳ שנים ארכו לו הימים על ממלכתו פה. ואעפ״כ מצינו בפנקס של השנה ההיא בלשון הזה „לזאכסען עבור הרב 12 fl. W. W., בראַנדשטייער 50 fl., וועגען משועבדים בראַנדשטייער 24 fl.״, כאשר יבא עוד להלן. והגשר שהי׳ בנין אבנים בין חצר דירת הרב ובין חצר בהכ״נ עוד בזכרון אנשים קשישים דעדתנו וזה לא כביר התרועעה האסקופה של אבן לפני בהכ״נ שלנו פה ונתהפך האבן מלמטה למעלה וראינו לתמיהתנו שאותיות יפות חרותים עליו והנה הפסוקים מי אל כמוך וכו׳ שאומרים בסדר תשליך ביום א׳ דר״ה לאחר תפלת מנחה אצל הנהר (ש״ע או״ח ס׳ תקפ״ג) האירו פנינו והגד הגד לי שהאסקופה היא מיתר אבני הגשר אשר עליו היו כתובים פסוקים הנ״ל לסדר תשליך משני עבריהם לימר אותם מיד אצל הנחל ההולך מימי קדם בין חצר דירת הרב ובין חצר בהכ״נ ולאחר זמן רב עשו במקום גשר בנין אבנים גשר של עצים שעומד עוד עד היום הזה והאבנים לקחו לשאר צרכי בנין כמו ג״כ לאסקופה לפני בהכ״נ, ואני הכותב צויתי לגנוז האבן הזאת הנשאר מיתר האבנים. וכן בטיבו ובעניתנותו הגדול כתב לי הרב הגאון זמפורסם נזר ישראל ותפארתנו בנש״ק מו״ח קאפל רייך שליט״א ראש של ועד הרבנים דמדינתנו הי״ו רב ור״מ דקה״י בקרית מלך רב בודאפעסט בין פרטי קורות משפחת זקנו הגאון הקדוש נשיא אלקים מו״ה קאפל אלטינקונשטאַדט הצ״ל הנ״ל וכה דבר במכתבו אלי: „בבחרותי הייתי עם אאמו״ר זצ״ל כשהי׳ רב בקארלבורג בק״ק שטאמפי שהלך לשם לבקר את דודו התו׳ מו״ה שמואל פעסל ע״ה (הנזכר בספרו בתואר חתן הגאון מו״ה יוסף ברעסלוי זצ״ל) והלכנו לבהכ״נ להתפלל, והלכנו שמה דרך חצר הבית אשר עומד לפני בהכנ״ס ונחל מפסיק בין חצר הבית לחצר בהכ״נ וכאשר עברנו על הגשר שהי׳ בנוי בנין אבנים הראו לנו המקום תחת הגשר אשר הגאון המנוח

מו"ה יוסף ברעסלוי זצ"ל עמד שם תוך הנהר להחבא ולהסתר לפני הצרפתים כי שמעו שבבואם לעיר בכל מקום שעוברים שם לוקחים עמהם את הרב דמתא למשכון עד שיפדו אותו בממון קריעגסבראַנדשאַטצונג שמטילים על אנשי הקהלה ובזה הציל את בני קהלתו מתשלומי ממון וכמה זמן נחבא שם אין אתי דבר ברור, אבל מש"כ שהראו לנו המקום תחת הגשר אשר מלט שמה הגאון מהר"י ברעסלוי זצ"ל זה ברור ובאזני שמעתי כן ומאחר שהוא עמד בתוך המים לכה"פ כל הלילה נצטנן ונתקרר ע"ז ונחלה עד שמת מאותו הולי ר"ל כן שמעתי". ע"כ לשונו הטהור. אבל בכל אלה לא שבו בני עמינו וגם בני עדתנו פה עוד אל המנוחה ואל הנחלה, כי הנה בשעת המלחמה הגדולה הזאת הי' איש אחד בשמו מרדכי אבערבריט ועיד א' עמו בק"ק פ"ב וסכנו עצמם ואת עדתם וגם בני עדתנו ואפשר גם שאר הקהילות הסמוכות לק"ק פ"ב ע"י קנין כלי זיין וחפצים מאנשי הכפרים אשר לקטו אותן בשדה הקטל כי היו מופקרים לכל מוצאיהם ואחר שקנו אותם שלחו את הכל בעגלות לעיר פעסט לאדונינו המלך וכאשר ראו אנשי חיל השונאים כן נתפסו והגיעו עד שערי מות וגם כל קהל פ"ב היתה בסכנה גדולה וכל סביבותי' כי דעתם הי' לשלול ולבוז אבל ד' הפר עצתם. מעשה שהי' כך הי', כי האנשים הנ"ל לא חסו על נפשם רק על ממונם וקנו כלי זיין וחפצים גם מאנשי חיל שונאים אשר גנבו מבני חיל של מדינתנו ויבא גם ריב ומצה בתוך האנשים הקונים חפצים אלו כי לא יכלו לבא אל עמק השוה בהריוח והגישו בתעצומותיהם לפני בד"צ דק"ק פ"ב ושם עשו פשר דבר ביניהם ונתנו הפס"ד בידם ויהי כאשר ראה א' מהם כי ידו על העליונה והפס"ד בידו לעדות ולרא' כי כנים דבריו מסר הדבר לערכאות שלהם ושם ראו כי כלם חברי גנבים ומסרו אותם אל הקריעגסגעריכט ויען כי יצא פס"ד מתחת יד ב"ד דעיר פ"ב ואף כי הרב אב"ד לא הי' חתם עליו בכ"ז הב"ד עומד תחת אחריות של האב"ד ולא גלו הדבר אשר היתה להיזק השונא ולקריעגסגהרונג נלכד גם מרן ח"ס זצ"ל שהי' ר"מ דק"ק פ"ב בפרט מאחר שהי' יליד מדינת אשכנז קמו אנשי רשע בעלילות כי מרגל הוא ולימים נקרא גם הוא לעמוד ולהתיצב לפני הקריעגסגעריכט ולעשות עמו כמו עם מרגל. בלילה ההוא נדדה שנת המלך מאן מלכא רבנן של מרן החס"ס זצ"ל ורצה לברוח מקהלתו למקום אשר ימצא עצמו בטח אבל ראשי העדה לא התרצו לזה ונחמו אותו שלא ייראו ולא יחת שלא יאונה לצדיק כל רעה אף שהשטן מקטרג בשעת הסכנה ובעידנא ריתחא בשעת מלחמה כידוע אינם מדקדקים כ"כ לחקור בשבע חקירות ודרישות ודנין במרוצה המה יערבו בנפשם בער נפשו אבל בכ"ז הי' ההכרח שגם מרן החס"ס זצ"ל יעמוד לפני יושבי משפט המלחמה והי'

אז מנהגם שישבו בחצי עגולה (ולמדו דבר זה מסנהדרין שלנו עיין משנה סנהדרין ל"ו, ע"ב, וחולין ה', ע"א, סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה וכו' עפרש"י) וכל אחד מהם חרבו שלופה בידו ויהי כאשר בא מרן ח"ם זצ"ל לחדר בית המשפט וראה את המראה הנוראה זו אימה ופחד אחזוהו ועצמותיו דא לדא נקשן, בראות ראש היושבים שר האלף געגעראל גודל פחדו השקיט לבבו שאל ירא ואל יפחד מהם כי כן המנהג אצלם להעלות מורא על ראש הב"ד וחרבו השיב לאיתנו ואיחר המשפט על זמן מועט עד ששב רוחו ודעתו ואח"כ ענה כהוגן על דרישותיהם ובעזה"י יצא נקי וזכאי בלי שום פגיעה בכבודו הרמה, (עיין מזה באריכות בספר חוט המשולש דף ט"ו שחבר הרב הגאון הגדול המפורסם בצדקתו מו"ה שלמה סופר שליט"א אבדק"ק בערעגסאס יצ"ו), וראה בשו"ת ח"ס חח"מ ס' קנ"ז פסק בענין משפט האנשים האלה הנ"ל. כאמור למעלה גם בני עדתנו נאחזו בסבך בסכסוך האנשים האלה וגם פה הי' יללה גדולה שלא נשמע כמוה, כי כאשר אנשי מלחמה חיל זאכסען עוד בקרב עדתנו אירע מעשה הגדולה והנוראה שנתפסו ע"י סבה הנ"ל עשרים ב"ב נכבדים דקהלתנו בכבלי ברזל בערב יום קדוש ואדיר טרם בא יום גדול ונורא יום הכפורים הזה לפני תפלת כל נדרי **בשנת תק"ע לפ"ק** עבור מסחר כלי זיין עם אנשי מלחמה חיל זאכסען ובתוכם נתפס גם חתן מרנא מו"ה יוסף ז"ל התו' ר' שמואל בן כ"ה אברהם פעסעל מאוען ישן ע"ה הנ"ל, שהי' כנ"ל חמיו של האי גאון עוזנו מה"ו ר' קאפל אלטינקונשטאט בעל „חידושי יעבץ" זצ"ל, כאשר הבאתי למעלה באריכות, והוליכו את כלם לעיר מלוכה ווין ששם תקע מושב כסאו המלך האדיר נאַפּאָלעאָן הגדול לעמוד לפני שרי המשפט שנקראו קריעגסגעריכט. ומן המאורע הלזו שמגלה טפח גם על משפט האנשים ההם מפ"ב מה נעשה עמהם שנזכרו ג"כ בשמותם בס' חוט המשולש הנ"ל כותב בפנקסו הנ"ל פאר עדתנו מו"ה זלמן מיץ ז"ל אות באות וז"ל: „כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני הישועה לה' ועל עמך ברכתיך, **בתשעה לחדש תשרי תק"ע** לפ"ק עת היות האויב בקהלתנו בא מעיר מלוכה ווינא קומיסארי' א' ושמו פֿראַנק עם משרתיו והסופר לתפוס שלשה ב"ב הידועים בקהלתינו עבור שעשו מסחר עם כלי זיין עם מרדכי רויטר מפ"ב ועשה עקסאמניץ ולכד ברשת עשרים ב"ב עם ג' האנשים הידועים ואחרי בכלות העקסאמניץ **בהתחלת כל נדרי** צוה לתפוסם בבית האסורים, ולמחרת השכם ביום הקדוש והנורא הוליכם בעגלות דרך עכרם בפ"ב, ומשם להבירה לעיר ווינא, וכמה אנשי מלחמות הושיב שומרים עליהם, שלא להבריחם, והנה מיום הוסדה הארץ ומלואה, לא הי' יום מהומה כזה היום בקהלתינו, וכל א' וא' הי' ירא לנפשו, ואימות מות נפלה על רוב בני

קהלתינו, כי מעט מזעיר הי', שלא עשו מסחר עם כלי זיינם, מפני כן כמה וכמה ברחו ביום הקדוש והנורא להציל את נפשם. ווי! ווי! להאי שופרא אשר הי' מחולל לרובא דמנכרי בקהלתינו והנה למוצאי צום העשור האיום, ה' כנן מצעדנו וקול נורא אומר קומו נא! התעוררו נא! חלו נא! פני איום ונורא להיות לב מלך ביד ה', ואל כל אשר יחפוץ יטנו עלינו לטובה, להתיר החבושין מבית האסורים המר והקשה, והיו השלוחים שלוחי דרחמנא ודידן בחירי עם, אני ואתי הקצי' ר"מ האליטש, (ר' מענדל פאפר מהאליטש. המלקט.) להשתדל בלב מלך וישריו לטובת החבושים, וע"ם (ועל סכה) שב הק' ר"מ לביתו, ונשארתי לבדי, וברוך אל עליון ששלח מלאכיו להורות הדרך אשר הלכתי, וששת אלפים זה"ש שקלתי ע"י עושי המלאכה לפדיון נפשותם וביום ב' א' דסכות נגמר דינם לזכות ולא לחובה, ומרדכי היהודי מפ"ב, יצא חייב כדינו. להיות נידון ח"ו למחרתו, וברוך אל עליון המשגיח על כל דרכי ב"א, לתת לאיש כדרכיו, גם על מרדכי צוה מלאכיו לדרוש טוב ולדבר שלום, והאף הדת אשר ניתן בנימוסי מלך צרפת אין להשיב, עצת ה' היא תקום, והמלך הפך לבבו לטובה, ולא יתן המשחית לבא, ועשה חסד למרדכי בשנות חיים, רק יהי' עדן אסור בזיקים, עד אשר יערה עליו רוח ממרום. והעשרים אנשים נכבדים מקהלתינו יצאו ליום שני של סוכות אחר חצות היום חפשי, ואיש על מקומו בא בשלום, ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויזעק זעקה גדולה ומרה, ושלוחי דרחמנא בזבזו הון רב ואחר שובו לבית האסורים כמעט שני חדשים טרם העלות האויב ממדינתנו גם הוא שב לביתו לשלום. שלום יהי' בחילינו, ושוב אל יהי' פרץ וצוחה ברחובותינו ומסטין בכבל אסור, ותקות אסירי בשור, ונקדישך מידי שנה בשנה בצום העשור." ומרדכי היהודי מפ"ב הנזכר לעיל בודאי היינו הך מרדכי אבערבריים מפ"ב שנזכר בספר חוט המשולש הנ"ל דף ט"ו ע"א. והכותב דברי הימים האלה מימי קדם התורני מו"ה זלמן מיץ הלוי ז"ל הנ"ל עוד הפעם מזכיר המאורע זו בצוואה שלו שהניח אחריו ועודנה בידינו וכן הוא אומר שם: "בעזה"י עתה באתי לדבר עם אקרו"ט ועם אלופי' נבאי דח"ק וג"ח אשר יהיו בימים ההם בלשון נא, ואין נא אלא לשון בקשה, גר ותושב אנכי עמכם ותנו לי אחוזת קבר לפי כבודי, כי אתם ידעתם את כל התלאה אשר מצאתני בעודני עמכם משנת תקנ"ד לפ"ק עד היום הזה. הייתי לכם לראש ולדיין חנם באמונה ואט שכמי לסבול עול הצבור כמה וכמה שנים ופניתי מכל עסקי לעשות כל צרכי צבור, כמה טרחות יגעתי בשנת ס"ג בבנין בה"כ, ובשנת תקס"ט כשהי' השונא בקהלתנו במעשה יוה"כ, מעשה גדול ונורא עשרים ב"ב נתפסו עבור מסחר כלי זיין עיה"כ לעת ערב ולבוקר ננהלו לעיר ווין, והיו שמה בסכנת נפשותם, ולמוצאי

יוהכ"פ הייתי שליח דרחמנא לעשות כל הצתדקאות להשתדל עבורם להצילם וה' הי' בעזרי למצוא חסד ורחמים **לעיני נעאפאליאן** וביום שני של סוכות בא הנחמה וחסד ורחמים מה', הפך לב המלך והשרים שיצאו חפשי ובשלום לביתם והי' נם מפורסם, עוד כמה פעולות טובות שפעלתי וה' הי' תמיד בעזרי. את כל אלה תזכרו ותתנו לי מקום לפי מעשי, ומה מאד ניחא לי אם תעשו רצוני, ויהא מקום מנוחתי בשכונת מ' אברהם טרך ז"ל, (הוא חתן מרנא מו"ה נתן ז"ל כאשר כתבתי למעלה. המלקט.) כי הן אני נשארתי לבדי והוא הי' ידידי והנפשות הידידים המה קרובים והמקום יהי' מושכר לי בשכירות נצח בעד עשרה זהו' כסף, ואם מעט, תדעו, לי היא לרב, כי השאיר לי מעט מזעיר לעשות לי כל צרכי לזכר עולם, ומובטחני שתאמרו כן דברת, ומה' יהי' שכרכם שכר רבה. ומה מאד יהי' טוב אם תתנו בידי, זה נייר קטן הרצוף פה מספר הילדים שמלתים שיהי' לי להצלה בכל דין ודין". (מספר הנמולים ממנו תקי"ב כמספר "ב'ש'ר'י' יחזה אלוה". המלקש.) כל המעשים האלה נעשו בשנות מלוך מרנא מו"ה יוסף ז"ל וגם בפנקסי עדתנו רשומם ניכר כמו "לזאכסן עבור הרב 12 fl. W. W. (1809)", "צולאג ליהודים צים שאנצן ארבייטן" תקס"ט 292 fl. W. W.", "בראנדשטייער 50 fl.", איינקווארטירונג 405 fl.", "ווענן משעובדים בראנדשטייער 24 fl.", לגוועהר עסק 1469 fl." — וכן מצינו עוד חתימת יד עצמו של מרנא ז"ל בפנקס עדתנו תחת שטר מתנה אחד ושם נאמר: "זכרון לדורות שהתו' מאיר פ"ק מפ"ב ביום חתונתו הניח קרן קיימת לאלופי קהל י"ץ מקהלתנו הסך של שני מאות זה"ש מזומנים באופן ובתנאי, כל שנה ושנה חמשה למאה עצ"ה להכנסת כלה אבצו נעבן. ואם אחר אריכות ימיו אשתו תובעת כתובתה אזי מלבד כתובה"ה המושל על יורשיו לשלם גם שני מאות הנ"ל יהיו בכי יותן מקהל י"ץ לאשתו, אמנם אם יהי' אריכות ימיו ממנו יותר על אריכת ימי אשתו אזי הקרן קיימת מן שני מאות זה"ש הנ"ל כולה יהי' לח"ק דהכנסת כלה בקהלתנו במתנה נמורה מעתה ומעכשיו יום א' דשבועות תק"ע לפ"ק נאום יוסף ק"פ חבק"ק שטאמפי יע"א, שמואל יערנן ר"ה, ה"ק מענדל פאפר, ה"ק פויבר ווייל". אבל לא נמשך מלכותו של מרנא ז"ל פה עירנו כאמור למעלה מחמת חוליו ופחדו שסבל בעת צרה הנ"ל כי לא נתמלאו עוד חמשה שנים מיום בואו לכאן ויומת יוסף בליל ש"ק ה' תמוז בשנת תקע"ג לפ"ק ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים יום א' ו' תמוז תקע"ג לפ"ק פה בבית החיים. בפנקס דח"ק כתוב לאמר: "בליל ש"ק ה' תמוז תקע"ג נפטר רב האי גאון עוזנו מרגניתא דלית לי' טימא כבוד מו"ה יוסף ברעסלע אב"ד ור"מ דקהלתינו יע"א ונקבר ביום ויו תמוז תקע"ג לפ"ק ושוכב אצל מקום קברי הרבנים זצ"ל". מצבתו

שהעמידה לו אשתו הרבנית מרת הינדל ובנה מו"ה וואלף ע"ה (ערתנו השיבה להוצאות המצבה עשרים זהו' וגם נתנה לה כל כלי דידה כנ"ל) ברוב ימים עלו ורבו עלי' פרצות הרבה, וצורות האותיות נפסקו, ורק בקושי גדול יכול הקורא לגלות איזה שורות ואותיות ותבט גם עיני בשורות אלו והנם לפניך קורא נכבד כאשר עלה בידי לגלותם ולקרותם:

"זכר עולם — היא מצבת קבורת מורינו — הגאון יוסף ברעסלוי הוא הי' אב"ד — על חמש קהילות מפוארות בישראל — הוי ליום ה' תמוז התקע"ה ליצירה — נטו מישראל צללי שר התורה — מעבר פנתה הכנור נהפך לקינה — לאביוני עמו משען ומשענה — ממשפחתו ומריעיו הורם עטרת — מהוגי דת אל צבי תפארת — דורשי תורה! הביטו ידמעו עפעפיכם — פה שוכן המורה מחמד עיניכם — פה יבכו העבריים על האדמה — שם לקראתו כל מלאכי רומה — אך גויו גוע יחד . . . . . שרת — נפשו . . . . . נחת — פה יוסף חי עדה זאת המצבת — פ"נ יוסף חלף הלך אל מות — ואל יוסף יאמר מבורכת ה' ארצו אשר טמון וצפון בה — ונפשו בצרור החיים תהי' צרורה". —

כתב צוואה ארוכה והניח מעות לק"ק לצורך תקון נשמתו והמורם ממנו להדפיס חבורו כמוזכר בהעתקה שהועתקה מפסק בי דינא רבה דק"ק פ"ב יצ"ו שישב תחת ר"מ מרן ח"ס זצ"ל, ותוכן הצוואה נשמעי משני העתקות שנרשמים בפנקס עדתנו וכה נאמר שם: "קאפיע אשר הועתק מפסק בד"ץ דק"ק פ"ב אות באות ע"ד הק"ק מהרב אב"ד מו"ה יוסף ברעסלוי זצ"ל. במותב ב"ד תלתא הוינא ואתאת לקדמנות האשה אלמנת הרב הגאון זצ"ל הנ"ל ובנה הגדול הרב וואלף וקבלי עליהם לאשר ולקיים כל האמור בצוואה של הנ"ל ובפרט בענין הקרן קיימת שיהי' סך י"ד מאות ועשרים זהו' ווינר ווערונג מחיר ספרים של הרב הגאון זצ"ל הנ"ל לקרן קיימת לדבר טוב, דהיינו ג' מאות וו. וו. יהי' מונח ת"י אקרו"ט דק"ק שטאטפי, אשר מזה יותן להרב דק"ק שטאטפי בכל שנה סך ששה זהו' מהפירות והשאר יחולק ללומדי תורה, ואם ימצא שם קרוב, הוא קודם לכל, וזה יחולק ביום הי"צ אחר ששלחו ג' לומדי תורה על קבר הצדיק זצ"ל, והרב דק"ק הנ"ל ישגיח ע"ז בעינא פקיחא, וסך י"א מאות ועשרים זהו' הנותרים הניחה האלמנה ת"י בד"צ דק"ק פ"ב ונתנה להם רשות למנות אפטרופוס הישר בעיניהם ולהוציא הפירות מסך הנ"ל ללומדי תורה ובפירוש הותנה שכל זמן שא' מבני הרב זצ"ל נצרכים, הם קודם לכל אדם, ואמנם אם תשתדל האלמנה הנ"ל מאקרו"ט דק"ק העלישוי ובד"ץ דשם ערבות מוספק על סך הנ"ל באיפן שיהי' הקרן בטוח על קרקע אפותקי הראוי ויהיו אקרו"ט

ערבים מכל זה שהפה יכול לדבר ומקבלין עליהם לפצות הק"ק הנ"ל מכל ערעורי מלכא העתידים להתחדש, אזי הרשות ביד האלמנה להוציא סך הנ"ל מיד בד"ץ דק"ק פ"ב ולתת ביד אקרו"ט דק"ק העלישוי, אבל זולת זה אין לה ולב"כ וי"א שום רשות והורמנא להוציא סך הנ"ל מיד בד"ץ הנ"ל או מיד האפטרופוס הממונה מבד"ץ הנ"ל, ובאם יגיע תור שירצו היורשים להדפיס ספרו של הגאון הנ"ל כמבואר בצוואה שלו, אזי כתורה יעשה האפטרופוס, לתת המעות ליד המדפיס בבטחון מיספק שיוחזרו דמי מחיר הספרים ליד האפטרופוס. כל זה נעשה פה בבד"ץ, וקנינא מהאשה ומבנה הגדול הנ"ל על כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקני בי' ובאו בעה"ח ובד"ץ אחריהם פה ק"ק פ"ב יום ג' ה' טבת תקע"ד לפ"ק. הינדל ק"פ אשת הרב מוהר"ר יוסף ז"ל. ה"ק וואלף ק"פ בן הרב הגאון מו"ה יוסף זצ"ל מהעלישוי. בפנינו בד"ץ נעשה מעשה הנ"ל ואשרונוהו כדחזי יום הנ"ל בק"ק הנ"ל ה"ק משה פ"ם החונה פה ק"ק הנ"ל. ה"ק מרדכי טאסק. ה"ק משה שלום פרענקיל סנ"ל". קאפי' מן ח' כ על ק"ק של הרב הגאון מו"ה יוסף זצ"ל אב"ד דקהלתנו. לזכר עולם יהי' צדיק והדברים ככתבם נתנו לכתוב בעט ברזל ועופרת, לאות ולמשמרת, איך שנמסר לידינו אלס דערמאליגע פארשטעהער אדר זא גנאנטי רו"ט דקהלתנו מעזבון המנוח הרב הגאון מו"ה יוסף ק"פ זצ"ל שהי' אב"ד דקהלתנו סך שלשה מאות זהו' זאגע f. 300 וויענער וועהרונג אשר כפי צוואה שלו יהי' לק"ק עולמית לתקון נשמתו, וא הרווחים והפירות מסך הנ"ל פאלגענדי מאסן פערוועגדט וויערדן זאללע, דהיינו ללומדי תורה בקהלתנו שילכו ביום היאהרצייט על קברו להתפלל עבורו, דאהערא אבליגירן אונם הימיט זאוואל פיר אונם אלס אויך לדורות הבאים אחרינו שיקומו ויתמנו להיות ראשים על עדתנו שיהי' בעמוד קיים בקיום אמיץ וחזק שביום היאהרצייט ילכו אנשים לומדי תורה (ובאם שיתרחיש שיהי' אחר מקרובי הנערד הנ"ל יצטרך לכך יהי' לו זכות להקדימו לאחרים) וישולם להם עביר הרוחים מסך הנ"ל ה"י זהו' זאגע f. 18 וי' וע' בכל שנה ושנה, ובאשר שהקהל חפיצי חסד המה ורוצים שיקויים דברי המת בקיום מתמיד התרצו א"ע מרצונם הטוב וחייבו א"ע בתוקף חתי' ידם דלמטה שמלבד א'תן ח"י זהו' הנ"ל יתנו מדי שנה בשנה סך ששה זהו' להרב אב"ד ומורה דקהלתנו שישניח בהשנחה פרטיות שיאושר ויקוים הנ"ל על מתכונתו לזכות נשמת הנערד הנ"ל מיד ולדורות בשלימות תמימות, ויהי לכתב הלז ככל תוקף ועוז ויפוי כח כתוקף ח"כ ואיבליגאציאהנען הנכתבים בכל בעוואהרנים שבעולם ולרא' מהימנא באנו עה"ח בחתי' י"ט נעבשט

בייא דרוקונג חותם הקהל דקהלתנו ולחזק הדברים ווירד זאלבע אות באות

בפנקס הקהל איין רעגיסטרירט אונד איין געטראגן היום יום א' דחהמ"פ תקע"ד לפ"ק ה"ק אברהם ב"ע ר"ה, ה"ק שמואל קארי, ה"ק יודא ליב ניירינג, ה"ק איצק ברוננער, ה"ק משה במ"ש. אותן שלש מאות זהו' הק"ק מן הרב הגאון מהריז"ל זינד פֿערוועגדט ווארדן לבנין מקוה אונד וינד ליד הגבאים דמתא דהיינו ליד התורני מו"ה שמואל יערגן, להמרומם הר"ר חיים ליב"ע, להמרומם הר"ר משה רעבניץ, וועלבע דיא אינשפעקציאהן איבר דען מקוה בויא האטן פֿער־ אבפֿאלגט ווארדן". — ובקונטרס אשר בו נרשמו אלה שהניחו ק"ק בעד נשמתם לחיי עולם מצאתי כזאת „בעטרעף ק"ק מהרב הגאון מ' יוסף ברעסלוי זצלה"ה. שנת תקע"ג הניח הגאון זצ"ל הנ"ל ב־כה עם ק"ק בקהלתנו מסך שלשה מאות זהו' ו. ו. 300 fl., וואֿפֿאן זעלבע אלליאֶהרליך מקופת הקהל אינטרעסירט ווירד 24 fl. נעוואֶהנליכע פֿערטיילונג ע"י חתנו הקצין ר"ש פעסלס פֿאלגענדערמאסן ביום מתתו: להרב בקהלתנו 6 fl., ב' לומדים צו 2 fl., נר נשמה 2 fl., דאן לפי ראות עיני חתנו הנ"ל לענייס וקרוב קרוב קודם 12 fl. לויט כתב מעשה ב"ד מעזבון של המניח אדמ"ו הרב הגאון אב"ד דקהלתינו מו"ה יוסף ברעסלוי זצ"ל הנעשה פה שטאמפֿען יום א' י"ב מנחם תקע"ג לפ"ק בחתימת שלשה דיינים ה"ה הרבני מו"ה זלמן מיץ נ"י והרבני מו"ה פֿויבר ווייל נ"י והרבני מו"ה נומפל בראנ"ג נ"י איסט בעפֿונדען ווארדן, דאס ק"ק הנ"ל שלשה מאות זהו"ש ו. ו. נור על זעכס פרצנט אן אלופי קהל אשר היו בימים ההם גגעבן ווארדע, דהיינו לתת מהמעות הנ"ל בכל שנה ושנה להתחלק ביום היאהרצייט של הגאון הנ"ל שמונה עשר זה"ש ו. ו. ועל פי כתב הנ"ל הסכמנו אנחנו ח"מ לקיים דברי כתב הנ"ל ולהתחלק בשנה זאת ובשנים הבאות רק שמונה עשר זה"ש ו. ו. ביום היאהרצייט הנ"ל, דהיינו להרב בקהלתנו עבור למוד משניות בעד נשמת הגאון הנ"ל ביום הי"צ הנ"ל ו. ו. 4 fl. להדיין עבור הליכתו לבית עלמין צוויא גולדען ו. ו. ולב"ת אחר אשר ילך עם הדיין הנ"ל לבית עלמין איינען גולדען ו. ו. ובעד נר נשמה של שעוה צוויא גולדען ו. ו. נעשה פה הנ"ל ביום א' כ"ה תמוז תר"ו לפ"ק. ה"ק ישראל ב"ה ר"ה, ה"ק פֿייבל וו"ה טה"ר, ה"ק איצק שפיצר ט"ה". „היום דלמטה באה האשה מרת פראדל פעסל בת הגאון הצדיק הנ"ל לפני אסיפת אלופים קהל רו"ט ואמרה שרצונה הטוב יה' שחצי' אינטרעססן מן ק"ק של הגאון הרב מו"ה יוסף ברעסלוי זצ"ל הנ"ל יחולק ביום ה'אהרצייט שלו לפי ראות עיני הקהל יצ"ו

וחצי שני' יחולק בעד נשמת אמה הרבנית הינדל בת צארטל אשת הגאון הנ"ל ביום יאהר"צ שלה יוד טבת ג"כ לפי ראות ע"נ הקהל יצ"ו וכה יהי' וכה יקים ולרא' באו בעה"ח יום ו' עש"ק ט"ז תמוז ת"כ"ו לפ"ק". (באו החתימות). ובספר הזכרונות דפה בעד הנשמות שנקרא הזכרת נשמות נאמר על מרנא מו"ה יוסף ז"ל כזה באותיות יפות: „אל מלא רחמים שוכן במרומים המציא מנוחה נכונה על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים אשר כזוהר הרקיע מזהירים את נשמת אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון הצדיק מו"ה יוסף זצ"ל אב"ד דקהלתינו בזכות תורתו וצדקתו תנוח בג"ע נשמתו בעל הרחמים יסתירה בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים ידידתו, ה' הוא נחלתו בשלום ינוח על משכבתו עם צדיקי וחסידי עליון ונאמר אמן". — וכאשר מובא למעלה בצוואה הנ"ל כן הי', מאחר שלא זכה מרנא מו"ה יוסף ז"ל בחייו להוציא לאור ספרו שנאמרו בו דרשותיו שדרש עוד בגאיא ובאונג.-בראָד, וסדר אותם בשנת תקנ"ו לפ"ק עוד בבראָד, קיים בנו מו"ה וואלף ז"ל דברי המת והדפיס כ"ט דרשותיו בוויען בשנת תקע"ה לפ"ק בשם „ספר בתי נפש" ובשנת תקפ"ח לפ"ק יצאו לאור עוד הפעם בוויען. וזה שם הספר והקדמת מחברו שיצא לאור בלא הסכמות: „ספר בתי נפש המה דרשות נחמדות לשבתות השנה ולימי החג למלאות נפש בני אדם יראת ואמונת אלקינו מאת הרב המאה"ג מו"ה יוסף ק"פ (קיטענפלאן) אשר הי' אב"ד בק"ק אונגרישבראד, נאוואַ-מיעסטי, האליטש ובק"ק שטאמפּפּן והגליל והובא לבית הדפוס ע"י בנו מו"ה וואלף ק"פ, שנת תקע"ה לפ"ק. וויען אים פּערלאגע דער ק. ק. טויבשטומענאישטיטוטם-דרוקקעריי". וזה ההקדמה ממרנא מו"ה יוסף ז"ל: „הן אני עץ יבש קורי עכביש[א] עב קל כקף איש קטנה, נבער מדעת ולא למדתי חכמה ובינה, קטנתי מכל החסדים והאמת, חנני ה' מעודי ועד היום הזה עודנה. שמני אלקים לאב ולפטרון, קרא בגרון לעם ה' אלה מתי אמונה עיר קטנה ק"ק גאיי יע"א סבבוני אפפיני כשושנה, ערכתי להם יני מדושתי ובן גרני, ותהי בפיהם כדבש למתוק, אז אמרתי אספרה אל חוק אכתוב לי רובי תורותי ויהי' לי למשמרת ולא לזולתי, משם הניאני המניע הראשון והאחרון, ויאמר ה' עלה במעלות בית חורין הושיבני לכסא צדק בק"ק ברודא המעוטרת, קרי' נאמנה מלאה משפט, יראת ד' טהורה, שמה נמצאים חכמי לב האמונים על חיק התורה, דנני ה' לחן ולחסד בעיניהם, אף בשרי ישכון לבטח עמהם וכאב את בן ירצה, במתק שפתים, והוכחתי בשבט מוסר פשעם בדברי אגדה המושכים כמים, אז לכה, אמר לבי אל תבוז לשכל מיליך, כתבם על לוח ואל ספר אותם חוקה, כי הוא חיליך, הלא מצער הוא תחי בם נפשך, ובראותי אלה

א) ישע' נ"ח, ה'.

הדברים, כן בני הנעורים, נערתי חצני והתחלתי לכתוב אתם על סדר מועדי ה' אשר יקרא בזמנם, וביניהם לפי ענינים הנהוגים לעורר לבבות המצפצפים והמהגים בימי הסליחה והתשובה, ובימי הקינה ורבה העזובה, וכן עת ספוד על אבידת החכמים האנשים המה אתנו שלמים, את כל אלה עשתה ידי, וה' הצליח מעבדי, ולהיות אדני הספר הזה על עניני נפש הוטבעו, ועקבותיו בם נודעו, קראתי בשם בתי נפש בתים לבדים לשאת בם עניני היראה והאמונה, והבית הזה אשר בונה עליותיו הלא המה לאמונה, דרושים לכל חפציהם על עניני השלום והאחדות זה שמו בית חבר, דרשות בחג הפסח המדברים ביציאתנו מבית הכלא ונפלאותיו, הגידו לבני אדם צדקותיו, בית הסוחר, דרשות לשבת תשובה לעורר בת השובבה ורבה העזובה, קראתיו בית אלקים, דרשות לימי הסליחה שיחה הבריות ורוח חס קים הימנו נוחה בית אל, דרשות אשר דרשתי בין המצרים לעורר אבל על חורבן מקדשינו בית תפארתנו, בית זבול, הספדא דחיי ודשכבא לקדושים אשר בארץ המה, קראתי בשם בית אבל, דרשות לכל חפציהם לחברות גומלי חסדים לתפארת יקרת מעשיהם, בית מועד, וב"ה מבטחי ינחנו במעגלי צדק, יאיר עינינו במאור תורתו, יחזקני ויאמצני במעבדי, הכותב וחותם היום יום ג' ח"י סיון תקנ"ו לפ"ק יוסף ק"פ חונה פה ק"ק ברודא". — בהיותו בעדתנו נתן מרנא מו"ה יוסף ז"ל הסכמתו להוצאת פיריש של הגאון הקדוש ר' אלי' ווילנא זצוק"ל לספר יונה ביום א' פ' תצוה בשנת תק"ע לפ"ק, ויותר מדבריו לא ראו אור והובא רק בשו"ת פרשת מרדכי חאו"ח ס' כ' וכ"ג וחיו"ד סי' ו' כאשר הכאתי לעיל, ויותר לא נמצא שמו בספרים, ע"כ רבים טעו שנדמה להם הרה"ג מו"ה יוסף ז"ל אב"ד דעיר חדש שהובא בשו"ת נב"י מהד"ת חאו"ח סי' ס"ז וס' צ"ג יבחלק אה"ע סי' קנ"ח בשם "בן דורי", שהוא מרנא מו"ה יוסף ז"ל ומטעם זה קראו אותו ש"ב לבעל נוב"י ז"ל, ובאמת הוא רב אחר ששרת בקדש בעיר חדש בימי בעל נוב"י ז"ל אשר שמו כשם מרנא ז"ל וגם מרנא ז"ל כהן בע"ח כמו האחר אח"ז, ולראי' בתשובה צ"ג הנ"ל כתוב "פראג יום ד' ט"ו כסליו תקם לפ"ק ודבר שאי אפשר הוא, שמרנא מו"ה יוסף ז"ל הי' בשנת ת'ק'ם' לפ"ק בע"ח, ואח"כ הלך בשנת תקנ"ב לפ"ק לגאיא "עיר קטנה", כאשר בעצמו כתב בהקדמתו לספרו הנ"ל, ומשם בא בשנת תקנ"ד לפ"ק לעיר בראד, הלא הבעל נוב"י ז"ל עלה למרום ביום י"ז אייר תקנ"ג לפ"ק (עיין הקדמה לשו"ת נוב"י מהד"ק) בשנה שהי' מרנא מו"ה יוסף ז"ל עוד בגאיא, ואיך אפשר ששם בע"ח יקבל תשובה עוד מבעל נוב"י ז"ל? וכן רבים מסופרי דברי הימים לבני ישראל טימי קדם טעו, שכתבו שהלך מעדתנו לבראד ושמ"כ, כי כאשר בארתי היטב למעלה, פה נבלע הארן הקדש וגם מצבתו מגדת שפה

מצא מנוחתו כבוד ולא בבראד. מגידולי בניו לא נודע לי רק בנו מו"ה וואלף ז"ל שהוציא לאור אחר מות אביו ז"ל דרשותיו הנ"ל הנקראים "בתי נפש" ונחתם תחת פסק"ד דבי דינא רבא ק"ק פ"ב כנ"ל ועוד חתנו ר' שמואל בן ר' אברהם פעסל ע"ה חמיו של הגאון החריף העצום בעל "חידושי יעבץ" ז"ל ור' אברהם ע"ה הי' בנו של ר' שמואל אובן ישן הנ"ל ולאשתו פעסל (אחרי' קראו בני' שמם) שהיתה בת ר' אברהם טעבען ע"ה הנ"ל חד מטובי עדתנו בדף ל"ג ואחריו נקרא ר' אברהם ע"ה הנ"ל בשמו. ור' שמואל בני ע"ה גם הוא הניח מקומו בבהכ"נ לק"ק וכן אשת בת פראדל בת מרנא מו"ה יוסף ז"ל הניחה מקומה לחלק ההכנסת מהמקומות לעלוי נשמתם ביום מתתו ער"ה וביום מותה כ"ג אב בכל שנה וב זכות כל הצדיקים המובאים בסימן זה נעלה לציון ברנה ושמחת עולם על ראשינו בב"א.

יא.

הרב הגאון מו"ה משה מרדכי בנעט זצ"ל.

לאחר שחלף הלך לשבון כבוד בין דרי מעלה מרנא מו"ה יוסף ז"ל נתנו עוד אנשי עדתינו שבירות מלא להרבנית האלמנה שלי מן פ' חקת עד פ' ואתחנן תקע"ג לפ"ק עד ששלמו ימי אבל שלשים יום, ויהי אחר שתמו ימי בכי עשו בזה רוח בין רב לרב ולא שמו מיד רב עליהם כדרכם מימי קדם כי אם העלו בפרשת ואתחנן תקע"ג לפ"ק מורה הוראה על ראשם יליד עדתנו ה"ה הרבני מו"ה גומפל בן ר' אלי' גיירינגער ז"ל הנ"ל שנבחר להיות דיין ומורה צדק לעדת מולדתו וישרת בקדש בעבודת משא ה' בקהלתנו מ"ג שנים רצופים עד יום מותו כ"ד סיון תרט"ז לפ"ק, והשבירות של מרנא מו"ה יוסף ז"ל נתחלק לשנים מן פ' ואתחנן תקע"ג ולהלן, חצי' להרבנית האלמנה וחצי' לדיין מ"ה גומפל ז"ל ובעת ההיא השיגה עוד בישענת בעד ימי זקנה גם הרבנית האלמנה אחר מרנא מו"ה לוי ז"ל שלוחה לעיר טריטש. ויהי מקץ שנתים ימים בשנת תקע"ה לפ"ק התאוו תאוה בני עדתנו למלאות מושב הרב שנפקד שתי שנים ויתאספו ראשים וטובים אליפי ובני קהלתנו וכל הסביבה ביחד למנות רב ובחרו ברב מנין וברב בנין לרב עליהם **הרב הגאון מו"ה מרדכי בנעט זצ"ל**, שהי' אז ממלא מקום אביו הרב הגאון מו"ה יעקב בנעט ז"ל באובן ישן בתור דיין מצוין בבי דינא דעיר או"י ומשם עלה האיש ההוא עת צאת שנת תקע"ה לפ"ק בכבוד גדול לעדתנו ושמש פה בכתר הרבנות לה' שנים רצופים עד יום תשובתו פה הרמתה אשר שם ביתי. וסדר יחוסו בקדש כך הוא: הוא נולד לאביו

הגאון מו"ה יעקב ז"ל דיין באו"י ולאמו מטל ביום כ"ו סיון בשנת תקל"ה לפ"ק באו"י. אביו הי' בן הרב יוחנן בנעט בן הגאון מו"ה אבר בנעט מו"צ בנ"קאלסבורג נכד הגאון נפתלי הכהן אבדק"ק פאזען בעל סמיכת חכמים ונכד הגאון מו"ה עקיבא הכהן נשיא באו"י ז"ל. והגאון מו"ה אבר בנעט מו"צ בק"ק נ"ש הי' אבי זקנו של האי גאון מפורסם מו"ה מרדכי בנעט רב מדיני בק"ק נ"ש ז"ל בעל "שו"ת פרשת מרדכי", כמו שהי' אבי זקנו של מרנא מו"ה מרדכי ז"ל וזה הי' קרבת שני הגאונים ז"ל אשר שם אחד להם "מו"ה מרדכי בנעט" אב"ד דפה ואבדק"ק נ"ש ז"ל. הרב הגאון מו"ה יעקב ז"ל הנ"ל הי' דיין מצוין במתיבתא של הגאון המובהק מהר"ם מינץ ז"ל שהי' אב"ד ור"מ דקהל או"י משנת תק"ן עד יום מותו ו' אלול תקצ"א לפ"ק מ"א שנים רצופים. הגאון מהר"ם מינץ ז"ל בעצמו כתב כזאת בין הכתרים ועניינים שלוחים ליד הגדולה מרן ח"ס ז"ל לק"ק פ"ב "אור יום ששי כ' למב"י תקע"ט לפ"ק וכן דבר בקדישו שם: "הדיינים בעת הזאת (כוונתו על שנת תקס"ה לפ"ק. המלקט.) היו דייני העיר הרב מו"ה שמואל סרייזים והרב מו"ה יעקב בנעטה והרב מו"ה יעקב צבי והרב מו"ה ראובן אבד"ק יאמבוק והרב מהו' שמואל אבדק"ק אסאד ומצד אלופי הקהל הרבני מו"ה אברהם נ"ה מפה והרב מו"ה מרדכי בנעטה אבדק"ק שטאמפי כעת וכו'" (עיין חוט המשולש הנ"ל דף כ' ע"א). אפשר שאביו של מרנא מו"ה מרדכי ז"ל נעשה לאחר שנים ראש ב"ד כאשר אחרים כותבים, אבל מכתב של הגאון מהר"ם מינץ ז"ל הנ"ל שנכתב בשנת תקע"ט לפ"ק כאשר כבר הי' מו"ה יעקב ז"ל בארצות החיים לא משמע שהי' ראש ב"ד רק דיין באו"י. ולאביו של מרנא מו"ה מרדכי ז"ל היו לו ד' בנים ואלו שמותם לתולדותם: א) הכבור הי' מרנא מו"ה מרדכי ז"ל, ב) הגאון מו"ה יחזקאל ז"ל שהי' רב דק"ק נייטרא, ג) הגאון מו"ה יוסף יוחנן ז"ל שהי' רב דק"ק קאללא, ד) הרב מו"ה אבר. במרנא מו"ה מרדכי ז"ל עוד ב'מי עלומיו נכרים בו סמני טהרה והמלמדים של עיר מולדתו אשר אצלם למד כבר שבחו והודו לשמו וכאשר נעשה ט"ו שנים מאד חשקה נפשו להתאבק בעפר רגליו של שאר בשרו הרב הגאון מו"ה מרדכי בנעט ז"ל הרב דמדיני בק"ק נ"ש ע"כ עזב את אביו ואמו ושם לדרך פעמיו לילך אל הישיבה המפוארה בעיר נ"ש אשר שם שאבו תלמידים רבים מבאר מים חיים של ש"ב ז"ל. הוא בא שמה לעת ערב ויתנכר לפני קרובו ולפני התלמידים, כי גמר בדעתו לישב ולצפות עד שיבחין בעצמו אם לא למקום גדולים רמו עיניו אם יכול לצעוד לרגל הלימוד ולבא לתכלית הנרצה. ויהי היום כאשר ערך רבו שיעור לימודו לפני תלמידיו כדרכו, וה' חנן מרנא ז"ל בקושי' עצומה באותו ענין ואף שצעיר לימים וקטן בגדלו

ה', הרהב בנפשו עז להרים קולו קול נער בהצעת הקושי', התלמידים שמעו ראו גם תמהו למי קול הנער הזה וכאשר ראו אותו מחכו עליו עד מאד שנער קטן כזה שואג בקיל גדול, אבל רבו הגדול שמע את קול הנער באשר הוא שם ולא השיב מאומה כי אם הי' כמחריש ושמר את הדבר, לעת ערב לאחר תפלת מעריב קרא הרב הגאון ז"ל את מרנא ז"ל לחדרו ושאל אותו מאין אתה? ובן מי אתה? מרנא ז"ל השיב בחכמה ומתינות על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ומה מאד שמח רבו על הבשורה טובה כי בן משפחתו הוא ויען ויאמר לו אך עצמי ובשרי אתה וישב עמו ימים רבים והביאו המלך חדריו ובין כתפיו שכן ולמד שם בהתמדה רבה ואסף מלא חפניו ויצק מים על ידי רבו עד שנעשה ח' שנים, אז חזר לבית אבותיו ודרש בביהמ"ד דעיר מולדתו או"י דרשות עמוקות שהשתוממו הלומדי תורה דשם על חריצותו ועל גידל בקיאותו שאגר שם בישיבת עם קרובו, כי מרדכי יצא מלפני המלך הרב מדיני הנ"ל בלבוש מלכות ועטרת זהב גדולה של תורה ויראה על ראשו והעיר או"י צהלה ושמחה על בן עירה. שמעו השיב שמע נגיד אחד בבאטארקעם בשמו הר"ר גרשין הכהן שטערן ע"ה, ונתן לו את בתו מירל לו לאשה כאשר הי' מרנא ז"ל ח"י שנים וקים "בן שמונה עשרה לחופה". אחר חתונתו ושמחת לבו ישב מרנא ז"ל בעיר מולדתו מקום מלאה חכמים וסופרים ועל ראשם הרב הגאון מהר"ם מינץ ז"ל, ואביו הגאון מו"ה יעקב ז"ל הנ"ל במתיבתא של דייני העיר, על התורה ועל העבודה בתמיכת חמיו ז"ל הנ"ל. יקר ערכו וגדולתו בעיני הבריות נראה מעיברא הנ"ל שכתב הרב הגאון מהר"ם מינץ ז"ל למרן ח"ס ז"ל במכתבו הנ"ל. מתוכו יחזו עינינו שעל מעשים בישין של האי מסית ומדיח הידוע בשמו "א'ח'ר" הדר בעיר הנדחת יישבו משפט בבי דינא רבא באו"י בשנת תקס"ה לפ"ק, ומצד אלופי קהל דעיר או"י נכחר לישב בעדת אל "הרב מו"ה מרדכי בנעטה אב"דק"ק שטאמפי כעת" וכותב עוד שם הרב הגאון מהר"ם מינץ ז"ל למרן ח"ס ז"ל בשולי היריעה "אולי י"י הרב משטאמפי שם יספר לו את כל הטאורעות" (עיין חוט המשולש בדף כ' ע"א.) אף שהי' רק שלשים שנה כבר יצא שמו בעולם ולאחר שהחזיק חמיו מו"ה גרשון הכהן ע"ה הנ"ל ידי ת"ח גדול כמרנא ז"ל רבות בשנים אנשי עדת סעטשין במחוז נאנראד סמיך לקהל יארמוש שמו עיניהם על האי אברך אב בחכמה ורך בשנים מרנא ז"ל וישימו אותו עליהם לרב שלהם. שם הרביץ תורה ברבים ובתום וביושר הלך עם בני עדתו, ובאהבה ובאמונה סבבוהו כל ימי היותו שם. בעת ההיא נתרוקן כס הרבנות ביארמאט וישלחו אליו בני עדה זו בבקשה לקבל על שכמו משרת הרבנית אולם באשר נפשו

היתה קשורה בנפש בני עדתו סעטשין וגם אמר אין אדם יודע מה יולד יום ולא רצה בימי עלומיו להלוך בגדולות ובנפלאות ממנו לקהלה גדולה, לא נענע להם מיד ראשו ולא הטה שכמו לסבול משא הכבד הזה אך כאשר הפצרו בו, ואותו יום יום ידרשון ובקשו פניו תמיד באמרם אליו כל יום, קום אזור כגבור חלציך ושנם את מתניך לתת ברכה בקרב אחיך הרעבים והצמאים לשמוע בקול דבריך, אבה לעצתם והלך לשם, אבל גם שם לא ארכו לו ימים, כי שם מת לו ילד שעשועים בן יקיר לו, ואשתו הרבנית ע"ה לא מצאה שם מרגוע לנפשה, ובין כך מת גם אביו ז"ל באובן ישן שצוה לפני מותו שא' מד' בניו יבא לכח"פ על ג' שנים על מקומו וקראו אותו למלאות מקום אביו, ומטעמים הנ"ל עזב מקומו ורבנות הגדול שלו והלך לאובן ישן לשרת בקדש במקום אביו ז"ל, תחת ראש הרב הגאון מהר"ם מינץ ז"ל וגם שם ויברכהו ה' להרבות תורה ויראה, ויהי ביום ערב ש"ק ומרנא ז"ל כדרכו בקדש חצה דג בכבודו ובעצמו לכבוד יום השבת ובעת כזאת לא הניח לבא לפניו שום אדם עד שגמר מלאכתו בקדש, הפציר אורח אחד לפי ראות עיבר ושב באשתו הרבנית ע"ה עד מאד, לתן לו רשות לבא מיד לפני מרנא ז"ל, כי דבר נחוץ בפיו, ויהי כדבר אלי' כזאת, הלכה לבעלה לאמר לו, שאורח אחד עומד בחוץ ואם לא ברצון טוב תנחנו לפניו, יבא ויכנס בע"כ, מיד הלך מרנא ז"ל לחדרו ושם קבל את האורח שהי' איש בשורה טובה, כי מענה בפיו שהי' לפני איזה ימים בקהלה ישנה ומפוארה שמאמסי יצ"ו ובאותו יום הי' אסיפה גדולה של בני הקהלה וכל סביבותי' ובועד זו רובם ככלם ענו ואמרו שבין שני רבנים אחרים והדיין באו"י, אשר נתנו עיניהם בקהלה זו, הוא יצא ראשונה להיות להם לראש לטנהיג ולרועה נאמן, והאורח זה ברכהו מיד בברכת מז"ט, מרנא ז"ל קרא גם את זוגתו להשמיע גם אותה בשורה טובה תדשן עצם, והאורח ספר גם לה שהי' רץ לבא להקדים מכתב העדה להיות מן המגידים הראשונים בשורה זו, ומרנא ז"ל חשב שאדת בצע כסף אץ ברגלים להביא שליחות זו בהקדם האפשרי, אבל מאחר שגם קרא אותו להיות מאוכלי שלחנו ביום ש"ק, האורח לא בא ולא נראה יותר לפני מרנא ז"ל. ובזה מרנא ז"ל בא קודם שהימים הקדושים משמשים ובאים בשנת תקע"ה לפ"ק בקרבנו ובכבוד גדול עטרוהו כאשר קרן אור פניו פה, ושלשה חדשים יותר משלשים וארבעה שנים עבד את עבודתו בקדש בקרב עדתנו באמת ובתמים ועל מי מנוחות נהל את עמו וצאן מרעיתו כי כל ישעו וכל חפצו הי' לרומם את קרן עדתו ולהשיב מצב עניני הקהלה והחברות דפה ותקן תקנות ישרות וקבועות לאחר שקים מה שגבלו הראשונים שהיו לפניו. מיד לאחר בא לכאן נעשה תקנה זאת הכתובה והחתומה בפנקס עדתנו בזה הלשון: „בהיום דלמטה בהתאסף

קרו"ט ושאר יחידי סגולה דקהלתנו יע"א וגבוהים שבסכומות החתומים למטה עשינו תקנה קבוע לכבוד התורה ולומדי', שמהיום והלאה בכל שנה ושנה בשמחת תורה, מי שיקנה חתן תורה, אין רשות בידו, להעלות ולקרות בתורה, כי אם אדמו"ר הגאון אב"ד דקהלתנו הוא ולא אחר, יהי' מי שיהי', וכל המשנה ידו על התחתונה, ונקרא עבריין, וענוש יענש כאשר יושת עליו לפי ערכו, והתקנה הזה יהי' כיתד מוצק, ליסוד מוסד לדורי דורות, להיות נוצר תאנה יאכל פרי' פרי צדיק עץ חיים, כאמור אם לא בריתי יומם ולילה, לא שמתי ארץ ושמים היום יום א' י"ב שבט תקע"ו לפ"ק ה"ק אברהם ב"ע ר"ה, ה"ק זלמן מיץ, ה"ק שמואל קארי, ה"ק שמואל בר"ל ז"ל מיערגן, ה"ק משה רעכניץ, ה"ק פֿויבר ווייל, ה"ק עזריאל ב"ע, ה"ק איצק בר"ם, ה"ק יודא ליב גיירינג, ה"ק אהרן סג"ל, ה"ק שמואל פעסלס, ה"ק יעקב שלום הערצפֿעלד, ה"ק טענדל ווערמהיים". ועוד נתקנו תקנות אלו שהוקבעו ונכתבו לזכרון בספר בפנקס העדה בזה הלשון: "בעזה"י בהתאסף אקרו"ט דקהלתנו בצרוף אלופים נכאים דמתא ונכאים דח"ק, ושאר יחידי סגולה, ובראשם הגאון אב"ד ור"מ דקהלתנו, התקינו תקנה ישרה, להיות מהיום והלאה אין רשות לכ"ב יהי' מי שיהי' בקהלתנו לקנות פאה"ק (פתיחת ארון הקדש) בשבת או ביו"ט לפנוי אם לא שיהי' פנוי הנ"ל חתן ו חבר, ומי שיעבור הוא מן המהרסים וקנסו יהי' ח"י זהו' לחלקם לפי ראות עיני הקהל י"ץ, (לתקנה זו יש סמך מה שנאמר בכמה ספרים "שיש מנהג ישראל שמי שאשתו נכנסה בחדש ט' לעבורה קונה בעלה פתיחת שערים באותו חדש והוא מנהג יפה, כי יש לו סמך עפ"י אמת, כי בזכות הפתיחות יעזור לו הש"י שיפתח רחמה של האשה לילד זרע של קיימא כי הקב"ה משלם מדה נגד מדה",[א]) ומטעם זה הוקבעה גם בערתנו מצוה גדולה זו רק בעד נשואי אשה. המלקט.) גם תקנה עצומה יהי' מהיום והלאה שבכל שבת ויו"ט שחריות ומנחה אין רשאי לשום ב"ב מקהלתינו לעלות לספן או לעלות לתורה ולהו"ה (להוצאה והכנסה) במנבעות החול דאם הייסט טיט איין רונדען הוט בקנס הנ"ל היום יום א' ט"ו שבת תק"פ לפ"ק. המיבו אשר דברו אלופי' קציני הרבנים המופלגים רו"מ דה"ש וראוי ונכון לאשר ולקיים ככל היוצא מפיהם והנני מסכים לדבריהם הנ"ל ולרא' בעה"ח בחי"ט נאם ה"ק והצעיר מרדכי בנעט חפק"ק הנ"ל והגלילות יע"א ה"ק זלמן מיץ, ר"ה, ה"ק פֿויבר ווייל, ה"ק אברהם ב"ע, ה"ק הרשל מאַטערשדאָרף, ה"ק איצק בר"י, ה"ק חיים ליב ב"ע." — ועוד עשה מרנא מו"ה מרדכי ז"ל תקנה לענין העמדת ב' שוחטים לא לבד בבהמה גסה כי אם גם בכל בהמה דקה ורק בכבדות גדול הי' מתנהג בתקנה זו נגד המשכירים מחיר

[א]) עיין ספר דברי צדיקים דף ל"ב ע"א.

השחיטה שנקרא „בריבלנעלד" או „גאבעללא" שנמסר להם על שנה אחת או יותר בעד סכום קצוב לטובת הקהל, והמשכירים מכירת שחיטת־צעטעל מן הקהל נקראו „בריבלהעררן" בימים ההם, ומאחר שגם בבהמה דקה נעשה התקנה בהעמדת ב' שוחטים ח'ששו תמיד „בריבלהעררן" הנ"ל, אדת שחיטה חוץ שמביאין דקות שחוטות ע"ז מבחוץ באופן הקל ויפסדו מן הסכום ששלמו בכ"א לקהל, והיו מתנגדים לתקנה זו. מאחר שדבר זה הובא לפני מרן רבן של כל ישראל בעל חתם סופר זצוק"ל ונוגע ענינים רמים ונשגבים אאריך קצת בזה, התקנה להעמיד ב' שוחטים בבית המטבחיים בבהמה גסה לבדוק הסכין והריאה על ידי שניהם, הי' גם כאן תקנה בקהלתנו מימות עולם כנהוג בכל תפוצות ישראל, כאשר נראה מהתנאים שנקשרו למשל בין הקהילה ובין השוחטים הבאים לעמוד ולשרת במשמרת הקודש בעדתנו, וכאשר בא מרנא מו"ה מרדכי ז"ל בסוף שנת תקע"ה לפ"ק לכאן הוסיף על התקנה זו כנ"ל שגם בכל שחיטת בהמה דקה יעמדו ב' שוחטים, ומאחר שפנים חדשות באו לכאן וסבבוהו למרנא ז"ל בכבוד גדול ובאהבה רבה קבלו עליהם והחזיקו במנהג הזה יותר מד' שנים כאשר פנקסי עדתנו יעידון ויגידון. ביום ב' ב' תמוז לשנת תקע"ח לפ"ק התאספו אקרו"ש דעדתנו וכה אמרו בחתימת ידם: „כהיום דלמטה באנו נחנו ח"ט להגיד כי ישר שהנוכחי המשורר התו' ר' אברהם אביש אשר עודן הוא חזן בק"ק ראב בא יום עש"ק העבר בקהלתנו ועמד בנסיון וירד לפני התיבה לשמוע קולו בבואו אל הקודש, ומצא חן בעינינו, לכן התאספו רוב מנין ורוב בנין דקהלתנו וכלם כאחד עונים זה האיש ראוי להיות חבלו נפל בנעימים להיות אם מה' יצא הדבר חזן ושו"ב בקהלתנו וכו'. ומעת בואו הנה מוטל עליו כל עבודת הקודש כאשר הי' בימים הקדמונים דהיינו כל שני וחמישי אף בימות החול לירד לפני התיבה ובשבתות ובימים מובים להתפלל ולקרות בתורה לפי מה שחננו ה'. ובגדון השחיטה יקבל עליו בכל פעם ופעם עם השוחט השני לשחוט ולבדוק גסה ודקה ויהי' דמי השחיטה לחצאין ביניהם גם ישגיח על הנקור כראוי ליראי ה' וכו'." ומיום א' א' דסליחות תק"ף לפ"ק מצינו כזאת בפנקס הערה: „כהיום דלמטה בהתאסף ראשי עם קודש ויחידי סגולה דקהלתנו, ניתן לכתוב אגרת החזנות להמשורר הגדול ה' סיני הרש שי' אשר מקדמת דנא הי' חזן בקהלה מפוארה ע"ה. ואלה מסעיו מהתם להכא בעש"ק פ' ואתחנן תק"פ לפ"ק ונשמע קולו בבואו אל הקודש ומצא חן בעיני אלקים ואדם, וביום א' שלאחריו עלה בקודש ברוב מנין וברוב בנין, וכלם כא' עונים, זה האיש יהי' אשר בחר ה' לעמוד לשרת ולברך בשמו בקהלתינו יע"א וכו' וכו'. באשר שגם הוא שוחט מומחה לרבים, יהי' שוחט ראשון

בקהלתינו יע"א כנהוג בכל תפוצות ישראל וכו'. והנה מעתה הוא חזן דמתא לירד לפני התיבה לא זו בי"נ שלשה מוספים, בשבתות וביו"ט ויש"ם שאין אומרים בהן תחנון, אלא אף זו כל ימי הכניסה אף בחול ירד לפני התיבה, גם חיוב עליו לקרות בתורה מדי שבת בשבתו לפחות בסירוגין, ובנדון השחיטה הן נסות ודקות לא ישחוט ויבדוק זולת השוחט השני, ואח"ז ישגיח בעיני' פקיחא על רשימת הכשר כשר ועל הנקור, וע"ז נאמר ויראת מאלקיך וכו' וכו'." והתנגדות נגד תקנה זו נראית מיד מהכתב הנרשם בפנקס הנ"ל, כי ביד רמה נמחק התיבה "ודקות". וכן כי ההכרח לא יגינה בא הדבר לפני מרן חת"ס ז"ל, ומאחר שהתשובה סימן י"ג בחיו"ד בספר "שו"ת חת"ס" ז"ל ערוכה אל מרנא מו"ה מרדכי ז"ל נוגע לכל תפוצות ישראל לא חסתי על הטרחא ועל ההוצאה הגדולה להעתיק תשובת רבן של כל ישראל ז"ל אות באות וכן יאמר בה: "שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המאה"ג המופלג והמפורסם ערוגת הבשם גן הדסים כש"ת מו"ה מרדכי כנעט נ"י אב"ד ור"ט דק"ק שטאמפי יע"א אודות תקנות קהלתו מימי עולם להעמיד ב' שוחטים בבית המטבחים לבדוק הסכין והריאה על ידי שניהם ופר"ט הוסיף שגם בכל בהמה דקה יעמדו שני שוחטים כנ"ל וקבלו עליהם והחזיקו במנהג הזה יותר מד' שנים ועתה באו פריצים וחללוהו ונפשו היפה בשאלתו אם הוא מנהג יפה וגדר וסיג לתורה או אם אפשר לכטל המנהג הזה אחר אשר החלו לעשותו ולקייטו. הנה גוף המנהג ודאי מנהג ותיקין הוא הגם שמעיקר הדין עד אחד נאמן באסורין ורוב המצויין אצל המצות מוחזקין ומומחין הם הגם שבשחיטה החמירו חז"ל שצריך להראות סכינו לחכם מ"מ כבר כתב הרא"ש פ"ק דחולין דעכשיו שממנים אנשים ידועים על השחיטה, להם מחלו הכמים כבודם שיכול לשחוט בלי הראות סכינו לחכם על כל שחיטה ושחיטה מ"מ כבר כתב רבינו יונה ומביאו ב"י סי' י"ח ומהרש"ל ביש"ש פ"ק דחולין שעכ"פ צריך השגחה גדולה על השוחטים המטונים האלו ועכ"פ יהי' השגחת חכם העיר עליו ושתהי' אימתו עליו ולהסיר סכינו לפניו זבן זמנים טובא ואז ראוי הממונה על השחיטה לשחוט בלי הראות סכינו על כל שחיטה ושחיטה ולממונים כאלו מחלו חכמים על כבודם, אבל זולת זה אין ראוי למחול ואם כבוד חכמים מחול כביד שמים מי ימחול? ובכל זאת שהממונים נוהגים כנ"ל ראיתי בכל מקום שעברתי בקהלות גדולות מנהגים שונים, כי בק"ק ספד"מ תקן מ"ו הפלאה ז"ל שאפילו שום עוף לא ישחוט בלי שנים בודקים הסכין לפני שחיטה מיהת ומכל שכן בהמה בין גסה בין דקה ופה הק"ק החמירו רק בגסות ולא בדקות ולא בעופות חוץ משחיטות כפרות שבין ראש השנה ליום הכפורים

ומכל מקום אימת חכמי העיר על השוחטים ובודקים ורגילים אנחנו ב"ד תלתא לבא פתאום לבית המטבחים בין במקום שחיטות הבהמה בין במקום שחיטות העופות ולבדוק סכיניהם ולחטט אחרי כל מעשיהם באופן שבכל עת יהי' בגדיהם לבנים ובכל זאת בכל ערב ראש חדש מחוייבים להראות סכיניהם לחכם ואמנם עיקר הטעם שלא הנהיגו חומרא זו של ב' שוחטים גם בדקות נעלם ממני, הגם דמקרה הריאה וסרכית לא שכיחי בהו מ"מ לענין בדיקת הסכין אין חילוק בין דקות לגסות ואני הנחתיו להם מנהגם בזה. ומילא יובן מר כי אתרי' שהנהיג גם בדקות כן יאושר כחו וחילו ואחר שתקן כן מתחילה לבני עירו וקבלוהו ופשט מנהגו כן כמה שנים אפילו ב"ד אחר אינו יכול לבטלו דהוי לי' כדבר שפשט איסורו בכל ישראל כיון שמתחילה לא התקין אלא לעירו ושם פשטה תקנה זו וסברא זו כתבו תוס' בגיטין ל"ו ע"ב סד"ה אלא וכו' ומיהו בדבר שלא תקנו שיתפשט וכו' ע"ש אמנם ב"ד גדול בחכמה ובמנין יכול לבטלו אם אינו נעשית לסיג וגדר אך אם נעשית לסיג וגדר ועדיין צריך לאותו סיג אפילו ב"ד גדול אינו יכול לבטלו כמו שכ' רמב"ם פ"ב ממרים הלכה ג' ומה שכ' כ"מ שם הלכה ב' מפרוזבל דפ' השולח ל"ו ע"ב דהוי למיגדר שלא יבוא לעבור על השמר לך פן יהי' דבר עם לבבך בליעל ואפילו הכי אי לדרי עלמא תיקן בית דין הגדול יכול לבטלו עיין שנדחק בכסף משנה שם ריש הלכה ב' ולפענ"ד נעלמו ממנו דברי רש"י שם ד"ה לבטולי ולהישיב ב"ד אי אכשיר דרי ולא נמנעו מלהלות וכו' עכ"ל הרי דמיירי כשבטל מעם הסיג ובהא הרמב"ם מודה דמהני גדול לבטולי ובהא מיירי גמי תוס' הנ"ל סד"ה אלא וכו' ע"ש אבל כל זמן שטעם הגדר והסיג קיים צדקו דברי הרמב"ם שאפילו גדול אינו יכול לבטלו. וגם מי יכול לדון עם רב בעירו אולי בקעה מצא בה וגדר בה גדר ואין כל המקומות והאנשים שוים ואין לרב אלא מה שעיניו רואות ובלבד שיהיו כל מעשיו לשם שמים ואמרינן פ"ק דע"ז חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ופליגי הראשונים בטעם הדברים משום דהאוסר כבר שווי' חתיכה דאיסורא ומשום הכי אי המתיר אגמרי' סמיך שקבל ההיתר מרבותיו לא הוה חתיכה דאיסורא ויכול להתיר מה שאסר חברו, ויש סוברים הטעם משום כבודו של חכם האוסר ולפי זה לא מהני אפי' סמיך אגמרי' ובהכי א"ש ס"פ כל היד עובדא דילתא וכו' דמטעם אגמרי' סמיך לחוד לא הי' יכול להתיר מפני כבודו של רבב"ז משום הכי הוצרך לומר השתא כאיבא לי' עינא ואינו פחיתות כבוד ועיין כל זה שם בר"ן ובש"ך יו"ד סי' רמ"ב סקנ"ה ועוד שם בס"ק נ"ז ואמנם יש"ש פ"ג דחולין סי' ח' כ' בשם מרדכי וז"ל חכם שטימא אין חברו רשאי לטהר דוקא משום חומר איסור ובקעה מצא וגדר בה גדר אבל בלא מעשה

יכול לחלוק עליו כראיתא בפ' אין מעמידין נפיק שיפורי דרב ואסר ונפיק שיפורי דרב הונא ושרי עיין שם והנה המהרש"ל נדחק שם בכוונת המרדכי ולפי עניית דעתי פשוט דהמרדכי לא סני לי' בהא דלעיל דאמר דכאיבא לי' עינא משום דחיישינן לכבודו של חכם דא"כ תיקשי הא דנפיק שיפורי דר"ה ושרי אפילו אי סמיך אגמרי' מ"ט אי' כבודו של האוסר אלא ע"כ לכבודו לא חיישינן והא דאמרינן ס"פ כל היד כאיב לי' עינא ולא אמר בקצור אגמרי' סמיך משום דאכתי הוי לי' למיחש דמסתמא רבב"ה נמי ידע גמרא דידי' רק בקעה מצא בילתא וגדר בה בעדה ואין אדם יודע מטמוניות של חברו ומשום הכי משני דאין הכי נמי אי לא הי' לו שום תי' אחר בטעמא דטמא לה הי' תולה בבקעה וגדר אך הכי האמין דכאיב לי' עינא לא חשש לבקעה וכן נמי בפרק ג' דחולין דרב גופי' לא אסר מיסר וליכא גדר והתם במס' ע"ז פרק אין מעמידין כיון דנפיק שיפורי ואסור לכל בני העיר וכיון שגם ר"ה הי' דר ג"כ באותה העיר ולא נודע לו שום בקעה הצריכה גדר וע"כ רב מדינא אסר לדעתו ע"כ סמיך איהו אגמרי' ואפיק שיפורא והתיר כנלע"ד נכון בעז"ה. נמצינו למדין פר"ט דמילי דבני מאתי עליו רמיא ומי יחוש חוץ ממנו ומסתמא בקעה מצא וגדר בה גדר כל זמן שלא בטל טעם לא הוא ולא אחר גדול ממנו יכול לבטל וכל העובר על תקנתו אחר התראה יש לדין אם לא יפסל משחיטה מכאן ולהבא כמשמעות תשו' הרא"ש דמייתי ש"ך יו"ד סי' ב' סקל"ח ועל אקרו"ש ומנהגי העיר נטורי קרתא שארית ישראל הקדושים מוטל לגדור ולעמוד בפרץ נגד הפורץ העולה וז"ל פסקי מהרא"י סי' קע"ד אשר דרשתני על ענין התקנה שתקנתם אשתקד בכנופי' ובהסכמת המנהיג שיחזרו השוחטים הלכות שחיטה ולא נתקיים התקנה ההיא דע לך שמכוער הדבר ויש עינש בדבר שרבים נימנים ומסכימים לדבר מצוה ולעשות גדר וסייג למצות ה' וחוזרים ומבטלים על ידי אהבה ושלום או ע"י תגר וקנאת איש מרעהו וכו' אלא שסיים שהשוחטים ששחטו אחר שבטלו הקהל התקנה שחיטתן כשרה אע"פ שבטלוהו שלא כדין ומבואר מדברים שאם שחטו קודם שבטלו התקנה שחיטתן פסולה והכא בנידון דידן אין המתקן התקנה שהוא הרב מארי' דאתרי' חיזר מתקנתו וגם אין לו לחזור בו ואין שום ב"ד יכול לבטל דבריו כמו שכ' לעיל וא"כ השוחט המבטל דבריו בעזות וגילוי פנים קרוב לומר ששחיטתו פסולה. ועם ה' אלה ישמעו ויאזינו כראוי לקהל עם קדושים מופלאים באנשים יאמצו כשלון התורה ויחזקו בידקה ואך שלום ואמת יהי' לפר"ט ולתורתו כחפצו וחפץ א"נ הדש"ת. פ"ב נגהי ליום ד' כ' סיון תקפ"אל. משה"ק סופר מפפד"מ." בודאי סרו למשמעת מרן חת"ס זיל וכל זמן שמרנא מו"ה מרדכי זיל חי והי' בכחו ובתקפו שמעתי שתקנה זו

היתה עומדת על מכונה, רק ברוב השנים שגם שאר אנשי אמונה אבדו מקרב עדתנו נתבטלה ונשתכחה התקנה הנ"ל, עד שבאתי הכותב לפני עשרים שנה לטובה לכאן מצאתי שגם המנהג היפה בכל תפוצות ישראל שב' שוחטים הולכים לבית מטבחיים לכה"פ לשחיטת בהמה גסה, ג"כ נשתכח מבני עדתנו, כי לא הי' כאן רבות בשנים רק שוחט א' וברוך ד' שהי' עוזר לי שבני עדתי פה הי"ו הקשיבו אוזן לקול דברי להחזיר התקנה על יושנה שלכה"פ בשחיטת בהמה גסה לא ישחטו ויבדקו הב' שוחטים שעומדין מאז על משמרת הזביחה זה בלא זה בבדיקת הסכין והריאה וכן הוא ב"ה עד היום הזה. בעודן מרנא ז"ל פה היתה מצודתו פרוסה על כל הגבול שנקרא „פאלפישע נחלה" (עיין מבא לספרי זה) שנמשך עד מקום יאהאני וגיירינג, אשר שם ישבו מימי קדם רבנים גדולים עיין שו"ת מהרי"א חאו"ח ד', ל"א, חיו"ד מ"ג, מ"ט, צ"א, ר"ז, ש"ט, ועד רצ"ד סמוך לפ"ב ועד בכלל, ומאחר שהרחיב ד' גבולו כזה, באו גם זרים אל נחלתו לסדר קירושין או גט וקפחו פרנסתו, ועל נדון זה ג"כ בא לפני מרן ח"ם ז"ל לבקש דעתו הרמה עיין חיו"ד ס' ר"ל ובו יאמר כזה: „רב שלום לטר ולתורתו אשרי הורתו ה"ה י"נ הרב הגאון המאה"ג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כקש"ת מו"ה מרדכי נ"י אב"ד ור"מ דק"ק שטאמפי יע"א. נכבדות המדובר אודת דברי רמ"א ביו"ד סי' רמ"ה ובש"ך שם סקי"ד וט"ו יע"ש מלתי כבר אמירה כי עין רואה בנוף דברי מהרי"א ומהרי"ו יראה כי אין אלו נאמרים אלא בימיהם שלא קבלו הרב כפועל אלא כל ת"ח הנהיג בניו עירו שהי' דר שם וממילא הי' לו פרס הקצוב מחופות וקידושין וכדומה אע"ג כי דין תורה הוא שת"ח הממונה פרנס על הצבור בני עירו עושין לו מלאכתו ומחויבים לתן לו פרנסתו מ"מ כיון שלא שכרוהו כפועל אלא שבחא דאתי' ממילא א"כ אם יבא לשם אחר וינהיג גם הוא רבנות מי יסחה בידו אבל בזה"ז שמקבלין רב ועוקר דירתו ממקומו ובא לכאן וקוצבין לו שכירתו כמו שמשכירים פועל ואליהם הוא נושא נפשו ונפשות ביתו ובתיך אותי הקצבה הוא שכרו מחופות וקידושין וגיטין וכדומה א"כ פשוט שהבא בגבולו לא טוב עושה בעמיו וגרע מיורד לאומנות חברו שהאומנות הוא הפקר אלא שזה בא ויושב בצדו אבל הכא כבר זכה זה הרב בכל רווחא דעבידי דאתי בגבולו ואסור מיש לשום אדם לפקוח פרנסתו בזה והרי זה כגוזל ממש ודבר זה פשוט מאד ואין ראוי להאריך וע"ש מהרי"א על שכר זה אנו בושים כמו שהעתיק הש"ך היינו כנ"ל שהי' הרב יושב בעירו ולא רצה ליתן קידושין וגטין עד ששלמו לו בו"כ ובודאי ע"ז אנו בושים כי הוא מחויב לעשות בחנם והם מצווים לעשות לו מלאכתו ואפילו אם הם עוברים עליו הדרך ואינם עושים מלאכתו מ"מ הוא לא יעבור ארחות

צדיקים לטול פרס מעשיית מצוה ומלמוד תורה וחלכות גטין וקידושין וכדומה ע"כ כתב על פרס זה אנו בושים אבל לאחר ששכרוהו הקהל כפועל והביאוהו ממקומו לכאן והראו לו מקים לפרנסתו מנטין וקידושין א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל אולי הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים אבל היא אינו נוטל פרס מקידושין וגטין כלל אלא שזה הוא שכרו על עיקר ישיבתו בכאן והראו לו מקום לגבות מבעלי התנות וכדומה ואין בושה כאן על נטילת פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד וכל המקפחו נוזל וחומס לפענ"ד וזה פשוט בעיני והי' זה שלום בנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת משה"ק סופר מפפד"ט." ועוד יש לו תשובה אחת דפוסה מטרן ח"ס ז"ל כי מקורות ימי חייו הנודעים לי נכר, שלו הוא התשובה, אבל היאך אגלה סימן התשובה אם מרן החס"ס ז"ל לא רצה לגלות שמו אלא כתב שם להרב הגאון פלוני. מרנא ז"ל למד תורה לשמה העמיד תלמידים הרבה ותמיד ישב בתענית כאחד מן הקדושים ובכל יום טבל וכתב לו לעצמו ספר תורה שלו. התמדתו בתורה הי' ידוע לכל הלא הבעל כתב סופר ז"ל כאשר הספידו בהספד מר הי' מקונן עליו בתוך שאר מעלותיו שהי' חזר על כל הש"ס בכל שלשה שנים וכן עשה הרבה פעמים (חוט המשולש הנ"ל דף כ' ע"א) ומה שנוגעת גדולתו בנסתרות ויראת לבבו הלא מי מעיד זאת טוב יותר מהבעל "ספר ליקוטי חבר בן חיים" ז"ל בחלק שלישי שלו כי שם בין מנהגי מרן ח"ס ז"ל מספר מרבו המובהק הבעל ח"ס ז"ל כזה "בר"ה התפלל בבידכ"נ שחרית ומוסף וביוה"כ כל התפלות ובליל כל נדרי האריך שמה עד אחר גמרו הצבור ספר ראשון מספר תהלים ואז בא לביתו בשמחה וחדוה עם אגודת עשבי בשמים בידו ואמר להתלמידים המיחלים לו בביתו "גוט יום טוב" וישב על כסאו ולמד סדר העבודה עד מראה כהן ועד בכלל ואשרי עין ראתה המלאך ה' צבאות הלזה בלילה הקדושה הזאת ואחר גמר למוד סדר העבודה הי' דרכו להציע איזו קושי' בהו"ת שעסקנו בה על שבת שובה ואח"ז למד ש"ס במקום שעסק אז ונהירנא אמר לנו כי הרב בשטאמפפען שמו הי' הגאון משה מרדכי בנעטה האיר עיניו לחזור רק עתה על הש"ס עם רש"י בלא תוס' וככה המשיך עד שעה אחר חצות וכו'," וגם בספר "שירות משה" שהו"ל הרב הגאון הצדיק המפורסם מו"ה יודא גרו"ז שליט"א אב"דק"ק סאטמאר נאמר בדבר זה כזאת: "ח"ס ז"ל למד בליל יו"כ סדר העבודה אשר הורהו הרה"ג מו"ה מרדכי בנעטה אבדק"ק שטאמפי". מרנא ז"ל הי' גם מיהל מומחה לרבים והידר מאד במצוה רבה זו להכנים ילדי בנ"י בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, ואף שכל קונטרסים של מוהלים דעדתנו המה תח"י, חבל על שקונטרסו של מרנא ז"ל לא נמצא בשום מקום. בעודו מרנא ז"ל

פה בא לבקרו בהיכלו כמה פעמים אחיו הצעיר הרב הגאון מו"ה יחזקאל בנעט ז"ל מנייטרא בשנת תקצ"ח, ת"ר, תר"ג תר"ח לפ"ק ודרש פה ברבים בבהכ"נ כאשר יבאו עוד איזה דברים להלן ממנו, וגם הרב הגאון מו"ה ליב פאפער ז"ל אב"ד דק"ק קיצע שהי' יליד עדתנו וחתם ידו „ליב פאפר משטאמפי" תלמיד מרן ח"ס ז"ל הי' בשנת תקע"ב לפ"ק אבד"ק טשוס ובשנת תקפ"ג לפ"ק בקיצע, ושל"ח בעיר וויען כ"ח אלול בשנת תר"ה לפ"ק והובא בשו"ת ח"ס חאו"ח סי' ק"ן, קע"ח, החו"ט סי' ל"ח, ח"ו סי' נ"א, גם הוא דרש פה בימי מרנא ז"ל וכן הרב הגאון מו"ה מרדכי ליב נייראטה מסאנטאב ז"ל שהי' תלמיד של מר"ן ח"ס ז"ל ואב"ד ביאהאני סמוך לכאן שהובא בשו"ת ח"ס חח"מ סי' קי"א ובש"ת מהרי"א ז"ל חאו"ח סי' ד' חו"ד סי' ט"ב, ר"ז, ש"ט, והלך לעולמו י"ז אלול בשנת תרכ"ד לפ"ק שם ביאהאני ג"כ דרש פה בהיותו מרנא ז"ל בתוכנו. בשנת תקפ"ג לפ"ק נתן מרנא ז"ל אחר הסכמת מרן ח"ס ז"ל הסכמתו על ספר „אמונת ישראל" שחיבר יליד עדתנו מו"ה שמואל בן ציון ענדלער ע"ה שנדפס בפראג בשנת תקפ"ג לפ"ק כאשר בעזה"י עוד יבא להלן יותר מספר הזה וכה אמר מרנא בהסכמתו על הספר: „הסכמת הגאון הגדול עה"י פ"ה מו"ה מרדכי בנעט אב"ד דק"ק שטאמפפי. להיות כי נאמן שמואל לפני ה' ח"ה התורני המופלג ירא ושלם מו"ה שמואל נ"י מפ"ק יצ"ו, לכן גם אנכי עם המסכימים על דבריו ישרים ותמימים כי נכונים להביאם תחת מכבש הדפוס כי תועלתן רב להכנים אמונתינו בלב הרואה ושומע הני לשני קלילי, ולהטליץ בעדו מול עין הקורא נעים להחזיק בידו, יושב באוהל תורה מעודו, המדבר לכבוד התורה, וכל מכבדי יזכו לחזות בנועם ה' מהרה, כי ישיב שבות עמו יובילו שי למורה, כעתירת הפעט, אדם לעולם מועט הבעה"ח פק"ק שטאמפפי מחרת יה"כ יגל יעקב ישמח לפ"ק נאם הק' והצעיר מרדכי בנעט חפ"ק ה נ' ל והגלילות יע"א." בשנת תק"ץ לפ"ק נתן ג"כ מרנא ז"ל אחר הסכמות של מרן ח"ס ז"ל והרבנים הגאונים הגדולים מו"ה דוד דייטש רב בע"ח, מו"ה אלעזר רוקח רב בסאנטאב, מו"ה קאפל חריף רב בווערבו, ומו"ה נתנאל הכהן מלייפניק רב בפוכאוו ז"ל הסכמתו על ספר „בית יעקב" על מס' עירובין שחברו הרב הגאון מו"ה יעקב ווייליר ז"ל שהי' מגזע מלכות בית דוד ומצד אמו נכד הגאון רבי ר' העשיל ז"ל רב בביטשע סמוך לטרענטשין. בפנקס החשבון דעדתנו משנת ת"ר לפ"ק נמצא כתוב שהי' מרנא ז"ל ביום ה' כ"ה לחדש תשרי ת"ר לפ"ק יום מיתת וקבורת מרן ח"ס ז"ל בפ"ב לגמול חסד עם רבן של כל ישראל וכן כתוב שם: „להרב עגלה וגם לענוואגען ביום קבורת הרב הגאון דק"ק פ"ב ז"ל. סוף שנת ת"ר לפ"ק גברה על מרנא ז"ל חולי קשה

עד מאד וכבר אבדה תקות בני עדתנו שישוב עוד לאיתנו הראשון כי הגיע עד שערי מות ויזעקו אל ה' בצר להם ועשו סדרון נפש והוסיפו לו שם משה על שמו ונקרא „משה מרדכי" וה' ממצוקותיהם הושיעם שלח דברו וירפאהו ובני עדתנו זבחו זבחי תודה על שרבם שב ורפא לו וחסדי ה' כי לא תמנו ולא כלו רחמיו שעמד על משמרתו בתחילה ומעת ההיא חתם גם מרנא ז"ל א"ע בשם „משה מרדכי" שם החדש בתחילה, ואח"כ שם הישן כאשר מבואר בש"ע אהע"ז סי' קכ"ט סעיף י"ח לנהוג כן משינוי השם ולהלן גם כשיחתום עצמו ובזה נתישב הקושי' שאיך קרא אחד מבניו בשם „משה" כאשר יבואר עוד לקמן מאחר ששמו ה' „משה מרדכי", אבל מהנ"ל ידעינן שאחר שהי' לו כבר בן בשם משה הוסיפו לו בשעת חליו הקשה ע"י הגורל עם החומש (עיין ישועות חכמה סי' קצ"ב, חוסן ישועות דף נ"א:) שם משה על שמו מרדכי. ובשנת תר"ב לפ"ק כאשר השיא בתו לאה כבר מצינו שחתם מרנא ז"ל שמו כן, כי בפנקס הערה משנה זו נרשם שעדתנו נתנה למרנא ז"ל ארבע מאות זהו' ו'. ו'. להכנסת בתו הכלה לאה, וכן יאמר שם: „הלוואה מסך ארבע מאות זהו' ו'. ו'. זאג .W. W 400 fl., ועלכע אקרו"ט נגד ח"כ איינע דארלייהונג עמפאנגען, דיעזע סומע איסט להרב דקהלתנו להכנסת כתו הכלה לאה ת"י אלס בייא־שטייער גגבן ווארדן וכו' היום יום א' ב' אב תר"ב לפ"ק שטאמפע. לפי ראית עיני וראות עיני אלופי ק"ק יצ"ו וברצון האפטרופסים בעת ההיא וברצון הצדדים נעשה כל הנ"ל ע"פ פשר קרוב לד"ת בכל תוקף ועיז ולראי' בעה"ח ק"ק משה מרדכי בנעט חפק"ק הנ"ל והגלילות יע"א. ה"ק איצק שפיצר ר"ה, ה"ק פייבל וו"ה ט"ה ה"ק ליבנעט." ולזכרון ולתן שבח להרופא לכל תחלואי נדב מרנא ז"ל בשנת תר"ג לפ"ק פרוכת יפה בער ארון הקדש של בהכ"נ שלנו שהוא עור תח"י עדתנו, רק מפני רבוי תשמישי קדש כאלה הישן מפני חדש הוציאו ונטמן בין שאר חפצי קדש הישנים וזה אשר נאמר על הפרוכת של מרנא ז"ל: „כתר תורה. וזה מסך ההיכל **טוב לימי הזכרון** לפ"ק ואבא במספר שמי משה מרדכי ואספר שבחי אל אל חי." וכן ישנם תח"י מכתבי הקבלה (הקוויטטנגען) אישר כתב תמיד אחר תשלומי שכירתו מעדת הקהל ועל כלם חותם בשמו הנ"ל כזה: „קווי טונג איבר ששים זהו"ש וו. זגי 60 fl. וו. שקבלתי מאלק"ק יצ"ו עבור שכירתי לארבע שבועות העברו, ולראי' בעה"ח יום א' כ"ז ניסן תר"ה לפ"ק דען 4 מאי 845 ה"ק משה מרדכי בנעט". וכן נמצא חתימת ידו ממש הרבה פעמים בפנקס המקומות דבה"כ שלנו. שנת תר"ז לפ"ק חי' למרנא ז"ל שנת חשך ולא אור כי בה נלקח לו מחמד

עיניו ביתו זו אשתו הרבנית מירל ע"ה שהיתה עמו נ"ח שנים וגדלה עשרה בני' לתורה כאשר יבא עוד לקמן ומתה לבעלה. כי לו היתה משענת בימי הזקנה, ב' שנים ומחצה קודם פטירתו ועלי' נאמר בפנקס דח"ק תחת מספר 162 כזה: „האשה הרבנית הצנועה והחסודה אשת חיל מרת מירל אשת הרב הגאון הגדול מו"ה מרדכי בענעט נפטרת ונקברת ביום ו' עש"ק ל"ו למב"י תר"ז לפ"ק ומשכבה אצל האשה החסודה מרת לאה אשת מו"ה זלמן מ"ץ נ"י". — ויבא מרנא ז"ל לספוד לצרה ולבכותה במספד תמרורים והוא גם הוא מקונן במר אשת נעוריו כמצבה אשר הציב לה בדברים האלה אשר המה נוסח מצבתה:

מי יתן ראשי לירד מים ועיני עוללה — עטרת בעלה מני נפלה — קמו עשרה בני' ויאשרו לה — נתנה מחמדי' להוסיף כחם לתורה — רגלי' רגל ישרה אשה צנועה וכשרה — כפה פרשה לעני — כאלו נחרב בית המקדש במחשכים הושיבני — כלו בדמעות עיני — ישבה תחתי קרוב לשנות חן — עד כי החשך והענן עלי' שכן — ביום מוכן ליציאת נשמה וגויעת תמה — אשתי הנעימה העומדת בצדקה — הרבנית מרת מירל בת כהר"ר גרשון הכהן מתה עלי עש"ק אך אייר ובחשך יאיר לך לפ"ק. ת'נ'צ'ב'ה'." —

לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים (סנהדרין כ"ב). לא מצא גם מרנא ז"ל מיום שעזבה אותו לאנחות והיא הלכה למנוחות אשתו הרבנית הנ"ל ע"ה משיבת נפש וחזרה החולי שגברה עליו לפני שנים ואף שלא נפל למשכב, בריאת גופו הלוך וחסר יום יום, ואף שעוד ביום ב' מרחשון מל ופרע וביום ח' מרחשון תר"י לפ"ק סדר קידושין באחרונה פה ויהי ביום ב' ד' כסליו תר"י לפ"ק נחשכו המאורות חשך ואפילה כסה הארץ כי כבה נר ישראל ומרדכי יצא מלפני המלך מלכי המלכים כי נח נפשי' דמרנא ז"ל ועלה למרומים לשכון בין שרפי מעלה. והנה בספרי מתים הנקרא מאָדטענמאטריק שהתחלו אז לכתוב נאמר כזה, „מארקוס בענעדיקט אבערראבבינער 75 יאהרע אלט, געשט. מאנטאג .19 נאוועמבער 1849 אין שטאמפֿען, קראנקהייט: ברוך.' ובפנקס דח"ק כתוב לאמר תחת מספר 109: „אדונינו מורינו ורבינו רב האי גאון עוזינו עטרת ראשינו אב"ד דקהלתנו שטאמפי יע"א מו"ה מרדכי בענעט מן אובן ישן נפטר ביום ב' ד' כסליו ונקבר ליל לה' כסליו תר"י לפ"ק ומשכבו אצל הגאון הגדול מו"ה יוסף ברעסלוי זצ"ל שהי' ג"כ אב"ד בקהלתנו יע"א." השמועה לא טובה חיש מהר נודעה ובכל מקום אשר דבר השמועה הרעה מגיע אבל גדול ליהודים ואנחה למדינה עשה וספדוהו בכל

המקומות וכבוד גדול עשו לו במותו וגם בעל כ"ס ז"ל הספידו בבהכ"נ הגדולה בפ"ב בהספד מר כאשר כתבתי למעלה רק לבני אחיו הצעיר הרב הגאון מו"ה יחזקאל בנעט ז"ל אב"דק"ק נייטרא העלימו יום מותו כי ח' חדשים אחד מות מרנא ז"ל כתב לו עוד מכתב כאשר אביא עוד להלן בעזה"י מזה. ואותיות המצבה שהעמידו בני עדתנו על קברו הן המה ששבחו והודו לשמו נוראותיו שיחו סדרו עוזו וזה נוסה מצבת מרנא ז"ל אות באות:

"אבן בוכים של רבינו האי גאון אדומ"ו חמדת לבבנו מופת דורינו ל"ד שנים הי' תפארת עדתנו כקש"ת מו"ה **משה מרדכי בנעט** זצוק"ל אב"ד דק"ק שטאמפפען והגליל — משה שר התורה עלה למרום עברו בשערים — שאו קינה ואבל יחד זקנים ונערים — הו הו נשבה ארון ה' ונאסף צבי הגאונים — **ב**כו ספדו כי איננו האיש משה — מרדכי ראש דורינו אחז ידו בג' העמודים — רבץ ולמד תורה לשמה והעמיד תלמידים — דמעותיו נגרו בתפלה השיב את רוח החולה — נבאש ריח בשמינו מר דכי — כפו פרוש לכל בחוצות הציב לו ציונים — ישב בתענית תמיד כאחד מן הקדושים — בחייו ראה מטתו שלימה בניו כולם שלמים — עמלים במצות ובתורת רבם משה — נאסף איש הבנים ברר הלכות ואגדות — עמל ודרש מתוק מנופת נחמדות — טבל בכל יום כתב ספר תורה חילו עשר ידות — שמונות ונגלות האיש מרדכי גדול בש"ט ונפטר בש"ט ונאסף אל עמו ביום ב' ד' כסליו תר"י לפ"ק ת'נ'צ'ב'ה'."

ובפנקס ק"ק של עדתנו כתוב לאמור כזה: "קרן קיימת מהרב הגאון המפורסם מו"ה מרדכי בענעט הנולד מן האשה מטל זצ"ל אב"ד דקהלתנו, כהיום דלמטה האבן אלופים קרו"ט מבני הרב הגאון הנ"ל 140 fl. זאגע איינהונדערט אונד פיערציג גולדען אין ק"ט בער נשמת אביהם הרב הגאון מו"ה משה מרדכי בענעט זצ"ל לקרן קיימת באאר איבערנאמען וואבייא פאלגענדעם בעדונגען וואדרע. אלופים קרו"ט האבען אלליאהרליך ביום היאהרצייט של הרב הגאון הנ"ל נעהמליך ביום ד' כסליו בכל שנה ושנה עד ביאת הגואל 7 fl. 12 Cm. זאגע זיבצען גולדען אונד צוואלף קרייצער ק"ט פאלגענדערארט צו פערטיילען, אן בני הרב הגאון זצ"ל זא לאנגע זאלבע עקסיסטירען ולאחריהם ליורשיהם וליורשי יורשיהם עד עולם 3 fl. 36 Cm., להרב שיחי' פה ללמוד ביום היאהרצייט הנ"ל 1 fl. 12 Cm. לנר נשמה של שעוה לתת לבהכ"נ הגדולה ביום הנ"ל 68 לשני לומדים אשר ילכו להתפלל על קברו ביום היאהרצ"ט 1.48 ולפי ראות

ע"ני אלופי הקהל יצ"ו לחלק לעניים דעירנו 1.48 מאכט סומא .7 fl. 12 Cm, נעשה פה שמאמפּען יום א' כ' תמוז שנת תר"י לפ"ק ה"ק איצק שפּיצר ר"ה, ה"ק חיים ז"עס ט"ה, ה"ק העניך האללע ט"ה, ה"ק ליבר ברונר". ובפנקס בעד הזכרת נשמות כה יאמר: „אל מלא רחמים שוכן במרומים המציא מנוחה נכונה על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים אשר כזוהר הרקיע מזהירים את נשמת אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון הצדיק מו"ה משה מרדכי זצ"ל אב"ד דקהלתנו בזכות תורתו וצדקתו תנוח בגן עדן נשמתו בעל הרחמים יסתירה בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים ירחמנו ה' הוא נחלתו בשלום ינוח על משכבתו עם צדיקי וחסידי עליון ונאמר אמן". גדוליו של מרנא הי' עשרה בנים כאשר גם במצבת אשתו הרבנית ע"ה נרשם והמה א) אברהם, ב) יוחנן, ג) מישה, ד) יחיאל, ה) ליב, ו) שלמה, ז) שמואל, ח) יוסף, ט) יעקב (אחר אביו ז"ל), י) אלי' מהם יולדו בהיותו בראשין ובפעם שנית באו"י וכאשר הי' בסעטשין וביארמאט ופה, ומהם נתישבו פה בנו מו"ה משה, ר' ליב ומו"ה שלמה וילדו פה בנים ובנות. בנו הרב מו"ה משה ז"ל לאחר שישב פה אחר חתונתו עה"ת ועה"ע נעשה דיין ומורה צדק לעדת מאלאצקא שהיתה עומדת תחת דגל מרנא ז"ל ושם הלך לעולמו ושם נקבר ושם מתה אשתו ביום שהבערה יוצאת בעיר והיא בהצלת כלי' מצאה מתתה בתוך קיטור האש ר"ל. הוא האיש שבנו מזכהו ה"ה הרב הגאון מו"ה גרשון וואלף בנעט ז"ל שהי' חתן הגאון מו"ה שלמה גאנצפריעד ז"ל והי' ממלא מקום חמיו הנ"ל להיות דומ"צ ואח"כ ראש ב"ד בק"ק אונגוואר טובא בשו"ת בית הילל סי' צ, וצ"ג, והלך בדרך כל יצורי עולמים בשנת תרס"ט לפ"ק והוא הי' אבי הגאון מו"ה יחזקאל בנעט ז"ל שהי' אב"ד בס' ווראהל חתן הגאון מו"ה אברהם יצחק גליקק ז"ל ששל"ח ב' אייר תרס"ט לפ"ק שהוציא לאור ס' שו"ת „פרשת מרדכי" בנ"ל והוא בעצמו חבר ספר „באר יצחק" ע"ט חולין וע"ט גיטין ושו"ת „יד יצחק" ג"ח וספריו אלו סדר והו"ל בהקדמות וקורות ימי חייו חתנו הרב הגאון מו"ה יחזקאל בנעט ז"ל אבדק"ק הנ"ל שנקרא אחר רבנון מו"ה יחזקאל ז"ל ונח נפשי' בשנת תרע"ג לפ"ק מובא בשו"ת מהרש"ם של הגאון שלום מרדכי הכהן ז"ל ח"א סי' קי"ז, ח"ב סי' צ"א, ח"ג סי' שמ"ג; יד יצחק ח"א סי' קי"ד, קי"ה, קי"ט, ק"כ, קכ"א, קכ"ב, קכ"ג, קפ"ט, ר"ו, ח"ב סי' ד', ה', כ"ב, כ"ט, ר"י, רס"ח, רס"ט ע"ר, ח"ג ס' ה', ל"ד, קס"ח, ק"ע, קצ"ז, שי"א, של"ז; פרי השדה ח"א ס' פ"ז, ח"ד סי' נ"ה; לבושי מרדכי חאה"ע סי' י"ב; פני טבין חיו"ד סי' רל"ד. נחזור לראשונים. שני בני מרנא ז"ל הנ"ל הדרים פה היו סוחרים, באו אחר ימים בועד בין ראשי עדתנו, מו"ה שלמה

ע"ה הוא תפס גם באומנות אביו הגדול ז"ל להכנים ילדי ישראל בבריתו של אברהם אבינו ע"ה. וגם בת הי' לו למרנא ז"ל בנ"ל בשמה לאה שנקראת אחר חמותה של מרנא ז"ל מרת לאה שטערן שנפטרה בבאטארקעס י' אדר ב' שנת תקנ"ד לפ"ק שהשיא מרנא ז"ל בשנת תר"ב לס"ק להרה"ג מו"ה יעקב הרש נייטאנן ז"ל שהי' יליד פאפא ולמד בלק"ב ואח"כ נעשה תלמיד מובהק של הרב הגאון וצדיק מפורסם מו"ה אליקים געץ הכהן שווערין אב"ד בבאיא שנזכר בשו"ת חיים חיו"ד סי' ר"ו, שי"ג, חיו סי' נ', אמרי אש חאו"ח סי' ל"ה מראה יחזקאל סי' צ"ג והלך לעולמו בשנת תרי"ב לפ"ק ובליקוטי חכ"ח נדפס עליו הספד מר. כאשר נראה ממכתב של הרב הגאון מו"ה יחזקאל בנעט ז"ל אבדק"ק נייטרא הנ"ל שדורש בשלום חתנו של מרנא ז"ל הי' הרה"ג מו"ה יעקב הרש נייטאנן ז"ל יושב פה על התורה והעבודה ולאחר מות מרנא ז"ל הוא הי' הורה פה או"ה והי' מסדר קידושין ימים לא כבירים, אח"כ נתקבל לרב בווראדישט ומשם עלה לבסוף לעה"ק ירושלים תובב"א ושם מצא הוא ואשתו מנוחה נכונה. אָחיו של מרנא ז"ל כבר נמנו לעיל ומאחר שאביהם הרב הגאון מו"ה יעקב בנעט ז"ל נפטר בדמי ימיו ומרנא ז"ל בצעיר ימיו כבר ישב עה"ת באו"י הוא למד עם אחיו בהתמדה רבה בפרט עם אחיו יחזקאל ז"ל ומזה נבין שתוארהו במכתביו בשם "אדוני אחי מו"ר" ושני אחים נעשו שקילים כי גם הרב הגאון מו"ה יחזקאל ז"ל נעשה פאר דורו קדוש ישראל מפורסם בתירתי צדקתו ובמסירת נפשו מקודם הי' דר בכפר סטיוך לפאקש עד שנתרוקן מקום מושב הרב בפאקש ושמו בני עדת פאקש ע"יהם על הגאון שדר בשכנותם ושם תקן חקנות טובות כמו שהביא ממנו פרטי דברים הגאון הצדיק המפורסם מו"ה זוסמאן סופר זצ"ל (ששל"ח עיו"כ תרס"ג לפ"ק) בספרו מלאה קטורת, אח"כ נתקבל לאבדק"ק נייטרא ושמ"כ. נזכר בשו"ת חיים האה"ע ח"א סי' י"ט מיום א' ז' אלול תקפ"ה לפ"ק כאשר הי' עוד בפאקש ושם תוארו מרן חיים ז"ל כה: "שוכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופלג ומפורסם גן הדסים גל של אגוזים כש"ת מו"ה יחזקאל בנעט נ"י אב"ד דק"ק פאקש יע"א." עוד הובא בשו"ת מהר"י אסאר חחו"ם סי' ד', כ"א, קמ"ח, קנ"ח, ק"פ; ובשו"ת בן יהודא מהגאון מו"ה אברהם לישש סנ"ל ראזענבוים ראב"דק"ק נייטרא ואח"כ איתן מושבו בק"ק פ"ב, סי' מ"א. כאשר הבאתי לעיל הי' פה לבקר בהיכלו כמה פעמים אחיו הגדול מרנא ז"ל ותמיד בעברו דרך הנה בא גם לצל קורת מרן חיים לקבל פניו בפ"ב, פה דרש דרש בבהכ"נ הגדולה, וכבוד גדול עשו לו תמיד בבואו הנה, כי שלחו לו דורונות ועשו בכל פעם משתה גדול בביתו של רבם ז"ל. כאשר רמזתי לעיל ח' חדשים לאחר מית מרנא מו"ה משה מרדכי ז"ל ערך אחיו הרב הגאון מו"ה יחזקאל ז"ל אבדק"ק נייטרא מכתב אל אחיו וכה דבר בקדשי במכתבו שיש תחי' ממש באותיות יפות בסיפר מהיר

ושם נאמר מבחוץ: „לכבוד אאמ"ו הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק נשגב כקש"ת מו"ה משה מרדכי נ"י האב"ד ור"מ דק"ק שטאמפי יע"א". מבפנים: „בעה"י יום א' ה' מנחם אב תרי"ד לפ"ק נייטרא יע"א. החיים והשלום והברכה, מאלקי המערכה, יחולו על ראש אאמ"ו הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדול, צדיק יסוד עולם, אוצר בלום, המפורסם לשם ולתהלה, מאד נעלה, נ"י, ע"ה, פ"ה, כקש"ת מהורר משה מרדכי נ"י האב"ד ור"מ דק"ק שטאמפי יע"א. הנה באתי לצאת ידי חובתי, לכל פעם אשר ימצא לי, להודיע מבריאותינו ומשלומינו הטוב ת"ל ואף כי לא זכיתי לקבל תשובה ולראות תמונת ידו הקדושה, זה כמו שלש שנים אעפ"כ על ידי החוב מוטל, כתלמיד לרב ולדרוש בשלומו ובשלום תורתו, תו אין לחדש, דברי אחיו הדש"ת וחפץ בתשובתו ה"ק יחזקאל בהרה"ג יעקבנעט זצלה"ה. ד"ש לכל בניו התורניים יחי' ולכל אשר להם, ובפרט לחתנו ידידי התורני נ"י עם ז'גתו הצנועה ת"י". הגאון זה ז"ל שהי' רב בסעטשען, פאקש, נייטרא של"ח ז' טבת תרט"ו לפ"ק. גם אחיו השני מו"ה יוסף יוחנן גם הוא הי' תלמיד של אחיו הגדול מרנא ז"ל וגם הוא הי' גדול בתורה, כי אח"כ בא להיות תלמיד מובהק של האי גאון וקדוש בישראל מו"ה יצחק אייזיק טויב ז"ל אב"ד דק"ק קאלעוו וכל הגליל סאבאלטש הובא בשו"ת רבינו משולם איגרא חאה"ע סי' י"ז ועלה לרקיע ביום ז' אדר תקפ"א לפ"ק וטרם הלך בדרך כל הילודים נתן הוא בעצמו מהודו על תלמידו המובהק אחי מרנא ז"ל ועטרו בכתר הרבנות ויבחרו בו אחר פטירת רבם ז"ל אך לא האריך ימים על מטלכתו רק כערך שנה אחת ואח"כ לקח אותו אלקים ואיננו מיום ט' כסלו תקפ"ב לפ"ק אבל על כסאו לא ישב זר ולא נחלו אחרים את כבודו כי לאחר איזה שנים בא אחריו ש"ב למלאות מקומו שם בקאלעוו ה"ה הרב הגאון הגדול מו"ה ישעי' בנעט ז"ל בן שני לאביו הגאון המפורסם רשכבה"ג מו"ה מרדכי בנעט ז"ל אבד"ק נ"ש וחתן הגאון הגדול רבן של ישראל בעל שמן רוקח ז"ל שהי' מקודם אב"ד בנאכאד במדינת באָהמען, אח"כ במיזליץ במאָהרען ולאח"ז בא למדינתנו בעטרת רבנות דקהל קאלעוו וכל גלילות סאבאלטש והלך לשכון כבוד בארץ החיים ביום י"ט כסליו תרכ"ו לפ"ק והוא הי' חמיו של הגאון מו"ה אברהם יצחק גליקק ז"ל אב"ד בטאלטשווא הנ"ל, והגאון הזה רב דקאלעוו ז"ל הובא בשו"ת מהר"י אסאד חא"ה סי' כ"ו שו"ת יד יצחק ח"א סי' כ"ח, ע"ט, ובנו הרב הגאון מו"ה דוב בעריש אברהם בנעט מלא מקום אביו הנ"ל בקאלעוו נזכר בישו"ת יד יצחק ח"א סי' קי"ב, קי"ג, קל"ט, קע"ט, ח"ב סי' קכ"ג, ר"כ, ח"ג סי' קס"ד ושב לאדמתו בשנת תרס"ב לפ"ק. מה נעשה עם אחי השלישי של מרנא מו"ה משה מרדכי ז"ל בשמו אבר לא נודע לי עד היום רק ששל"ח ב' שבט. וגם אחות הי' למרנא ז"ל בשמה יטל והיא היתה אשת

הרב הגאון דעדת ראדוואני ז"ל במחוז גראַן. וזאת הברכה אשר הניח אחריו מרנא ז"ל כמה וכמה כתבי קודש חידושי תורה שהמה בכתובים בין בני משפחתו וחבל על שלא זכה העולם לאורם ואבדו מתוך הקהל, כי מרנא ז"ל הי' דרופתקאי דאורייתא מנעוריו עד זקנה ושיבה לא פסקה ישיבה ממנו, עד זיבולא בתרייתא הוא הי' המתמיד הגדול דבוק מאד בתורה ובאו אליו תלמידים רבים אשר עליהם נחה רוח מרנא ז"ל רוח חכמה ובינה הם ובני משפחתו הגדולה מצפים ומקוים לראות עין בעין חדושיו, והנה בספר "שם שלמה" שחבר הגאון המפורסם בכל קצוי ארץ ברובי חבוריו מו"ה שלמה נאנצפריעד ז"ל והביא לדפוס אחד מבני הרב הגאון איש האשכולות מו"ה יחזקאל בנעט ז"ל אב"ד בוואראהל הנ"ל כה אמר המלב"ה בהקדמתו: "והנה לכבוד בית אבא המצוה הזאת עלי, לעשות חסד עם החיים אשר הם חיים עודנה ולחדש כנשר כתבי ידי זקני הגאון האדיר צמרת ארז לבנון איש האלקים קדוש מו"ה מרדכי בנעט ז"ל אבדק"ק שטאמפֿען בדור שלפני פנינו, ונפשי לה' שיזכני לזה, להזכיר יושבי חלד מכוכבא דשביט אשר האיר בעולם מקדם, אור בהיר בשחקים אך כעת קצר קצרה ידי אף להביא עלים לדוגמא מחידושיו כאשר דמיתי ואביא היום אחת מתפלותיו שסדר, והמה פתיחות לדרשותיו הנחמדות והעתירם טרם השמיע בקודש קולו וכפי צורך הזמן. לא אספר בשבחם, הלא אוזן מלין תבחן וחיך אוכל יטעם לו". ומאחר שבתפלה הנזכרת לעיל אשר סדר מרנא ז"ל מזכיר לטוב עדתנו וממנה יראו עינינו ותגל נפשינו כמה וכמה ת"ח מופלגים, יראי ה', נדיבי עם היו פה בימיו ורבו דבריו משמן והמה פתיחות לכל קוראיהם ויבאו כמים בקרבם וכשמן בעצמותיהם, לא אמנע טוב מקורא הנכבד להעתיקם שנית לעיני כל חי להנות בהם בני אדם. "פתיחה לדרשה. אתן תהלה, ואסלדה בחילה, לנורא עלילה, לא יחשו המזכירים את ה' כל היום וכל הלילה, כי לך התפארת והגדולה, תודות איש רש ונקלה, תקבל ברחטים וחמלה, כמנחה בלולה, וארשת שפתיו כל מנעת סלה, שבראנו לכבודו, וכי לא טוב היות האדם לבדו, עשה לו עזר כנגדו, היא נתנה לו מן העץ אשר סגר ד' בעדו, לבלתי אכל ממנו כמחמדו, והורד מכבודו, ומטה ידו, את קולך שמע בגן ונפל עליו מוראו ופחדו, ותגרשהו מגן עדן על פני האדמה לעבדו, בזיעת אפו יאכל לחמו, ועד שובו לעפרו, לא ישקוט, אשר לוקח משם בעת הולדו, וכי ממגוריו גורש, לעשות תשובה חפץ ודרש, והרבית סליחה ומחילה, ונפש האדם לבדו היא העולה, אל המנוחה ואל הנחלה, וגויו לקבר יובל ואל עפר ישוב, אז לא יכיר מקומו מקום חשוב, ואם יעלה לשמים שיאו, ויגוע אדם ואיו, אמנם ילבב איש נבוב, ואל אל ישוב, המס יטם הלב לבית חללו, מה יתרון לאדם בכל עמלו, הוי כי יבא

יומו, ויקץ מחלומו, וישאר ככלי מלא כלימה, מושלך כאבן דומה, כל איש ידיו על חלציו, ויאבדו כל חפציו, וכאפס ואין רעיונו, תדבק לחכו לשונו, והי׳ כאשר תריד, והמות יפריד, מי ישקוט ואין מחריד. הן חלקנו לשרתו ולברך בשמו, חלק ה׳ עמו, בשנותו את טעמו, דבר יום ביומו, בואו ונחזיק טובה, עד זקנה ושיבה, על אשר נתן לנו תורה הכתובה, באש ולהבה, עץ חיים היא למחזיקים ולא עזבה, ואזנו קשבה, ללמוד וללמד באהבה, והי׳ כעץ שתול וכגן רוה, ואם בערב היא באה ובבקר היא שבה, לרעותה הטובה, כן ארחות כל בוצע בצע כשכיר פעלו יקוה, עם עבדי השם נלוה, אשרי מי שמשבחים המוניו, ונשמר מעוניו, והוא שפל בעיניו, ולשמוע תורה מטה אזניו, ונתנו לו מהלכים בין העומדים, ואת השם עובדים, חכמה וכינה בוערים בהם כלפידים, טובים מיין דודים, כלו ממתקים ומחמדים, והיו לאחדים, קימו וקבלו היהודים, רעים האהובים, יחד אגודים, ולכלות רגל זדים, על תקנת ישראל שוקדים, חכמים יורו דעת, עין רואה ואוזן שומעת, לחמם לחם אבירים, מעולם אנשי השם הגבורים, לומרי מופלגי התורה, דייני ורבני עיר עוסקים בתדירא, אמתת הדברים לבחרה, להוציא מחשיכה לאורה, כהלכה למשה מסיני מסורה, צללו בתים אדירים, עיניהם תחזנה מישרים, יודעים לסדר המערכה, ראוים הם לקבוע הלכה, אשרי העם שלו ככה. אשובה אראה אחרי הרועים בשרון, מנהיגי עדת ישרון, שלשה המה מטיבי לכת נושא את ראש הקהלה, לו נאוה תהלה, תורה וגדולה, בקנה אחד עולה, ואתו ברומה, אבני המלואים, טובים השנים, רובץ בין המשפתים, משיבים דברים נכוחים ישק שפתים, מזוקקות שבעתים, ואלה מוסיף על הראשונים יקירי הקהל פורשי כנפיים, נטעי נאמנים לבושי שנים, עם עדנים, אלה ואלה קרואים בנים, מאשרי העם בדרך לא יכשלו בה ולא יבעטון אורחותם, עוד ינובון בשיבה דשנים בטירותם, עד ישובו יונים אל ארובותם. והמשכילים יזהירו כזהר, וכעצם השמים לטהר, גבאי צדקה, ובעלי תיבות אצעדה וצמיד, לפני ה׳ תמיד, אל ירך המשכן צפונה, הם עושים באמונה, להשביע נפש נענה, ידם בם בראשונה, פותח יד ומשביע, מטובו עליהם יופיע, שלחניהם מלא דשן תשפיע, ובגבולם קול מבשר ישמיע, עיני בנאמני ארץ, גודרי גדר ועומדים בפרץ, גבאי דבני החברא שדעתם יפה, לכל חלי ונגע בחבורתם נרפא, קטן וגדול שם הוא אף חכם ונבון, בבוא יום פקודה לקחת הערבון, אליו יקרא בואו חשבון, וחשכו הרואות בארובות במחלון וכליון עינים ודאבון, בבואו מקום גרועה, לעפר רימה ותולעה, לפני אל ברוך גדול דעה, לא יועילנו מאה טעה, ואם בשררה יעמוד כרגע, פתאום תבואהו פגע, והנה הנגע, והחי יתן אל לבו, עובד את עצמו ואת רבו, תכין לך הדרך, אשר שם תכרע כל ברך, ולארעא

כי נחית, סלוקו כסדורו בשובה ונחת, לה' הישועה, למלט מרעה, למען סור משאול תחת, ולא יפלו באחת הפחת, ויחפנהו מלא כף ונחת. עתה כי באו ימי הפקודה באו ימי השלום, יביא במשפט על כל נעלם, עוכרין לפניו כל באי עולם, פתח פיך לאלם. כעל גמולות ישלם, שני עולמות להנחילם, אל ארץ טובה ורחבה לנהלם, ושם יודך שלומי אמוני ישראל כלם, ואשר פרשו נם ותורן, אנשי תופשי משוט, בעל הבית את ידיו פשט, וחוברי חבר טוב אגודות אגודות, ושם ראינו בתוכם אנשי מדות, וכי יתן איש אל רעהו, לא יביט אל מראהו, השם ברחמיו כאישון ינצרהו, ומטובו ישביעהו, יצניפהו בצניף טהור ואזור אמונה, ותורת חסד על לשונה, לכשיבוא רעיא מהימנא, יזכו לחזות בנועם ה' הכואבים ונאנחים, על המקום אשר אנחנו שם נדחים, ועל מה אנחנו יושבים, רם הבט ופקוד גפן בוקק ישראל כרם חמדתו, השחיתו והתעיבו היד יפעתו, מה לך נרדם, על מי נטשת מעט הצאן במדבר ארום, הן רבות בשנים שלא פקדנו אבא, שלח נא המבשר בטובה, באהבה וחבה, קבץ נפוצתו, ואספתו לתוך ביתו, בהרי קודש יסודתו, על אחד ההרים להעלותו, ברכות יעטה מורה, החרד לדבר ה' והירא, יצא מאפילה לאורה, עד אשר יבא לאדוני שעירה, אליך ה' אקרא, עמהם תהא חלקי, קרוב מצדיקי, מן המצר קראתי, רצה נא שיחתי, הנה נא ערכתי, על כן אמרתי, הנה באתי, להביא פרי תבואתי, לבשר צדק בקהל עדתי, יגעתי ומצאתי, אשר חנן ה' אותי, ה' נגדך כל תאותי, אגורה באהלך עולמים, שבתי בבית ה' כל הימים, ואקרא בתפלה לעני, ליוצרי וקוני, חדש ששונו, הטה לזכות משפטי ודיני, מתנות חנם חנני, לחיים טובים תכתבני, וכאזור על מתני איש דבקני, במעגלי צדק נחני, לדבר בכל עת ועונה, בדעה נכונה, וחכמה בחוץ תרונה, כאשר גם עתה לא אכחד תחת לשוני, אשר מן השמים הורוני, מעשי למלך אומר אני, כי בא עת לחננה, לעשות שנה בשנה, מדי עלותי בבית ה' אלקים יכוננה, היום תמצאו חנינה, כשמעכם את הקול: בסוגי' דוכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה". — ומאחר שלא עלה ביד המלבה"ד ספר "שם שלמה" לשלם נדריו אשר דימה להביא איזה עלים לדוגמא מחידושיו של מרנא ז"ל, אביא היום איזה חידושים ממרנא ז"ל שלא ראו עוד אור ששלח לי לדוגמא בעלמא הרה"ג מו"ה יששכר סג"ל נ"י אב"ד דק"ק וואראהל ממלא מקום חמיו הרה"ג מו"ה יחזקאל בנעש ז"ל הנ"ל, וגם בזה תודתי להרה"ג הנ"ל נ"י בשם משפחת מרנא ז"ל שנכספה וגם כלתה נפשה להתבשם אף בקצת דברי זקנם הגדול קדוש ישראל זי"ע.

ביצה דף י"ב ע"א. הרמב"ם פסק בפ"א מהי"ט הט"ו המבשל ביו"ט לנכרים או לבהמה או להניח לחול אינו לוקה מטעם הואיל והקשה הלחם משנה הא גם בלי הואיל נמי אינו לוקה מטעם מתוך, וא"ל דאהדרי' לא־סורא

קמא בקושית התוס' אלא דאמרינן הואיל ואינו לוקה, הא מוכח דבלא היאיל אינו לוקה דהלא נבי עולה לא שייך הואיל, וא"כ ק' קו' התוס' דכן איתא בגמרא תנא תנא קמי' דר' יצחק בר אבדימי השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה א"ל ב"ש הוא דאי תימא ב"ה הוא נימא מתוך ומקשים התוס' הא אפי' כב"ה מצי אתי' דסוברים נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט וע"כ כתי' דהוי לאו הבא מכלל עשה ואינו לוקה, ומקשים נימא אהדרי' לאיסורא קמא ותירצו משום דהותר בהדי' עכ"ל, ואי אמרינן דה"ט דל"א אהדרי' משום הואיל הא נבי עולה לא שייך הואיל וא"כ לוקה אפי' לב"ה וא"כ למה לא אמר נמי אפי' כב"ה ע"ש. ונלפע"ד לתרץ בס"ד דהנה לכאורה קשה מאי מקשים התוס', דהנה התוס' לקמן דף י"ט ע"א מקשים למה להו לב"ה לד' תיפוק לי' דאמרינן מתוך והקשה המהרש"א הא אמרינן נונ"ד אין קריבין ביו"ט וק' נימא מתוך וע"כ דגזה"כ הוא דלא נימא מתוך נבי קרבנות וא"כ מאי מקשים התוס' עכ"ל ונלפע"ד דלעולם אין זה גזה"כ וא"ה ל"ק למה אמרינן נונ"ד אין קרבין נימא מתוך די"ל דבהא פליגי דעולא סובר כרבה דאמר אפי' ב"ה ל"ל מתוך וע"כ אמרי' נונ"ד אין קרבין, אבל אבא שאול אית לי מתוך וע"כ אמרי' נונ"ד קרבין ביו"ט וא"כ קשה מאי מקשים הכא דהא השתא ס"ד דב"ה אית להו מתוך וא"כ ע"כ נונ"ד קרבין בקושי' מהרש"א, ונלפע"ד דהנה לעיל מיני' מקשים התוס' דה"ה דהומ"ל ר"ע היא אלא משום דב"ש ס"ל הכי בהדי' טפי עכ"ל והקשה פני' הא כוונת התוס' הוא על ר"ע דפסחים דף ה' ע"ב ש"מ מדר"ע תלת וחד מיני' דל"א מתוך, ועי"ז י"ל דה"פ דש"מ דל"א מתוך כ"א בצורך קצת ובזה הי' מיושב קו' התוס' שם דמקשים מנ"ל לרבא דילמא בעינן צורך קצת והשתא מיושב די"ל דבאמת הפירוש כן וא"כ לא מוכח מידי מר"ע עכ"ל אבל יש לתרץ ולומר דזהו באמת תירוצם בס"ש דב"ש סברי בהדי' טפי דלר"ע י"ל כפי' הפ"י לרבא דל"א מתוך כ"א בצו"ק והכא היא צורך קצת כדי שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם כס"ש התוס' עצמם וי"ל דמודו בי' לר"ע ועי"כ אמר ב"ש הוא דסברי אפי' בצ"ק דהא התוס' ס"ל דאפי' ב"ה ל"ל מתוך אלא בצ"ק וא"כ מתני' איירי בצ"ק וא"ה ל"ל לב"ה מתוך, וכיון שזכינו י"ל דכן הוא הקושי' השני' וא"ת הא וכו', דהנה הפ"י ממשיך דבריו דכן מקשים דהא אפי' מודים דלוקה וא"כ ודאי לב"ש נמי לוקה על שלמי נדבה וא"כ למה נקט עולת נדבה והשתא מקשים ב' קושיות דהא קשה קו' מהרש"א הא ב"ה אית להו מתוך וא"כ אמאי אסור להקריב נו"נ נימא מתוך וע"כ דבהא פליגי דמאן דסובר נדונ"ד אין קרבין ס"ל דאפי' ב"ה ל"ל מתוך וא"כ הדל"ק נימא ר"ע הוא, ור"ע דשבת דקט"ו דסובר שבת בשבתו לימד על חלבי שבת שקרבין ביו"ט ומפרש הש"ס אבל נו"נ אין קרבין ביו"ט וע"כ

נמי דל"ל טתוך אפי' בצו"ק וזהו שכתבו ואמאי מוקים לה אליבא דב"ש פי' ואמאי לא כר"ע וע"ז תי' דהוי"ל הבא מכלל עשה פי' דע"כ לא אמר כר"ע דא"כ הי' קשה למה לא נקט עולת חובה כקושיתם שם, וא"ל כתירוצם דאי הוי נקט עולת חובה הו"א דוקא עולת חובה חייב אבל שלמי חובה פטור ושלמי נדבה חייב הא א"א דחייב משום דהוי לאו הבא מכלל עשה דהא מוכח דאל"כ למה נקט עולת נדבה הא אפי' שלמי נדבה חייב, א"ו דהוי לאו הבא מכלל עשה וא"כ למה לא נקט עולת חובה. אבל להרמב"ם לשיטתו דפסק בפ"א מהי"ש ה"ד דכל מלאכה שהיא שלא לצורך כלל חייב מלקות אם היא מלאכה שאינו מצרכי אכילה חוץ מהוצאה והבערה דאע"פ שאינן מצרכי אכילה א"ה אמרי' מתוך כן פירש ההי"מ ע"ש והקשה הלחם משנה דא"כ גבי שחיטה ואפי' ודאי אמרי' מתוך וא"כ מאי א"ל ריב"א הא מני כ"ש הוא דל"ל מתוך ודילמא דוקא גבי הוצאה ל"ל מתוך אבל בשחיטה א"ל ותירץ האור יקרות דמאי צורך איכא גבי עולות שלא יהא שלחנך מלא וכו' והיא כולה כלילי, ובהבערה ל"ל מתוך א"כ ודאי נמי גבי עולה, ע"כ היוצא מזה דגבי שלמי נדבה [אינו] לוקה אף לב"ש דקו' הלח"מ שפיר היא דשחיטה אפי' ב"ש מודי ובהא ל"ש דברי האור יקרות דהא אית בי' צורך אכילה כמובן, וא"כ לק"מ קו' התוס' דלמה לא אמר ר"ע היא דהי' קשה למה לא נקט שלמי נדבה דלוק' לר"ע דאמרי' אהדדי' לאיסורא קמא ואף גבי שלמים י"ל הואיל כמו שסובר הרמב"ם ז"ל דמוכח דר"ע ל"ל הואיל דהנה בפסחים דף מ"ו ע"ב פליגי רבה ור"ח בהואיל ופריך רבה לר"ח לדידך דל"א הואיל היאך אופין מי"ט לשבת, אף מדאו' צרכי שבת נעשים ביו"ט ופסק הרמב"ן כרבה משום דאנו סוברים הכנה וא"כ אין עושין צרכי שבת ביו"ט וק' היאך אופין מיו"ט לשבת וע"כ מטעם הואיל עכ"ל, ופי' מביא ראי' לר"ח דל"א הכנה דהא ר"ע סובר חלבי שבת קרבין ביו"ט ולא נו"נ א"כ ראינו דצרכי שבת נעשים ביו"ט יותר מצרכי חול וא"כ אינו סובר ר"ע הכנה וסובר מטילא כר"ח דל"א הואיל וגם מתוך ל"ל א"כ קשה למה לא נקט שלמי נדבה דנמי לוקה והלכך קאמר ב"ש הוא דלב"ש אינו לוקה גבי שלמי נדבה דמודה גבי שחיטה דאמרי' מתוך ואפי' בלא מתוך ניחא די"ל הואיל דרמב"ם פסק הואיל וא"כ אשלמים אינו לוקה מטעם הואיל אבל גבי עולה לא שייך הואיל. ובאמת התוס' מקשים לשיטתם דסברי דל"א מתוך אלא בצ"ק א"כ ב"ש ל"ל מתוך אפי' בשחיטה שהוא צ"ק א"כ לב"ש נמי לוקה אשלמים להי"א ומקשי' שפיר כ' קושי' א' למה לא נקט שלמי נדבה, כ' למה ל"א ר"ע הוא ואף שכתבו בפסחים דף מ"ז ע"כ דרבה דסבר הואיל היינו אף לב"ש וא"כ ג"כ ל"ק הך ב' קושי' דאשלמים אינו לוקה דאמרי' הואיל אבל ר"ע אינו סובר הואיל כמ"ש בס"ד א"כ הי' קשה אי

ד״ע היא לינקט שלמי נדבה י״ל דזהו דוקא רבה אמר למילתי׳ אפי׳ לב״ש, אבל . . . . פוסקים דל״א הואיל והוא בביצה דף ג׳ ע״ב שכ׳ לדידן האיך אופין מיו״ט לשבת ופי׳ מהר״ם דבריהן לדידן דפסק׳ כר״ח וא״כ ק׳ שפיר הב׳ קושי׳ ולהרמב״ם ניחא מב׳ טעמים מטעם מתוך ומטעם הואיל. ובזה י״ל קו׳ התוס׳ שמקשים על ב״ש דסובר אמרי׳ מתוך אפי׳ שלא לצורך כלל א״כ לימא אופה מיו״ט לחול אינו לוקה מטעם מתוך עכ״ל והנה ודאי לרבה ל״ק דלמה הוצרך לומר הואיל דהל״ל מטעם מתוך י״ל הא רבה מקשה כאן ממאי דבמתוך פליגי אלא דגם ב . . . . מ״ל מתוך א״כ ודאי דלא״ט דהא אינו סובר מתוך אלא דקשה ר״ח דלמה ילקה נימא מתוך וג״כ י״ל דמוכח דר״ח ל״ל מתוך דהא תירץ צרכי שבת נעשים ביו״ט וראי׳ לזה דהא חלבי שבת קרבין ביו״ט ונו״נ אסור א״כ סובר ר״ח דנו״נ אין קרבין ביו״ט וקשה לימא מתוך וכקושי׳ מהרש״א וע״כ דל״א מתוך כנ״ל. אלא דבאמת דהתוס׳ מקשים שפיר דע״כ דאין זה דהא בהא תליא דאי אמרי׳ צרכי שבת נעשים ביו״ט נו״נ אין קרבין דהש״ס פריך על ר״ח שם ממתני׳ דמנחות שתי הלחם וכו׳ ואי אמרת צרכי שבת נעשים ביו״ט השתא דשבת ביו״ט שרי דיו״ט ביו״ט מיבעיא, ומשני שאני התם דאמר קרא לכם ולא לגבוה ופריך לרשב״ג דאמר דוחה את יו״ט מאי איכ״ל דהא כתיב לכם ע״כ נמצא דצרכי שבת נעשים ביו״ט לרשב״ג, וא״כ נו״נ אין קרבין וקשה נימא מתוך וע״כ דרשב״ג ל״ל מתוך וא״כ קשה על ר׳ יוחנן דסובר דאמרי׳ מתוך ובכמה מקומות אמר ר׳ יוחנן דהלכה כרשב״ג במשנתינו וא״כ קשה דר״י אדר״י וא״כ ודאי דאין זב״ז תלי׳ וא״כ סובר רשב״ג נו״נ קרבין ולעולם דא״ל מתוך. וא״ה י״ל דרש״י נקט ר״י האמור בירושלמי לא תאסור ולא תשרי הוכא במ״ט פ״א מהי״ט ה״ד ע״ש א״כ ר״י ל״ל מתוך ולעולם דהא בהא תלי׳ צרכי שבת נעשים ביו״ט ע״כ נו״נ אין קרבין, וא״כ שפיר מיושב קו׳ התוס׳ דמוכח דר״ח ל״ל מתוך כנ״ל דהא סובר נו״נ אין קרבין ביו״ט א״כ קשה לימא מתוך וע״כ דל״ל מתוך כנ״ל.

יבמות דף קי״ד: ת״ש לא תאכלום וכו׳ להזהיר הגדולים על הקטנים עיי״ש. וצריכי דאי אשמעינן שקצים משום דאיסורן במשהו, אבל דם דאיכא רביעית אימא לא וכו׳, נראה בעליל להקשות לר״ש דסובר כ״ש למלקות נוכל לילף משקצים לחודי׳, דהרי בכל אסורין א״צ שיעור ורציתי לתרץ עפמש״כ תוס׳ ע״ז דף ס״ח ע״א ד״ה ואידך בסופי דלר״ש לא חמיר כ״ש מכזית לרבנן, וכמו שכזית לרבנן בטל אם נאבד טעמו כך כ״ש לר״ש ע״ש, וא״כ לא נוכל למילף משקצים דהתוס׳ כ׳ ביבמות דף קי״ד ע״כ ד״ה משום דהכונה היא על נמלה שחייב בכ״ש משום דהוי ברי׳ וא״כ היינו חומרא דשקצים דלא בטיל משום דהוי ברי׳ משא״כ בכל

האסורין דנתבטלו אף לר"ש. אח"ז מצאתי קו' זו ותירץ זה בפלתי סי' ק' בתחילתו ורוצה להוכיח מזה דהא דברי' לא בטיל הוא דאו' עיי"ש. אך לדעת רש"י דפי' שם בשקצים חייב בכ"ש בכעדשה כטומאתן ולא כפי' התוס' משום ברי' א"כ הקושי' במ"ע כמובן. והי' אפשר לומר לרש"י לשיטתו תירוץ אחר דהנה לדעת רבינו יקר דסובר דר"ש אינו סובר כ"ש למלקות רק בעיני' ולא עי"ת, ונתנו טעם לדבריו דטעמי' דר"ש בכ"ש הוא רק משום דאחשבי', ובאמת סתם אכילה בכזית רק אם אוכל הוא כ"ש אחשבי' לאכילה זאת, וא"כ אין זה אלא בעיני' דבתערובות אין זה כמובן, א"כ כ"ז יש לחלק בין בעיני' לתערובות בשאר אסורין, דטעם האסור הוא משום דאחשבי' משא"כ בשרצים הוא גזה"כ משום דטומאתן בכעדשה, א"כ ממילא אף בתערובות חייב בכ"ש דהרי מטמא ג"כ אף בתערובות, וא"כ הצריכותא שפיר אף לר"ש דהרי שקצים חמור דחייב בכ"ש אף בתערובות משא"כ דם, אך רבינו פרץ חולק שם, וסובר דכ"ש לר"ש, הוא כמו כזית לרבנן, ואם הכזית לרבנן אסור בתערובות דהרי טעם כעיקר כ"ש לר"ש ע"ש, אמנם לרש"י לשיטתו דסובר טעם כעיקר לאו דאורייתא, וא"כ ודאי בתערובות אינו חייב כ"ש לר"ש, כמו בכזית דרבנן, משא"כ היכא שחייב בכ"ש מדאורייתא כמו בשרצים חייב נמי עי"ת וא"כ הצריכותא שפיר והדבר נכון: הן אמת לדעת התוס' שסוברים דכונת הש"ס הוא דע"כ חייב בשקצים בכ"ש משום ברי' אין מקום לדברים האלה, כי ברי' היינו נמי משום חשיבות (כאשר החמירו רבנן בזה לענין בישול, משום דהתורה אחשבי' לענין מלקות), וא"כ שוה לענין תערובות ג"כ כמו לר"ש בכ"ש כמובן, ואם נימא טכ"ע דאו', א"כ חייב בכל התערובות, ואם טכ"ע לאו דאו' פטור בכלן והי' הקושי' נשאר במקומו, אך לדעת התוס' איכא תי' הנ"ל דשרצים חמור בשביל שהוא ברי' לא נתבטל, ולכל א' יש תי' נכון, ודו"ק, עוד נוכל לומר תירוץ אחר לשיטת רש"י עפמש"כ תוס' שבועות דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי לה וז"ל ועוד דמצי לאיקמי שלכדה"נ עיי"ש שכונתם שלכדה"נ קיל מח"ש, והקשה מהרש"א למה לר"ש חייב בשלכדה"נ כמו בכ"ש כדמוכח דאל"כ מ"ש דר"ש דפטר ולר"י יהא קיל עיי"ש והמל"מ פ"ה מהל' שבועות הלכה ה' תירץ דשלכדה"נ נחית חד דרגא מח"ש, ולר"ש דמחייב בכ"ש מלקות, שלכדה"נ עכ"פ אסור מדאו' ולר"י בח"ש אינו אלא אסור מדאו', א"כ שלכדה"נ א"א אלא מדרבנן, ע"ש, ואני בחידושי הארכתי להטעים דבריו, ולתרץ קושי' מהרש"א הנ"ל אם נימא דטעמא דר"ש דמחייב בכ"ש משום דאחשבי' לאכילה זו, י"ל היינו רק אם אוכל כדרכו, משא"כ בשלא כדרכו הי' בטל חשיבתו אפי' לנבי עצמו, ומכ"ש אצל כל אדם וע"כ אינו חייב מלקות ונשאר האיסור מדאורייתא,

משא"כ לר"י, דטעמא דאוסר בח"ש משום דחזלאצ"ט לשיעור שלם, משא"כ בשלכדה"נ, אינו חזי כלל לאצטרופי, דאף אם יאכל אלף פעמים כיו"ב מ"מ לא הוי כדרכו וע"כ קיל, ואין ענינו לכאן (בזה כוון מרנא ז"ל לתירץ של ס' קרני ראם על חידושי מהרש"א שתירץ ג"כ הכי ולמ"ש בריטב"א במכות הטעם לר"ש כ"ש למכות משום דכיון דאכלי' אחשבי' עי"ש א"כ דברי מהרש"ל נכונים דהרי גם שלכדה"נ חייב משום דאחשבי' אכל לר"י דח"ש אסור משום דחזי לאצטרופי כמבואר ביומא לא שייך לשלכדה"נ וז"כ ובחי' הארכתי עכ"ל. המלקט.) רק זאת מצאנו דלר"ש אינו חייב בשלכדה"נ מלקות דהרי לא אחשבי', משא"כ במקום שהוא מנזה"כ לחייבו בכ"ש כמו בשרצים, ודאי חייב גם בשלכדה"נ, דזיל בתר טעמא הואיל וטומאתו במשהו, וגבי טומאה ודאי אין לחלק בין כרח"נ לשלכד"נ, וא"כ לדעת רש"י דכונת הש"ס הוא בכ"ש אף בלא ברי' וע"כ אין זה מטעם חשיבות ורק מנזה"כ, והיינו חומרא דישרצים דחייב אף בשלכדה"נ, ודו"ק. עוד נוכל לומר פרפרת אחת קטנה לפי מאי דקיימ"ל דם אברים שלא פירש אינו אסור עי' תוס' חולין דף י"ד ד"ה ונסבין וכדאיתא ביו"ד ר"ס ס"ז, וא"כ לא נוכל לילף דם משקצים דדם הותר מכללו כ"ז שלא פירש (ודאי דם דגים וחגבים לא נוכל למימר דמקרי הותר מכללו, דהרי טעמא דמותר מפני שכולו היתר וא"צ שחיטה, וכדאיתא בכריתות דף כ"א ע"ב, וא"כ לא מיקרי דם כלל, והוי כמו גיד הנשה דלא מקרי הותר מכללו גבי עוף מה"ט, דלא מקרי גיד מפני שאין לו כף, משא"כ בדם שלא פירש שפיר מקרי דם דהרי מיד שפירש מקרי דם וחייבין עליו, ועכ"פ כשלא פירש מותר, והוי שפיר הותר מכללו וק"ל.) וזהו רק לר"ש לשיטתו, דס"ל בפסחים כ"א ע"ב בסוגי' דחזקי' ור"א דהותר מכללו מקרי קולא לגבי אחרינא ע"ש, וא"כ הו"א דבדם אין מוזהרין הגדולים עה"ק משום דאית בי' קולא אחרינא דהותר מכללו, וא"כ לדידן דלית לן הך קולא וכדאיתא בפסחים שם עי"ש, ע"כ הוצרך הברייתא לומר צריכותא אחרינא משא"כ לר"ש: ואם נפשך לומר דזה הוא ג"כ לא הוי הותר מכללו, דאפשר גם זה הוא לא מקרי דם, הואיל ולא פירש, אמינא לך עדיפא מיני' לפמש"כ תוס' חולין דף ק"י ע"ב ד"ה כבדא ובדף קי"א ע"א ד"ה דם עפ"י הקונטרס דדם כבד אפילו פירש לאו דאורייתא משום דכלו דם הוא עי"ש וא"כ הוי דם ומכ"מ שרי והוי שפיר הותר מכללו ורק לר"ש לשיטתו, וכנ"ל ודוק. ולפי דברי רש"י הנ"ל דסובר דבלא ברי' ג"כ חייב בשרצים במשהו, קשה לדעת הי"א שהביאו בתוס' ע"ז ריש דף ס"ו, דלמאי דאסור במשהו, נטל"פ נמי אסור ע"ש והתוס' כ' רק ואין ראי', ולפי דברי רש"י קשה מהך דעכברא בשיכרא בע"ז דף ס"ח ע"ב, דאמר רבא לא ידענא טעמא דרב עי"ש הא

אפילו אם נטל"פ מותר, אפ"ה בשרצים אסור דאסור במשהו לרעת רש"י וא"כ נטל"פ ג"כ אסור, ובפרט למש"כ תוס' שם ד"ה אלא דגבי טומאה אין לחלק כין פגם לשבח, ולדברי רש"י חייב באכילתן כטומאתן, וא"כ טעמי' דרב שפיר דגבי שרצים ע"כ נטל"פ אסור כטומאתן וצ"ע. והב"ח או"ח ס' תמ"ז תופס דעת תוס' לעיקר דבחמץ בפסח נטל"פ ג"כ אסור, ע' במג"א שם ס"ק ט"א, ומדברי רש"י הנ"ל מוכח דלא כותי' מכח קושי' הנ"ל וצע"ג. הן אמת בהשקפה ראשונה הקשתי לכ"ע, דהרי ההוא עכברא בשיכרא הוי משרצים טמאים, ובמובדלין ודאי איסורו במשהו, כדאיתא במעילה דף ט"ז ע"ב להדי' ע"ש, וא"כ להי"א דילמא מש"ה אוסר רב נטל"פ, וכנ"ל, ואף דההיא עכברא הי' חי כשנפל, וכשהוא חי סברת רב דאינו חייב אלא בכזית, דז"א, דהרי התוס' ע"ז דף ס"ח ע"ב ד"ה ההוא מקשו הא הוי צונן בצונן, ותירץ דהי' כבוש והוי כמבושל, וא"כ בע"כ הי' מת, דא"כ למה אסרי' רב ובמיתתן מודה רב שאכילתן במשהו כטומאתן וא"כ נטל"פ אסור להי"א. והעלתי ארוכה עפי"ד תוס' חולין דף ק"ך ע"א ד"ה שכן שכ' דל"ג בזבחים, "משהו" דצריך להיות בכעדשה, וא"כ אפשר לומר, כיון שצריך שיעור במקצת, נטל"פ מותר, אכל לרש"י דגרס משהו קשה שפיר וצ"ע, ולאחר העיון לק"ט דהחילוק מבואר בין היכא שאיסורו במשהו דלא בטיל אז נוכל לדמות לנטל"פ לבין שאיסורו במשהו בעיני', אבל נתבטל ככל אסורין, אז לא נוכל למילף מני' נטל"פ ודו"ק היטב. ברירה גיטין כ"ד ע"ב. בתוס' ד"ה לאיזה שארצה וז"ל ואומר ר"י דאפילו מאן דסבר יש ברירה הכא מודה משום דכתיב לה לשמה משמע שיהי' מכורר בשעת כתיבה ע"ש, וכן משמע בגמ' ע"ש"ה, ותמה המהרש"ל בש"ש ב"ק בקונטרס ברירה ע"ד תוס' הללו אדרבה בגמ' תלי בברירה, והנראה לבאר כונתם עד"א לא כמו שיש להבין מדבריהם ע"פ פשוטן, וע"ז יסתלקו כל דברי התלונות מעליהם, ויתבאר כל אחד על מקימו בסוגי' שלפנינו כדי שכ"א על מקומו ימצא מבוקשו לתרץ הלכה לפי דרכיהם. ועתה באתי רק להעיר אוזן איזה דרך ישכון אור לפרש. והוא עפט"ש לקמן ד' כ"ה ע"ב ד"ה ר"י ור"י ור"ש אוסרין וז"ל וי"ל דהתם בגיטין עומד הדבר להתברר בהכי בודאי ע"ש"ה. והנה בהך דהריני בועלך ע"מ שירצה אבא, כ' הר"ן דאין זה מקרי עומד להתברר, כי הרצון עכיד להשתנות, פירוש לדבריו שאנחנו יודעין בבירור אף שיאמר שרוצה בכך, מ"מ אם בשעת הקידושין הי' יודע אפשר שהו' אז לא הי' רוצה בשכיל דעשוי להשתנות ואיהו בעצמו לא יכול לומר שגם אז הי' מרוצה אם שמע אז כי פן לא הי' מתרצה ואין אדם יכול לעמוד על דעתו ורצונו שהי' במחשבתו לפני הזמן אשר עומד שם בעת ההיא והבן. ונחזי אנן אם

אמר לאיזה שארצה אגרש אף אם אח"כ ניתן הגט לא' מהן ג"כ יש לחוש שמא בשעה שצוה לכתוב להסופר הי' רצונו לתת לאחרת גם אם בשעה שנתן לאחת מהן שמא נשתנה רצונו, אך ע"ז שייך הברירה דאמרינן חוברר הדבר למפרע שהי' זה בתחלה ברצונו אבל עכ"פ אין עומד להתברר שמא בשעה שצוה להסופר הי' כונתו על זו, דהרי אין מוכח מטעשיו האיך הי' רצונו בתחלה, כי הרצון עשוי להשתנות, אך אם הי' די בזה במה שנדע לבסוף בנתינתו שלא נתכוין לא הי' איכפת לן תו אם לא הי' צריך בשעת אמירתו להיות מבורר לדידי' אך לבסוף אנחנו נדע למי נתנה והוי שפיר מקרי הוברר הדבר, אמנם צריך להיות בתחלה מבורר משום דוכתב לה לשמה, וזה אינו עומד להתברר אף אם יתן לא' מהן מ"ט אנחנו לא נדע אם הי' רצונו לזו בשעת אמירתו לסופר וזה א"א להתברר, כי הרצון עשוי להשתנות וממילא הגט פסול כי לא הי' מבורר בשעת כתיבה, ואנו צריכין לכך שיהי' מבורר משעת כתיבה משום דוכתב לה לשמה, וזהו כונתם דאף מאן דסבר יש ברירה מודה הכא (כמ"ש לקמן דבאין הדבר עומד להתברר לא אמרינן ברירה) דאין עומד להתברר כנ"ל, אך ע"ז קשה הרי לבסוף עומד להתברר ע"י נתינתו, ולזה כתבו דמשום וכתב לה לשמה משמע שיהי' מבורר משעת כתיבה וזה אין עומד להתברר וכמ"ש הר"ן דרצון מיקרי אין עומד להתברר והכן מאוד, ולעולם דתלי' בברירה, רק משום דוכתב לה לשמה גורם שבתחלה ע"י רצונו לבסוף אינו עומד להתברר, ומחלקים נמי הכא בין עומד להתברר לאינו עומד, ומעתה הדרן לכללא דכל היכא שכתיב וכתב לה לשמה כונתם רק דהוי ע"ז אינו עומד להתברר ויבא במקומם הראוי לתרץ דבריהם בזה, ועיין בסמוך וד"ק. שם בגמרא ושמואל אמר אף ראשון נמי פוסל וכו'. לכאורה קשה, דא"כ ס"ל לשמואל אין ברירה דאי יש ברירה ומתניתין אתי' כמ"ד אין ברירה ל"ל להנך אמוראי לפ' המתני' כלל, וא"כ קשה דשמואל אדשמואל דאתקין בגיטא דשכ"ט אם מתי וכו' ולכי מיית הוי גיטא, ולזה אין לתרץ כמ"ש התוס' לקמן ד"ה דברי ר"מ דמחלקי בין היכא דמתני בפירוש או לא ע"ש דהרי גם במתניתין התנה בפירוש ואין לומר ג"כ לפי הפשוט בכונת דבריהם דלעיל, דשאני הכא דכתיב לה לשמה ולא תלי כלל בברירה דהרי לקמן בדבור הזה מוכח דאין דעתם כלל שם כדברי הר"י דלעיל עש"ה. ומצאתי ג"כ בשעה"מ פ"ה מה' עירובין הלכה ד' שהקשה כנ"ל. אמנם כפמ"ש דבמתניתין מיקרי אין עומד להתברר א"כ ל"ק כלל מגיטא דשכ"מ דשם עומד להתברר, ע"כ אמרינן ברירה משא"כ במתניתין. אך לכאו' גם ע"ז קשה דלפ"מ שבארנו הך דלא מיקרי כאן עומד להתברר, משום דכתיב וכתב לה לשמה וכנ"ל א"כ עריין קשה הרי משמע מתוס' שם בדבור הנ"ל

דלא נחתו לזמר כדעת הר"י דש"ה דכתיב לה לשמה דאל"כ לא הוי מתרצים שפיר אליבא דר"י, אכן יתורץ במקומו כאשר נבאר דברי התוס' בדבור הנ"ל שגם שם כונתם לכך דהיינו טעמא דלא אמרינן ברירה הכא דאינו עומד להתברר משום דכתיב לה לשמה, וא"ה מתרצים שפיר לר"י ומיהא הדברים קיימים לשמואל דלא קשה כלל מהכא דיש לחלק כנ"ל ועיין בדברינו בביאור דברי תוס' הנ"ל ודו"ק. בגמרא, ור' יוחנן אמר אף אחרון אינו פוסל ואזדא ר"י לטעמא וכו' האחין שחלקו וכו' וצריכא דאי איתמר בהא, בהא קאמר ר"י דאין ברירה דכתיב וכתב לה לשמה. אבל התם מכר וכו' אבל ירושה למתנה לא ע"ש זה אחד מהמקומות שהקשה בס' יש"ש לפי דברי הר"י הנ"ל דמשום דבעינן לה לשמה א"כ בעלמא יש ברירה ושאני הכא א"כ למה להגמרא להאריך ולומר כלל אבל ירושה ומתנה לא, ונ"ל דה"א יש ברירה ושאני הכא דכתב לה לשמה, ולפי פירושינו בדברי הר"י הנ"ל ניחא אף שכתיב לה לשמה מ"מ הדבר תלוי בברירה רק דע"ז שכ' לה לשמה מקרי אינו עומד להתברר וע"כ אין ברירה. וא"כ באחין שחלקו דמקרי ג"כ אינו עומד להתברר כמו בהמה וחבית בשותפות דכתבו התוס' בד"ה ר"י ור"י דהוי אינו עומד להתברר, וא"כ לא הוי צ"ל לקוחות הן ומחזירין זל"ז דהרי בגוונא דאינו עומד להתברר מוכח מכאן דאין ברירה וע"כ צ"ל דצריכא דה"א ירושה ומתנה לא וק"ל. שם ואי אשמעינן שדה משום דלחומרא אבל הכא אימא לא צריכא. מבואר דאם היינו מסופקים אי אמרינן יש ברירה או לא הוי אזלי לחומרא ומחזירין זל"ז ביובל כדפרש"י והדר שקלינן כדמעיקרא וחוזרין רק לקיים מצות יובל ולכן פסק הרמב"ם פ"ג מה"ג ה"ד דבדינא דמתניתין הוי ספק מגורשת וע"כ אחרון פוסל משום ספק ולא כר"י וא"ה פסק בפ"א מה' שמיטה ויובל ה"כ דהאחין שחלקו מחזירין זל"ז ביובל, ולכאורה הי' נראה כסותר אבל באמת ז"א דשם באמת היינו משום ספק וכדי לקיים מצות יובל, וגם נראה שדייק כן מדבריו שם בהדי' וז"ל שם מחזירין זל"ז חלקו ביובל, מלת חלקו מיותר דלא נאמר כלל בגמר', ונראה שבכונה גרס כן כדי להבין דבאמת הוא חלקו, וא"ה מחזירין לקיים מצות יובל מספק, ואין להקשות האיך אמרינן בגמ' ואזדא לטעמי' דמשמע בשביל שאמר מחזירין זל"ז אמר גם כאן אף אחרון אינו פוסל, דהרי חזינן דלא תלי כלל זב"ז דהילכא רק התם מחזירין משום ספק וכנ"ל. אלא י"ל באמת לר"י מחזירין לגמרי כי הוא סובר דאין ברירה בודאי ולא משום ספק, והראי' דבביצה ל"ח גבי בהמה וחבית מסקינן דלר"י אף בדרבנן אין ברירה ואי הוי ספק הל"ל דבדרבנן לקולא, א"ו דבודאי א' דבדרבנן אין ברירה, ורק אם לא אמר הכא אחרון אינו פוסל ה"א דרך ספק מיקרי והוינן מפרשין הא דאמר מחזירין לא לגמרי רק לקיים מצות

יובל לכן צריכא, אבל מכאן שאנו רואין דסובר אחרון א"פ א"כ סובר בודאי אין ברירה, א"כ ממילא הפ' שם דמחזירין לגמרי ושייך שפיר אליבא דאמת ואזדא לטעמי' כי הרי ראינו דא' ב"פ חד דינא, א"כ מיתורא מוכח דסובר בודאי אין ברירה והפ' מחזירין לגמרי וע"כ אזדא לטעמי', משא"כ אם לא א' הכא דאחרון א"פ הו"א דאמר מחזירין משום מצוה ולא לגמרי, ומה שפירש"י והדר שקלי' כונתו רק להו"א אם לא אמר הכא אא"פ, אבל להאמת מחזירין לגמרי לר"י וע"כ בבכורות איך מפרש רש"י והדר שקלי' ודו"ק. ומה שכתבו הפנ"י והשעה"מ ויתר המחברים האחרונים ליישב גם דברי הרמב"ם במאי דפסק בפ"ד מה' בכורים ה"ז דקנין פירות אינו כקנין הגוף ופסק נמי דמחזירין זל"ז, א"כ קשה קו' ר"י כמו שהקשה לר"י לקמן דף ט"ח ע"א דאי לאו דא' קנין פירות כקנין הגוף לא טשכחת דמייתי בכורים אלא חב"ח עד יהושע בן נון, ראיתי לבאר דבריהם והטיבו אשר דברו, די"ל באמת אין ראי' כלל דהא דמחזירין היינו רק לקיים מצות יובל, אבל באמת הוא חלקו, וא"כ שפיר מב"א וקורא, אלא דר' יוסף לטעמי' פריך שפיר דסובר להדי' בעירובין דף ל"ז ע"כ דמאן דל"ל ברירה ל"ש בדאורייתא ול"ש בדרבנן, א"כ מוכח דסובר בודאי אין ברירה ולא מספק דאי מספק, הו"ל בדרבנן לקולא, וא"כ דבודאי אין ברירה, וא"כ מחזירין זל"ז לגמרי, וקא' שפיר אי לאו ק"פ כקה"ג לא מצא ידיו וכו' דהרי אין לו קנין הגוף משא"כ לפי מה שבארנו להרמב"ם הוי רק ספק ונשאר חלקו לעולם דרק מספק אמרינן אין ברירה, וא"כ שפיר מביא. ואין להקשות מנ"ל לר' יוסף להקשות על ר"י דלמא ר' יוחנן בזה אינו סובר כר"י דאף בדרבנן אין ברירה דר"י יכול לטסבר דאין ברירה רק מספק וכמו להרמב"ם וא"כ לא טקשי מידי די"ל הרי ביארנו מכח דא' אא"פ מוכח מיתורא דסובר בבירור אין ברירה וכנ"ל ופריך שפיר. ובחדוד התלמידים אמרתי דלהרמב"ם לשיטתו מוכח מר"י מביצה גבי בהמה וחבית דסבר אף בדרבנן אין ברירה, דהנה לכאורה י"ל התם טעמא דר"י משום דהוי דשיל"ט וכמו דמשני ר"א בביצה דף ל"ט בראשו, גבי עירוב מיקרי נמי דשיל"ט ואסיר אף בספק דרבנן, ולעולם דהוי רק ספק אי אמרינן ברירה או לא וגבי בהמה וחבית אסור משום דשיל"ט, ומחזירין רק מספק משום מצוה ולא הוי אמר ר' יוסף מידי, רק דהרמב"ן במלחמות בפסחים הוכיח דר' יוחנן סובר כחכמים גבי דשיל"ט, דאל"כ למה אמר בחמב"ב בנו"ט הא הוי דשיל"ט וליהוי במשהו, וע"כ דר"י ל"ל חומרא דדשיל"ט אף באלף לא בטיל, וא"כ למה אסר בבהמה וחבית הא הוי דרבנן, א"ו דסובר בודאי אין ברירה וקאמר ר' יוסף שפיר, אלא די"ל דילמא חמב"ב ל"ט כלל דשיל"ט וכדעת המרדכי הובא בהג"ה יו"ד סי' ק"ב ס"ד, ולעולם ר"י סובר כר"ש גבי דשיל"ט וטעמא דבהמה וחבית

משום דשיל"ט ואפי' בספק דרבנן אסור ולא קאמר ר"י כלום, ולא הי' מקום לדעת הרמב"ם דהרי ראינו דר"י אף אם מס' מחזירין זל"ז נמי פריך, אמנם הרמב"ם לשיטתו ניחא דסובר להדי' פט"ז מהמ"א ה"ט דחמץ הוי דשיל"ט וא"כ מוכח כדברי הרמב"ן דר"י אינו סובר כללא דדשיל"ט, וא"כ למה אסר בבהמה וחבית הא הוי דרבנן וספיקו לקולא, וע"כ דסובר דבודאי אין ברירה וקאמר ר' יוסף שפיר לר"י לשיטתו, אבל הרמב"ם י"ל כדברים האלה דרק משום ספק מתירין ומשום מצוה ושפיר מביא וקורא ודו"ק. (ומה שיש לדייק בהך דעירוב אימת מיקרי דשיל"ט ואימת לא, הארכנו במק"א בדברים נכונים בס"ד.). והבאתי ראי' לזה דאם נאמר אין ברירה מספק שפיר מביא וקורא אף דמחזירין זל"ז דהנה התוס' ד"ה ר"י ור"י מקשים וז"ל תימא למאי דס"ד דר"י ל"ל ברירה א"כ אית לי' כר"י ומחזירין זל"ז, א"כ לא משכחת דמיתי בכורים דר"י אית לי' בהחובל קנין פירות לאו בקה"ג ומתרצים סוף דבור הנ"ל וז"ל דדוקא ר"י אית לי' וכו' ופירש טעמי' דר"י משום בקיעת הנוד ע"ש וקשה לפ"ם דס"ד בב"ק דס"ט אליבא דר"י לר' יודא מההוא דלוקח דל"ל ברירה ולא משום בקיעת הנוד א"כ לא משכחת לר' יוחנן אליבא דר"י דמביא בכורים דאי ל"ל ברירה א"כ לר"י תלי בזה דמחזירין א"כ אין לו קה"ג לר"י וא"כ ל"ם דמיתי בכורים, א"ו ע"כ רק ר' יוחנן סובר בודאי ובבירור אין ברירה ומחזירין לגמרי ופריך ר"י שפיר משא"כ לר' יודא מהך דלוקח שהוא דאור' אינו מוכח דרק מספק ל"ל ברירה ולחומרא בדאו' וע"כ אסר בהלוקח יין, וא"כ י"ל ג"כ דמחזירין מספק לקיים מצות יובל אבל הלקו מיקרי ושפיר מביא וקורא וכמ"ש הרמב"ם באמת ומכאן ראי' לדעת הרמב"ם ודו"ק היטב. תוס' ד"ה דברי ר"מ מקשים על ההיא דכל המתלקט בב"ק דס"ט ע"ב דר"י אדר"י דגבי מתלקט אית לי' ברירה ובאחין שחלקו ל"ל ברירה, למה אינו מחלק בין היכא שמברר דבריו כההיא דמתלקט אמרי' ברירה, ובאחין שחלקו אינו מברר דבריו, ותי' דאי הוי משני אכתי הוי קשה לי' אידך דר"י דאמר אא"פ אף במתנה בפירוש ע"ש וזו אחת מהקושיות החמורות שהקשה בס' יש"ש הרי מהכא אין כאן קושי' לדברי הר"י דלעיל דשא"ה דכתיב לה לשמה וע"כ אין ברירה אף במברר דבריו והדק"ל ליחלק בין כל המתלקט להאחין שחלקו כנ"ל, וכן הקשה בספרו חכמת שלמה, גם הקשה דהתוס' סותרין עם דבריהם דשם כתבו בד"ה אלא הקשה ר"י דר"י דל"ל ברירה אדר"י דאמר הלכה כסתם משנה וס"ט בהלוקח כר"ט דיש ברירה, ומחלקים דבהלוקח מתנה בפירוש, ומה דאמר אא"פ אף שמתנה בפירוש ש"ה דכתיב לה לשמה ע"ש, וא"כ הוי ממש סתירה בדבריהם, ועוד שם קשה מט"ג, אם אנו מחזיקים להאמת שאין ראי' מהך דאא"פ א"כ לא הוי צ"ל כל הנלקט דלעולם כל המתלקט ולא קשה מהאחין שחלקו כשביל

שאינו מתנה בפירוש ומהך דאא"פ ל"ק כלל משום לה לשמה, ואי אין אנו מחזיקין דברי הר"י להאמת וע"כ דר"י לא אמר כל המתלקט א"כ קשה אף להאמת סיתר ר"י עם הסתם משנה וקושיות אלו הם לפי כוונת הפשוט בדברי ר"י לעיל. והנראה נכון ליישב כל קושי' הנ"ל עפמ"ש לעיל, דהך דוכתב לה לשמה הוי רק גורם דמקרי ע"ז אינו עומד להתברר, וגם נפרש דברי התוס' דהכא ע"פ דרך אחר, והוא ע"פ הקדמה אחת דהך דהלוקח דקרי לי' התוס' ד"ה ר"י ור"י אינו עומד להתברר, אין זה בשביל שלא נדע אי"ז הופרש, דז"א דהרי לזה מועיל ברירה דאמרינן הובר למפרע שזה הופרש, וע"כ הוצרכו התוס' לומר דשמא לא יבא לעולם לידי הפרישה, ומבואר כונתם כמ"ש תוס' ישנים יומא דף נ"ז דשמא יבקע הנוד ולא יבא לידי הפרשה כלל. ונוכל לתרץ בזה קושית התוס' בעירובין דף ל"ז ע"ב ד"ה ולמאי דס"ד הי' יכול להקשות לטעמא דברירה דאי ר"י אוסר מטעמא דאין ברירה למה אמר טעמא דשמא יבקע הנוד, די"ל דאי לאו טעמא דיבקע הנוד הוי מיקרי עומד להתברר, והוי אמרינן ברירה, אבל מכאן דיש לחוש שמא יבקע הנוד הוי אינו עומד להתברר דשמא לא יבא לידי הפרשה ע"כ אמרינן ברירה (וכמדומה שכ"כ א' מהאחרונים וק"ל.) גם מיושב בזה קושי' התוס', דהקשה מאי פריך בב"ק שם ר"י אדר"י דסובר כל המתלקט עם הלוקח יין דאוסר דאין ברירה, דלמא טעמא משום דכל המתלקט עומד להתברר, די"ל התלמוד פריך שפיר להא"א דלא ידענו מהך דבקיעות הנוד א"כ הוי סבר דמיקרי עומד להתברר גבי הלוקח וא"ה להא"א טעמא דר"י דאין ברירה אף כעומד להתברר ופריך שפיר אדידי' מהמתלקט וק"ל. גם י"ל בזה דברי המהרש"א בעירובין שם דמקשה מאי קשי' להתוס' ד"ה לא ס"ד הך דאיו דל"ל לר"י ברירה אהך דמי שאחזו דמה היא באותן הימים דלמא שאני התם דעומד להתברר משא"כ בהך דאיו עומד להתברר עי"ש. ולכאורה קשה על המהרש"א שהחליט הך דאיו אינו עומד להתברר, ולא ידעתי למה, הרי התנה כל מה דצריך אף אם לא ילך לא לכאן ולא לכאן הרי ככני עירי, ואדרבה הוי עומד להתברר שהרי בע"כ אחד מהתנאים יבורר, ומצאתי להרי' בס' שעה"ט דהך דאיו מקרי עומד להתברר, בפ"ה מה' עירובין ה"ז ומהתימה שמהרש"א החליט להיפך, אמנם לפמ"ש דהלוקח מיקרי עומד להתברר טרם ידענו מחשש בקיעת הנוד, הוכיח המהרש"א שפיר, דע"כ הך דאיו מיקרי אינו עומד להתברר, דהמהרש"א הקשה שם מאי הוכיח רב דלית"א למתניתין מקמי דאיו מהך דהלוקח דלמא שאני בין דאו' לדרבנן, וע"כ סובר ר"י דהלוקח יין אין ברירה שהוא מדאורייתא, ויש לתרץ ע"ז לפי הא"א קודם שנדע החשש דבקיעת הנוד הוי הלוקח עומד להתברר, משא"כ הך דאיו, א"כ הוכיח רב שפיר אף דהלוקח הוא דאו', מ"מ יש לו מעלה יתירה דהוי

עומד להתברר, התינח אי הך דאיו מיקרי אינו עומד להתברר, משא"כ אי גם הך דאיו מיקרי עומד להתברר א"כ שוה להלוקח, א"כ הדרא קושי' מהרש"א לדוכתי' מה הוכיח רב, דילמא מש"ה בהלוקח ל"ל לר"י ברירה, משום שהוא דאורייתא, א"ו הוכיח מהרש"א שפיר דהך דאיו הוי אינו עומד להתברר, ושפיר הקשה מה מקשים התוס' הך דאיו אהך דמה היא באותן הימים דלמא שאני בין עומד להתברר או לא וכנ"ל ודו"ק. עם כל זה אין עולין דברי מהרש"א כהוגן דהרי התוס' הקשו גם מהלוקח אהך דמה היא באותן הימים, וע"ז לא מצי לתרוצי הך חילוקא דהרי לה"א הוי הלוקח ג"כ עומד להתברר, וע"כ גם המהרש"א סובר כן דאל"כ לא מקשה כלום מהך דאיו, דילמא איו הוי עומד להתברר, ואי כפמ"ש דמהרש"א הוכיח מהך דרב הנ"ל, דאל"כ מאי פריך מהך דהלוקח דילמא שאני הך דהוי דאו' וע"כ משום דעומד להתברר וכנ"ל, וא"כ עדיין קשה מהלוקח אהך דמה היא באותן הימים וא"כ ממ"נ הקשו קו' אחת אי הלוקח מיקרי עומד להתברר א"כ סותר למה היא באה"י ואי אינו עומד להתברר מיקרי א"כ אינו מוכח לדאיו למיקרי הך דאיו עומד וכמ"ש בס' שעה"ט וכנראה פשוט א"כ סותר איו למה היא באה"י והבן ודו"ק. ובל"ז דברי מהרש"א תמוהים מאד דרוצה לייישב הך דאיו דלא יסתור דינא דמה היא באותן הימים דהתם מיקרי עומד להתברר, וסותר דברי עצמו דהרי הכא אזלי' לר' יודא, ומהרש"א כ' להדי' בגיטין על תוס' ד"ה ר"י ור"י דנראה לו ברור דאליב' דר"י אינו מיקרי עומד להתברר וא"כ התוס' לשיטתיהו מקשים שפיר לרב אליבא דר"י סותר הך דאיו אהך דמה היא באותן הימים וצע"ג. ולפמ"ש מוכח כדעת מהרש"ל בגיטין דתוס' מתרצים רק לר' יוסי מהך דמעשר שני, אבל מהך דהלוקח אין מתרצים כלום דבאמת הקושי' לר"י ור' יוסי ולשניהם אינו יכול לתרץ דש"ה דאינו עומד להתברר דלפי מאי דס"ד אכתי לא ידע'נן מהך חששא דבקיעת הנוד א"כ גם לוקח מיקרי עומד להתברר ופריך שפיר ותי' התוס' אזיל רק להמסקנא וכדברי המהרש"ל עיקר והבן ודו"ק. דזדרן לקמייתא דהלוקח מיקרי עומד להתברר אי לאו משום חששא דבקיעת הנוד, וא"כ קשה מאי מקשים ר"ת דהלוקח אהדדי דהאחין שחלקו הרי ר"ת אינו חייש לבקיעת הנוד, וע"כ סובר בהלוקח ברירה משום דהוי עומד להתברר משא"כ בהאחין שחלקו ולר"י אפשר דמקשי' שפיר וכונתם רק אי לאו דחייש לבקיעת הנוד ושותה טבלים למפרע הוי סבר יש ברירה אף שאינו נקרא עומד להתברר דהרי החשש אמת והראי' דחידש לן הך דשותה טבלים למפרע, וא"כ שפיר סתר אהך דאחין שחלקו משא"כ לר"ת דלא חייש כלל וא"כ הוי עומד להתברר ומאי מקשים. ונראה עפמ"ש הרשב"א למה שותה מיד הרי צריך להיות שיורי' נכרים כדאמר רבה בעירובין והדין אמת לכ"ע, ותי' הואיל שא'

בתחלת דבריו ב' לוגין וכו' א"כ התנה בפי' ע"כ אי אמרי' הוברר הדבר למפרע א"כ מיד בתחלת דבריו למפרע הי' השאר מותר והוי שפיר שיורי נכרים, אלא דעדיין קשה מ"ט הוי דומיא ממש לגיטין שצריך ג"כ להיות מבורר בשעת הכתיבה וע"כ כתב התוס' דלכ"ע אין בירירה וא"כ גבי הלוקח נמי נימא הכי הרי צריך להיות מבורר השירים אך החילוק ביניהם הוא כך, דאמת מיקרי מבורר בתחלה וכמ"ש הרשב"א, אך כ"ז אם עומד להתברר ע"י סוף שהי' כן מבורר בתחלה וא"כ גבי גט כתבנו לעיל בשביל שהרצון עשוי להשתנות אינו עומד להתברר ע"י סוף שהי' כן בתחלה, והוי אינו מבורר בתחלה, וע"כ פסול, משא"כ גבי הלוקח יין הוי הדבר עומד להתברר לה"א טרם נדע חששא דבקיעת הנוד והוי אינו משתנה כי אמרינן הוברר למפרע שאלו הן שהופרש א"כ בטה שהתנה בפירוש, הרי הוא כאלו הפריש מיד והוי שירי' נכרים והבן מאד. ולפ"ז היינו באמת תירוצם, ויש לחלק בין הכא שמבורר דבריו ומתנה בפירוש ואומר וכו' פירוש ע"ז שמתנה בפירוש הוי עומד להתברר שהרי מה שרוצה שיהי' הוא יהי' בודאי משא"כ אם לא התנה בפירוש לא הי' עומד להתברר אף אם יפרש אח"כ מ"מ בתחלתו לא היינו יודעין איזה שהופרשו א"כ לא היו שירי' ניכרים וכקו' הרשב"א, אבל ע"י שהתנה בפירוש וזה יבא וזה יהי' בודאי א"כ הוי עומד להתברר שתחלת דבריו יתקיימו והוי שפיר שירי' נכרים משא"כ באחין שחלקו בשביל שלא התנה בפי' א"כ מה שיהי' אינו עומד להתברר בתחלה ודו"ק היטב. ומטילא אין להקשות מהצריכותא דלעיל דאי מהאחין שחלקו ה"א משום דלא התנה בפירוש, די"ל הרי כבר בארנו דבמה שאמר משום דבעינן לה לשמה, הכונה דאינו עומד להתברר ע"ז וכנ"ל וא"כ מאי הול"ל אי מהאחין שחלקו ה"א משום שאינו מבורר דבריו, הרי הכל אחד דע"כ אינו עומד להתברר וא"כ בגיטין ג"כ נדע שהרי ג"כ אינו עומד להתברר והבן. ועפ"י הדברים האלה נסלק כל קושיות מהרש"ל עפ"ר התוס' בב"ק דף ס"ט ע"א ד"ה כל הנלקט וז"ל בסה"ד הנ"ל, וא"ת כי קאמר כל המתלקט הא לא הי' מוע"ל למה שגדל אח"כ וי"ל ועוד וכו' דשמא בטל ברוב ואע"ג וכו' מ"מ מדאו' בטל עי"ש ולפי"ז י"ל דגבי כל המתלקט הוי אינו עומד להתברר אם יגדל אח"כ כ"כ דיתבטל או לא אלא דמאן דל"ל בירירה רק מספק א"כ לא חש לאיסור דרבנן דהרי ספיקא לקולא ומה שאסר לכשיגדל אח"כ אינו אלא מדרבנן דמדאו' בטל ומה שגדל כבר הוי עומד להתברר ומאן דל"ל בירירה בודאי א"כ אף בדרבנן ל"ל בירירה א"כ בהך דמתלקט הוי אינו עומד להתברר דשמא יגדל ומדרבנן לא יתבטל, א"כ נקוט האי כללא דמאן דל"ל בירירה בודאי מקרי מתלקט א"ע להתברר, ומאן דל"ל רק מספק הוי מתלקט עומד להתברר, וא"כ מתרצים שפיר דהגמ' פריך שפיר מר

'וחנן דהמתלקט אר"י דאחין שחלקו, ואף דמתנה בפירוש היינו כפי מה שפירשנו דע"ז מקרי עומד להתברר דאכתי הוי קשה מהך דאא"פ, ואף כקו' מהרש"ל ש"ה דכתיב לה לשמה, ז"א לפי מה שכארנו דלה לשמה מועיל רק לדבר זה שיהי' רק מקרי אינו עומד להתברר ואם בשביל כך אא"פ א"כ גבי מתלקט נמי לימא אין ברירה דהא נמי א"ע להתברר כנ"ל. וא"ל לפ"ז למה צריכו התוס' למימר כלל דהוי קשה מהך דאא"פ ת"ל דמתלקט הוי א"ע להת', ז"א דאי לאו מהך דאא"פ ה"א דמחזירין רק לחומרא ומשום ספק כדאיתא בצריכותא דלעיל להדי', ואי הוי הכי דרק מספק ל"ל ברירה הוי שפיר מתלקט עומד להת' כנ"ל ולא הי' ק' כלל, ע"כ כתבו שפיר דהי' קשה מאא"פ דמוכח מינ' דבודאי ל"ל ברירה כדאיתא נ"כ להדי' בצריכותא דלעיל, וא"כ אפי' בדרבנן ל"ל ברירה. ומה דיש לחוש במתלקט מדרבנן הוי א"ע להת' ופריך שפיר, ועולים דברי התוס' דהכא כהוגן, דגמרא פריך שפיר ורק מכח דאא"פ, ואף דש"ה דכתיב לה לשמה מ"מ מוכח דהיכא דא"ע להת' לא אמרי' ברירה וקשה שפיר לר"י למעמי' דל"ל ברירה בודאי ואפי' בדרבנן א"כ גם מתלקט מקרי א"ע להת' וסותר להך דאחין שחלקו ודו"ק. והשתא ניחא נמי שאין סותרין דבריהם עם מש"כ בב"ק דשם אין מקשים מהמתלקט כלל רק מהלוקח דהלכה כסתם משנה וא"ל ברירה ור"י ל"ל ברירה וע"ז מתרצים שפיר דגבי הלוקח מתנה בפי' וכפי פי' דע"ז עומד להתברר כל מה שהי' ברצונו יתקיים לבסוף וכנ"ל, וא"ל הרי גבי אא"פ נמי מתנה בפי' דש"ה דכתיב לה לשמה וזה מועיל דמקרי ע"כ א"ע להתברר וע"כ אין ברירה, ול"ק מהלוקח כלל דהרי לר"ת דלא חייש לבקיעת הנוד הוי הלוקח עומד להתברר כנ"ל ודו"ק. משא"כ אי הוי אמר ר"י כל המתלקט הוי קשה מינ' להך דאא"פ ולהאחין שחלקו דמתרוייהו מוכח דר"י ל"ל ברירה בודאי וע"כ מקרי המתלקט מה דאסר בי' מדרבנן א"ע להת' והי' סותר א"ע משא"כ מהלוקח שפיר יש לחלק דהלוקח מוכח דהוי עומד להתברר אי לאו חששא דבקיעת הנוד, דאל"כ ק' קו' התוס' מאי פריך לר' יודא מהמתלקט אהך דהלוקח דילמא מתלקט שאני דהוי עומד להתברר לר"י דיכול לסבור אין ברירה רק בדאו' וא"כ מה דאסר מדאו' המתלקט הוי עומד להתברר ומדרבנן א"ל ברירה אבל בהלוקח הוי דאו' וע"כ ל"ל ברירה א"ו דהלוקח לה"א בלא חששא דבקיעת הנוד הוי עומד להתברר ופריך שפיר אהדדי ולכן באמת לר"י ל"ק דלר' יוחנן הוי מתלקט מה דאסר בי' מדרבנן א"ע להת' והלוקח הוי עומד להת' לר"ת דל"ח לבקיעת הנוד ודו"ק היטב. תוס' ד"ה ר"י ור"י, וז"ל משנ"ת דר"י ל"ל ברירה, וקשה דתנן וכו' מה היא באותן הימים ר"י אומר מנורשת ואינה מנור' ולכי מית הוי ג'טא אלמא יש ברירה וכו' וי"ל דהתם בגיטין עומד הדבר

להתברר עי"ש והקשה מהרש"ל ומהרש"א א"כ מאי פריך לר"י דילמא מש"ה התם יש ברירה נ"כ משום דעומד להתברר, כמו לר"י, ותירץ מהרש"א דלר' יהודא דקאמר מעת שאני בעולם אין זה מקרי עומד להתברר עי"ש, לפי הנראה כונת מהרש"א כך דאין השעה זו שהוא מעת שאני בעולם שעה א' קודם מתתו מבוררת והקשה הפ"י הרי גם לר"י מה"ט מגור' וא"ט מספיקא דילמא הי' כונתו מעת שאני בעולם א"כ הוי גם לר"י אינו עומד להתברר, גם הסברא בעצמה ק' להבין מה"ת לחלק בין אם ימות דהוי עומד להת' ובין שעה אחת קודם מותו דלא הוי עומד להתברר, ובלעדו מה שיש להקשות לפי פי' רש"י לקמן בטי שאחזו, לפי הבנת הפנ"י בדברי מהרש"א האריך מאוד ללא צורך ושלא כדרכו, לכן נראה לי כונה אחרת בדברי מהרש"א דעכ"פ באותן הימים שמחייב ר"י חטאת אף אם הוא באומר מעת שאני בעולם ואמרינן ברירה דלמפרע אותן הימים לא ה' שעה א' קודם מותו מ"מ הבועל לא ידע אז בבירור גמור שלא ימות באותה שעה א"כ עכ"פ לדידי' הוי ספק ולמה מחייב ר"י חטאת א"ו דיש ברירה והרי להבועל אז לא הי' עומד להתברר בשעת מעשה כי יש לחוש שמא ימות שעה זו ולא יתחייב חטאת א"ו דר"י א"ל אף בא"ע להת', משא"כ לר"י דסובר באמת שאז הוא בספק וחייב רק אשם תלוי וכפירש"י לקמן דאין ברירה, פי' הואיל שאינו עומד להת' באותה שעה לגבי בועל משא"כ לכי מיית הוי גיטא דזה הוי עומד להת' ואמרי' ברירה וכתרץ התוס' (ולפי"ז באמת מתורצין כמה קושי' התוס' על רש"י לקמן דף ע"ג ע"ב בתוס' ד"ה תנא עי"ש) וא"כ דברי תוס' עולים כהוגן לר"י ל"ק דיש לחלק שפיר משא"כ לר' יודא, וא"ל למה לי' להביא להך דלכי מיית הוי גיטא הרי הקו' מיד משום דאמר ה"ה כא"א לכל דברי', דזה לא קשה כלל דדילמא סבר דלא חל הגט כלל לכך סיים שפיר דרק באוה"ז ה"ל כא"א משא"כ לכי מיית הוי גט א"כ טעמי' משום דהובור דלא הי' אז השעה שקודם מותו והוי עכ"פ באותה שעה לא הי' עומד להת' להבועל ולמה חייב חטאת א"ו דיש ברירה אף בא"ע לה' ופריך שפיר כך נ"ל כונת מהרש"א ושפיר האריך ולא קשה עליו כלל ודו"ק. נדרים ט"ז. מתניתין חומר בנדרים וכו' שהנדרים חלין על דבר מצוה, אמר אביי הא דאמר הנאת סוכה עלי, הא דאמר שבועה שלא אהנה, אמר רבא וכי מצות ליהנות נתנו ע"ש, והקשו האחרונים על דברי הר"ן שכתב בדף שלפניו אהא דמשני הש"ס הנאת תשמישך עלי וז"ל ואת"ת אמאי מיתסר והא מצות לל"נ, י"ל דכי אמרי' מלל"נ וכו' אבל מ"מ אי מתהני גופי' בהדי דמקיים המצוה הנאה מקרי ומשו"ה וכו' הנודר הנאה ממעין טובל וכו' אבל לא בימות החמה עי"ש וא"כ ה"נ הרי נהנה בישיבת סוכה מלבד המצוה וכ"כ תוס' בר"ה דף כ"ח ע"א

ד"ה המודר הנאה משופר עי"ש ולפ"ז מאי פריך רבא וכי טל"נ, הרי בע"כ נהנה בלא המצוה, וזה אסור עליו, והוא ממש כאומר הנאת תשמישך עלי לדברי הר"ן וכשובל במעין בימות החמה, עיין שעה"ט פ"א מהל' שופר ה"ג. ואף אמנם שנוכל לפרש דברי הר"ן הנ"ל בענין אחר, דבאמת אם נהנה בעת עשיית המצוה לא איכפת לן בהנאת הגוף דהרי אז מצוה קאעביד וכן סוברים הרבה קדמונים, אך במעין נהנה אף לאחר גמר מצוה, דהיינו לאחר שטבל בעת עלייתו מן המעין נהנה בימות החמה, וכן בתשמיש איכא גווני שנהנה אחר גמר המצוה, וכמו שמצינו במי שבעל ומצא אשתו נדה אסור לפרוש באבר חי וכה"ג, וע"כ חל הנדר באומר הנאת תשמישך כי נהנה מלבד המצוה, ומש"כ הר"ן דמתהני בהדי דמקיים המצוה, כונתו אי מקיים המצוה נהנה גם זולתו הנאת הגוף, והנכון לפרש דבריו כך כדי למעט פלוגתא בינו ובין שאר הקדמונים, והארכתי בזה במק"א עכ"ז גבי סוכה נמי אף לאחר קיום המצוה נהנה בישיבתו טרם שיצא כלו חוץ לסוכה ואף לאחר אכילת כזית, וא"כ שפיר אסור באומר הנאת סוכה עלי דהרי יהנה לאחר המצוה, ומאי פריך רבא וכנ"ל, וכמו שמשני הש"ס לקמן דף ל"ט ע"א גבי נכנס לבקר גזירה שמה ישה' ע"ש היטב. ומה שרצו קצתן לרחוק שהר"ן חולק על סברת תוס' הנ"ל וסובר דאינו נהנה בישיבת סוכה בלא המצוה, אינו נראה, א' אפושי פלוגתא בין הראשונים הוא, ב' הוא נגד חוש הראות דנהנה מצל סוכה, והרא' דאסור לישב בצל א"שרה ביוה"ח (ע"ז דף ט"ח ע"ב) וגם בהיכל הי' אסור אי לאו משום דלתוכו עשוי' (ועיין פסחים דף כ"ו ובתוס' שם). ואני בעניותי החזקתי סברת תוס' הנ"ל בראי' ברורה וישבתי בזה קושי' עצומה. לכאורה לפי מה שחולקין על סברת הר"ן ס"פ שבועות שת"ם בתרא שכ' ליישב דברי הרי"ף שם עפ"י הירושלמי שאם אמר שבועה שלא אשב בצל סוכה אין השבועה חלה, ולזה אם אמר שבועה שלא אוכל מצה חל בכולל ש"כ ימות השנה ולמה, אינו כן בסוכה ג"כ בכולל, וכ' הר"ן שם דשאני סוכה דסתם סוכה היינו סוכת מצוה, וא"כ אין כאן כולל, דשבועתו ה' רק על סוכת מצוה, והרמב"ם פ"ה מה"ש הי"ח סובר דאפילו אם אמר בצל סוכה חל בכולל, וצריך לומר בפירוש בצל סוכת מצוה וע"ש בכ"מ וכ"כ הטיו"ד ס' רל"ו וחולק על הר"ן וע"ש בב"י, וא"כ הכא למה אם אמר שבועה שלא אשב בסוכה אינו חל ליחול בכולל דהרי לא אמר בסוכת מצוה, וכל הראשונים והתוס' עמהם בשבועות דף כ"ד ע"א ד"ה אלו הן הסכימו עם הירושלמי דחל בכולל בשוא"ת, ודלא כבעה"ט דסובר דש"ם פליג אירושלמי, וא"כ קשה אם כדברי הרמב"ם והטור הנ"ל דאם אמר סוכה אין כונתו דוקא לסוכת מצוה וא"כ ליחול בכולל. והעלתי ארוכה להמציא דבר חדש ולומר שבאמת יוכל להיות

שאין זה כולל גמור ע"י כל ימות השנה אם לא שכולל בענין המציה ג"כ קצת באופן שלא יקיים המצוה באיזה ענין שיהי' ככל אדם וכאשר אם לא נשבע לזה הועילה שבועתו בנידון המצוה שלא יקיים כ"א באופנים שונים, ולפ"ז חל השבועה שלא יוכל לשנות מדרך המותר לו אף לאחר השבועה לדרך האסור לו ע"י השבועה וזהו מקרי כולל דהרי גם בדבר המצוה גופי' חל השבועה שלא יוכל לעשות כרצונו, וע"כ אם עבר ועשה המצוה ע"ד האסיר לו חל עליו חומר שעבר על השבועה, דהרי בידו לקיים השבועה והמצוה, והבן. ומעתה נפרש דברי הרי"ף עפ"י הירושלמי הנ"ל בדרך אחר והיא שבועה שלא אשב בצל, א"כ בסוכה היכא דצלתה מרובה מחמתה ברוב מן הסוכה ובנוני דאיתא באו"ח סי' תרל"א ס"ב ע"ש שמותר לו לישב אפי' בצד שחמתה מרובה להטחבר, ולהרמ"א שאוסר, היינו דוקא באותו חלק שחמתה מרובה אבל לשאר החלק מותר וע"ש בט"ז סק"א, זהו מותר אף להנשבע דנפרש כונת הנשבע רק שלא ישב בצל לחוד במקום שלא שלטה החמה כלל, משא"כ בסוכה בנוני הנ"ל היכא דשלטה החמה ג"כ זהו לא ה' בכלל השבועה ויוצא בו ידי מצות סוכה, ושורת הדין שיקיים שבועתו אף בנדון המצוה, שלא ישב בסוכה שלא שלטה החמה שזהו נכלל בשבועתו שלא ישב בצל ואך ישב בסוכה ששלטה בו החמה, ובאופן שיוצא ידי המצוה, ואם עבר על שבועתו וישב בצל סוכה, היינו דונמת שבועתו בצל לחוד חייב ע"י כולל, כ"ז אם נשבע שלא ישב בצל אבל אמר שבועה שלא אשב בצל סוכה מדהוסיף מלת סוכה, ואמר בצל סוכה היתה ודאי כונתו אף בנוונא ששלטה בו החמה באופן שכשר לסוכה א"כ נשבע מכל עניני הצל, והוי נשבע לבטל את המצוה ואינו חל ולוקה משום שבועת שוא, וא"כ ל"ק קו' הר"ן דתיחול בכולל של כל השנה, די"ל דאם לא כלל בעסק המצוה גופי' דבר מה לא מקרי כולל, וא"כ אם נשבע על כל מיני צל כנ"ל א"כ א"י לקיים כלל מצות סוכה לפי שבועתו, וע"כ אינו חל, ונכונים הדברים. וא"כ הכא שלא הזכיר כלל מלת צל רק נשבע שלא ישב בסוכה, א"כ ל"ש כולל דהרי לפי שבועתו א"א לקיים כלל מצות סוכה, וכולל בלא שום ענין מהמצוה לא מקרי כולל וכנ"ל, וע"כ אינו חל השבועה. וכן לא קשה מה שהקשה הלח"מ פ"ג מה' נדרים הלכה ויו מתפילין מגו דחל אשבתות ויו"ט, די"ל נמי עכ"פ לא כלל שום ענין מהמצוה ביום חיובו, ואם לא כלל דבר מהמצוה לא מקרי כולל וע"ש. וגבי מצה נמי איכא כולל במצה גופי' ע"פ מה שרצה בעל משנה למלך פ"ה מה' יסוה"ת ה"ו ד"ה יש לחקור לימר דאם אכל מצה שלא כדרך הנאתו יצא ידי מצה, וא"כ מי שנשבע שלא יאכל מצה, הוי שפיר כולל אף בנדון המצוה, דהיינו שאסור לו לאכול מצה כדרך הנאתו, דזהו בכלל שבועתו,

אך יאכל שלכדה"נ ויצא ידי שניהם, כי הנשבע עד"מ לא הי' בדעתו כ"א כדה"נ, ועי' במג"א ס' שפ"ו סק"י, וזהו אסור גם במצת המצוה ואם עבר ואכל כדה"נ עבר על שבועתו, דזהו נכלל בשבועתו, אבל אם נשבע שלא לאכול מצה בלילי פסח, מדהוסיף מלות "בלילי פסח" הי' ודאי כונתו אף במה שיצא ידי מצה דהיינו שלכדה"נ, וא"כ לפי שבועתו א"א לו לקיים המצוה כלל, וע"כ לא חל השבועה דכולל ע"י כל השנה בלתי כללות איזה ענין מהמצוה, לא מקרי כולל וכנ"ל. אלא דלפי"ז הדלקוש' למה בנשבע שלא ישב בסוכה אינו חל ליחול ג"כ, ולימא שלא ישב בסוכה כדה"נ שזה נכלל בשבועתו, אך ישב שלכדה"נ דהיינו רק למצוה ויוצא ידי שניהם וכנ"ל, וליחול שאם ישב כדה"נ יעבור על שבועתו, א"נ כדברי התוס' בר"ה דף כ"ח הנ"ל דבסוכה יש לו הנאה בלתי המצוה, וא"כ אין למצוא שלכדה"נ לפ"ד הט"א הנ"ל דמצוה לחוד מיקרי שלכדה"נ, משא"כ אם נהנה בלא המצוה מקרי דה"נ ואם נשבע שלא ישב בסוכה ממילא א"א לו לקיים המצוה כלל דבע"כ יהנה ולכן איננו חל, עכ"פ דברי התוס' הנ"ל מוכרחים וקשה על הר"ן מאי פריך רבא וכי מצות ליהנות ניתנו הרי עכ"פ נהנה לאחר קיום המצוה מיד טרם צאתו מן הסוכה וזהו אסור ובקושית אחרונים הנ"ל וכפי הכחתי דלרבא גופי' ג"כ ע"כ נהנה בלתי המצוה דאל"כ גם רבא לא משני באומר שבועה שלא אשב בסוכה א"ח קשה למה א"ח, תיחול בכולל כדברי הירושלמי הנ"ל, וא"ל כדברינו שלא כלל במצוה מידי, דהרי כלל שלא ישב כ"א שלכדה"נ, וע"כ דסובר דע"כ יהנה וא"כ מאי פריך לאביי דילמא אף באומר הנאת סוכה עלי אסור משום הנאה דלאחר המצוה שמהנה בע"כ. ונראה לתרץ בהקדם מה שיש לדקדק על דברי רבא דאמר בפשיטות וכי מצות ליהנות ניתנו, וכאלו הי' הדבר מוכרח, והלא באמת כמה חולקים ר' יודא בר"ה דף כ"ח גבי שופר של שלמים וע"ש בתוס' ד"ה א' ר' יודא, ות"ס ערובין דף ל' ע"א ד"ה כבר רצו לומר לר"א מצות ליהנות נתנו וכן משמע בתוס' פסחים ד' כ"ג ע"א ד"ה מערבין דאיכא למ"ד דסובר מל"ג מסוף דבריהם שם ע"ש, וא"כ דילמא סובר אביי כותייהו, ונראה לומר דבר נאה דפריך שפיר לאביי דמיכרח אליבי' דלאו ליהנות ניתנו, דהרשב"א בחי' הקשה ליתי עשה דסוכה ולידחי ל"ת דשבועה ותי' דהוי ל"ת ועשה, ככל היוצא מפיו יעשה הוי עשה, ולא יחל דברו הוי ל"ת, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה דנדרים ושבועות, והקשה המשנה למלך בפרשת דרכים דרך מצותיך, דבהדי' אמרי' בנזיר דף מ"ח ויבמות דף ה' דעשה דמצורע דחי ל"ת ועשה דנזיר ומשום הא"י בשאלה, וא"כ בנדרים נמי הא"י בשאלה, א"כ לידחי סוכה לל"ת וע' דנדרים, ונראה לתרץ ולומר דדוקא אם באותה שעה שעובר חל"ת ועשה באותה שעה ראוי לשאול עלי' ולהתיר, אז הוא קל ודוחה

העשה הל"ת וע', משא"כ אם באותה שעה א"א לשאול עליו א"כ חמור הוא עכ"פ באותה שעה, ואז אין עשה דוחה ל"ת ועשה, א"כ גבי סוכה הוא בנדרו בעת שירצה לקיים המצוה ואז הוא יו"ט ואין נשאלין ביו"ט ותי' הרשב"א שפיר ע"כ אין עשה דסוכה דוחה ל"ת ועשה כי בעת שבא לקיים מצות סוכה ממילא הוא יו"ט ואז אין נשאלין על הנדרים ושפיר הוי ל"ת ועשה וכנ"ל. ואין להקשות הא הך דאין נשאלין אינו אלא שבות ומדאו' שרי א"כ עדיין ידחה הל"ת וע' דקל מדאו', די"ל דהוי דומי' דמשחק בקובי' דמדאו' מחזי חזי ורבנן הוא דפסלינהו, וא"כ פטור הוא משבועת העדות דלאו בר הגדה הוא. ועיין ביומא דף ע"ד ע"א בגמרא ע"ש וה"ג דכותי', הרי עתה עכ"פ אין להחירו מדברי חכמים וא"כ חמיר איסורי' בשביל שלא נשאל עליו קודם יו"ט וכשבא יו"ט אין העשה דסוכה דוחה ל"ת וע' דשבועה ונדר. וגם אין לומר דיכול לשאול עליו משום דהוא צורך מצוה לקיים מצות סוכה ולצורך מתירין אף בשבת ויו"ט, דבהדי' כתב הרשב"א דמוכח מתוס' עירובין דף ל' ע"ב ד"ה אלא דלצורך מצוה מתירין דשם הקשו התים' לסומכס למה מערבין לנזיר ביין משום דאפשר דמתשיל הרי שבות הוא לשאול על הנדרים, ותירצו דהוי צורך לשחות יין ע"ש אבל בלא צורך הנאת שתי' משום הנאת מצוה דאין מערבין אלא לדבר מצוה אין מתירין ע"ש א"כ ה"נ אין מתירין לצורך מצות סוכה ותירץ הרשב"א שפיר. כ"ז ניחא אם מלל"נ אבל אי ליהנות ניתנו הדק"ל אף באומר הנאת סוכה עלי ליתי עשה ולידחי ל"ת וא"ל דהוי עשה ג"כ, ק' קו' המל"ט הא איתי' בשאלה והוי קיל, ולידחי העשה הל"ת ועשה, ואין לומר דאין נשאלין ביו"ט דז"א דהרי ע"י התרתו מותר ליהנות דהרי כשעושה המצוה ניתן גם ליהנות, והוי שפיר צורך יו"ט ונשאלין עלי' אף ביו"ט וקשה לידחי העשה דסוכה הל"ת ועשה דנדרים, אע"כ דאביי סובר ג"כ דמלל"נ, וא"כ שפיר כתב הרשב"א דאין עדלתו"ע, דא"ל דאיתי' בשאלה, דכיון דלל"נ א"כ אין נשאלין ביו"ט, וא"כ פריך רבא שפיר וכי מצות ליהנות נתנו דע"כ מודה אביי לזה ודו"ק ונכון. היוצא מזה, דע"כ דכל האיסור אינו בא אלא מכח העשה, דבלא העשה ודאי קישית הרשב"א נכונה דליתי עשה ולידחי ל"ת דנדרים והעשה היא ככל היוצא מפיו יעשה, וא"כ אין עשה זו שייך רק בעושה מעשה דבשוא"ת אינו עובר העשה כלל, ולפי זה שפיר פריך רבא והא מצות לאו ליהנות נתנו, ואין לומר דנהנה לאחר עשיות המצוה בע"כ טרם צאתו וע"כ אסור לכתחלה לקיים מצית סוכה דיהנה בע"כ לבסוף, דע"ז קשה דלידחי העשה להל"ת, וא"ל דהוי ג"כ עשה, דז"א דמתחלה בשעת עשיות המצוה אינו עובר כלל, דהא לל"נ, ולאחר קיום המצוה אינו עושה מעשה רק דא"א לצאת בלעדי הנאה ואז הוא רק בשוא"ת ואינו עובר הל"ת ונשאר רק הל"ת

וקשה שפיר לידחי העשה הל"ת ובלא עברת הל"ת היינו הנאה שלאחר קיום המצוה א"א לו לקיים המצוה וקשה שפיר מט"ג והבן מאוד אבל לפי' מאי דאמר רבא באומר ישיבת סוכה עלי שפיר עבר מתחלה בלא הנאה ועבר אל"ת ועשה, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ודו"ק. **בבא מציעא** דף א', בתוס' ד"ה ויחלוקו תיפוק דמ"ש מהא דא"ר כל דאלים גבר וכו' לכאורה מאי מקשים דלמא הכא שאני, דכל אחד יש לו בידו החצי ואנן סהדי דמאי דתפס האי דידי' הוא א"כ כל מאי דבעי כולו הוי המוציא מחבירו עליו הראי' א"כ ל"ל דמאן דאלים גבר דהא על מה דגבר עליו להכיא ראי' ע"כ תי' לפסוק דיחלוקו ואפשר דזהו באמת תירוצם אבל מהר"ם פי' תי' התוס' בע"א ע"ש גם התוס' בכ"ב דף ל"ד תי' כמ"ש המהר"ם וצע"ג לפענ"ד ועיין היטב. בתוס' ד"ה וזה נוטל רביעי. וא"ת יהא נאמן במגו דאי בעי אמר כולה שלי עכ"ל, לכאורה מאי מקשים דזהו מיגו דהעזה וגם זהו מגו בד"א כמ"ש הנימוקי יוסף באמת לתרץ בזה קושית התוס', ונלפע"ד לתרץ דהנה לכאורה קשה במתני' לשבע שבועה דאורייתא דהא הוי מודה במקצת דזה טוען כולה שלי והוא מודה לו החצי ועל חציו השני טוען שהוא שלו א"כ הוא מב"ט וישבע שד"א ויש לחלק, וצ"ל משום דיש לו מיגו דאי בעי אמר כולה שלי ובאמת בקושי' רבה למה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע יהא נאמן במיגו ות' דאין אדם מעיז פניו אבל הכא ליכא העזה א"כ י"ל באמת בקושי' רבה דיהא נאמן במיגו וע"כ אינו נשבע א"כ ע"כ דזהו מיגו טובה דאל"כ קשה ישבע שד"א כנ"ל א"כ מקשים התוס' מט"ג או דישבע שד"א משום מב"ט, וא"ל דאית לי' מיגו כנ"ל דא"כ יטול החצי משום מיגו הנ"ל כמובן ואין להקשות לפי"ז מאי ת' התוס' דמיגו להוציא לא אמרינן א"כ קשה ג"כ דישבע שד"א משום מב"ט ואין לומר דאית לי' מיגו דהא מיגו להוציא לא אמרינן י"ל כדכתבו הפוסקים דהא דל"א מיגו להוציא אינו אלא מדרבנן א"כ לא ישבע מדאו' משום דאית לי' מיגו, וגם הך החצי אינו נוטל משום הך מיגו דלהוציא לא אמרינן מדרבנן ודו"ק היטב. **בגמרא**. צריכא דאי תנא וכו'. לכאו' קשה למה לי' למיתר צריכא כפולה אין לו לומר כ"א דאי תנא מציאה הו"א משום דמורי ואמר חבראי לאו מידי חסר בה וכו' וא"כ לע"ט דאי תני אני מצאתי' הו"א כנ"ל ואי תני כולה שלי הו"א דכולה שלי איירי במציאה וכמו טעמא משום דמורי כנ"ל דהא בכולה שלי איכא לפרש בין במציאה בין במקח וממכר והלכך תני שניהם דמשנה יתירא צריך לפ' הסיפא במו"מ. ונלפע"ד לתרץ די"ל בזה ודאי לא פליג ר' פפא אתירוץ קמא דאי תנא כולה שלי הו"א דמצאתי' ראיתי', אלא דבזה פליגי דאני מצאתי' ע"כ פירושו דאתא לידי' כלישנא דקרא א"כ בלא צריכא שני' ליתני כולה שלי ולל"ל דאי תנא כולה שלי הו"א דאיירי

במציאה, זה אינו דאי איירי במציאה למה תני כולה שלי ואיכא למיטעי ולומר דמצאתי ראיתי ליתני אני מצאתי וליכא למיטעי א"כ אי הוי תני כולה שלי לחוד הייתי יודע בפירושו מקח וממכר דאל"כ ליתני אני מצאתי כנ"ל, ע"כ צ"ל גם הצריכא השני, ומיושב קושית מהר"ם שי"ף דמקשה למה לא אמר אלא אמר ר"פ, דהא הוזר מתירוץ קמא עכ"ל אבל השתא מיושב דהא ע"כ מזה אינו חוזר דאי הוי תנא כולה שלי הייתי אומר מאי מצאתי ראיתי, כנ"ל ודו"ק היטב. (עיין בפ"י שאמר ג"כ כזה). בתוס' ד"ה ולחזי וכו' ומיהו הוס"ל דליתי קמן דנישיילי' וכו', עיין במהרש"ל ומהר"ם דתירצו מה דלא קשה לרש"י וגם אני אטול חלקי באומר אני מצאתי פשטות דהנה רש"י גרס ולא ידעינן דאי הוא גרס ולא ידע, הוי משמע, אבל אי הוי ידע ה' נאמן ובאמת אינו נאמן כמו כן ל"ל ע"ז, דאי הוי משני דליתי קמן הוי משמע, אבל אי הוי קמן נשיילי' ונאמן הא באמת אינו נאמן הלכך מקשים לשיטת ר"ת דסובר דנאמן א"כ קשה שפיר למה לא משני דליתי קמן ודו"ק היטב. בענין זה בקידושין דף ע"ד תוס' ד"ה בד"א וכו' אך בריש ב"מ פריך נחזי זוזי ממאן נקיט וכו' והא לפירושו אע"ג דלא נקט זוזי אלא אחד אין לנו להאמינו כדפריש"ת עכ"ל. ולכאורה קשה למה לא מקשים בפשיטות דלפר"ת ק' קושי' רש"י הא אין מקחו בידו כמובן, והרא"ש באמת הקשה כהך לישנא, ונלע"ד לתרץ דהנה הריף ת' קושית רש"י דמאי פריך הגמ' הא באין מקחו בידו אינו נאמן ותירץ דמאי דקתני אוחזין במתניתין דמינה משמע דאיירי באין מקחו בידו לא קאי על סיפא דאמרי במ"ט אלא על רישא קאי א"כ איירי הסיפא במקחו בידו עכ"ל ונ"ל לומר דודאי בשיטת ר"ת לא מצי למימר כך, דהא אי איירי אפי' במקחו בידו ג"כ א"נ דהת' לשיטת ר"ת קושי' הגמ' בקידושין הוא אמקחו בידו ופריך דלא יהא נאמן השני דנקיט זוזי מתרוייהו אבל הכא סובר המקשן דאיירי בדנקט זוזי יחד מינייהו א"כ קשה מאי פריך הגמ' ואי איירי אפי' במקחו בידו (מכאן חסר השאר). אלה דברי מרנא מו"ה משה מרדכי ז"ל ואף שהמה מעט וזעיר מהרבה כתבי קודש שהניח אחריו אולי מקום הניחו להתגדר בו לנדיב לב א' ממשפחתו המפוארה להוציא לאור גם שאר חידושיו ויראו ישרים וישמחו הלא ממשפחת מרנא ז"ל נתפרדו המשפחות המפוארות במדינתנו ובכל הארצית בשמם בנעט, בענעטה, באַנעטה, בענעדיקט, בינעטער, פאנעט וכו' אפשר יקום נצר משרשיו חד גבור חיל שיהי' לעזר להדפים שאר חידושיו ובזכות מרנא ז"ל נוצר תאנה יאכל פרי' זו שברה, ויעמוד בקרן אורה, עד תבנה, ותכון העירה. ולעלוי נשמת אבי מרנא ז"ל יעקב בן מינדל שרל ז"ל אעלה על ספר ששל"ח ט"ז מנחם אב ואשתו מטל בת גישל ע"ה הלכה לעולמה ו' מנחם אב, ובזכות כל אלה פדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם אמן.

יב.

הרב הגאון מו"ה אליעזר ווינטער זצ"ל.

לאחר שעלה משה למרום, גם כעת כמו אחר מות מרנא מו"ה יוסף ז"ל, לא נתמלא מיד מושב הרבנות שנתרוקן, כי אם הדיין המו"מ מו"ה גומפל גיירינגער ז"ל הי' מורה צדק לעדתו וגם התורני המו"מ מו"ה נח אורי המכונה פוּיבר ווייל ז"ל הנ"ל וגם חתן מרנא מו"ה משה מרדכי ז"ל התורני והרבני מו"ה יעקב הרש נייַמאן ז"ל הנ"ל גם המה תמכו ידי מו"ה גומפל ז"ל מזה אחד ומזה אחד להורות לעם ד' הדרך אשר ילכו בו והמעשה אשר יעשון וכן בצינו בפנקסי הערה ששלשה אלו היו מסדרי קידושין, אבל מאחר שעדתנו פה דרכה בקדש מימי קדם לבחור רב עליהם, גם כעת לא שמו רוח נדול בין רועה לרועה כי אם ביום ט"ז אדר בשנת תרי"ב לפ"ק התאספו בני עדתנו יחד לשום רב ומנהיג עליהם והנה לאחר חקירה ודרישה ויענו כל העם יחדיו קול אחד ביום ההוא להעלות עליהם להיות רב בתוכם את הרב הגאון מו"ה אליעזר ווינטער זצ"ל שחי' רב במקום רייץ בעת ההיא. וביום ההוא שלחו אגרת רבנות למרנא מו"ה אליעזר ז"ל לעדתו ועודנה בידי אות באות וכתוב שם: „בעזהי"ת שיל"ת פה קול רנה וישועה באהלי צדיק שטאמפי. אבן ראש פינה רועה ישראל קדושים, לו הכין כסא מלכותו לעולמי עולמים, ירום כבודו עלה יעלה אל הר עברים, עטרת תפארת תמגנך עד לדורים, זרח אור תורתו עלינו כשמש בצהרים, רוח קדשו תופיע בתוכינו לנצחים, ולפני שמש כבוד שמו ינון וישמע חוצות והאיר עינינו בתורת הקדושה משמיע ישועות, יצליח ויתנשא יקר גדולתו גלת הכותרות, נושפות שפתותיו מור קנמן בשם מיהלות, מופנה לשונו דבש וחלב דובב במקהלות, רבים יפארהו ויברכו את ברכת ד' צבאות. בעזרת האל ית' בהאספו רוזני מנהיגי קציני עדת ישורון המה האלופים קצינים רו"ש יצ"ו בצרוף אלופי גבאי דצדקה ואלופי גבאי דג"ח ושארי בעלי סכומות ויחידי סגולה ברוב מנין ורוב בנין לגדור גדר ולעמוד בפרץ לחזק ולאמץ עמוד התורה הקדושה, כלם עונים ואומרים יחד אחד יחי אדונינו, ובשפה אחת לכלם להתקבל עלינו להיות רב אב"ד ור"מ הרב הגאון המאה"ג ע"ה החרוץ ושנון כזית רענן, אדונינו מורינו ורבינו מו"ה אליעזר ווינטער נ"י יאיר ויזרח לעולמים ואיתן מושבו פה בקהלתנו שטאמפי יע"א לישב על כסא הוראה, קרנו בתוכינו יתרומם, בהוד והדר יקומם, רוח קדשו יופיע עלינו לאור בתורתו במקומינו, עד ביאת גואלינו, יפוצו מעיונותיו חוצה, בשערים המצויני' בהלכה, באלופי תורה בחבורה, יקום ויתנשא כסא יקרה, הוא יחי' לנו לראש ור"מ ומורה, יורה יורה וידין דין אמת לאמיתו

של תורה, למען להגדילה ולהאדירה, ועדיין צריכין אנו למודעי מורע רבה לאוריית, שחכמים עשו קצבה לדבריהם, בנקבו את שכרו תהי שלימה מקופת הקהל סך ארבע מאות זה כסף 400 Cm. מידי שנה בשנה, מלבד מה שמגיע מקופת הצדקה ומקופת דג"ח, ורח"ש כנהוג עתה בקהלתנו, גם שארי הכנסות כסדרן ושלא כסדרן הכל מה שהי להרבנים הקדושים זצללה"ה פה בקהלתנו, והן מבני היישובים החונים תחת דגלינו, ורק אל ישנה אדונינו מכל מנהגינו בקהלתינו מקדמת דנא. לעומת זה יקשר א"ע אדמ"ו נ"י בתנאי כפול שאין לו רשות לעקור כבודו לילך מאתנו לכל הפחות תוך זמן חמשה שנים רצופים, ובאם שלא ברצונינו בקש לעקור מושבו תוך זמן זה אזי התחייב א"ע אדמ"ו נ"י להחזיר לקהל יצ"ו את כל ההוצאות מקטן ועד גדול כסדרן, שלא כסדרן גם כל המטלטלים וכלי בית אשר עתה המה קונים להרב נ"י כי לא נתנו אלא ע"מ להחזיר ביום נסיעתו מעמנו, ורק ישב עמנו בהשקט ובטח בשלום ובשלוה על כסא כבוד מלכתו לנצח נצחים גם יקשר א"ע אדמ"ו נ"י להיות תופס ישיבה קטנה עם בחורי חמד מבני קהלתינו יע"א להרביץ תורה בישראל ולהדריכם בדרכי ד' ויראתו, להגדיל תורה ויאדיר גם זאת דבר בעתו מה טוב ומה נעים להגיד בקהל רב בקהלות תוכחת מוסר להורות לעם ד' הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, לכל הפחות פעמים בחדש, ובאם ירצה להפיק רצונינו אף בכל שבת ושבת להטיף ניב שפתיו בטילי דאגדת' דברים ערבים על אוזן שומעת, ואלקי' הטוב בעזרתו יחזקהו ואמצהו ע"ע. ולמען לחזק ולקיים האגרת הרבנות הלזה בתוקפו ובכחו ככל תוקפי דשטרי באנו נחנו ח"מ בח"י על החתום, נעשה פה שמאמפי יום א' ששה עשר בחודש אדר להקי' ב'ר'י'ת' שלם לפ"ק ובתנאי שתשלומי שכירות תחיל חודש אחד קודם באו לשלום לכאן לשבת על כסא מלכתו לאי"ט. ה"ק העניך האללע ר"ה, ה"ק מאיר הינדלם ט"ה, ה"ק ליבר ברונר ט"ה, ה"ק יונה נייבויער טה"ק, ה"ק איצק שפיצר, ה"ק נח פויבר ווייל ג"צ, ה"ק אהרן סג"ל גד"ח. חתימות הללו העתקתי מכתב מה שחתמו האנשים הנקובים בשמותם מכתב האשכנזית ואלה שמותם: ר' יעקב הרש נייטאן נבאי דח"ק, ר' אהרן ניירינגר, ר' איצק ניירינגר, ר' משה זאללער, ר' יוסף ווערטהיים, ר' יעקב קאך, ר' מאזוס ניירינגר, ר' וואלף גוטמאַנן, ר' ליפמאן ראזענפעלד, ר' עקיבא זאללער, ר' יעקב ענדלער, לאזר הרש לאצארוס, ר' אברהם ברונגר, אנשיל פעסטל, ר' יוסף ליפמאן ראזענבליה, ר' אנשיל קאך, אנשיל אייזענשטאדטער, ידל שוואַרץ, יעקב וואַרינגר, הבח' שמואל שפיטצר בשם אמו הקצינה, קויפמן קאליש, מאזוס הינדלם, ר' הרש ענגל, סאלאמאן שוואַרץ, ר' גבריאל אייזענשטאדטער, ר' מאיר לאָבל, ר' אהרן ברונר, דוד ברונר, ר' אברהם יצחק קארי, זנוויל

שעהנפֿעלד, פלטיאל באססל, מענדל קינגלער, ר' לוי נייטאן, וואלף פאלאק, ליפמאן פראנקיל, פנחס בר"מ הינדלס, פסח וואריגער, פנחס קאליש, זעליג ווייגר, ר' בנימין ענדלער, ר' מאיר פֿישער, מאכל פֿישער, ר' איצק הרש פֿישער, פייבל בער לוסטיג, ר' אהרן האללע, אברהם לאֶבל, זנוויל גוטמאן, ר' איצק ענגל, ר' מאיר נאש, ליב שלעזינגר, ר' מאיר לאֶבל, חיים רייזמאן, אלי' פֿישער, ר' רפאל גיר־נגער, אלחנן ענגל, ר' איצק שרעפֿל, אייזק קוואסטלער, ר' פנחס הינדלס, שמשון נ־בויער, ישראל מיזלאב, מאיר ברונר, יוחנן גיר־נגר, אהרן אייזענשטאדטער, שלמה אייזענשטאדטער, עקיבא פאללאק, כל זאת העתקתי מכתיבת ידם ממש, ולרא' בעה"ח בח"יה"ק מנחם צבי גרין ש"ץ ונאמן פה ק"ק שטאמפֿען יע"א יום הנ"ל מעבר לדף." ואלה קורות ימי חיי מרנא מו"ה אליעזר ז"ל ומה הגיע אותו. נולד בעיר האליטש בשנת תקע"א לפ"ק לאביו ר' יוסף משה ווינטער ע"ה שהי' בן הדיין המצוין דערת האליטש שנקרא בפי כל רק ר' ישעי' דיין ולר' ישעי' דיין ז"ל לא היו לו בנים, ופעם אחת בא מרן ח"ס ז"ל דרך עברו שם למקום האליטש ויבך ר' ישעי' דיין לפניו כרמעות שליש וגלה לו צערו על שהולך בלא בנים ובקש ברכתו להתפלל בעדו שיברכהו ד' עוד בזרע של קיימא והבטיחו מרן ח"ס ז"ל שיהי' לו עוד בן ואף שזה לא יהי' בר אוריין אבל בני בניו יהיו גדולים בתורה והוא יביאם עוד אל חדריו חדרי תורה גבול קדשו קנתה ימינו לישיבתו הרמה והנה כאשר ברכו מרן ח"ס ז"ל כך הי', נולד לו בן יוסף משה הנ"ל ועוד יולדו על ברכיו מבנו זה ג' בנים א) פֿייש, ב) אליעזר, ג) שמעון ובאמת כלם אהובים כלם ברורים ונעשים צורבא מרבנן, מו"ה פֿייש ז"ל עלה עלה להיות דיין מפורסם בהאליטש במקום שזקנו ר' ישעי' דיין ז"ל שרת כמה שנים והריין מו"ה פֿייש ז"ל הנ"ל הובא בשו"ת מהרי"א חאו"ח סי' ק"ן, חיו"ד סי' פ"ד, קכ"ה, ר"מ; שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' ס"ה, רל"ח, חיו"ד סי' מ"ה. מו"ה שמעון הי' סוחר והויין לי' גם חתנא ונכדיו ת"ח, והנער אליעזר מאחר שלמד בעיר מולדתו עד ט"ז שנים בא לעיר פ"ב לישאוב מבאר לחי רואי מרן ח"ס ז"ל תחלת שנת תקפ"ז לפ"ק ומיד כאשר אמר לפני רבו הגדול מי הוא זה ומאיזה מקום הוא דכירנא לי' הברכה אשר נתן לר' ישעי' דיין ז"ל ושמח מאד שנתמלא ברכתו על אופניו כאשר אמר שעוד בא יבא אחד מצאצאיו לדלות ולהשקות מתורתו, ע"כ הי' הבחור אליעזר האליטש נודע אצלו וכאב את בן אוהבו וגדלו מיד להיות שבתות בחור שהי' אז לתפארת בין בחורי חמד דישיבה הרמה ולמד שם בהתמדה רבה עד סוף שנת תקצ"ז לפ"ק עשרה שנים רצופים עד כ"ו לשנות חייו א). ובעת הזאת נתן לו מרן ח"ס ז"ל

א) הדברים האלה מברכת מרן ח"ס ז"ל כתב לי התורני חו"ב מו"ה אברהם

מכתב תעודה זה שהי' בכתיבת יד קדשו ממש לפני וזה אשר אמר שם אית באות „בעזה" שם האחד המיוחד בעדר צאן קדשים אליעזר ה"ה תלמידי המופלג המפורסם מבחר הבחורים כ"ה ליזר האליטש נ"י, כשמן שמו תורק, מורג חרוץ חדש בעל פיפיות עומד לתלפיות, שקדן ועמקן משרד עמקים, ומעלה בידו דברים מתוקים, ככסף שבעתים מזוקקים, בקי בהלכות רוחות כחכמים מובהקים, מעניק חמה בקומתו לתורה כענקים, לו נאה תהלה, וכבר שמחתיו וסמכתיו מאז, וביני לביני הוסיף במוסף תלתא אוריין תליתאי בתריתא עדיפי מקמיתא[א]) ובאתרא דלא ידעי לי' שרי למימרא אמירה לגבוה לעילא מכל ברכתא, הכ"ד פק"ק פ"ב נגהי ליום ב' זין תמוז תקצ"ז לפ"ק משה"ק סופר מפ"פרמיין." אחר הדברים האלה פנה הרב הגאון מו"ה אליעזר שטראסספר ז"ל רב דע"ח אל מרן ח"ס ז"ל שיבחור לו בחור מו"מ שיעמוד לפניו כחתן בעד בתו הבתולה מרת צארטל שנולדה לו מאשתו ראשונה מרת רחל חנה בת מו"ה מאיר טורני ז"ל שהי' דיין בטריטש תחת מרנא מו"ה לוי ז"ל (עיין לעיל דף ס"ו.) וכמבואר עיר להלן ובחר לו מרן ח"ס ז"ל הבחור המו"מ אליעזר ווינטער ולא ה' חייש לצוואת רבינו יודא החסיד ז"ל שצוה לביתו שלא ליתן את בתו לאיש אשר שמו כשם אבי הבת כמו שהותר ג"כ בשו"ת בנוב"י מה"ת אהע"ז ס' ע"ט וליום אפריון נתן לו עוד מכתב זו שהי' נ"כ בכתב יד קדשו ממש לפני וכה דבר שם בקדשו: „בעזה"י שם האחד המיוחד המובחר שבעדרי צאן ישיביתנו ניהו הב' חתן תמים המפורסם כ"ה אליעזר נ"י בשמו ר' ליזר האליטש פרי קודש הילולים, שימש בישיבתנו כמו עשר שנים רצופים התמיד ושם לילות כימים, השכיל ונעשה חכם מחוכמים, מילא ידו בש"ס וראשונים, וסברות מחודדים ושנונים, זית שופכני וביישני, המוריק שמן זית זך טהור מאליו, ויראתו הקודמת לחכמתו תעמוד לו שלא יפנה אל רהבים ושטי כזב החדשים ללועזים בלעז כ"א ביראת ה' כל היום, כל מן דין סמוכא לנו מיום אפריון חופתו ואילך לקרא בשם **מורנו הרב מו"ה אליעזר** הנ"ל, ואם מעט ואוסיפה כהנה תוספת מרובה וה' יוסיף לו ולנו שנות חיים ושלום הכ"ד הכותב לכבוד התורה ותלמיד הגון פק"ק יערגן סמוך לקהלתי ק"ק פ"ב יום ה' י"א מנחם תקצ"ח לפ"ק משה"ק סופר מפ"פרמיין." שמעתי שהי' לו התרת הוראה מבעל שו"ת מהרי"א ז"ל ומהגאון הרב דעיר סקאליץ והאליטש ז"ל אבל את אלה לא ראיתי. שם בבית חמיו הנ"ל שנעשה לו גם רבו שני ישב מרנא ז"ל

פ"מ נ"י מתושבי וואץ בן של אותו צדיק וישר לוחם תמיד בעד קיום אהלי שם הרבני המו"מ מו"ה הרש פ"מ ז"ל שהי' אבן יקרא בברעזאווא והי' חתנא של מו"ה שמעון ז"ל הנ"ל אחי מרנא מו"ה אליעזר ז"ל והוא סיפר מעשה זו לבנו מו"ה אברהם נ"י הנ"ל שידוע היתה גם בפ"ב בעתה.

א) שבת י' ע"ב.

עהוה"ע עד שנת תר"א לפ"ק ובשנה זו בני עדת רייץ התאוו תאוה להמנותו לרב עליהם, ושם ברייץ היו לפניו גדולים מפורסמים בראשונה הרב הגאון משולם הורוויץ ז"ל ששל"ח בשנת תק"ע לפ"ק ואחריו הרב הגאון מו"ה יצחק אייזיק ליב ז"ל שמוזכר לשבח בשו"ת ח"ם חאו"ח ס' קל"ג משנת תקע"ד לפ"ק ואחריו בא הרב הגאון מו"ה אלי' ז"ל שהובא בשו"ת ח"ם חאו"ח סי' ס"ט, חיו"ד ס' ב', חאהע"ב ס' ל"א (ע"ד ניטין איך לכתוב שם רייץ בטית כמו ברייטץ או לא ע"ש) חחו"ט ס' ק"ז, ובס' צמח השדה על ד"ח ש"ע בדף ל"ז מהרב הגאון מו"ה נתן פריידער ז"ל רב דק"ק טשארנא ששל"ח ביום כ"ח אלול תרי"ג לפ"ק הובא קושי' ממנו, ולאחר פטירת הרב הגאון מו"ה אלי' ז"ל הנ"ל נשאו בני עדת רייץ עיניהם על מרנא מו"ה אליעזר ז"ל, ומרייץ הריץ שאלתו לבעל שו"ת מהרי"א ז"ל חאו"ח סי' קל"א „אם מותר לעשות קנה א' מהדוד הגדול שבו המים מתבשלים להוליך בו ההבל לדוד אחר לבשל שם קראנאוויטען על יו"ט של פסח כיון שבצד האחר יוצא קנא א' מהדוד הנ"ל לדוד אחר לבשל שם מיי"ש של חמץ או תבואה או תפוחי אדמה עם מאלץ ושמרי שכר וה"ל כל האַפאַראַט כלי א' שנתבשל במקצתה חמץ ונאסר כלו או לא ?" וכן תכתב שם על מרנא מו"ה אליעזר ז"ל: „חיים ושלום וכ"ט אל יחסר קרטוב לכבוד אהובי ידי"נ הרב המאוה"ג המופלג ומפורסם, ריחו נודף כגן הדסים החריף ובקי משדד עמקים וזך רעיונים קש"ת מו"ה אליעזר ווינטער נ"י אב"ד דק"ק רייץ יע"א וכאל"ש." וכאשר הי' שם עוד ברייץ מת חמיו הרב הגאון מו"ה אליעזר שטראסספער ז"ל בשנת תר"ט לפ"ק בע"ח. והגאון הזה נולד ברג"ד בחדש אדר בשנת תק"ן לפ"ק והי' תלמיד מובהק של בעל שמן רוקח ז"ל כאשר הי' בטריטש ורבו ז"ל הנ"ל השיא לו אשה משם הבתולה מרת רחל חנה בת האי התורני המו"מ מו"ה מאיר טורני ז"ל שהי' עוד דיין בבד"צ של מרנא מו"ה לוי ז"ל וגם בעת מטלא מקומו הבעל שמן רוקח ז"ל ועיין חתימתו לעיל דף ס"ז מספרי תחת הסכמת בי"ץ בטריטש לספר החנוך וגם מובא בס' עמודי שיטים לבית הלוי הנ"ל ממרנא מו"ה לוי ז"ל דף נ"ו, ע"ל דף ס' מקינטרס, וישב שם עד שנת תקע"ז לפ"ק ובשנה ההיא מינוהו בני מקום מולדתו ברג"ד לרב עליהם וישמש שם בכתר הרבנות עד שבשנת תקפ"ז לפ"ק קימו וקבלו אותו בני עדת מנ"ד למורה עליהם ומשם הרייץ בשנת תקפ"ט לפ"ק שאלותיו למרן ח"ם ז"ל ח"ו ס' ל"ב בדבר בחכ"נ הנשרף שנבנה מחדש במנ"ד וגם חאהע"א סי' ע"ז. אחרי מות הגאון מו"ה אברהם שיק ז"ל אבדק"ק ראאב ששל"ח כ"ח תמוז בשנת תק"ץ לפ"ק ומוזכר בשו"ת ח"ם חיו"ד סי' ל"ו, חחו"ט סי' ע', נתקבל הוא על מקומו וישם ערך השאלה לפני מרן ח"ם ז"ל המובאה בחחו"ט סי' ו' משנת תקצ"ב לפ"ק ומוזכר עוד בחלק זה סי' קי"ד, בשנת תקצ"ד לפ"ק נתנו בני

עדת ע"ח עיניהם עליו ונשאוהו לרב עליהם ומשם הריץ שאלותיו לפני הבעל שו"ת מהרי"א ז"ל והמה בחאו"ח סי' קכ"א, קצ"ג, קצ"ז, חיו"ד סי' צ"ח, של"ז, של"ט, שנ"ד, חאה"ע סי' כ"ט, פ"ו, קל"ח. וגם נזכרים חד"ת ממנו בס' שערי דעה" מרבו המובהק הבעל שמן רוקח ז"ל. שם בע"ח מתה עליו אשתו מרת רחל חנה אשר שם מנוחתה, ושם נשא אשה אחרת מרת געלה בת הרבני המנוח מו"ה יעקב בער בי"ח ז"ל מתושבי עיר נ"ש. וישב שם בע"ח ארבע עשרה שנה עד שביום י"ב טבת בשנת תר"ט לפ"ק נ"ח לימי שני חייו שב למרום בע"ח ושמ"כ וזה נוסח מצבתו:

פ"נ הרב הגדול בשמו הטוב מו"ה אליעזר שטראססער זצ"ל
אשר הי' אב"ד ור"מ דפה ק"ק עיר חדשה. אלי עיר ויושבי על
דמי לכם — על הלקח נזר הקדש מאתכם — זה ארבעה עשרה
שנה בתוככם — רועה נאמן הי' לצאן קדשים — בן חמשים
ושמנה עלה לשמים — מה רב כחו בש"ס ופוסקים — יעקב
ובניו מאורו האירם — זה דרכו צדיקים ילכו בם — צדק ומשפט
על לוח לבם — לימד דעת קדושים את העם — ונפטר בש"ט
ביום ש"ק י"ב טבת — ונקבר ביום א' בשנת תר"ט לפ"ק
ת'נ'צ'ב'ה'."

מיוצאי חלציו הרב מו"ה דוד יודא ליב שטראססער ז"ל בשנת תרי"א לפ"ק רב דעיר סארוואש ואח"כ בעיר קולא סמוך לפאקש ושל"ח ת'ר'ח'ס' לפ"ק. ואשת אביו זווגו השנית ממשפחת ביאך בנ"ש מצאה מנוחתה בבית הקברות דיראים בק"ק פ"ב וזה נוסח מצבתה שהעמיד לה בנה יחידה:

"אבן זכרון לאמי מורתי היקרה הרבנית הצדקת מרת געלא ע"ה
בת הרב המנוח מו"ה יעקב בער בי"ח ז"ל מתושבי עיר נ"ש
אשת הרב הגאון המנוח מוהר"א אלעזר שטראסר ז"ל ראב"ד
דק"ק עיר חדשה נפטר בת ס"ב שנים ט' תמוז תרל"ז לפ"ק.
גן נעול מה רב טובך אשר צפנת, ענות אמי להגיד בלשוני אין
מלה, ליני פה הלילה עד בא יום שאין לו לילה, אורך ילך
לפניך ותמליץ בעדינו תפלה".

נחזור לראשונים. מרנא מו"ה אליעזר ז"ל האריך ממלכתו בעיר רייץ אחד עשר שנים עד סוף שנת תרי"ב לפ"ק, כי ביום ג' י"א אלול דהאי שתא בא מרנא ז"ל לאחוז בכסאו פה בעדתנו. מפה הריץ שאלה להאי סבא קדישא הרב הגאון מו"ה אברהם שאג ז"ל שמצא מנוחתו בירושלים תובב"א כאשר הי' עוד בקהל קאבערסדאָרף והובא בספר "אהל אברהם" נדפס בירושלים בשנת תרמ"א לפ"ק סי' ס"ה, ושם נאמר: "שוכ"ט ליי"נ הרב המאוה"ג עדני העצני החריף ובקי כבוד מו"ה אליעזר נ"י ווינטער האבדק"ק שטאמפ'. אשר

שאל מעכ"ת נדון זקוקה ליכם שעמדה בבית חמי' וכו'" וגם בס' ס"ז נאמר כזה: "שלום תנינא לי"נ הרב המאה"ג הנ"ל, הנה ע"ד היכמה הנ"ל חזר ושאל מעכ"ת וכו'". מרנא מו"ה אליעזר ז"ל נמשך מלכותו פה בשלום ובמישור חמש וחצי חדשים יותר מ מ"א שנים רצופים ובימי זקנתו כבדה עליו חולי כיסורין גדולים עד שבלילה אור ליום ד' כ"ב שבט בשנת תרנ"ג לפ"ק בשעה עשירית יצאה נשמתו באחד וזה נוסח האבן המצבה שהרימה לכבודו עדתו על קברתו:

"עדת ישרון לכבוד רועה אהובה — האבן הזאת הציבה — מצבת קבורת הרב הגאון המפורסם — אדיר התורה אביר הרועים — מו"ה אליעזר ווינטער זצ"ל — אשר כארבעים ושנים שנים — הי' רב דק"ק שטאמפפען יע"א — אבן מאדמה תזעק ברמה — אלי אלי למה עזבתנו — לכחת מאתנו נזר ותפארת — ידיד נפשנו גאון עדתנו — עטרת ראשנו כליל הכותרת — זה היום הה! נורא ואיום מי יכלכלהו — רבינו איננו גדול כים שברנו מי ירפאהו — וכל בני העדה יתנו באנחה — ויבכו את השריפה פי שנים תמרורים — נרו נר אלקים כבה ונערה — טרף טורף מראשנו מבחר היצורים — עלה למרום אל משכנות רמים — רב טוב צפון לך מאדון העולמים — עלה למרום יום ג' כ"א שבט שנת תרנ"ג לפ"ק ש"א לאה ת'נ'צ'ב'ה."

כאשר הוכחתי לעיל, טעות נפל על אבן המצבה, כי לא ביום ג' כ"א, כ"א בליל ד' כ"ב שבט תרנ"ג לפ"ק נח נפשי' דמרנא מו"ה אליעזר ז"ל, מזכירין נשמתו בג' רגלים ויום קדוש ועל רצעת הכותב זה עשו תקנה להדליק נר וללמוד משניות באמירת קדיש ביום מותו הנ"ל. ואסיים מעין הפתיחה עם מרנא מו"ה מאיר ז"ל שהי' פה מן הראשונים שהי' כתר הרבנות על ראשו באשר שביום ז' אדר דהאי שתא כאשר היינו ביחד עם אנשי החברא קדישה כמידי שנה בשנה לפי מנהג קדמונים להשתטח על קברי הגדולים ז"ע שמנוחתם פה בבית החיים ניסיתי עוד הפעם לחפש אחר קברות שלשה הרועים שהזכרתי בסימן א' בספרי והנה האיר ה' את עיני למצא מצבה ישנה ורעועה ולאחר דרישה וחקירה אמרתי מה נורא המקום הזה אין זה כי אם קבר איש האלקים מרנא מו"ה מאיר ז"ל שהאיר בתורתו לארץ ולדרים עלי', ובעזה"י עוד נחדש בל"נ אבן מצבתו בכל מה דאפשר ולאחר יגיעה רבה מצאתי דברים אלו חרותים על לוח האבן שלו עד מקום שיכולתי לברר והן לא הובאה כתב המצבה פנימה ואעתיקה פה וזה פתשגן הכתב:

". . . . . אבן יקיר נופך ספיר ויהלום — . . . . . האור הגדול

מעוז ומגדול ה"ה כמהור"ר **מאיר בן חיים** שהי' אב"ד ומ"ץ כמה שנים פה והאיר במאורו — עינינו דלה מים ומשקה לנו — — הרביץ תורה הרבה חכם עדיף — מנביא כי לימד דעת את העם — באמריו . . . . על — כנפי מנוחה נכונה . . . ."

ובשכנותו מצא מנוחתו הר"ר צבי הירש לאזלש ז"ל המפורסם בצדקתו אשר עשה עם עמו בזמנו שהי' פרנס ומנהיג פה עדתנו בזמן מרנא מו"ה מאיר ז"ל כאשר אבאר עוד בעזה"י בריש סימן הבא אחר זה ויחפוץ ה' בנו בזכות רבותינו ואבותינו אשר בארץ המה לראות קבוץ גליות, ותחיית המתים בב"א.

י"ג.

גדולי עדתינו שלא שמשו בכתר הרבנות ז"ל.

א) הר"ר צבי הירש לאזלש ז"ל. שמו מפורסם בעולם הוא האיש שעשה צדקות בכל עת בפרט בפדיון שבוים בעת שנחרב העיר אוי"ע הישמעאלים בשנת תמ"ו לפ"ק עם איש בריתו הר"ר שמואל היידעלבערג (אפפענהיים). וגם הרה"ג מו"ה יצחק בן הקדוש מו"ה שלמה זלמן הלוי שולהאף ז"ל חתנו של הגאון בעל שו"ת „שערי אפרים" זצ"ל בא אז בשבי אחר שנהרגה אשתו מרת אסתר בת ב"א ז"ל בחרבן העיר ונפדה ע"י הקצין הנ"ל בעי"כ אחר שנשבה ע"י ב"ט בשעה רעה זו ומו"ה יצחק שולהאף ז"ל הנ"ל נסע אח"כ לפראג ונעשה שם בשנת תנ"ו לפ"ק א' מדייני העיר ונשא בפראג לאשה מרת רבקה חנה בת הרב מו"ה יצחק ליב ווּעלי שנפטרה י"ח כסליו תק"א לפ"ק, ור' יצחק נעשה אח"כ חותן של הגאון המפורסם מו"ה שמחה כ"ץ פאפריש ז"ל שהי' מו"צ בפראַג, אח"כ הרב דטיסליץ לפני מרנא מו"ה יצחק אייזיק קאליש ז"ל כאשר מבואר בספרי דף ל"ג, וכאשר הי' מו"ה יצחק בפראַג חבר מגילת אובן וגם ב' קינות על המאורעות הנ"ל ושם מספר שעל ראש גומלי חסדים לפדיון שבוים עמד פרנס עדתנו הקצין צבי הירש לאזלש ומפרסם שבחו בעולם. מו"ה יצחק דיין ז"ל נקרא מעל יום ג' שבט תצ"ג לפ"ק. ומעשה גיסו הרב הגאון מו"ה יעקב ז"ל שהי' זקנו של הגאון המפורסם יע"ב"ץ זצ"ל ידוע כאשר ברח מפני חמת המציק בשנת ת"ח לפ"ק וחרב חדה הי' מונחת על צוארו ונצל והעידו אנשים עליו כי נהרג, וחתיר הגאון מו"ה העשיל מקראקא ז"ל הנ"ל את אשתו ואח"כ בא לביתו בשלום (עיין מגלת ספר מנכדו הג"ט יעב"ץ זיל)

ונוסח מצבת האיש היקר הר"ר צבי הרש לזלש פה כזה:

„פ"נ אי"א ה"ה הקצין פרנס — ומנהיג פה הרר צבי הירש לאזלש

בהר״ר — אליעזר ז״ל שנפטר — ונקבר ביום ג׳ ט״ז מנחם — תנ״ט לפ״ק גופו ישן ארצה — ונשמתו לג״ע נרצה — שנת ערבה ישן גופו — ובג״ע תשבות נשמתו — עד . . . . .״

ב) הר״ר משה פרנס ע״ה. מצבתו: ״ויקרא — אל משה ביום הראשון — י״א תשרי תצ״ז לפ״ק — ומשה עלה אל אלקים זקן ושבע — ימים מנהיג הקהילה — באמת ביושר ובתמים — ביתו פתוח לעניים ולתלמידי — חכמים ה״ה הקצין כהר״ר ישראל משה בן הר״ר שמואל — זנוויל ז״ל צדק לפניו יהלך — וישום לדרך פעמיו . . . . ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳.״

ג) הרב הגדול שר התורה מו״ה מרדכי אייבשיץ ז״ל בנו של האי גאון מפורסם בכל קצוי ארץ רבי ר׳ יונתן זצ״ל ה׳ התן הגביר ר׳ אברהם מעבען ז״ל מפ״ב שה״ אבי הגביר השתדלן הגדול מו״ה קאפל מעבען ז״ל והגביר ר׳ מענדל מעבען ז״ל המו״ל ס׳ הישר לר״ת, ונמצא בפנקס עדתנו פה בין המנוים בספר שבראשה תכתב זאת: ״מסים וסכום וגלגול ונתינת המלכה מן שנה חדשה תקי״ב לפ״ק עד יורגן תקי״ב לפ״ק ובסוף הדף הזה נאמר: ,ר׳ מרדכי אייבשיין ה׳ זהובים נתן ע״י קהל״, וכן נמצא שמו בכל רבע שנה למספרם הן עם ה׳, ז׳ ואח״כ עיד עם ד׳ זהו׳ עד שבשנת תקי״ח לפ״ק מן רבע שנה יאהני—מיכעלי פסק שמו וגם תשלומין שלו, ועוד נמצא כזאת בפנקס הקהל אות באות: ״ב״ה לעדות ולראי׳ באנו עהיח איך שאנחנו חיב בידיעת כל בני הקהלה איש לא נעדר התפשרנו ה״ה מהור״ר מרדכי אייבשיין נר״ו, עבור טילראנץ נעלד ועל המסים הבאים לתת לנו כל שנה סך חמשה ועשרים זהו׳ אישר כזאת מתחלת מן ר״ח שבט תקל״ז לפ״ק ונוסף לזה התחייב א״ע לתת לצורכי הקהלה עבור בריבלגעלר סך חמשה ועשרים זהו׳, נגד זה יהי׳ פטור ומסולק ולא יצטרך לתת לבריבלהערן מן בישר שור או תרנגול או תרנגולת מה שמחויב לשלם בעה״ב מתישבי קהלתנו וגם פטור לשלם מן היין מה שמניח לצורכו, וגם התהייב א״ע לסייע לנו לצרכי הקהלה סך עשרה זהו׳ ומעתה יהי׳ פטור ומסולק מאתנו וכ״כ וי״א מן כל טענה ותביעות מכל מה שהפה יוכל לדבר והלב לחשוב הן בד״י או בדאו״ה כלל וכלל כל זאת נעשה ברצון נפשנו הטוב ולא מאונס והכרח כלל כי אם בדעת שלימה ומיושבת דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא כתקון חכז״ל ויהי׳ תוקף לכתב זאת ככל שטרי דנהיגי בישראל נעשי׳ בויעד האלופים רו״ט בצירוף יחידי סגולה פה שטאמפי יום ה׳ ה׳ תמוז תקל״ז לפ״ק. ה״ק משה ה״פ, ה״ק מאיר בר״מ, ה״ק קויזמן משטאמפי, ה״ק שמחה בר שמעון מט״ה, ה״ק שמעי׳ נ״ש, נח מרדכי . . . . .״ מזה נראה שחזר הה״ג הנ״ל עוד הפעם לדור בקהלתנו. רבינו

הגדול מה"ו יהונתן ז"ל התפאר בבנו בהקדמתו לחבורו המפורסם כרתי ופלתי וכתב שם עליו: „וכ"פ שלח לי בני הרב המופלא אב בחכמה רך בשנים מהור"ר מרדכי נר"ו תוספת נופך משלו חדושים רבים בחריפות ובקיאו' על חלכות הנ"ל וכמעט שהי' מן הראוי להדפים בן חכם ישמח אב וכו' אמנם רבות מחשבות בלב וכו' ומ"מ שלא להוציא חלק כלל מחדושי בני הרב הנ"ל אמרתי להעלות למזכרת רק פלפולא כל שהוא הניתן טעם לשבח וטמנו יוקש על הנשאר". אח"כ הדפים רק סנסן אחד מחידושיו על יו"ד לאחר סיום הקדמתו הנ"ל תחת הדברים האלה: „מבנו של הגאון המחבר הרב המופלא מהור"ר מרדכי נר"ו". מתי ולאן הלך מכאן ובאיזה מקום נח נפשי' לא נודע לי ועיין לעיל בספרי דף ל"ז שנולד לו פה בשנת תקכ"ז לפ"ק בן בשמו יהונתן לאחר אביו ז"ל. ד') הטפסר הר"ר ראובן ברעסלוי ע"ה, נמצא בראשונה בין נושאי מסעי העדה בפנקס הנ"ל בשנת תקכ"ג לפ"ק כי באותו זמן בא לגור אפשר שנית לכאן מוי"ען הבירה ופה מצא מנוחתו, כי תחת מספר 177 נאמר בפנקס דה"ק פה כזאת: „האיש חשוב הזקן ר' ראובן ברעסלא נפטר ביום ד' בלילה ונקבר ביום ה' כ"ד טבת תקכ"ח לפ"ק ומשכבו אצל הרב הגאון מו"ה מאכל זצ"ל". וזה פתשגן כתב מצבתו:

„י"נ בליל ד' ונקבר למחרתו ביום ה' כ"ד טבת י"ח"ה ה'מ'ת'י'ם' לפ"ק. פ"נ הטפסר המפורסם בתשבחות מהולל במעלות ומדות מוכלל ומובחר בנימוסי וגדרי השלמים חושר מגזע נגידים וקצינים מפורסמים פזר בהון לאביונים מלחמו נתן לדל ומימיו נאמנים ליראי ה' ולחושבי שמו מוקיר ורחים רבנן ה"ה האלוף והקצין לעני ואביון יפיק רצון ביתו פתוח לרווחה דלים חונן במשאלותם התורני כ"ה ראובן בן הקצין כהר"ר פייבל פיזינג ז"ל מברעסלא ת'נ'צ'ב'ה'". בניו הנ'חו פה ק"ק לחקון נשמתם.

ה') הרה"ג מו"ה הילל בן כהר"ר ליב ז"ל מק"ק שטאמפי. גולד פה והי' תלמיד מובהק של רבו הרב הגאון מו"ה יונתן ז"ל בפראג ומזכירו לשבח בכ"מ וגם תלמיד הדיין דשם הגאון שלמה גומפערץ ז"ל הוציא לאור ספר נחמד להשכיל הנקרא בינה לעתים על הרמב"ם מהלכות יו"ט ועל מס' ביצה חדושי גפ"ת שחכר הרב הגאון חכם הכולל והשלם בכל חכמה ומדעים, סיני ועוקר הרים, אשר צלל במים אדירים, והעלה מרגניתא המאיר לארץ ולדרים, בוצינא קדישא ויקירא עמי' שרי' נהורא ארי שבחבורה, הוא המאור הגדול מעוז ומגדול, אשר שמו בשערים הלך וגדול, בחבוריו הראשונים, אשר הפליא והגדיל מרנא ורבנא נ"י ע"ה פ"ה מופת הדור מו"ה יהונתן זצ"ל, ואנכי הקטן והצעיר באלפי תלמידיו הזלתי מעות מכיסי, להביא לבית הדפוס ספר הנ"ל לזכות את הרבים, ולרווח הצמאים לדבר ד'

זו הלכה, ואקוה אל ד' שרבים גם שלטים ימצאו מאיים, ונחת ינחתו בו, גם לא כחדתי תחת לשוני את אשר העיר ד' את רוחי והאיר עיני בלימודים באיזה חדושים על מס' הנ"ל, דברי המדבר ה"ק הילל מק"ק שטאמפי בשנת וליהונתן לפ"ק. ובהקדמתו שם כה אמר הנ"ל: . . . . . „וכעת העיר ד' את רוחי להדפיס קונטרס אשר אמו"ר הגאון מהר"י זלה"ה חבר על הרמב"ם של הלכות יו"ט ועל מס' ביצה חדושי גפ"ת קטן הכמות ורב האיכות וכו' וכו' ואין לי עסק בנסתרות, אך מביט הייתי במה לזכות את נשמתו יגעתי תמיד באנחתי, שקדתי ומנוח לא מצאתי, עד לדפוס הבאתי, לזכות את הרבים, ויפוצו מעיינותיו חוצה שלא תהי' התורה הזאת מונחת בקרן זוית וכו' הק' הילל בן כהר"ר ליב מק"ק שטאמפי". ועל הספר שני הסכמות וזה לשונם בקצור: „הסכמת מהרב הגאון מו"ה מרדכי בנעט אב"ד ור"ט דק"ק נ"ש והמדינה יע"א, כה הראני התורני מהר"ר הילל נרו מק"ק שטאמפי קונטרס קטן מאת הגאון רבן של ישראל מוהר"ר יהונתן זצ"ל וכו' וכו' כ"ד המדבר לכבוד התורה היום יום ב' ויו מרחשון ואמר לי' י'ח'ו'נ'ת'ן' לפ"ק". „הסכמת מהרב הגאון מו"ה צבי הירש אב"ד ור"ט דק"ק קיצע יע"א. הנה הלום ראיתי ביד התור' מו"ה הילל נר"ו מק"ק שטאמפי מגלת סתרים מספתרי תורתנו, אשר השעימנו הרב הגאון המנוח מו"ה יהונתן זצ"ל אשר כבר עשה הישועה הגדולה בישראל בחבוריו הראשונים וכו' דברי המדבר לכבוד התורה ולומדי' פה קיצע יום ב' ר"ח מרחשון תקנ"ז לפ"ק ה"ק צבי הירש בן מו"ה דוד חונה פה ק"ק קיצע ואגפי'." ה) מהו' ארי' ליב שטאמפי סג"ל ז"ל. הי' פה ת"ח גדול נחתם ידו תחת אגרת רבנות של מרנא מו"ה שלום ז"ל (עיין לעיל ספרי דף מ"ד) וגם חתום בתואר ר"ה על אגרת הרבנות של מרנא מו"ה לוי ז"ל והריץ שאלתו לפני מרן ח"ס ז"ל עיין חאו"ח סי' ע"ז ושם תוארו: „שוכ"ט למו"ה ארי' ליב שטאמפע סג"ל נ"י אשר כ' מעלתו נתקשה בדברי הרב"י סרנ"ד וכו' וכו' מ"ר יום ב' ז"ך מנחם תקס"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ". ז) מו"ה אברהם בן מו"ה משה הינדלם ע"ה הי' ת"ח גדול וספרא רבא והוא כתב פנקס הח"ק הנ"ל והעתיק שמה כל שמות המיוחדים לחיי עולם משנת תק"ז לפ"ק, וכן כתב על הספר וזה הקדמתו: „ספר הזכרונות. נכתב זאת זכרון בספר חוקה משום יקרא דחיי ודשכבי לדעת יום פטירתן מעלמא הדין לעלמא דקשוט ויום מיתת אבותינו הקדושים אשר בארץ המה הנקברים פה ק"ק שטאמפי יע"א שנת בלע המות לנצח לפ"ק. הפנקס הזאת נעשה ע"י שלשה הנבאים דחברא קדישא וגמילות חסדים הלא המה הר"ר שמואל בר"ט והר"ר נתן ליב גיירינג והר"ר יוסף הרש נ"ש יצ"ו ממני ה"ק אברהם ב"ה משה הינדלם וצ"ל משטאמפע. אתה בן אדם צדה הכיני לך, טרם יבא השמש ויחשיך, בטרם

יכבה נרך, תכין לך הדרך, גדור פרצך אשר פרצת בחייך, טרם מהעולם הזה הוציאך, דע את אלקי אביך, טרם יבואו ימי הרעה עליך, הלא שמעת באזניך, כי אל עפר תשוב ועפר אתה בחייך, ולמקום אופל יוליכוך, ועד הקבר ילוך, זכור נא את יום צאתך מארצך וממולדתך ומבית אביך, חליך יהיו לזרים ועמלך, ואין לאל להרים ידך, טוב מותך מחייך יאמרו יורך, וברוך שהחיינו והגיענו לסוף ימיך, יליד ביתך אשר אהבת ישבחוך יום לשנה יזכרו שמך, כל רעיך ואחיך יבגדו בך, ואף שוכבת חיקך תעזוב אותך, למה לא תזכור יום אשר לבנים ילבשוך, ושחורים על לבנים יכסוך, מעט תבן יוצע תחתיך, מכל העמל אשר עמלת בחייך, נר יהי' דלוק על ראשך ונגד הפתח יישירו רגליך, סביב יהלכון אנשי שלומיך, בניך שהיו כשתילי זיתים סביב לשלחנך, על כפים ישאוך, ולבור תחתיות יורידוך, פתח פיך יהי' מכוסה, ושברי חרסים גם על עיניך, צידה תהי' לרימה במותך, ולא ישאירו ממך כי אם עצמותיך, קרוביך ואוהביך יישובו לביתך, ואתה תשאר שם לבדיך, ראה אתה את כל זה בעיניך ותן בלבבך לשוב מעונותיך, שוב תשוב אל אלקיך, טרם כל אלה יגיעוך, תתודה לד' אלקיך, ואז תנוח ותלך לבטח דרכיך, את כל זאת שים נגד עיניך, ואז יהי' הש"י בעזרך, ואל תחטא כל ימיך, למען ייטיב לך ולמען יאריכון ימיך ושנותיך אמן. הועתירו היום אבות ובנים, קרבו לפני אדוני האדונים, טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו, נא ירחם על פליטת צאן יריו, אילם אני אל שדי ארכר, בדמעות עיני מילין אחבר, רע אלי נאקת חללי אדמה, הקבט עד מתי יהי' זה לטוקש לנו, מתי יפרד המות מעינינו, בן בו לא נדע מתי יבא על קרבנו, נא יהי' שער המות סגור מעלינו, כולם יוצאים ביד רמה, ולא יראו השחת, הינתני יועץ למלך השמים בנחת, רע אגזור עליך מלאך המשחית, רד הפיל חצי המות מיד ימינך, מהר תשלך חרב גאותך, שלא תפתח עוד ברצה, היום יבלע המות לנצח, זה תפלת עני כי יעטוף, לחיי עד תכתוב אנשים נשים וטף.

ח) התורני מו"ה אברהם טרך ז"ל. נזכר לעיל בספרי דף ט"ב. ט) התורני מו"ה זלמן מיץ ז"ל. כבר הובא כמה פעמים לעיל הוא הי' פרנס ומנהיג דעדתנו ומוהל מומחה לרבים, רבות בשנים, וספר כמה קורות עדתנו, וגם ת"ח מופלג וצדיק תמים ורובא דרובא מכתבי עדתנו נכתבים ממנו ע"כ רק כתבי ידו ידברו, בפנקס הנמולים ממנו הנ"ל נאמר: "בעז"ה ב"ה וב"ש הגדול אלה הילדים אשר חנן אלקים אותי בחנינה, להכניסם באות ברית קודש תחת כנפי השכינה, שש אנכי על אמרתיך אם קדושי' יחיו מחניך, וי"ר מלפניך לתקן במו אשר שחת עבדך, ראשון לציון הנה הנם, ולירואה שלם מבשר אתן. לה' הארץ ומלואה, נשתחוה להדום רגליו ולמשכנותיו

נבואך, אשרי תבחר ותקרב לשכון חצריך, להיות אמצעי להכנים הילדים תחת כנפי שכינתיך, משברי אל תביישני, ואלי׳ מלאך הברית כפעם בפעם יעמוד לימיני ויסמכני, אנא ברוב רחמיך וחסדיך, ירצני כאלו הקרבתים לפני כסא כבודך, וכתוב על מצחם תיו חיים, ויהא לבם פתוחה בתורתיך כשער השמים, אם תדרוש הנקודות בחרוזות אז שמי ושם אבי בהם מרומזות, טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי, ובזאת הנקודית שם אמי רשמתי, זולת הילדים אשר מלתי ופרעתי בימי בחרותי בפראג המעטירה, ונעלם ממני הספירה, אך זכור אזכור אשר היו בין שלשים לארבעים בשנת תקנ״ג ליצירה. 1. יום ד׳ ד׳ תמוז תקנ״ד לפ״ק בז׳ ימי משתה ושמחת לכבי מלתי הילד אשר שמו כשמי שלמה בן משה הלוי (בראנטווייגבערגער) יגודל לכל טוב. 75. יום ויו ד״ה תמוז תקפ״ג לפ״ק. זה היום אגיל ואשמח כי קיימתי מצות ע׳ש׳ה׳ כמנין שמי ש׳ל׳מ׳ה׳, כי גם זה לך בן ל׳מ׳ש׳ה׳ תפלתי לאל חיי ה׳ש׳ע׳ ממני ואבליגה לעשות חיל כהנה וכהנה אלה תולדותי, לתקן במו אשר שחתתי, ותחת אשר במחשכים הושיבני, אחזה בנועם ה׳ לעולמי עולמים, בזכות מולות דמים, וה׳ יגמור בעדי, ויתן לי ברית שלום, תרי״ג להשלים ועל מקרה לא טהור, בברית המעור, ה׳ בשטן יגער. 484. שמתי פ׳ר׳ת׳ במצות המול ימול, אך אלקים יפדה נפשי מיד שאול. 488. פ׳ת׳ח׳ אמרותיך יאיר לעבדך, פ׳ת׳ח׳ לי שער הרוחה ונם ממני יגון ואנחה. 502. הנפשות אשר עשיתי המה ב׳ש׳ר׳ ע׳לים, אשר הבאתים בקהל ישראלים. 503. חוק ב׳ש׳א׳ר׳ מלתי, באות ברית קודש חתמתי. 505. להיות לנפשי ש׳ר׳ג׳א׳ ונהורא, בקיום מצוה ראשונה בתורה. 512 זכיתי למספר הנמולים ע״י להיותם עצמי ו׳ב׳ש׳ר׳י׳ אחזה אלוה״. ודף הסמוך נחתך במספרים ובודאי הוא הנייר קטן שניתן בידו כצוואתו הנ״ל בדף צ׳ מספרי, ובסיף פנקס הלזה נאמר: „הי׳ למשמע אוזן דאבה נפשי על שמועה קרובה כי באה ביום ב׳ י״ט תמוז תקפ״ו לפ״ק שאמי מורתי הצנועה מ׳ טעלצי בת פ״ג שנים הכ״ט הלכה לעלמא דקשוט ביום ש״ק ג׳ תמוז, ושבקת חיים לנו. היא הלכה למנוחה ואותי עזבה לאנחה, רבות אנחותי ולבי דוי, על מ״ה שנים שנסעתי מבית מקום אבותי, ושוב לא זכיתי לקבל פני׳, כי הרים וגבעות היו מפסיקין, רק אמרי פי והגיון לבי הי׳ לרצונה, וי״ר שיהא תפלתי ומשנתי בכל י״ב חודש תועלת לנשמתו הטהורה ותהי׳ צרורה בצרור החיים עם שארי נשים צדקניות, וכנגד מ״ה שנים מה ה׳ אלקיך שואל, כ״א ליראת המועיל״. „אמה״ל! הפח נשבר לפ״ק. הוי! שבר על שבר יחדיו ידובקו נפוגותי ונדכתי עד מאד בבא שמועה קרובה בליל ה׳ נגהי ליום ו׳ כ״ט כסליו תקפ״ז לפ״ק שגם מר אבי ז״ל הכ״מ הלך כדרך

כל הארץ ביום ב' י"א כסליו זקן ושבע ימים, ויהי ימי שני חייו פ"ח שנים וששה חדשי, והנה בעו"ה כאשר שכלתי שכלתי, ואם אין אני לי, מי לי, אין לי להשען אלא על אבי שבשמים, כי זה מ"ה שנים שאבי ואמי עזבוני וה' יאספני, ומ'ה' אנוש כי תזכרנו, ולבקרים תבחננו, חסדי ה' כי לא תמנו, ובמה אקדמנו, בתפלה לאל חי, אל תשליכני לעת זקנה, ככלות כחי אל תעזבני, ולב טהור ברא לי אלקי' ורוח נכון חדש בקרבי לעבדך בתורה ובעבודה בלב שלם, וי"ר שתהא תפלתי ותורתי תועלת לנשמות אבותי אשר בארץ המה להיות צרורות בארץ החיים". והנה קצת דברים מצוואה שלו: "כהיום ער"ח ניסן תר"ח לפ"ק אודה לה' כל"ה זה היום עשה ה' שמעני אמי אמר גוזר מעודי עד היום זה ששה ושמונים שנה והנחני בדרך אמת ללמוד וללמד לשמור ולעשות ובשנת תקנ"ד לפ"ק מה' יצא הדבר לקחת לי אשה צדקת מ' לאה ממשפחת גיירינגר וכו' וכעת הסיף ה' על ימי ששה עשר שנים כה יוסיף וכן ירבה וככלות כוחי אל יעזבני ואל ימשני ויאיר עיני בתורתו, ויסמכני בעזרתו". במקום אחר נאמר: "ב"ה חז"ל אמרו אם הגיע האדם סמוך לפרקי אבותיו ידאג ויחכם כאשר החכם מכל אדם אמר דאגה בלב איש ישחנו גם אני תשיחנה וכו' לזכור ימי אחריתי ולצוות מה שיהי' באחרית הימים ומובטחני שלא ישנו תפקידי וכו' אלה הדברים פסלו את הראשונים יהיו כלם בטלין ומבוטלין רק אלו יהיו שרירין וקיימין ומיד לאחר אריכת ימי תפתחו אותם ולקרותם ומצוה לקיימם, ואל תשנו את תפקידי, נאכטראג על מה שצויתי זה ימים לא כבירים ער"ח ניסן תר"ח וכל מקום שדברי אחרונים סותרים את הראשונים יהיו דברי הראשונים בטלין ודברי אחרונים קיימין היום יום א' ל"ג בעומר תר"ח לפ"ק. עבור העמדת המצבה כה תעשו ככלות י"א חודש ולא קודם תציבו אותה ואף אם האבן גדולה לא יוחקק עליו רק מלות האלו ביום פלוני פה נבחר מקום כבוד למנוחת התו' והרבני מו"ה זלמן מיץ אשר הי' מיהל מומחה לרבים, וזכה לעשות כמה וכמה דברים טובים ומי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה ולא יותר יפלגו בשבחי כי מי יקדמנו ואשלם נאמר על כל פעולות הטובות עוד חזון למועד אם ה' יאריך ימי אם לקיים אם לבטל לפי הזמן כי הרצון עשוי להשתנות". וזהו אשר נאמר עליו בטאָטענמאַטריק הנ"ל "סאלאמאן לעוועגשטיין 25. יוני 1851, 89 אַלטערסשוואָכע". וזה בפנקס דח"ק פה תחת מספר 76: "חבל על דאבדין ולא משתכחין, יש להתאונן על מיתת שמו נודע למרחקים ביראה בחכמה ובתורה כבוד מו"ה זלמן מיץ זצ"ל שנפטר ביום ג' כ"ד סיון ונקבר למחרתו ביום ד' כ"ה סיון בשנת תרי"א לפ"ק ומשכבו אצל מו"ה אברהם טרך משיצען גדול זצ"ל". וזה נוסח מצבתו:

לזכר עולם — מצבת קבורת אחד מיחידי — סגולתנו שמו שם

טוב – התורני והרבני – מו"ה זלמן מיץ סג"ל – מוהל מומחה
לרבים – מי יעלה לנו השמימה – נפטר ביום כ"ד סיון

תרי"א לפ"ק ת'נ'צ'ב'ה'". בפנקס הגדול דח"ק וג"ח פה נמצא עוד כזה מהנעדר ז"ל: „כתוב זאת זכרון בספר בהתאסף אלופים גבאים דח"ק וג"ח בצרוף אלופי הקהל נמנו וגטרו להיות לחוק ולא יעבור להזכיר את נשמת הקדוש והטהור של המנוח הצדיק כמו"ה זלמן מיץ ז"ל הנולד מן האשה טעלצא בכל פעם כשמזכירין שאר נשמות הקדושים בבהכ"נ באשר שלא הניח אהריו זרע קיימא וכל ימיו הי' עוסק בתורה הקדושה בהתמדה גדולה באמונה והי' צדיק וישר טוב לשמים וטוב לבריות, לזאת ראוי ונכון הוא להזכיר נשמתו בכל פעם כשמזכירין שאר נשמות קדושים וכו' ולראי' בעה"ח אלופי גבאים דח"ק וג"ח מטש היום יום ה' י"ג מנחם ב'ר'ת' לפ"ק פה ק"ק שמאמפפען ה"ק אהרן סג"ל גד"ח, ה"ק יעקב צבי נייטאן, ה"ק מאיר הינדלס גד"ח". מכל אלה נראה שפרנס ומנהיג של עדתנו מו"ה זלמן מיץ הלוי (לעווענשטיין) ז"ל נולד במיץ בשנת תקכ"ב לפ"ק ועזב אביו ואמו לילך לישיבת פראג המפוארה בשנת תקמ"א לפ"ק לישב שם עהוה"ע, עד שבשנת תקנ"ד נשא פה אשה וישב פה עד מותו הנ"ל בלי לחזור עוד לארץ מולדתו ולבית אביו ושמו הטוב ינון בקרב עדתנו עד ביאת גואלנו צדק בב"א. י') מו"ה שמואל בן ציון ענדלער ז"ל. הי' יליד עדתנו, ת"ח גדול ומחבר ספר "אמונת ישראל" מעט הכמות ורב האיכות לישר האדם לעבודת בוראו כולל דברים ערבים מלוקטים מספרי גדולים ואנשי השם והמה הרמב"ם, והרמב"ן, ורקאנטי, ומכוזרי, ומספר החינוך ושל"ה ז"ל, איך יישר האדם דרכו, לבא אל היכל המלך מלכי המלכים, אשר אספתי ולקטתי וחברתי אנכי הקטן בבית ישראל שמואל בן ציון, פראג שנת תקפ"ג לפ"ק. הסכמת הרב המאור הגדול הגאון המפורסם פ"ה עה"י מו"ה משה פ"פ אב"ד דק"ק פ"ב. ה"ה התורני מו"ה שמואל מק"ק שמאמפפי יע"א הראה לפנינו חובר חברים מחוכם ליקוטי טעמי מצות מספריהן של צדיקים ראשונים והוספת קצת נופך משלו ונכתב בלשון צח וגם הועתק ללשון אשכנז למען ירוץ קורא בו, ויהיב דעתי' להביאו לדפוס לתועלת קטני בני ישראל הם ונשיהם ובנותיהם, וישרו דבריו בעיני ותמכתיו בידי במכתב הסכמה ולבוא על החתום, כי ראוים הדברים להדפיסם ולהפיצם בישראל וחזקה על אחב"י שלא יישיגו גבולו, עוד יחזיקוהו ויעזרוהו, הכ"ד הבעה"ח פק"ק פ"ב יום ה' ה' אלול תקפ"ב לפ"ק. משה פ"פ". הסכמת מרנא מו"ה משה מרדכי ז"ל כבר הודפסה לעיל דף ק"ז מספרי. „הסכמת הרב הגד ל מו"ה ליב פאפר אב"ד דק"ק ק"צע ואנפי'. אף כי לא הניחני הזמן מפני טרדות הרגל אשר פה עכ אורח נכבד ונאה הרבני מו"ה שמואל

נ"י טשטאמפע, וכבר העידו הגדולים גאוני זמנינו על הוד תפארת חבורו בהפלאות חכמתו והנני רק כמוסיף ומספר בשבחו כי ביודעי ומכירי קאמינא מנעוריו אזן וחקר ותיקן הרבה ובנוי בבינה על ארני האמת והשכל חכמה ודעת, ושמואל במצפה לגמור את מלאכתו מלאכת שמים לכבוד התורה ולומדי' בלשון צח ונקי וכל מכבדים ומחזיקים בתורה יזכו לחזות בנועם ה' במהרה, יובילו שי למורה, א"ד חטרוד מאד וכותב בנחיצה ערב חג הסכית תקפ"ג לפ"ק. ליב פאפר טשטאמפע חופ"ק קיצע ואגפי'." ובפנקס דח"ק תחת מספר 198 נאמר עליו: "יום ג' עשרה בטבת תקפ"ד לפ"ק נו"ג התורני מו"ה שמואל ברב"ן ציון ז"ל". י"א) מו"ה מענדל וו"ה ע"ה. הי' ת"ח ונכבד ערתנו תחת מספר 329 נאמר עליו: "בלילה כ"ה נגהי ליום ו' עיש"ק כ"ו שבט תקצ"ג לפ"ק נו"ג התורני והרבני מו"ה מענדל ווערטהיים ז"ל טשכבו אצל חמיו ר' פייבל ברעסלוי ז"ל". י"ב) מו"ה פסח האללע ע"ה. תחת מספר 287 כתוב עליו: "חבל על דאבדין ולא משתכחין יש להתאונן על מיתת איש שמו נודע למרחקים ביראה בחכמה ובתורה כבוד מו"ה פסח האללע זצ"ל נפטר מוצאי ש"ק ונקבר ביום א' כ"ח אדר שנת תקצ"ה לפ"ק". למו"ה פסח האללע ז"ל היו לו ארבעה בנים שמואל, מו"ה העניך, מו"ה ליב הרש, ומו"ה אהרן האללע ע"ה. בספר נמולים נאמר: יום א' דפסח תקנ"ט לפ"ק ביום ש"ק פרעתי הילד שמואל בן מו"ה פסח נ"י יגודל "לכל טוב". יום ה' ב' אב תקס"ג לפ"ק מלתי ופרעתי הילד חנוך המכונה העניך בן מו"ה פסח שי'. "יום א' כ' טבת תקס"ט לפ"ק מלתי ופרעתי הילד ליב הרש בן מו"ה פסח שי' לאורך "ט." יום א' י"ב אדר שני תק"ע לפ"ק מלתי ופרעתי הילד אהרן בן מו"ה פסח נ"י יחי' לנצח". מו"ה ליב הרש נסע ותקע אהלו בק"ק וועריוא, ושנים נשארו פה והיו פה לראש העדה. על מו"ה העניך ז"ל כתוב לאמר: "האיש הישר והחשוב מו"ה העניך האללע נפטר ביום ב' כ"ג טבת ונקבר לטחרתו בשנת תרל"א לפ"ק אצל אביו מו"ה פסח האללע." ועל מו"ה אהרן נאמר: "האיש החשוב מו"ה אהרן האללע נפטר ביום ד' י"ג סיון תרט"ב לפ"ק ומשכבו אצל אביו מו"ה פסח האללע". י"ג) מו"ה שלמה גיירינגער ע"ה. עליו תכתב תחת מספר 63: "האיש החשוב התורני מו"ה שלמה גיירינגער נפטר ביום ג' ונקבר ביום ד' כ"ה אלול תרי"ג לפ"ק ומשכבו אצל בנו מו"ה רפאל גיירינגער." י"ד) מו"ה פויבר ווייל ע"ה. הוא האיש שנזכר לעיל דף ע"ג מספרי שנדב קונטרס הנ"ל להזכרת נשמות וגם שאר לוחות בעד בהכ"נ שלנו כמו הלוח לתפלה בעד החולה, וגם אחר שנדר ש"ס בעד ביהמ"ד שלנו הבין לוח על הארגז שבו הניח הש"ס וזה אשר נאמר עליו: "בחרם שלא יקח שום אדם ספר מהספרים השייכים לקהל יצ"ו מחוץ לבהכ"נ אם לא בידיעת הרב אב"ד דקהלתנו נר"ו. זה הש"ס

נדב מו"ה פֿויבר ווייל נר"ו עם זוגתו הצנועה מ' פֿראדל ת"י תקע"ח לפ"ק. וגם נדב "קונטרס התפילות הנבחרות והנקבצות לש"ץ העומד על הבימה להיות לו הכל על מכינו כראוי הובאו לבה"כ ע"י הני תרי גבאי צדקה דמתא הראשון בקדש עטרת תפארת דקהלתנו הוא התורני והרבני המופלא ומופלג העוסק בתורה ובמצות מו"ה פֿייבר ווייל נ"י עא"ק והשני במו"ט התירני הר"ר יוזף אלט נ"י עא"ק שנת חיים של ברכה לפ"ק פה שמאמפֿען יע"א." ועליו נאמר בפנקס דח"ק תחת מספר 52: "חכל על דאבדין ולא משתכחין על פטירת איש כשר שמו נודע ה"ה התור' המופלא ומופלג בתורה ובירא כמו"ה פֿויבר ווייל זצ"ל שנ"נ בשם טוב ביום ב' מ"ז טבת ח'ר'ו'ת' לפ"ק ומשכבו אצל הגאון הצדיק כמו"ה זלמן טיץ ת'נ'צ'ב'ה'." נוסח מצבתו: "זאת מצבת איש קדוש מחורב — פֿויבר ווייל זצ"ל — פֿה טמון אדם יקר מאלף — ותזעק כל העם זעקת שבר — 'ום הלכו אחריו לקבר — בתורת ה' הגה יומם ולילה — רוחו ולבו היו לאל אמונה — ולזכר עולם קדושתו וענותו — ועל האבן הזאת דומי' תהלתו — 'ען כי כן צוה לפני מותו — 'די עניים ואביונים חזק בטובתו — לעדתו הי' עטרה מבואו עד צאתו — ויגוע וימת בשיבה טובה — ויספדו את מותו כל העדה ביום ט"ז טבת תרי"ד לפ"ק ת'נ'צ'ב'ה'." ט"ו מו"ה גומפל גיירינגער ז"ל. הוא יליד והדיין דעדתנו שנזכר כ"פ לעיל ששרת במשרה זה תחת ג' רבנים דעדתנו. עליו נאמר בספרא דח"ק תחת מספר 33: "חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לנו להתאונן על מיתת הצדיק מו"ה גומפל גיירינגר שהי' דיין בקהלתנו נפטר ביום ה' כ"ד אייר תרט"ז לפ"ק ונקבר בשם טוב ביום ו' עש"ק כ"ה אייר ומשכבו אצל מו"ה פֿויבר ווייל ז"ל ת'נ'צ'ב'ה'," וזה פתשגן האבן: "אוי אל הלקח ארון האלקים ונשתברו הלוחות — ה"ה הרב המופלג בתורה תמים צדיק יסוד עולם — זקן שקנה חכמה כבוד מו"ה משה גומפל גיירינגער — דיין דקהלתנו זצ"ל יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה — ביום ה' ונקבר למחרתו בעש"ק כ"ה אייר תרט"ז לפ"ק — מי דמעה עיני מלאה על אבן בוחן ספיר גזרתו — שקל הקדש פנת יקרת כי על רגבי עפר אברתו — ה' אמר שכון בערפל והתהלך באריץ החיים — גויתך אך היא ירדה לעפר אבל רוחך עלה לשמים — ובין בני אלקים עוד תפרח ושם עוד יגיה אורך — מנורה הטהורה לעולם לא תכבה ולא ישכח זכרך — פאר בניך ומשפחתיך היית ותהי למו לעינים — לנו אך השברון ולך היתרון כי חלקך עוד בחיים — גדלת ביראה ועמלך בתורה כלילה כצהרים — 'שיש ונער מר יבכיון הורם עדינו מעלינו — 'חד ישאו קינה אנה הלך ונסע דודינו — ר'ן כצבי וגבור כארי לעשות רצון

בוראך — לדותך לאל הקדשת ומימך דבאיך עד עת קצך — נטעי האמונה יראה ומוסר בלב בניך שתלת — גאותם היית כי צדק וטוב בכל ימיך פעלת — עשיר ורש עליך יספוד ולב מי לא ידוה — רב וצעיר יורד בבכי כי מי אליך ישוה ת'נ'צ'ב'ה'." ועל אמו נאמר בפנקס דח"ק תחת מספר 382: „האשה החשובה זקנית מרת נעלא בת הרבני מו"ה דוד עמריך מנ"ש ראש בי"ד נפטרת יום א' י' אלול ונקברת יום ב' י"א אלול תק"ן לפ"ק." ועל אבן מצבתה תכתב זאת: "נפטרת א' י' ונקברת ב' י"א אלול תק"ן לפ"ק. מצבת קבורת א"ח הצדקת והמיוחסת מרת נעלא בת הרב מו"ה דוד עמריך מנ"ש זצ"ל". הרב מו"ה דוד עמריך ז"ל הוא בודאי בנו של הגאון מו"ה וואלף עמעריך ז"ל (בהג"ט שלמה זלמן ז"ל ראש ב"ד בפראג בעהט"ח ס' ששה זרעיני ע"יגה) שהי' רב בע"ח ושל"ח בשנת תקנ"ז לפ"ק ונזכר בשו"ת נוב"י מהד"ק חיו"ד ס' כ"ה, צ"ט וחבר ס' אמתחת הקשן ובנו הנ"ל הי' ממלא מקומו בע"ח בתור דיין. ועל אחיו של הדיין מו"ה נומפל ז"ל כתוב לאמר בספרי מתים דפה במספר 54: „חבל על דאבדין ולא משתכחין על פטירת איש כישר התורני המופלג בתורה וביראה כמו"ה נתן גירינג זצ"ל מישוב א"א (אונגאר־אייגען) שנו"נ בש"ט ביום כ"ז אדר תרי"ד לפ"ק ונשכבו אצל אמו הרבנית נעלא ת'נ'צ'ב'ה'." ועל אביהם נאמר כזה במספר 18: „ר' אלי' גירינג נפטר בליל ש"ק ונקבר ביום א' כ"ד טבת תקע"ד לפ"ק". כן הוא שמו"ה דוד עמריך הי' ראב"ד דע"ח אבל לא נודע לי למה נקראת גם בתו מ' נעלא הנ"ל אם שני אחים הנ"ל בשם רבנית? הלא כאשר הוכחתי אביהם ר' אלי' הנ"ל אינו מוכתר בכתר הרבנות? בפנקס הגדול דח"ק פה נאמר עוד זאת שיהי' לנו לזכר לדורות: „כתב זאת תהא זכרון בספר לדורות עולם, איך ששלח אחרינו האדון גראַף פֿערדינאַנד לעאָפאָלד פֿאן פאלפע, ואמר לנו שיש בדעתו ליקח ממנו את בית העלמין, ולתת לנו מקום אחר על צד דרך לכפר זאָהאָר (הנקרא זאָהאָרער חאָטאַר) לבנות שם בית הקברות אחר ונכהלנו מאד שקברי אבותינו הקדושים וקברי הגאונים הגדולים השוכבים שם יעשו לשדה חולין או לטרעות בהמות, ואיכה נלכה להתפלל לעת מצא על קברי אבית הקדושים, והלכנו מידי יום ביומו במרירות לבנו ובראבון נפשנו אל יועציו ושריו להיות לנו לפה ולמליץ, עד שמלך מלכי המלכים נתן בלבו ובלב כל יועציו ושריו, למכור לנו הבית עלמין, ועוד אחוזת קרקע על ארבע מאות קיוואדראט קלאפטער עליו, להיות גדולה מאוד כאות נפשנו בער סך שני אלפים וחמשים זהו' וו' זאנע 2050 fl. W. W., להיות לנו ולזרעינו ולכל באי כוחנו לחלושין ולצמיתות עלמין מעתה ועד עולם. והלקיחה זו נעשה בעזה"י ע"י הקצין כ"ה איצק שפיצר, וע"י הקצין כ"ה

אהרן סג"ל והקצין כ"ה יעקב הרש בר"ש ניימאן גבאים דח"ק יצ"ו בשנת תר"י לפ"ק. ותיכף ומיד אחר הלקיחה הזאת, עלתה בלבנו לבנות חומה גבוה של אבנים אבני גזית על כל סביבה וסביבה, והבנין החומה העולה לערך על סך חמש עשרה מאות זחו' וו' זאנע 1500 fl. W. W. נעשה ונגמר ע"י הקצין כ"ה אהרן סג"ל והקצין ר' יעקב הרש ניימאן והקצין ר' מאיר בר"פ הינדלס בשנת תרי"א לפ"ק. והקב"ה יתן בכל ימינו בלב מלכות ושריו רחמנות לעשות טובה עמנו, וב־מינו תושע יודא וישראל ישכון לבטח, ונזכה לראות בנחמות ציון וירושלים אמן סלה". ובחצר בית החיים לוח אבן קורא בקול וחרות על האבן: „לזכרון עולם ולמען ידעו דורות הבאים אחרינו שקנין בית עלמין להלוטין ולצמיתות עלמין ואחוזת קרקע עליו ובנין החומה נעשה ע"י גבאים דח"ק הנרשמים בפנקס בשנת תרי"ב לפ"ק". זכות כל אלה יגן בעדנו שישמור ה' את נפשנו לראות הרמת קרן ישראל עמנו בב"א.

יד.

רבנים וגדולים ילידי עדתינו שהאירו במקומות אחרות.

א) הגאון מו"ה יוסף סטופאווא ז"ל, כאשר בארתי בספרי דף ל"ד הי' הגאון הזה יליד עדתנו וישב על כסא הרבנות בעיר סעניין ושם יולדו לו בנים ובנות ובישיח פנקס דשם נמצאו ניניו ונכדיו ר' ליב סטופאווא של"ח כ"ח טבת תק"ע לפ"ק, אלי' סטופווי וכו' ושמ"כ הגאון הזה ז"ל. ב) משפחת קעמפען. פה הי' משפחת קעמפען שיסודתה בלתי ספק מעיר קעמפען ומהם שמשו רבים בכתר רבנות חוץ לעדתנו. והמה הגאון מו"ה שלמה זלמן שטאמפי ממשפחת קעמפעני שהי' רבות בשנים רב בטרעביטש בשנות ת"ק עד כערך תק"ך לפ"ק. גם פה בבית החיים נמצא מצבה זו:

„ויפח שם אהרן ויגוע — לעיני כל העדה . . . . אוי ואבוי כי גוע אהרן — הי' בן ח'ן' בעיני בני ישראל — רחמים עליו יעורר . . . נשמתו עלה במעלות מרומים ה"ה הרב המגיד מוהר"ר — אהרן בן מוהר"ר מרדכי קעמפנר זללה"ה ת'נ'צ'ב'ה."

ובעיר מאַמאַ הי' ג"כ הגאון אהרן בן מו"ה שמואל קעמפנר משטאמפי נושא בעול רבנות וישמ"כ ביום שושן פורים קטן תקע"ב לפ"ק ונוסח מצבתו הוא:

„וירע לכל העם כי גוע אהרן —

אהרן אהב ורודף ש־ / הודו פנה ולא ישוב ה־ } לום — רב ונשיא הי' ביני־ / גרו כארבעים שנה זרח עליי־ } נו

קול מרה נשמע בעיר } נו מת ונקבר יום ב' שפ"ק כתאר } תו
על פטירת גדול דור } פנה אל אל תפל }

נא שמע אל תפלת }
רב צדקתו יגן בעד } נו

תקע"ג לפ"ק ת'נ'צ'ב'ה'." ג) משפחת פאָפּר. תולדות משפחה זו היו מסבבין חוזרין והולכין בין עדתנו ובין מקומות סעניץ, האליטש וישאשוואר נסעו מכאן לשם ומשם לכאן. כן מצינו בפנקס עדתנו משנת תקכ"ה לפ"ק כזאת. "כהיום דלמטה האט זיך האלוף הקצין כהרר הירש ליב פאפר מסעמניץ שדר עכשיו בסביבותינו בכפר הויזברון על הערמענדי שליש בית עם האלופים רו"ט דקהלתנו משווה געווען על משך חמשה שנים דהיינו מן יאהאני תקכ"ה עד מיכעלי תקלמד לפ"ק אללע חזקות וכל זכיות כאחד מבעלי בתים שלנו בכפר הנ"ל צו גנישן הט אין אלי מו"ט הן בסחורה או בצמר ובכל מה שבא לידו צום האנדילן נגד זה פרישפריכט הר"ר הירש ליב הנ"ל צום געבן כל שנה ושנה לקופות הקהל שלשים זהו' רייניש וגם אלי צדקות אויך אלע פלעטין ואהן שלאק צו בעצאהלין כמו אחד מכ"ב שלנו כל זה קבל עליו כ"ה הירש ליב הנ"ל ברצון הטוב ונעשה פה שטמפי יום ב' כ"ח סיון תקכ"ה לפ"ק." עוד מצינו כזה: "כהיום דלמטה נעשה באסיפה ע"ד ה"ה האלוף והק' כהרר מענדל פאפיר מק"ק האליטש בא לפנינו ח"מ היות שהוא דר פה קהלתנו משך עשרים שנה ונשא בעול צרכי הקהלה פלעטין וכדומה וגם אשתו מ' פיגלא היא מילדי תושבי קהלתנו יע"א בכן רצונו להיות חזקות הקהלה כא' משאר בני קהלתנו יצ"ו עם בניו הפנוי' לע"ע, ועלה במוסכם הבא"ח מאתנו ח"מ שיה"י לו ולבניו הנ"ל חזקות הקהלה לכל ענינים כא' משאר תושבי קהלתנו יצ"ו בלי שום פקפוק שבעולם, נגד זה התרצה א"ע ה"ק ר' מענדל הנ"ל לתן לקופת הקהל סך מאה ושלשים זהו' זגי fl. 130, ומעתה ומעכשיו יש לו חזקת הקהלה הוא ואשתו ושני בניו הפנוי' לכל ענינים כא' משאר תושבי קהלתנו יע"א נעשה פה שטאמפי יום א' כ"ו מנחם אב תקס"ג לפ"ק ולראי' בעה"ח ה"ק לוי ממ"ד חפק"ק הנ"ל והגליל יע"א ה"ק זלמן מיץ ר"ה, ה"ק אברהם טרך, ה"ק משה פעסל ט"ה, ה"ק פויבר ווייל, ה"ק שמואל בר"מ צ"ג, ה"ק איצק בר"י, ה"ק אייזיק בע, ה"ק אלחנן ב"ל, ה"ק משה בן מ"ל ג"ד, ה"ק אברהם בע, ה"ק משה רעבניץ, זנוויל נ"ד, ה"ק בן ציון בן שמואל, ה"ק יוסף הרש נ"ש, ה"ק שלמה גיירינג." ממשפחות הנ"ל נפרדו משפחות פאפער, מהם ישבו פה, מהם הלכו לסעניץ, האליטש וישאשוואר והרב הגאון מו"ה ליב פאפר משטאמפע ז"ל הנ"ל בדף קנ"ב מספרי שהי' אב"ד בקיצע אחר מות הרב הגאון מו"ה הירש ברודא ז"ל ש'ש'ל'ח ביום כ"א כסליו תקפ"א לפ"ק חושר מגזע משפחה זו, הנודעות ממנו והיכן מצינו

שמו בספרים כבר בארתי לעיל וכעת הנני רק כמוסיף שגם בתחלת ספר קטן „יד גבריאל" נדפס ממנו מיום י״ב שבט תקצ״ח לפ״ק כאשר הי׳ בעיר קיצע סמיכת הוראתו וגם בא בהסכמה על ס׳ בית יצחק משנת תקפ״ד לפ״ק. ואין אתי ספק שהגביר התורני החרוץ מו״ה הרש פאפר שטאמפי ז״ל בעיר סעניץ בעת שהי׳ הבעל שו״ת מהרי״א ז״ל יושב על כסא הוראה דשם, הי׳ אחי הרב הגאון אב״ד דעיר קיצע ז״ל וזכה מו״ה הרש שטאמפע ז״ל להיות חותן המלך מאן מלכי רבנן של הרב הגאון מו״ה ירמי׳ לאָוו ז״ל (בה״ג בעל שערי תורה ז״ל) אב״ד דעיר אויהעלי ושמ״כ ושל״ח א׳ דהחמ״פ תרל״ד לפ״ק ונדפס ממנו ס׳ דברי ירמי׳ ב״ח על הרמב״ם ונזכר בשו״ת ח״ס חח״מ ס׳ ר״ג, מהרי״א חאו״ח ס׳ י״ב, דרך יבחר ס׳ פ׳, נטע שורק, חאה״ע ס׳ נ״ב, נ״ג, בית הילל ס׳ א׳. ד) פה נולד גם הרב הגאון מו״ה כלב המכונה פייבל וועזעל ז״ל שהי׳ הראבד״ק מארדא, כי בספר הנמולים נאמר: „יום ד׳ כ״ד חשון תקצ״ה לפ״ק מלתי ופרעתי הילד פַייבל בן כ״ה יוסף וועזעל". חבר ס׳ קרית ספר עה״ת של״ח בשנת תר״ס לפ״ק, נזכר בשו״ת מהר״ם שיק חח״מ ס׳ מ״ט, אבני צדק סיגעט חאו״ח ס׳ צ״ב, חיו״ד ס׳ ס״ט חאה״ע ס׳ ב׳, אבני צדק דעעש ס׳ י״א, ט״ו, ל״א, שערי צדק חאו״ח ס׳ ל״א, נ״ז, קט״ו, חיו״ד ס׳ ס״ח, ק״א, קע״ו, מחנה חיים חאה״ע ח״ג ס׳ א׳ ב׳. והוו לי׳ בנין רבנן והאחד הרב החכם מו״ה שמואל ע״ה נשא זמן מועט גם פה בעיר מולדתו של אביו ז״ל עול רבנות ושל״ח לשנות נ״ג לימי חייו ביום א׳ ש״ו אלול תרע״ד לפ״ק בעיר דעווא ושמ״כ. וישנם עוד שהמה נצר מטעי עדתנו להתפאר, אבל כאשר אמרתי במבוא לספרי מי יוכל לספור ומי יודע מספר כלם ואם אתחיל למנות כלם ושבחם יכלה הזמן והם לא יכלו על כן ידעתי שלא כליתי מלאכתי ולא שלמתי מעבדי לישער מספר וגודל ערכם בקדש והנה הנם קורות מרנן ורבנן גאוני עולם אבירי הרועים מרביצי תורה יושבי על מדין ופרנסי ושפסרי הדורות הללו הנשמנים פה ובשאר מקומות הנודעים לי וישמא פגמתי ע״ז חיו בכבוד הנשארים שאינם ידועים לי, הנני מבקש מחילה בדברים המובאים בש״ע או״ח ס׳ תר״ו סעי׳ ב׳ מנפשות הקדושות הצרורות בצרור החיים יזכרם אלקינו לטובה עם שאר צדיקי עולם שנפשיהם יתענגו בצחצחות עד שיפתח קבריהם אלקי הרוחות. ובזה אודה ה׳ בפי ובתוך רבים אהללנו שהחייני וקימני לגמור ספרי זה, הרבה יגיעות יגעתי בו אשר לא אוכל ספורות לגלות שמות ופעולות רועי עדתנו זי״ע ספוני טמוני חול אשר זרחה שמשם פה או במקום אחר, כי לא הי׳ נעלם ממני מה שכתוב בס׳ נגיד ומצוה שאמרו חכמז״ל במס׳ הוריות דף י״ג ע״ב שהקורא כתב שע״ג הקבר קשה לשכחה, הוא דוקא כשהכתב בולט ולא באותיות שוקעות ע״י״ש. ע״כ בחרתי בס׳דור חבור זה וגם כדי לזכות את הרבים פה ובכל מקום ובכל בית שספרי הקטן זה מגי׳ע

שם שיתעוררו רבים להתהלך לפני אלקים בהליכות בקדש ברבותינו כאבותינו וגדולינו ז"ל המובאים בספר הזה וגן גם עלי זכות הגאונים הצדיקים ז"ל הנזכרים פה יען שטרחתי להודיע טבעם בעולם שאין פרץ ואין יוצאת בביתי ובמשפחתי ואין צוחה בכל רחובות עמנו בית ישראל עד לציון יאמר איש ואיש יולד בה אלקים יכוננה עליון נצח סלה אמן. יום ג' כי טוב ליג בעומר תרע"ח לפק"ק שטאמפי יע"א.

* * * * * * *

סליק. תושלבע.

לוח התקון השמטות והערות.

דף	שורה	צריך לומר, השמטה או הערה	דף	שורה	צריך לומר, השמטה או הערה
ד	א	שה"ש א' י"ז	מב	יג	שנעשה לראש ומנהיג ולמורה הוראה בעדתנו
יח	ג	עיין סוף סימן י"ב מספרי שמצאתי מקום מנוחתו ומצבתו	מה	ו	תורתו זכה מו"ה ליב בערלין ז"ל
יט	טז	עיין פ"מ ח"א שאלה מ"ב ונם הבעל פנים מאירות ז"ל	מט	כד	וחתימת מו"ה ארי' ליב שטאמפי סנ"ל הנזכר שו"ת ח"ס או"ח סי' ע"ז
"	כב	בדמי ימיו בספד"מ בשנת ת"ע לפ"ק (עיין תולדות רבני פ"פ דף צ"ט)	"	כו	ובעדן ההוא כבר רבות בשנים נתיישבו גם שני אחיו פה
"	לב	כנראה מהסכמתו וכו'	נ	יא	ביום ב' דחהמ"ס תקס"ב לפ"ק
כה	חי	וידי' שלחה לאביון כדי נתינה	"	יב	בעולם ה"ה הגאונים מו"ה עקיבא איגר ומו"ה ברוך פרענקיל ז"ל
ל	לא	כמבואר לקמן חתם עצמו	"	טו	הגאון הקדוש בעל ח"ס וצ"ל שה' אז בק"ק מט"ד יצ"ו
לא	י	ובשנת תע"ה לפ"ק חזר לעיר פראג	נ	לד	שרכשו בעולם הזה
לג	כט	הרב הגאון המפורסם מוהר"ר שמחה פאפריש הכהן ז"ל	נט	א	מו"ה אלעזר לאוו וצ"ל
לה	כד	וקרא שמו חק יצחק להיות לו לחק ולזכרון	"	ז	הי' בנש"ק וחתן השתדלן המפורסם מו"ה קאפל טעבען ז"ל
לט	לא	חשך משחור תוארנו			

דף	שורה	צריך לומר, השמטה או הערה
נט	ט	שנתן הסכמתו בשנת תנ"ח לפ"ק
ס	ה	רבן של ישראל מו"ה העשיל זצ"ל מקראקא
סה	יט	אך ענינים וקנינים ישטינום
סו	ז	תנחמנו אל ונשתעשע
"	כה	מכום החמלה והחנינה
סז	א	אגרת הרבנות
"	כא	מו"ה אלעזר לאֵוו זצ"ל
"	כב	פוליץ סמיך לק"ק קראקא
"	כד	מו"ה אלעזר לאֵוו זצ"ל
"	לג	שהיתה מקום מושב
פח	ב	לא הי' מסוגל לישיבה
"	ט	שב לאדמתו ביום כ"ז שבט תקצ"ז לפ"ק
פט	יח	אחר ששה עשר חדשים
עב	יא	הגידו בעמים עלילותיו
"	כט	לא שמח מרנא ז"ל
ענ	יח	שנתקבל בשנת תקנ"ט לפ"ק
"	כט	ז'כ'ר'ך' לפני האדון ה'
עד	טו	הרבנית שרל
"	יט	כלם כאחד עונים
"	כט	נעורי' עד יום

דף	שורה	צריך לומר, השמטה או הערה
פא	ג	דף פ"א
פג		לכונן עמידיו
פה	ב	בזה היום חי' קפיטל
"	כד	גם היום אנו אומרים פה תהלים בשבת ויו"ט וגם בכל יום שאין אומרים תחנון כשיטת מרן ח"ס ז"ל נגד מנהג הגאון מו"ה משולם טיסמעניץ ז"ל עיין לחב"ח ח"ג דף א' ע"ב
פו	כז	המפורסם נזר ישראל
"	ל	זצ"ל הנ"ל
פח	יב	בשו"ת ח"ס חח"מ סי' קנ"ו שהביא שם כל המאורע בנ"ל
צ	יד	המלקט
צא	ב	כל כלי דירה כנ"ל
"	כא	ובנה הנדול הר"ר וואלף
צו	ח ט	וכן אשתו . . . לחלק ההכנסות
קיג	יג	נ' בנים היו להגאון מו"ה יחזקאל ז"ל א) מרדכי ליב, ב) יעקב, ג) ירחמיאל דוב ע"ה.

Inhaltsverzeichnis.

		Seite
Vorwort		1
Einleitung		6
1. Capitel:	Lebensbeschreibung des Rabb. Mayer ben Chajim Eisenstadt s. A.	7
2. „	„ „ „ Jakob Eschkelesz „ „	18
3. „	„ „ „ Urie Schrage Feiwel „ „	21
4. „	„ „ „ Jechiel Michel b. Schlome „ „	26
5. „	„ „ „ Jizchok Eisik Kalisch „ „	30
6. „	„ „ „ Noszen Arholz „ „	37
7. „	„ „ „ Scholem Ullmann „ „	44
8. „	„ „ „ Lewi Pollak „ „	57
9. „	„ „ „ Arje Juda Leb Teitsch „ „	75
10. „	„ „ „ Josef Kuttenplan „ „	80
11. „	„ „ „ Mosche Mordchai Bneth „ „	96
12. „	„ „ „ Eliezer Winter „ „	138
13. Hervorragende Männer der Gemeinde Stomfa		145
14. Abkömmlinge der Gemeinde, die auswärts als Rabbiner wirkten		156
Druckfehlerberichtigung		159

☛ Zu beziehen beim Verfasser: **Rabb. M. S. Herzog, Stomfa** bei Pozsony (Ungarn).

בעזהי׳.

„Korosz-Botenu“

(Die Tragbalken unserer häuslichen Sicherheit.)

Beiträge zur Geschichte der jüdischen Gemeinde zu Stomfa, (Stampfen, Ungarn) zuvörderst die Lebensbeschreibung deren Rabbiner, Gelehrten und hervorragender Männer, deren Wirksamkeit, Lehrtätigkeit, Geistesprodukte und Grabsteininschriften u. s. w.

Von

Rabbiner M. S. Herzog

in Stomfa (bei Pozsony, Ungarn).

Stomfa 5678.

Druck von Adolf Alkalay & Sohn Nachfolger, Pozsony.